ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงยังประโยชน์ตนและประโยชน์ท่าน
ให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด แล้วตรัสว่า

พุทฺธุปฺปาโท ทุลฺลโภ โลกสฺมึ
การอุบัติขึ้นของพระพุทธเจ้า มีได้โดยยากในโลก

มนุสฺสตฺตภาโว ทุลฺลโภ
การได้มีอัตภาพเป็นมนุษย์ มีได้โดยยากในโลก

ทุลฺลภา สทฺธาสมฺปตฺติ
การได้มีศรัทธาในพระพุทธศาสนา มีได้โดยยากในโลก

ปพฺพชิตภาโว ทุลฺลโภ
การได้บวชในพระพุทธศาสนา มีได้โดยยากในโลก

สทฺธมฺมสฺสวนํ ทุลฺลภํ
การได้ฟังพระสัทธรรม มีได้โดยยากในโลก

เอวํ ทิวเส ทิวเส โอวทิ.
พระผู้มีพระภาคได้ตรัสสอนแล้วอย่างนี้ ทุก ๆ วัน

(อัง.เอก.๑.๑ น.๑๑๒, ขุ.สุตฺตนิ.๑.๕ น.๒๕๑,
ที.สีละ.๑.๑ น.๑๔๘ ฉบับแปล)

มูลยมก/ขันธยมก
คู่มือการศึกษาคัมภีร์
สำหรับชั้น
มหาอภิธรรมิกะตรี
พระสุรชัย ปณฺฑิตธมฺโม
รวบรวมเรียบเรียง

คู่มือการศึกษาคัมภีร์

มูลยมก/ขันธยมก

สำหรับชั้น

มหาอภิธรรมิกะตรี

พระสุรชัย ปณฺฑิตธมฺโม
รวบรวมเรียบเรียง

สิสฺส อาจริโย เม ภนฺเต โหหิ.

ครู ฝากศิษย์ด้วยเถิด.

คำนอบน้อมแด่พระรัตนตรัย

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

นุนธมฺมํ ปกาเสนฺโต นุทนตฺถาย ปาปกํ,
นุน ทุกฺขาธิปนฺนานํ นุทาปิตํ นมามิหํ.

พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ประกาศอยู่ซึ่งพระธรรมอันสละสลวย เพื่อบรรเทาเสียซึ่งกรรมอันลามก แก่สัตว์ทั้งหลายผู้นอนจมแล้วในทุกข์โดยแท้ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้ยังทุกข์ให้บรรเทาแล้ว

สาวกานํนุสาเสติ สารธมฺเม จ ปาณินํ,
สารธมฺมํ มนุสฺสานํ สาสิตํ ตํ นมามิหํ.

พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ทรงพร่ำสอนอยู่ซึ่งพระธรรมอันเป็นสาระทั้งหลายแก่สาวกและสัตว์ทั้งหลาย ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ผู้สั่งสอนแล้วซึ่งพระธรรมอันเป็นแก่นสารแก่มนุษย์ทั้งหลาย

สฺวาคตนฺตํ สิวํ รมฺมํ สฺวาเณยฺย ธมฺมเทเสนฺตํ,
สฺวาหเณยฺย ปุญฺญกฺเขตฺตํ สฺวาสภนฺตํ นมามิหํ.

พระธรรมใดชี้บอกหนทางอันรื่นรมย์เกษม นำผู้ประพฤติปฏิบัติตามไปโดยปลอดภัยอย่างเลิศ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมนั้น อันเป็นเนื้อนาบุญค้ำจุน รองรับผู้เคารพนับถือให้ไหลไปสู่สวรรค์และพระนิพพาน

ขาทนฺโต โส สพฺพชนํ ขายิตํ มธุรธมฺมํ,
ขายนฺตํ ติวิธํ โลกํ ขายิตนฺตํ นมามิหํ.

พระธรรมใด ยังชนทั้งปวงให้ได้ดื่มรสพระธรรม อันให้เกิดความสงบสุขหวานปานน้ำผึ้ง เข้าถึงกาย วาจา ใจ ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมนั้น ซึ่งครอบงำโลกทั้ง ๓ ได้อย่างเด็ดขาดแล้ว

อคฺโค เสฏฺโฐ วโร ธมฺโม อคฺคปุญฺโญ ปพุชฺฌติ,
อคฺคธมฺมํ สุนิปุณํ อคฺคตนฺตํ นมามิหํ.

พระธรรมใดเลิศ ประเสริฐสุด เป็นยอดบุญ ปลุกคนให้ตื่นจากหลับคือกิเลส ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมนั้น อันเลิศล้ำ ละเอียดประณีต เป็นยอดกุศล นำคนให้พ้นทุกข์ถึงสุขอันไพบูลย์กล่าวคือพระนิพพาน

ปฏิสมฺภิทา จตสฺโส จ ปสฏฺโฐ โส อนุตฺตโร,
ปญฺญาย อุตฺตโร โลเก ปสฏฺฐํปิ นมามิหํ.

พระสงฆ์ใด ได้บรรลุปฏิสัมภิทา ๔ เป็นผู้ประเสริฐ ยอดเยี่ยม ข้ามโลกทั้ง ๓ ด้วยปัญญา ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสงฆ์นั้น ผู้อันปราชญ์สรรเสริญแล้ว

ปสตฺโถ ธมฺมคมฺภีโร ปญฺญวนฺโต อลงฺกโต,
ปสนฺโน อตฺถธมฺมญฺจ ปสฏฺฐํปิ นมามิหํ.

พระสงฆ์ใด ผู้อันชาวโลกยกย่องสรรเสริญแล้ว มีความเข้าใจลึกซึ้งในพระธรรม มีปัญญาดี ไม่คดทางกาย วาจา ใจ มีความเชื่อความเลื่อมใสในพระสัทธรรม รู้ทั่วถึงซึ่งอรรถธรรม ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสงฆ์นั้น ผู้ประเสริฐ ผู้สูงสุด

ปริยัติศาสนาสำคัญยิ่ง

การที่กล่าวว่า **ปริยัติศาสนา** เป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ก็เพราะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศนาไว้ใน ปัญจังคุตตรพระบาลี (จตุตถปัณณาสก์ สัทธัมมวรรค ๒๒. ๑๙๗. ๑๕๔) ว่า

ปญฺจิเม ภิกฺขเว ธมฺมา สทฺธมฺมสฺส ฐิติยา อสมฺโมสาย อนนฺตรธานาย สංวตฺตนฺติ, กตเม ปญฺจ

๑. อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขู สกฺกจฺจं ธมฺมं สุณนฺติ.

๒. สกฺกจฺจं ธมฺมं ปริยาปุณนฺติ.

๓. สกฺกจฺจं ธมฺมं ธาเรนฺติ.

๔. สกฺกจฺจं ธาตานं ธมฺมานं อตฺถं อุปปริกฺขนฺติ.

๕. สกฺกจฺจं ธมฺมมญฺญาย อตฺถมญฺญาย ธมฺมานุธมฺมं ปฏิปชฺชนฺติ.

ดูกรภิกษุทั้งหลาย ธรรม ๕ ประการนี้แล ที่เป็นเหตุให้พระสัทธรรม คือคำสั่งสอนของพระตถาคตอันได้แก่ ปิฎกทั้ง ๓ และอรรถกถา ตั้งมั่นและเจริญรุ่งเรือง ไม่สูญหาย ธรรม ๕ ประการนั้น คือ

๑. ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในศาสนานี้ มีความสนใจในการ**สดับตรับฟัง**การจดจำพระไตรปิฎก อรรถกถา

๒. มีความสนใจในการ**ศึกษาเล่าเรียน**พระไตรปิฎก อรรถกถา

๓. มีความ**ทรงจำ**ข้อธรรมที่สำคัญๆ ในพระไตรปิฎก อรรถกถาไว้ได้

๔. มีความสนใจ**พิจารณา**เนื้อความข้อความที่สำคัญ ๆ อันตนทรงจำไว้ได้นั้นว่า มีความหมายอย่างไรโดยถูกต้อง

๕. มีความสนใจ**ปฏิบัติตาม**หลักธรรมนั้นๆ เพื่อประสบธรรมรสและอรรถรส

น หิ ปริยตฺติยา อสติ ปฏิเวโธ อตฺถิ,
นาปิ ปริยตฺติยา สติ ปฏิเวโธ น โหติ.

เพราะเมื่อไม่มีปริยัติ ปฏิเวธจะมีไม่ได้เลย
เพราะเมื่อมีปริยัติ ปฏิเวธมีแน่นอน
(อรรถกถาวินัย ภิกขุณีขันธกวรรณนา)

คำอนุโมทนา

ข้าพเจ้าสอนคัมภีร์มูลยมกและขันธยมกมามากกว่า ๒๐ กว่าปีแล้ว โดยใช้ตามต้นฉบับคัมภีร์ยมกของพระอาจารย์สัทธรรมโชติกะ ธัมมาจริยะ (หรือ อ.ช.ว.) ซึ่งในประเทศพม่าก็มีต้นฉบับของคัมภีร์ยมกทั้ง ๑๐ ยมก รจนาคัมภีร์นี้โดย หลวงพ่อสมเด็จพระสังฆราช ภัททันตนันทเมธา พิมพ์พุทธศักราช ๒๓๐๒ ส่วนในคัมภีร์ยมกของ อ.ช.ว. หลักสูตรชั้นมหาอาภิธรรมิกะตรี ก็ได้แปลมาจากต้นฉบับของภาษาพม่าเล่มนี้เช่นเดียวกัน

ข้าพเจ้าก็ได้ตรวจชำระแก้ไขวิสัชนาพระบาลีสำนวนและองค์ธรรม ตามต้นฉบับของภาษาพม่าในคู่มือการศึกษาคัมภีร์มูลยมก ขันธยมกเล่มนี้ โดยอาศัยวิธีการตามแนวทางของพระอาจารย์สัทธรรมโชติกะ ธัมมาจริยะ พร้อมทั้งนำเอาข้อคิดเห็นของ หลวงพ่อสมเด็จพระสังฆราช ภัททันตนันทเมธา พิมพ์ พ.ศ. ๒๓๐๒ ผู้รจนาคัมภีร์แสดงองค์ธรรมยมกฉบับพม่ามาเป็นเครื่องประกอบในการตัดสินองค์ธรรม

ท้ายที่สุดนี้ ขออนุโมทนาในความวิริยะ อุตสาหะของพระอาจารย์สุรชัย ปัณฑิตธัมโม ที่ได้รวบรวมและเรียบเรียงจัดทำเป็นเล่มขึ้นมา และขออนุโมทนาสาธุการกับคณะเจ้าภาพที่ได้ร่วมกันจัดพิมพ์นำมาเผยแผ่เพื่อการศึกษา และช่วยกันสืบทอดคัมภีร์ให้ดำรงคงอยู่ตราบนานเท่านาน ขอให้ท่านทั้งหลายที่มีส่วนร่วมช่วยกันในครั้งนี้ได้เกิด สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญาพละ ความเจริญในธรรมขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้ายิ่ง ๆ ขึ้นไป จนกุศลมูลบริบูรณ์ในที่สุดได้บรรลุ มรรค ผล นิพพาน โดยถ้วนหน้ากันเทอญ

ขอให้พระอภิธรรมปิฎกจงตั้งอยู่เสมอในหัวใจของท่านทั้งหลาย

(พระโกณฑัญญะ อัคคมหาบัณฑิต ทีฆภาณกะ ธัมมาจริยะ)

ธันวาคม ๒๕๖๔

คำอนุโมทนา

คัมภีร์ยมกเป็นปกรณ์ลำดับที่ ๖ ของพระอภิธรรมปิฎก กล่าวถึงธรรมเป็นคู่ ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจว่ามีเพียงสภาวธรรมคู่เหล่านั้น ไม่มีความเป็นสัตว์ บุคคล เรา ของเรา บุรุษหรือสตรี ความเข้าใจเช่นนี้จัดเป็นการเพิกถอนสักกายทิฏฐิ คือ ความเห็นผิดว่ามีตัวตน

คัมภีร์ยมกนั้นเป็นตำราที่เรียนยากฉบับหนึ่ง แต่ท่านอาจารย์สุรชัย ปณฺฑิตธมฺโม ได้อธิบายความที่ลุ่มลึกของมูลยมกและขันธยมกให้กระจ่างชัดเจน ด้วยการแสดงองค์ธรรมและวิธีหาคำตอบอย่างถูกต้อง ส่งผลให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจเนื้อหาที่กล่าวไว้ในคัมภีร์ยมกดังกล่าวได้เป็นอย่างดี

ผู้เขียนขออนุโมทนาในวิริยะอุตสาหะของ ท่านอาจารย์สุรชัย ปณฺฑิตธมฺโม ที่พยายามจัดทำตำราอธิบายคัมภีร์ยมกอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เพื่อให้ประเทศไทยมีตำราพระอภิธรรมที่สมบูรณ์ไม่น้อยหน้าประเทศสหภาพพม่าที่มีชื่อเสียงในการศึกษาพระอภิธรรม และเพื่อสืบสานปณิธานของท่านอาจารย์โชติกะที่มรณภาพก่อนจะแต่งคัมภีร์ยมกอย่างบริบูรณ์ คัมภีร์ยมกเหล่านี้จะคงอยู่คู่กับพระศาสนาในแผ่นดินไทยเพื่อกุลบุตรชาวไทยตลอดกาลนาน

ปณฺฑิตธมฺโม สญาณ์ นิสฺสาย ยมกมฺหิ เย
อตฺถา อปากฏา คุฬฺหา โหนฺติ เต ปากฏีกริ.
หิตาย หิตกามีนำ อตฺถาย อตฺถกามินำ
วิชฺชตฺถิกานำ วิชฺชาย สุตาย สุตกามินำ
จิรสฺสำ สฺยามรฏฺจสฺมึ ตสฺสารมฺโภ ปวตฺตติ.

“ท่านพระปัณฑิตธัมมะอาศัยความเชี่ยวชาญของตน ได้อธิบายเนื้อความที่ลึกซึ้งไม่ปรากฏชัดเจนในคัมภีร์ยมกให้ปรากฏชัดเจน

ความพยายามของท่านย่อมเป็นไปเพื่อเกื้อกูลแก่ผู้ต้องการความเกื้อกูล เพื่อประโยชน์แก่ผู้ต้องการประโยชน์ เพื่อความรู้แก่ผู้ต้องการความรู้ เพื่อการสดับแก่ผู้ต้องการการสดับ ในประเทศสยามตลอดกาลนาน”

พระคันธสาราภิวงศ์

ธันวาคม ๒๕๖๔

คำนำ

พระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ ปฐมาจารย์แห่งอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย ได้เคยปรารภถึงความสำคัญของการศึกษาพระอภิธรรมในชั้นคัมภีร์ต่าง ๆ เช่น คัมภีร์ธัมมสังคณี คัมภีร์ธาตุกถา คัมภีร์ยมก คัมภีร์มหาปัฏฐาน เป็นต้น ว่ามีเนื้อความที่ลึกซึ้งอีกมาก นอกเหนือไปจากที่ปรากฏอยู่ในชั้นปริจเฉท ด้วยเหตุนี้ท่านจึงได้นำคัมภีร์ดังกล่าวมาบรรจุไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอนของอภิธรรมโชติกะวิทยาลัย ซึ่งทำให้ผู้ที่ศึกษาได้รับความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาของคัมภีร์ต่าง ๆ เพิ่มขึ้นเป็นลำดับตราบจนทุกวันนี้

คัมภีร์ยมกเป็นคัมภีร์หนึ่ง ซึ่งถูกบรรจุไว้ในหลักสูตรชั้นมหาอาภิธรรมิกะตรีและมหา-อาภิธรรมิกะโท ในปัจจุบันมีตำราประกอบการเรียนการสอนรวมทั้งสิ้น ๕ ยมก ได้แก่ มูลยมก ขันธยมก, อายตนยมก ธาตุยมก และสัจจยมก โดยคณะศิษย์พระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ ได้รวบรวมเรียบเรียงและจัดทำขึ้น เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการเรียนการสอนประการสำคัญเพื่อคงไว้ซึ่งพระสัทธรรมคำสอนแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อันเป็นประทีปส่องทางให้พุทธศาสนิกชนพ้นไปจากความมืด กล่าวคืออวิชชาอันเป็นอกุศลมูล ได้ในที่สุด

สำหรับคู่มือการศึกษาคัมภีร์มูลยมกและขันธยมกฉบับนี้ ข้าพเจ้ามีเจตนาที่จะรักษาไว้ ซึ่งคำสอนที่สอดคล้องกับฉบับที่ใช้ประกอบตามหลักสูตรเป็นส่วนใหญ่ แต่ได้เพิ่มเติมในส่วนขององค์ธรรมที่มีความแตกต่างจากหนังสือหลักสูตรไปบ้างนั้น ก็เพราะการแสดงองค์ธรรมที่ได้มาจากการค้นคว้าที่มีปรากฏอยู่ใน**คัมภีร์ยะไม่ก์ อะยะก้อก (ฉบับพม่า) ยะไม่ก์ ปารคู (ฉบับพม่า) และยมกัตถวิภาวินีฎีกา (ฉบับพม่า) และหนังสือปัญหาพยากรณะโชติกะ ยมกะสรูปัตถนิสสยะ เล่ม ๑ รจนาโดยพระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ อภิธัมมคณะ ปาโมกข์ อภิธรรมมหาวิทยาลัย วัดระฆังโฆสิตาราม**นั้น มีความต่างระหว่างองค์ธรรมของหนังสือหลักสูตรกับคัมภีร์ดังกล่าวเป็นบางส่วน ข้าพเจ้าจึงได้นำมาแสดงไว้ในหนังสือคู่มือเล่มนี้ เพื่อประโยชน์ของผู้สนใจในความกว้างขวางแห่งความรู้และความเข้าใจในคำสั่งสอนทางพระพุทธศาสนาให้มากยิ่งขึ้น ข้าพเจ้าหาได้มีความประสงค์ที่จะดัดแปลงแก้ไขหลักสูตรตามใจชอบอย่างใดไม่ เพราะเมื่อนำคัมภีร์ที่ได้อ้างแล้ว มาเทียบเคียงกับหนังสือหลักสูตรก็จะได้คำตอบและคลายความเคลือบแคลงสงสัยทั้งหมดนี้ คือความประสงค์ที่แท้จริงของข้าพเจ้าในการรวบรวมคู่มือการศึกษาคัมภีร์มูลยมก

และขันธยมกเล่มนี้ ทั้งนี้โดยมี **พระอาจารย์โกณฑัญญะ อัคคมหาบัณฑิต ทีฆภาณกะ ธัมมาจริยะ** ซึ่งเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้า ท่านเป็นผู้แตกฉานในคัมภีร์ยมกได้เมตตาตรวจชำระให้

ในการจัดพิมพ์ครั้งนี้ได้มีการจัดพิมพ์เอกสาร พิสูจน์อักษรขึ้นมาใหม่ทั้งหมด จาก คุณธัญภา สุนทราภิวัฒน์ และพิสูจน์อักษรเพิ่มเติมจากนักศึกษาชั้นมหาอภิธรรมิกะตรี วัดสามพระยา ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๕๖ จนถึง พ.ศ. ๒๕๖๔ ก็ได้มีความสมบูรณ์พร้อมพิมพ์

นอกเหนือจากวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้มีคู่มือ หรือตำราประกอบการศึกษาคัมภีร์ยมกเพิ่มขึ้นแล้ว ข้าพเจ้ายังได้ตระหนักถึงอานิสงส์อันจะพึงมีจากการสร้างคู่มือในครั้งนี้ด้วย โดยขออ้างอิงคำกล่าวของพระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ ที่มีปรากฏอยู่ในหนังสือ **ปัญหาพยากรณะโชติกะ ยมกะสรูปัตถนิสสยะ เล่ม ๑** ความว่า

"...อนึ่งท่านฎีกาจารย์ทั้งหลายกล่าวว่า กุศลที่เกิดจากการสร้างพระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา ที่ได้แปลออกมาเป็นภาษาของตน ๆ โดยถูกต้องเรียบร้อยนั้น ย่อมได้รับอานิสงส์ถึง ๑๐ ประการ คือ **๑. เป็นผู้มีอายุยืน ๒. มีร่างกายผิวพรรณงดงาม ๓. มีเกียรติยศชื่อเสียง ๔. มีปัญญาเฉียบแหลม ๕. ไม่เป็นมิจฉาทิฏฐิ ๖. มีความสุขกาย สุขใจ ๗. ไม่เกิดในสกุลต่ำ ๘. ปฏิบัติมรรค ผล สำเร็จได้เร็ว ๙. มีสมบัติเป็นปึกแผ่นมั่นคง ๑๐. เมื่อตายย่อมไปสู่สุคติภูมิ**..."

"...เพราะว่าพระพุทธศาสนาทั้ง ๓ จะปรากฏแผ่ไพศาลและตั้งอยู่ได้ยืดยาวนานนั้น ก็เพราะอาศัยการศึกษาเล่าเรียน พุทธภาษิต อรรถกถา ฎีกาเป็นหลัก ทั้งการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมจะสำเร็จได้ ก็ต้องอาศัยตำราที่มีคำแปลและคำอธิบายที่ถูกต้องบริบูรณ์ตามหลักพุทธภาษิต อรรถกถา ฎีกานี้ เป็นข้อสำคัญที่สุด และผลที่ได้รับจากการเล่าเรียนปริยัติธรรมนี้ ย่อมทำให้ชนทั้งหลายมีความรู้ความเข้าใจในเหตุและผล ที่เป็นฝ่ายดีและไม่ดีโดยถูกต้อง เมื่อชนทั้งหลายเหล่าใด มีความเข้าใจในเหตุและผลที่เป็นฝ่ายดีและไม่ดี โดยถูกต้องตามหลักปริยัติธรรมที่ตนได้ศึกษามาแล้วนี้ ชนเหล่านั้นก็ย่อมพ้นไปจากลัทธิต่าง ๆ ซึ่งเป็นลัทธิที่น่ากลัว น่าเกลียด น่าสงสาร ที่เป็นกามสุขัลลิกานุโยคบ้าง อัตตกิลมถานุโยคบ้าง เมื่อชนเหล่านั้นได้พ้นไปจากลัทธิต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนี้ ชนเหล่านั้นก็ย่อมจะดำเนินชีวิตของตนไปตามแนวทางที่ดี ที่ชอบ เป็นการนำความสุขความเจริญมาสู่ตนเอง ทั้งจะได้ทำการช่วยเหลือแนะนำ

สั่งสอนผู้อื่น ที่ยังไม่รู้ไม่เข้าใจในเหตุและผลให้เข้าใจในเหตุผลนั้น ๆ โดยถูกต้องได้อีกด้วย เมื่อถึงคราวสิ้นชีพ ก็ย่อมไปสู่สุคติภูมิเป็นที่ตั้ง และการเกิดในภพใหม่ของชนเหล่านั้น ก็ย่อมจะเกิดได้ดีกว่า ประเสริฐกว่าภพเก่าที่ตนกำลังเกิดอยู่..."

"ทั้งปฏิบัติศาสนา คือ การเจริญสมถะและวิปัสสนาที่ถูกต้องก็จะปรากฏเกิดขึ้นได้ เมื่อปฏิบัติศาสนาที่ถูกต้องได้ปรากฏเกิดขึ้นแล้ว ปฏิเวธศาสนาอันได้แก่ ฌาน อภิญญา มรรค ผล นิพพาน โดยแท้ ก็จะปรากฏขึ้นเหมือนกัน **เพราะปริยัติศาสนาเป็นพืช ปฏิบัติศาสนาเป็นลำต้น ปฏิเวธศาสนาเป็นดอก เป็นผล**"

สุดท้ายนี้ หากมีข้อผิดพลาดอันเกิดจากความรู้น้อย หรือความพลั้งเผลอของผู้รวบรวมและเรียบเรียงก็ดี ขอให้บัณฑิตผู้หวังความเจริญแก่พระพุทธศาสนา จงพิจารณาข้อความนั้น ๆ แล้วแก้ไขให้สมบูรณ์ถูกต้อง หรือท่านเห็นสมควรเพิ่มเติมสิ่งไหนให้บริบูรณ์ก็ควรเพิ่ม สิ่งไหนที่ควรคงไว้ก็ให้คงไว้ แล้วกำหนดหมายเอาเนื้อความที่ถูกต้องเถิด ไม่พึงทำ **อิสฺสา** (ความริษยา) **มจฺเฉร** (ความตระหนี่) **มกฺข** (ความลบหลู่คุณท่าน) **ปลาส** (ความตีเสมอ ยกตัวเทียมท่าน) และ **ครหวาท** (คำติเตียน กล่าวโทษ ใส่ร้าย) ทั้งหลายให้มีขึ้น แล้วพึงทำการใคร่ครวญพินิจพิจารณาด้วยความเคารพ พึงกำหนดหมายเอาเนื้อความองค์ธรรมนั้นเถิด ส่วนคำอธิบายตอนใดไม่มีสาระสำหรับผู้อ่านก็ขอให้เว้นคำเหล่านั้นเสีย จงถือเอาเฉพาะสาระจากคู่มือเล่มนี้เถิด จะเป็นประโยชน์ยิ่ง

ด้วยอานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย และการประกอบมหากุศลร่วมกันในครั้งนี้ จงเป็นพลวปัจจัยให้ท่านทั้งหลายเจริญด้วย สติ ปัญญา แตกฉานในปัจจัยต่าง ๆ ยิ่ง ๆ ขึ้นไป จนสิ้นปัจจัย คืออกุศลมูล พร้อมบรรลุ มรรค ผล นิพพาน โดยทั่วหน้ากันเทอญ

จิรํ ติฏฺฐตุ สทฺธมฺโม ธมฺเม โหนฺตุ สคารวา.

ขอพระสัทธรรม จงดำรงอยู่ตลอดกาลนาน

ขอพระภิกษุสามเณรและสาธุชนทั้งหลาย จงเป็นผู้มีความเคารพในพระสัทธรรม

ปัณฑิตธัมโม ภิกขุ

๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๔

สารบัญ

เรื่อง **หน้า**

คำนอบน้อมแด่พระรัตนตรัย.....[๑]
ปริยัติศาสนาสำคัญยิ่ง.....[๓]
คำอนุโมทนา.....[๔]
คำนำ.....[๖]
สารบัญ.....[๙]
ข้อความเบื้องต้น ในยมกะสรูปัตถนิสสยะ.....๑
ในยมกะปกรณ์นี้มีปัญหาอยู่ ๔ อย่าง.....๒
ธรรมที่เป็นฝ่ายวิสัชนามีอยู่ ๕ อย่าง.....๒
หลักการแสดงองค์ธรรมแห่งปริปุณณปัญหา.....๔
คำแปลของนัยทั้ง ๔ .....๕
อนุสนธิ.....๖

มูลวาระ

กุสลบท	**มูลยมกะ**	**เอกมูลยมกะ**	**อัญญมัญญมูลยมกะ**
มูลนัย.....	๘	๙	๑๑
มูลมูลนัย.....	๑๒	๑๔	๑๕
มูลกนัย.....	๑๗	๑๘	๒๐
มูลมูลกนัย.....	๒๑	๒๓	๒๔

อกุสลบท	**มูลยมกะ**	**เอกมูลยมกะ**	**อัญญมัญญมูลยมกะ**
มูลนัย.....	๒๗	๒๘	๓๐
มูลมูลนัย.....	๓๑	๓๓	๓๕
มูลกนัย.....	๓๖	๓๘	๔๐
มูลมูลกนัย.....	๔๒	๔๓	๔๕

อพยากตบท มูลยมกะ เอกมูลยมกะ อัญญมัญญมูลยมกะ

มูลนัย..... ๔๘ ..... ๔๙ ..... ๕๑

มูลมูลนัย..... ๕๓ ..... ๕๔ ..... ๕๖

มูลกนัย..... ๕๘ ..... ๖๐ ..... ๖๒

มูลมูลกนัย..... ๖๔ ..... ๖๖ ..... ๖๘

นามบท มูลยมกะ เอกมูลยมกะ อัญญมัญญมูลยมกะ

มูลนัย..... ๗๒ ..... ๗๓ ..... ๗๕

มูลมูลนัย..... ๗๖ ..... ๗๘ ..... ๘๐

มูลกนัย..... ๘๑ ..... ๘๓ ..... ๘๕

มูลมูลกนัย..... ๘๗ ..... ๘๘ ..... ๙๐

อธิบายพิเศษในมูลยมก อธิบายการก้าวล่วงวิสัยของพญายม.....๙๔

พึงทราบเนื้อความของ ศัพท์ในบทเหล่านั้นอย่างนี้ คือ เหตุ ชื่อว่า.....๙๖

ความหมายของนัยทั้ง ๔ และ ยมกะทั้ง ๓.....๒๕๗

ความหมายของวาระทั้ง ๑๐ อย่าง.....๒๗๒

แสดงรูปวิเคราะห์ของ มูล ศัพท์ สมุฏฐาน ศัพท์ เป็นต้น.....๒๙๒/๓๑๑

ขันธยมก

ปัณณัตติวาระ

อนุสนธิ.....๑๐๒

ในขันธยมกมีมหาวาระ ๓ อย่าง.....๑๐๓

อธิบายในนยวาระทั้ง ๔ มีปทโสธนวาระ เป็นต้น.....๑๐๔

ปทโสธนวาระ.....๑๐๕

ปทโสธนมูลจักกวาระ.....๑๑๘

สุทธขันธวาระ.....๑๕๒

สุทธขันธมูลจักกวาระ.....๑๖๓

สรุป ปุจฉา วิสัชนา แห่ง ปทโสธนวาระ.....๑๙๗
สรุป ปุจฉา วิสัชนา แห่ง สุทธขันธวาระ.....๑๙๙
รวมตารางแห่งปัณณัตติวาระ.....๒๐๑
แสดงจักกวิภาคนัยในปทโสธนวาระ อนุโลม.....๒๐๒
องค์ธรรมของปัณณัตติวาระ.....๒๐๔
อธิบายพิเศษแห่งปัณณัตติวาระ.....๒๐๗

ปวัตติวาระ

อนุสนธิ.....๒๑๘
พระบาลี คำแปลและองค์ธรรมของโอกาสวาระ.....๒๓๑
กฎแห่งโอกาสวาระ ต้องจำให้ขึ้นใจ.....๒๔๓
นัย ๔ อย่างนั้น นัยแต่ละนัย มียมกะนัยละ ๓ อย่าง.....๒๕๗
ฆราวาสบรรลุพระอรหันต์ต้องบวชภายในวันนี้.....๓๒๘
ข้อควรจำ บทเดียว สองบทในคัมภีร์ยมก.....๓๓๔
ข้อสังเกต การแสดงองค์ธรรมมี ที่เรียกว่า.....๓๔๑
องค์ธรรมที่ทรงแสดงในปวัตติวาระ.....๓๔๗
ข้อสังเกต การเรียกชื่อบุคคลในคัมภีร์ยมก.....๓๕๗
การใช้ สพฺพ ศัพท์ในพระบาลี มี ๒ ประเภท.....๓๗๓
เหตุที่ให้เชื่อถือในการบรรลุธรรมมีฐานะ ๖ อย่าง.....๔๐๘
บุคคลใดให้ที่พักพิงอาศัย บุคคลนั้นชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง.....๔๒๗
ความหมายของ ปุถุชนบุคคล.....๔๔๐
ปฐมอัคคิสูตรที่ ๓ ว่าด้วยไฟสามกอง.....๔๕๕
สตรีเป็นใหญ่ยากเพราะเหตุ ๔ ประการ.....๔๗๒
ความทุกข์ของสตรี ๕ อย่าง.....๔๙๐
สตรีทั้งหลาย มีความประสงค์ในอะไร.....๕๐๖
สรุปกาลทั้ง ๖ ที่แสดงเหมือนกันและต่างกัน.....๕๑๖

อุปปาทวาระ	**ปุคคลวาระ**	**โอกาสวาระ**	**ปุคคโลกาสวาระ**
ปัจจุปปันนวาระ	๒๒๐	๒๒๘	๒๓๒
อดีตวาระ	๒๓๗	๒๔๐	๒๔๔
อนาคตวาระ	๒๔๙	๒๕๕	๒๕๘
ปัจจุปปันนาตีตวาระ	๒๖๔	๒๖๙	๒๗๓
ปัจจุปปันนานาคตวาระ	๒๘๑	๒๘๙	๒๙๓
อดีตานาคตวาระ	๓๐๓	๓๐๘	๓๑๒

นิโรธวาระ	**ปุคคลวาระ**	**โอกาสวาระ**	**ปุคคโลกาสวาระ**
ปัจจุปปันนวาระ	๓๒๐	๓๒๕	๓๒๙
อดีตวาระ	๓๓๕	๓๓๘	๓๔๒
อนาคตวาระ	๓๔๘	๓๕๕	๓๕๘
ปัจจุปปันนาตีตวาระ	๓๖๕	๓๗๐	๓๗๔
ปัจจุปปันนานาคตวาระ	๓๘๒	๓๘๘	๓๙๒
อดีตานาคตวาระ	๔๐๑	๔๐๕	๔๐๙

อุปปาทนิโรธวาระ	**ปุคคลวาระ**	**โอกาสวาระ**	**ปุคคโลกาสวาระ**
ปัจจุปปันนวาระ	๔๑๘	๔๒๔	๔๒๘
อดีตวาระ	๔๓๔	๔๓๗	๔๔๑
อนาคตวาระ	๔๔๖	๔๕๒	๔๕๖
ปัจจุปปันนาตีตวาระ	๔๖๔	๔๖๙	๔๗๓
ปัจจุปปันนานาคตวาระ	๔๘๑	๔๘๗	๔๙๑
อดีตานาคตวาระ	๔๙๙	๕๐๓	๕๐๗

ปริญญาวาระ

อนุสนธิ.....๕๑๗
บุคคล ๑๐ จำพวกที่แสดงในปริญญาวาระ.....๕๑๗
จำแนกบุคคล ๑๐ โดยกาล ๓.....๕๑๗
จำแนกกาลทั้ง ๓ โดยบุคคล ๑๐.....๕๑๘
อธิบายอภัพพปุถุชน.....๕๑๘
ปัจจุปปันนวาระ.....๕๑๙
อดีตวาระ.....๕๒๑
อนาคตวาระ.....๕๒๒
ปัจจุปปันนาตีตวาระ.....๕๒๔
ปัจจุปปันนานาคตวาระ.....๕๒๖
อดีตานาคตวาระ.....๕๒๘
วิธีหาคำวิสัชนาของปริญญาวาระกาล ๔-๕-๖ ปัจจนิก.....๕๓๑
สรุป ปุจฉา วิสัชนา องค์ธรรม กุสลบท เป็นต้น.....๕๓๔
ตารางจำแนกจิตตักขณะแก่บุคคล.....๕๓๙
อักษรย่อ บรรณานุกรม.....๕๔๑
อักษรย่อและเครื่องหมายในตาราง.....๕๔๒
แสดงบุคคลจุติจากภูมิใดและปฏิสนธิในภูมิไหน.....๕๔๔
ตารางแสดงนามปฏิสนธิและรูปปฏิสนธิ.....๕๔๕
พระอริยเจ้าไม่ย้ายจากยอดของภูมิ.....๕๔๖
พระบาลี คำแปล องค์ธรรม แห่งปวัตติวาระ.....๕๔๘
ตัวอย่างการจำแนกโกฏฐาส.....๕๕๓
รวมตารางสรุปองค์ธรรมของมูลยมกและขันธยมก.....๕๕๕
รายนามเจ้าภาพพิมพ์หนังสือ.....๕๘๑

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

ข้อความเบื้องต้น ในยมกะสรูปัตถนิสสยะ

วจนัตถะ และคำอธิบายในคำว่า “ ยมกะ ”

เกนฏฺเฐน ยมกนฺติ ยุคฬฏฺเฐน ยุคฬญฺหิ ยมกนฺติ วุจฺจติ. (ยมกอรรถกถา) ที่เรียกว่ายมกะ เพราะอรรถว่ากระไร?

แก้ว่า ด้วยอรรถว่า เป็นคู่กัน จริงดังนั้น สิ่งที่เป็นคู่กันท่านจึงเรียกว่า “ ยมกะ ”

อธิบายว่า สิ่งที่เป็นคู่กันนั้น คือ อนุโลม ปฏิโลมคู่ ๑ สันนิฏฐาน สังสยคู่ ๑ ปุจฉา วิสัชนาคู่ ๑ คำว่า ยมกะ ในบทว่า **ยมกปาฏิหาริยํ** และในบทว่า **ยมกสาลานมนฺตเร** นั้น คำว่า ยมกะ ก็แปลว่า เป็นคู่ๆ เช่นเดียวกัน

วจนัตถะของยมกะ

ยมสฺส ราชสฺส วิสยํ กมติ อติกฺกมติ เอเตนาติ ยมกํ

ปกรณ์ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องก้าวล่วงวิสัยของพญายมเสียได้

(กรณสาธน กิตปทวิคฺคห ยมสทฺทูปปท กมุธาตุ กฺวิปจฺจย)

หรือ **๑) นิพฺพานํ ยนฺติ คจฺฉนฺติ เอเตนาติ ยํ**

ปกรณ์ชื่อว่า **ยํ** เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องบรรลุพระนิพพาน

(กรณสาธน กิตปทวิคฺคห ยาธาตุ ณ ปจฺจย)

๒) มนนฺติ ชานนฺติ ปรมตฺถธมฺมํ เอเตนาติ มํ

ปกรณ์ชื่อว่า **มํ** เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องรู้ปรมัตถธรรมของเวไนยสัตว์

(กรณสาธน กิตปทวิคฺคห มนธาตุ กฺวิปจฺจย)

๓) กมติ อติกฺกมติ วิจิกิจฺฉํ เอเตนาติ กํ

ปกรณ์ชื่อว่า **กํ** เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องก้าวล่วงวิจิกิจฉาของเวไนยสัตว์

(กรณสาธน กิตปทวิคฺคห กมุธาตุ กฺวิปจฺจย)

๔) ยญฺจ ตํ มญฺจ กญฺจาติ ยมกํ (ติปท กมฺมธารย สมาสวิคฺคห)

ปกรณ์ชื่อว่า ยมกะ เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องบรรลุพระนิพพาน เป็นเครื่องรู้ปรมัตถธรรม และเป็นเครื่องก้าวล่วงวิจิกิจฉาของเวไนยสัตว์

ในยมกปกรณ์นี้ พระองค์ทรงเทศนาสภาวธรรมทั้งหลายที่เป็นมูล เป็นขันธ์ เป็นอายตนะ เป็นต้นเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นคำถามคำตอบด้วยกันทั้งสิ้น

ฉะนั้น บรรดาผู้ที่เป็นนักศึกษาและผู้ที่มีหน้าที่สอนทั้งหลาย ควรเข้าใจในหลักคำถามคำตอบ ดังต่อไปนี้

ในยมกะปกรณ์นี้มีปัญหาอยู่ ๔ อย่าง คือ

๑) ปุเรปัญหา หมายถึง เป็นคำถามที่มีองค์ธรรมต่างกัน คือองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทนั้น ต่างกันกับองค์ธรรมของสังสยบท

๒) ปัจฉาปัญหา หมายถึง เป็นคำถามที่มีองค์ธรรมเหมือนกัน คือองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทกับองค์ธรรมของสังสยบทนั้น เหมือนกัน

๓) ปริปุณณปัญหา หมายถึง เป็นคำถามที่มีองค์ธรรมต่างกันก็มี องค์ธรรมที่เหมือนกันก็มี คือองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทบางอย่าง ก็ต่างกันกับองค์ธรรมของสังสยบท และบางอย่างก็เหมือนกันกับองค์ธรรมของสังสยบท หมายความว่า มีทั้งปุเรปัญหาและปัจฉาปัญหา พร้อมอยู่ในปัญหานี้

๔) โมฆปัญหา โมฆปัญหานี้มีอยู่ ๒ ประการ คือ

๔.๑ เป็นคำถามที่ถามถึงองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ซึ่งองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทนั้นไม่มี ฉะนั้น คำถามประเภทนี้จึงเป็นโมฆะไป

๔.๒ เป็นคำถามที่ถามถึงองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท แต่สังสยบทที่เป็นบทถามนั้นไม่มีองค์ธรรม ฉะนั้น คำถามประเภทนี้จึงเป็นโมฆะเช่นเดียวกัน

ธรรมที่เป็นฝ่ายวิสัชนามี ๕ อย่าง คือ

๑) ปาฬิคติวิสัชนา หมายถึง เป็นคำวิสัชนาที่ตอบตรงกันข้ามกับคำถาม เช่นถามว่า **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?** รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? ตอบว่า **อุปฺปชฺชติ** กำลังเกิด

๒) ปฏิวจนวิสัชนา หมายถึง เป็นคำวิสัชนาที่รับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ได้แก่คำว่า **อามนฺตา** นั้นเอง

๓) สรูปทัสสนวิสัชนา หมายถึง เป็นคำวิสัชนาโดยการแสดงสรุปองค์ธรรมของธรรมหมวดแรกและธรรมหมวดหลังทั้งสองไปด้วยกัน เช่น คำวิสัชนาในบทว่า

ตีเณว กุสลมูลานิ, อวเสสา กุสลา ธมฺมา น กุสลมูลา.

ตีเณว กุสลมูลานิ เป็นปุริมโกฏฐาส (ธรรมหมวดแรก)

อวเสสา กุสลา ธมฺมา น กุสลมูลา เป็นปัจฉิมโกฏฐาส (ธรรมหมวดหลัง) ดังนี้

สรูปทัสสนวิสัชนามี ๒ อย่าง คือ

ปรุปทัสสนา = 1 และ 2 { 1 และ 2 ๑. สรูปทัสสนวิสัชนา ที่มีวิภังค์โดย**ตรง**
2 และ 1 ๒. สรูปทัสสนวิสัชนา ที่มีวิภังค์โดย**อ้อม**

การแสดงวิสัชนา โดยยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดแรก แล้วยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดหลัง เรียกว่า สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดย**ตรง** เช่น

กุสลสมุฏฺฐานำ รูปำ กุสลมูเลน เอกมูลำ น กุสลำ เป็นธรรมหมวดแรก

กุสลำ กุสลมูเลน เอกมูลญฺเจว กุสลญฺจ เป็นธรรมหมวดหลัง ดังนี้

การแสดงวิสัชนา โดยยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดแรก แล้วยกธรรมที่เป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นตั้งเป็นธรรมหมวดหลัง เรียกว่า สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดย**อ้อม** เช่น

มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมูลานิ เอกมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลานิ จ เป็นธรรมหมวดแรก

อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูเลน เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา เป็นธรรมหมวดหลัง ดังนี้เป็นต้น

๔) ปฏิกเขปวิสัชนา หมายถึง เป็นคำวิสัชนาที่กล่าวห้ามสันนิฏฐานบท เพราะว่าสันนิฏฐานบทนั้นไม่มีองค์ธรรม เช่นถามว่า **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?** รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? ตอบว่า **นตฺถิ** ไม่มี ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดนั้นไม่มี ฉะนั้น คำถามอย่างนี้จึงเป็นโมฆปัญหา เป็นปัญหาที่ไม่มีคำตอบ

๔) ปฏิเสธวิสัชนา หมายถึง เป็นคำวิสัชนาที่กล่าวปฏิเสธสังสยบท เพราะว่า สังสยบทนั้นไม่มีองค์ธรรม เช่นถามว่า **โย รูปกฺขนฺธํ ปริชานาติ, โส เวทนากฺขนฺธํ ปริชานิตฺถาติ?** บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนาขันธ์มาแล้วใช่ไหม? ตอบว่า **โน** ไม่ใช่ ซึ่งหมายความว่า ผู้ที่กำลังรู้รอบรูปขันธ์นั้น จะได้เคยรู้รอบเวทนาขันธ์มาแล้วนั้น ไม่มีฉะนั้นคำถามอย่างนี้ จึงเป็นโมฆปัญหาเหมือนกัน แต่เป็นโมฆปัญหาที่ยังมีคำตอบได้

หลักการแสดงองค์ธรรมแห่งปริปุณณปัญหา

ในคัมภีร์ยมกนี้ มีหลักการแสดงองค์ธรรมของปริปุณณปัญหา ที่ได้อธิบายไว้ใน **คัมภีร์ยมกะปันกง รจนาโดยพระอาจารย์อู กุมารมหาเถระ** หน้า ๑๖-๑๗ และ**คัมภีร์ยมกัตถ-วิภาวนี รจนาโดยพระอาจารย์วิสทญาณมหาเถระ** หน้า ๕๓ ซึ่งได้รับความกรุณาจากพระอาจารย์มหาไพโรจน์ ญาณกุสโล แปลไว้เมื่อวันที่ ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ดังนี้

ทุกๆ พระบาลีนิทเทส จะมีการแสดงบาลีไว้ ๒ อย่างคือ **ปุจฉาบาลี** และ **วิสัชนาบาลี**

ในบรรดาบาลี ๒ อย่างนั้น การแสดงองค์ธรรมต้องแสดงเฉพาะ **ปุจฉาบาลี** เท่านั้น โดยดูจากวิสัชนาบาลี แต่ไม่จำเป็นต้องแสดงองค์ธรรมของวิสัชนาบาลี ให้จำแนกเฉพาะโกฏฐาสะเท่านั้น เนื่องจากปุจฉาบาลีมีทั้ง อนุโลมและปฏิโลม สันนิฏฐานะและสังสยะ จึงต้องแสดงองค์ธรรมทั้งในสันนิฏฐานบทและสังสยบทของอนุโลมปุจฉาแล้วจึงจำแนกโกฏฐาสะ ส่วนปฏิโลมปุจฉานั้นก็แสดงทำนองเดียวกัน

ที่ชื่อว่าองค์ธรรมก็คือ การแสดงถึงบุคคล ธรรมและโอกาสะ (ภูมิ) ของสันนิฏฐานบทและสังสยบทในพระบาลีเท่าที่เป็นไปได้นั่นเอง

การแสดงองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทนั้น ถ้าเป็นปริปุณณปัญหาซึ่งมีองค์ธรรมครบทั้งสองบท (คือสันนิฏฐานบท สังสยบท) **ไม่ว่าจะเป็นวิสัชนาอ้อมหรือตรงก็ตาม ต้องแสดงองค์ธรรมที่ได้เฉพาะบทเดียวก่อน แล้วจากนั้นจึงแสดงองค์ธรรมที่เป็นไปได้ทั้งสองบทต่อท้าย** โดยให้เพิ่มคำว่า **“และ”** คั่นในระหว่างกลางนั้น (ตรงกลาง) เมื่อเสร็จสิ้นการแสดงองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเรียบร้อยแล้ว จึงได้แสดงองค์ธรรมของสังสยบทอีกต่อไป โดยนำเอาองค์ธรรมที่เป็นไปได้ในทั้งสองบท (คือองค์ธรรมที่อยู่หลัง **และ**) นั้นเองมาแสดง พร้อมกับต่อท้ายด้วยคำว่า **“เท่านั้น”** ให้ด้วย ถ้าเกิดความชำนาญในการแสดงองค์ธรรมแล้ว จึงต้องกล่าว

องค์ธรรมของสังสยบทว่า “ได้แก่ **องค์ธรรมหมวดหลัง เท่านั้น**” ก็ได้

ในปริปุณณปัญหามีองค์ธรรมครบถ้วนทั้งสองบท (คือสันนิฏฐานบท สังสยบท) เช่นนี้ **การที่เราจะแสดงองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทรวมกันครั้งเดียว โดยไม่ต้องแยกองค์ธรรมออกจากกันนั้นก็สามารถแสดงได้**

แต่เพื่อต้องการแยกองค์ธรรมบทเดียว และองค์ธรรมทั้งสองบท ออกมาให้เห็นได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น จึงได้จัดวิธีการแสดงองค์ธรรมไว้ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ฉะนี้

ตัวอย่างการแสดงองค์ธรรม

อนุ.ปุ. **เยเกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูลาติ?**

วิ. **ตีเณว กุสลมูลานิ, อวเสสา กุสลา ธมฺมา น กุสลมูลา.**

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕** (เว้นกุศลมูล ๓) **และ กุศลมูล ๓**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **กุศลมูล ๓** เท่านั้น

คำแปลของนัยทั้ง ๔

มูลยมกะ		**เอกมูลยมกะ**	
มูลนัย	**ชื่อว่า**.....มูล	มูลนัย	**มีมูล**เป็นอันเดียวกันกับ.....มูล
มูลมูลนัย	**ชื่อว่ามูล**ที่เป็น...มูล	มูลมูลนัย	**มีมูลที่เรียกว่า**เป็นมูลอันเดียวกันกับ..มูล
มูลกนัย	**มีมูล**ที่เป็น.....	มูลกนัย	**มีมูล**เป็นอันเดียวกันกับ.....มูล
มูลมูลกนัย	**มีมูล**ที่เป็น.....มูล	มูลมูลกนัย	**มีมูลที่เรียกว่า**เป็นมูลอันเดียวกันกับ..มูล

อัญญมัญญมูลยมกะ

มูลนัย	**ชื่อว่าเป็นมูล**ซึ่งกันและกันกับ.....มูล
มูลมูลนัย	**ชื่อว่ามูลที่เรียกว่า**เป็นมูลซึ่งกันและกันกับ.....มูล
มูลกนัย	**มีมูล**ซึ่งกันและกันกับ.....มูล
มูลมูลกนัย	**มีมูลที่เรียกว่า**เป็นมูลซึ่งกันและกันกับ.....มูล

มจร ๒๕๕๙

มูลยมกะ
กุสลติกะ นิทเทสวาระ
อนุสนธิ

เมื่อพระองค์ทรงแสดง “กถาวัตถุปกรณ์” จบลงแล้วทรงแสดง “ยมกะปกรณ์” ต่อไป

ยมกะปกรณ์ มี “ยมกะ” ๑๐ อย่าง คือ

๑. มูลยมกะ ๒. ขันธยมกะ ๓. อายตนยมกะ ๔. ธาตุยมกะ ๕. สัจจยมกะ
๖. สังขารยมกะ ๗. อนุสสยยมกะ ๘. จิตตยมกะ ๙. ธัมมยมกะ ๑๐. อินทริยยมกะ

ใน “ยมกะ” ๑๐ อย่างนี้พระองค์ทรงแสดง “มูลยมกะ” ก่อน แล้วทรงแสดงขันธยมกะเป็นต้นต่อไปตามลำดับ

มูลยมกะ มี ๒ อย่างคือ อุทเทสและนิทเทส พระองค์ทรงแสดงอุทเทสก่อน แล้วทรงแสดงนิทเทส ต่อไป

อุทเทส มี ๒ อย่างคือ ติกมาติกาอุทเทส และ ทุกมาติกาอุทเทส พระองค์ทรงแสดงติกมาติกาอุทเทสก่อน แล้วทรงแสดงทุกมาติกาอุทเทส ต่อไป

หมายเหตุ : สำหรับติกมาติกาอุทเทสและทุกมาติกาอุทเทสทั้งสองนี้ ไม่จำเป็นที่จะต้องนำมาแสดงในที่นี้ เพราะว่า ในอุทเทสนั้นไม่มีคำอธิบายอันใดที่เป็นพิเศษ เพียงแต่เป็นหัวข้อของนิทเทสคล้ายๆ กับสารบัญ

นิทเทส มี ๒ อย่างคือ ติกมาติกานิทเทส และ ทุกมาติกานิทเทส พระองค์ทรงแสดงติกมาติกานิทเทสก่อน แล้วทรงแสดงทุกมาติกานิทเทส ต่อไป

ติกมาติกานิทเทส มีติกะ ๒๒ คือ กุสลติกะ เป็นต้นจนถึง สนิทัสสนติกะ เป็นที่สุด

ทุกมาติกานิทเทส มีทุกะ ๑๐๐ คือ เหตุทุกะ เป็นต้นจนถึง สรณทุกะ เป็นที่สุด

ในติกมาติกานิทเทส ๒๒ นั้น พระองค์ทรงแสดงกุสลติกนิทเทสก่อน แล้วทรงแสดงเวทนาติกนิทเทส ต่อไป

กุสลติกนิทเทส มีวาระ ๑๐ อย่าง คือ

๑. มูลวาระ ๒. เหตุวาระ ๓. นิทานวาระ ๔. สัมภววาระ ๕. ปภววาระ
๖. สมุฏฐานวาระ ๗. อาหารวาระ ๘. อารัมมณวาระ ๙. ปัจจยวาระ ๑๐. สมุทยวาระ

มูลํ เหตุ นิทานญฺจ สมฺภโว ปภเวน จ,
สมุฏฺฐานาหารมฺมณา[๑] ปจฺจโย สมุทเยน จาติ.

ในวาระ ๑๐ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงมูลวาระก่อน แล้วทรงแสดงเหตุวาระ เป็นต้นต่อไปตามลำดับ

ในมูลวาระ มีบท ๔ อย่างคือ **๑. กุสลบท ๒. อกุสลบท ๓. อพยากตบท ๔. นามบท** ในบท ๔ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงกุสลบทก่อน แล้วทรงแสดงอกุสลบท เป็นต้นต่อไปตามลำดับ

ในกุสลบท มีนัย ๔ อย่างคือ **๑. มูลนัย ๒. มูลมูลนัย ๓. มูลกนัย ๔. มูลมูลกนัย** ในนัย ๔ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงมูลนัยก่อน แล้วทรงแสดงมูลมูลนัย เป็นต้นต่อไปตามลำดับ

มูลนัย มียมกะ ๓ อย่างคือ **๑. มูลยมกะ ๒. เอกมูลยมกะ ๓. อัญญมัญญมูลยมกะ** ในยมกะ ๓ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงมูลยมกะก่อน แล้วทรงแสดงเอกมูลยมกะ เป็นต้นต่อไปตามลำดับ

ในมูลยมกะ นี้มี ๒ อย่างคือ **อนุโลม** และ **ปฏิโลม** พระองค์ทรงแสดงอนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปฏิโลม ต่อไป

อนุโลมมี ๒ อย่างคือ **ปุจฉา** และ **วิสัชนา** พระองค์ทรงแสดงปุจฉาก่อน แล้วทรงแสดงวิสัชนา ต่อไป

ปุจฉามี ๒ อย่างคือ **สันนิฏฐานะ** และ **สังสยะ** พระองค์ทรงแสดงสันนิฏฐานะก่อน แล้วทรงแสดงสังสยะ ต่อไป

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น สมุฏฺฐานาหารมฺมณํ

มูลวาระ

กุสลบท มูลนัย

มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ากุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **ตีเณว กุสลมูลานิ,**

อวเสสา กุสลา ธมฺมา น กุสลมูลา.

อโลภะ อโทสะ อโมหะ เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ากุศลมูล,

กุศลธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ากุศลมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ากุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ.	**เย เกจิ กุสลา ธมฺมา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต กุสลมูลา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕**[๑] (เว้นกุศลมูล ๓)

และ กุศลมูล ๓

อธ. ของสัง. ได้แก่ **กุศลมูล ๓** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ากุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **ตีเณว กุสลมูลานิ** แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการ

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

ปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา กุสลา ธมฺมา น กุสลมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลมูล ๓**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ากุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า กุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นกุศลด้วย

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูเลน เอกมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูเลน เอกมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิ. **กุสลสมฺปฺยุตฺตานำ รูปำ กุสลมูเลน เอกมูลำ น กุสลำ,**

กุสลำ กุสลมูเลน เอกมูลญฺเจว กุสลญฺจ.

รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมฺปยุตฺตธรรม มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรม มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมูเลน เอกมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลด้วย

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูเลน เอกมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิตตชรูป ๑๗**[๑] ✓✗

และ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ✓✓

อธ. ของสัง. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอากุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **กุสลสมุฏฺฐานำ รูปำ กุสลมูเลน เอกมูลำ น กุสลำ** แล้วทรงยกเอากุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **กุสลำ กุสลมูเลน เอกมูลญฺเจว กุสลญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ **และ** กุศลจิตตชรูป ๑๗

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลมูเลน เอกมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมูลานิ เอกมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลานิ จ,**

อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูเลน เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา.

กุศลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน กุศลมูลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุศลมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ.	**เย เกจิ กุสลมูเลน เอกมูลา ธมฺมา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕**[๑] (เว้นกุศลมูล ๓) **กุศลจิตตชรูป ๑๗ และ กุศลมูล ๓**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **กุศลมูล ๓** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต**

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ กุศลจิตตชรูป ๑๗

อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมูลานิ เอกมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลานิ จ แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓) กุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูเลน เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ.	**เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลมูล ๓**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า กุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นกุศลด้วย

— จบ มูลนัย —

มูลมูลนัย มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูลมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **ตีณิเว กุสลมูลมูลานิ,** → มูลมโกฏฐาสะ 3

อวเสสา กุสลา ธมฺมา น กุสลมูลมูลา. → ปัจฉิมโกฏฐาสะ 21+35(-3)

อโลภะ อโทสะ อโมหะ เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล,

กุศลธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมูลมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕**[๑] (เว้นกุศลมูล ๓)

และ กุศลมูล ๓

อธ. ของสัง. ได้แก่ **กุศลมูล ๓** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอากุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **ตีเณว กุสลมูลมูลานิ** แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิม-โกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา กุสลา ธมฺมา น กุสลมูลมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูลมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลมูล ๓**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เป็นกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า กุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นกุศลด้วย

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูเลน เอกมูลมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูเลน เอกมูลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิ. **กุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ กุสลมูเลน เอกมูลมูลํ น กุสลํ,**

กุสลํ กุสลมูเลน เอกมูลมูลญฺเจว กุสลญฺจ.

รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรม มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ.	**เย เกจิ กุสลา ธมฺมา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต กุสลมูเลน เอกมูลมูลา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่ากุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลด้วย

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ.	**เย วา ปน กุสลมูเลน เอกมูลมูลา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิตตชรูป ๑๗**[๑]

และ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

อธ. ของสัง. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **กุสลสมุฏฺฐานำ รูปำ กุสลมูเลน เอกมูลมูลำ น กุสลำ** แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **กุสลำ กุสลมูเลน เอกมูลมูลญฺเจว กุสลญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลมูเลน เอกมูลมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมูลานิ เอกมูลมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลานิ จ, อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูเลน เอกมูลมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลา.**

กุศลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน กุศลมูลเหล่านั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุศลมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ **และ** กุศลจิตตชรูป ๑๗

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลมูเลน เอกมูลมูลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕**[๑] (เว้นกุศลมูล ๓) **กุศลจิตตชรูป ๑๗ และ กุศลมูล ๓**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **กุศลมูล ๓** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมูลานิ เอกมูลมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลานิ จ** แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓) กุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูเลน เอกมูลมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลมูล ๓**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ กุศลจิตตชรูป ๑๗

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า กุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นกุศลด้วย

— จบ มูลมูลนัย —

มูลกนัย มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นกุศลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิ. **กุสลสมฺปฏฺฐานำ รูปำ กุสลมูลกำ น กุสลำ,** มูลมี/ธ. กุศลรูป

กุสลำ กุสลมูลกญฺเจว กุสลญฺจ. ปัจจนีย / 21+38

รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เป็นกุศล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล,

กุศลธรรม มีมูลที่เป็นกุศลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็มีมูลที่เป็นกุศลด้วย

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิตตชรูป ๑๗**[๑]

และ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

อธ. ของสัง. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบทดังแสดงว่า **กุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ กุสลมูลกํ น กุสลํ** แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **กุสลํ กุสลมูลกญฺเจว กุสลญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูเลน เอกมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูเลน เอกมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิ. **กุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ กุสลมูเลน เอกมูลกํ น กุสลํ,**

กุสลํ กุสลมูเลน เอกมูลกญฺเจว กุสลญฺจ.

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ **และ** กุศลจิตตชรูป ๑๗

รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรม มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมูเลน เอกมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลด้วย

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูเลน เอกมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิตตชรูป ๑๗**[๑]

และ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

อธ. ของสัง. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอากุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **กุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ กุสลมูเลน เอกมูลกํ น กุสลํ** แล้วทรงยกเอากุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **กุสลํ กุสลมูเลน เอกมูลกญฺเจว กุสลญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ **และ** กุศลจิตตชรูป ๑๗

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลมูเลน เอกมูลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมูลานิ เอกมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลกานิ จ, อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูเลน เอกมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลกา.**

กุศลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน กุศลมูลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุศลมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ.	**เย เกจิ กุสลมูเลน เอกมูลกา ธมฺมา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลกา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕**[๑] (เว้นกุศลมูล ๓) **กุศลจิตตชรูป ๑๗ และ กุศลมูล ๓**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **กุศลมูล ๓** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ**

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ กุศลจิตตชรูป ๑๗

กุสลมูลานิ เอกมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลกานิ จ แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓) กุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูเลน เอกมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลกา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลมูล ๓**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจน-วิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า กุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นกุศลด้วย

— จบ มูลกนัย —

มูลมูลกนัย มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูลมูลกาติ?**
ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?**
หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิ. **กุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ กุสลมูลมูลกํ น กุสลํ,**
กุสลํ กุสลมูลมูลกญฺเจว กุสลญฺจ.
รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐานมีมูลที่เป็นกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล,
กุศลธรรมมีมูลที่เป็นกุศลมูลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมูลมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็มีมูลที่เป็นกุศลมูลด้วย

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูลมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิตตชรูป ๑๗**[๑]

และ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

อธ. ของสัง. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลจิตต-ชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **กุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ กุสลมูลมูลกํ น กุสลํ** แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **กุสลํ กุสลมูลมูลกญฺเจว กุสลญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ **และ** กุศลจิตตชรูป ๑๗

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูเลน เอกมูลมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูเลน เอกมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิ. **กุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ กุสลมูเลน เอกมูลมูลกํ น กุสลํ,**

กุสลํ กุสลมูเลน เอกมูลมูลกญฺเจว กุสลญฺจ.

รูปซึ่งมีกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นกุศล, กุศลธรรม มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลก็ใช่ เป็นกุศลก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ.	**เย เกจิ กุสลา ธมฺมา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต กุสลมูเลน เอกมูลมูลกา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่ากุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลด้วย

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ.	**เย วา ปน กุสลมูเลน เอกมูลมูลกา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิตตชรูป ๑๗**[๑]

และ กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘

อธ. ของสัง. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **กุสลสมุฏฺฐานำ รูปำ กุสลมูเลน เอกมูลมูลกำ น กุสลำ** แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **กุสลำ กุสลมูเลน เอกมูลมูลกญฺเจว กุสลญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลมูเลน เอกมูลมูลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมูลานิ เอกมูลมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลกานิ จ, อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูเลน เอกมูลมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลกา.**

กุศลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน กุศลมูลเหล่านั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับกุศลมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูล แต่ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ **และ** กุศลจิตตชรูป ๑๗

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ กุสลมูเลน เอกมูลมูลกา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕**[๑] (เว้นกุศลมูล ๓) **กุศลจิตตชรูป ๑๗ และ กุศลมูล ๓**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **กุศลมูล ๓** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา กุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสัน-นิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมูลานิ เอกมูลมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลกานิ จ** แล้วทรงยกเอา กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๕ (เว้นกุศลมูล ๓) กุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูเลน เอกมูลมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลกา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **กุศลมูล ๓**

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. กุศลจิต ๒๑ เจตสิก ๓๘ กุศลจิตตชรูป ๑๗

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่ากุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นกุศลด้วย

— จบ มูลมูลกนัย —

กุสลบท[๕] **๒๑ + ๓๘**	**มูลยมกะ**				**เอกมูลยมกะ**		**อัญญมัญญมูลยมกะ**	
	สองนัยแรก		สองนัยหลัง		ทั้ง ๔ นัย		ทั้ง ๔ นัย	
	กุ มู	มู กุ	กุ มี	มี กุ	กุ มี	มี กุ	มี มู	มู กุ
๒๑ + ๓๔ (-๓)	✓×		✓✓	✓✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ×	
กุศลมูล ๓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓
กุศลจิตตชรูป ๑๗				✓×		✓ ×	✓ ×	

— จบ กุสลบท —

หมายเหตุ : เพื่อความเข้าใจและเป็นข้อสังเกตในการจำแนกโกฏฐาสนั้น มีอยู่ในการแสดงองค์ธรรม ดังนี้

๑) เมื่อการแสดงองค์ธรรมมีคำว่า “เท่านั้น” ก็ต้องให้เข้าใจว่าเป็น “ปริปุณณปัญหา” และคำวิสัชนาก็ต้องเป็น “สรูปทัสสนวิสัชนา” เสมอไป

๒) เมื่อการแสดงองค์ธรรมมีคำว่า “เหมือนกัน” ก็ต้องให้เข้าใจว่าเป็น “ปัจฉาปัญหา” และคำวิสัชนาก็ต้องเป็น “ปฏิวจนวิสัชนา” เสมอไป

๓) เมื่อการแสดงองค์ธรรมมีคำว่า “องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี” ก็ต้องให้เข้าใจว่าเป็น “ปุเรปัญหา” และคำวิสัชนาก็ต้องเป็น “ปาฬิคติวิสัชนา” เสมอไป

๔) เมื่อการแสดงองค์ธรรมมีคำว่า “องค์ธรรมของสันนิฏฐานบท ไม่มี หรือ องค์ธรรมของสังสยบท ไม่มี” ก็ต้องให้เข้าใจว่าเป็น “โมฆปัญหา” และคำวิสัชนาก็ต้องเป็น “ปฏิกเขป-วิสัชนา หรือ ปฏิเสธวิสัชนา” อย่างใดอย่างหนึ่งเสมอไป

อกุสลบท มูลนัย

มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าอกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **ตีเณว อกุสลมูลานิ,**

อวเสสา อกุสลา ธมฺมา น อกุสลมูลา.

โลภะ โทสะ โมหะ เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่าอกุศลมูล,

อกุศลธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าอกุศลมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อกุสลมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔**[๑] (เว้นอกุศลมูล ๓) **และ อกุศลมูล ๓**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลมูล ๓** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าอกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อกุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **ตีเณว อกุสลมูลานิ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔ (เว้นอกุศลมูล ๓) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา อกุสลา ธมฺมา น อกุสลมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลมูล ๓**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า อกุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอกุศลด้วย

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมูเลน เอกมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกํ อกุสลํ อกุสลมูเลน น เอกมูลํ,**

สเหตุกํ อกุสลํ อกุสลมูเลน เอกมูลํ.

อกุศลที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล,

อกุศลที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน เอกมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิ. **อกุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ อกุสลมูเลน เอกมูลํ น อกุสลํ,**

อกุสลํ อกุสลมูเลน เอกมูลญฺเจว อกุสลญฺจ.

รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล,

อกุศลธรรม มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อกุสลมูเลน เอกมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒**

และ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗[๑] (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูเลน น เอกมูลำ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูเลน เอกมูลำ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน เอกมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลจิตตชรูป ๑๗**[๒]

และ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อกุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

[๒] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) **และ** อกุศลจิตตชรูป ๑๗

มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อกุสลสมุฏฺฐานนฺ รูปฺ อกุสลมูเลน เอกมูลนฺ น อกุสลนฺ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อกุสลนฺ อกุสลมูเลน เอกมูลญฺเจว อกุสลญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลมูเลน เอกมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อกุสลมูลานิ, เอกมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลานิ จ,**

อวเสสา อกุสลมูลสหชาตา ธมฺมา อกุสลมูเลน เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา.

อกุศลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อกุศลมูลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอกุศลมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลมูเลน เอกมูลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔**[๑] (เว้นอกุศลมูล ๓) **อกุศลจิตตชรูป ๑๗ และ อกุศลมูล ๓** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

---

๑ อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) อกุศลจิตตชรูป ๑๗

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลมูล ๓** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อกุสลมูลานิ เอกมูลานิ เจว อญฺญมญฺญ-มูลานิ จ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔ (เว้นอกุศลมูล ๓) อกุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา อกุสลมูลสหชาตา ธมฺมา อกุสลมูเลน เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลมูล ๓** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าอกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้นก็เป็นอกุศลด้วย

— จบ มูลนัย —

มูลมูลนัย /มูลนัย ๒๗ แสดงเฉพาะสัน

มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมูลมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เป็นอกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **ตีเณว อกุสลมูลมูลานิ, อวเสสา อกุสลา ธมฺมา น อกุสลมูลมูลา.**
โลภะ โทสะ โมหะ เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นอกุศลมูล,
อกุศลธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นอกุศลมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ?**
หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เป็นอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต อกุสลมูลมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔**[๑] (เว้นอกุศลมูล ๓)
และ อกุศลมูล ๓

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลมูล ๓** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เป็นอกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาอกุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **ตีเณว อกุสลมูลมูลานิ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔ (เว้นอกุศลมูล ๓) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิม-โกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา อกุสลา ธมฺมา น อกุสลมูลมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูลมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลมูล ๓**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เป็นอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า อกุศลมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอกุศลด้วย

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมูเลน เอกมูลมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกํ อกุสลํ อกุสลมูเลน น เอกมูลมูลํ,**

สเหตุกํ อกุสลํ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลํ.

อกุศลที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล,

อกุศลที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน เอกมูลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิ. **อกุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลํ น อกุสลํ,**

อกุสลํ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลญฺเจว อกุสลญฺจ.

รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล, อกุศลธรรม มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ.	**เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต อกุสลมูเลน เอกมูลมูลา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **[๑]โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒**

และ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗[๑] (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลำ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลำ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน เอกมูลมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลจิตตชรูป ๑๗**[๒]

และ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อกุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อกุสลสมุฏฺฐานำ รูปำ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลำ อกุสลำ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการ

[๑-๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

[๒] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) **และ** อกุศลจิตตชรูป ๑๗

ปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อกุสลำ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลญฺเจว อกุสลญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อกุสลมูลานิ เอกมูลมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูล-มูลานิ จ, อวเสสา อกุสลมูลสหชาตา ธมฺมา อกุสลมูเลน เอกมูลมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลา.**

อกุศลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อกุศลมูลเหล่านั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอกุศลมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔**[๑] (เว้นอกุศลมูล ๓) **อกุศลจิตตชรูป ๑๗ และ อกุศลมูล ๓** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลมูล ๓** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ อกุศลจิตตชรูป ๑๗

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อกุสลมูลานิ เอกมูลมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลานิ จ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔ (เว้นอกุศลมูล ๓) อกุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา อกุสลมูลสหชาตา ธมฺมา อกุสลมูเลน เอกมูลมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลมูล ๓** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอกุศลด้วย

— จบ มูลมูลนัย —

มูลมูลกะ 42 เหตุเหมือนกัน

มูลกนัย มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอกุศลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกา อกุสลา น อกุสลมูลกา, สเหตุกา อกุสลา อกุสลมูลกา.**

อกุศลที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เป็นอกุศล, อกุศลที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เป็นอกุศล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิ. **อกุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ อกุสลมูลกํ น อกุสลํ,** **อกุสลํ อกุสลมูลกญฺเจว อกุสลญฺจ.**

รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เป็นอกุศล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล,

อกุศลธรรม มีมูลที่เป็นอกุศลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อกุสลมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ "**โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒**

และ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗" (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกํ อกุสลํ น อกุสลมูลกํ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกํ อกุสลํ อกุสลมูลกํ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

๑-๑ อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลจิตตชรูป ๑๗**[๑]

และ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อกุศลจิตต-ชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อกุสลสมุฏฺฐานำ รูปำ อกุสลมูลกำ น อกุสลำ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อกุสลำ อกุสล-มูลกญฺเจว อกุสลญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมูเลน เอกมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูเลน น เอกมูลกำ,**
สเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูเลน เอกมูลกำ.

อกุศลที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล,
อกุศลที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน เอกมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิ. **อกุสลสมุฏฺฐานำ รูปำ อกุสลมูเลน เอกมูลกำ น อกุสลำ,**
อกุสลำ อกุสลมูเลน เอกมูลกญฺเจว อกุสลญฺจ.

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) และ อกุศลจิตตชรูป ๑๗

รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล, อกุศลธรรม มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อกุสลมูเลน เอกมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **"โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒**

และ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗" (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูเลน น เอกมูลกำ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูเลน เอกมูลกำ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน เอกมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลจิตตชรูป ๑๗**[๒]

และ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

๑-๑ อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

๒ อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) **และ** อกุศลจิตตชรูป ๑๗

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อกุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อกุสลสมุฏฺฐานำ รูปำ อกุสลมูเลน เอกมูลกำ น อกุสลำ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อกุสลำ อกุสลมูเลน เอกมูลกญฺเจว อกุสลญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลมูเลน เอกมูลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อกุสลมูลานิ เอกมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลกานิ จ, อวเสสา อกุสลมูลสหชาตา ธมฺมา อกุสลมูเลน เอกมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลกา.**

อกุศลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อกุศลมูลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอกุศลมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ.	**เย เกจิ อกุสลมูเลน เอกมูลกา ธมฺมา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลกา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔**[๑] (เว้นอกุศลมูล ๓) **อกุศลจิตตชรูป ๑๗ และ อกุศลมูล ๓** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลมูล ๓** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อกุสลมูลานิ เอกมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลกานิ จ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔ (เว้นอกุศลมูล ๓) อกุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา อกุสลมูลสหชาตา ธมฺมา อกุสลมูเลน เอกมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลกา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ.	**เย วา ปน อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลกา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลมูล ๓** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอกุศลด้วย

— จบ มูลกนัย —

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ อกุศลจิตตชรูป ๑๗

มูลกัณ 36 แสดงเหมือนกัน

มูลมูลกนัย มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมูลมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่,ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกำ อกุสลำ น อกุสลมูลมูลกำ,**

สเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูลมูลกำ.

อกุศลที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เป็นอกุศลมูล,

อกุศลที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เป็นอกุศลมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิ. **อกุสลสมุฏฺฐานำ รูปำ อกุสลมูลมูลกำ น อกุสลำ,**

อกุสลำ อกุสลมูลมูลกญฺเจว อกุสลญฺจ.

รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เป็นอกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล,

อกุศลธรรม มีมูลที่เป็นอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อกุสลมูลมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **[๑]โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒**

และ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗[๑] (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกำ อกุสลำ น อกุสลมูลมูลกำ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒

[๑-๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูลมูลกำ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูลมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลจิตตชรูป ๑๗**[๑]

และ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อกุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อกุสลสมุฏฺฐานำ รูปำ อกุสลมูลมูลกำ น อกุสลำ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อกุสลำ อกุสลมูลมูลกญฺเจว อกุสลญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูเลน น เอกมูลมูลกำ,**

สเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกำ.

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) **และ** อกุศลจิตตชรูป ๑๗

อกุศลที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล,

อกุศลที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิ. **อกุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกํ น อกุสลํ,**

อกุสลํ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกญฺเจว อกุสลญฺจ.

รูปซึ่งมีอกุศลเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่ใช่เป็นอกุศล, อกุศลธรรม มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลก็ใช่ เป็นอกุศลก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ [๑]**โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒**

และ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗[๑] (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกํ อกุสลํ อกุสลมูเลน น เอกมูลมูลกํ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกํ อกุสลํ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกํ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

[๑-๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ ทั้งหมด

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลจิตตชรูป ๑๗**[๑]

และ อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อกุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อกุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกํ น อกุสลํ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อกุสลํ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกญฺเจว อกุสลญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกาติ?** ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อกุสลมูลานิ เอกมูลมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลกานิ จ, อวเสสา อกุสลมูลสหชาตา ธมฺมา อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลกา.**

อกุศลมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อกุศลมูลเหล่านั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอกุศลมูลที่

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) **และ** อกุศลจิตตชรูป ๑๗

เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูล แต่ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔**[๑] (เว้นอกุศลมูล ๓) **อกุศลจิตตชรูป ๑๗ และ อกุศลมูล ๓** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อกุศลมูล ๓** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อกุสลมูลานิ เอกมูลมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลกานิ จ** แล้วทรงยกเอา อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๔ (เว้นอกุศลมูล ๓) อกุศลจิตตชรูป ๑๗ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา อกุสลมูลสหชาตา ธมฺมา อกุสลมูเลน เอกมูลมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลกา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อกุศลจิต ๑๒ เจตสิก ๒๗ อกุศลจิตตชรูป ๑๗

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อกุศลมูล ๓** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอกุศลมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอกุศลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าอกุศลมูล ๓ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้นก็เป็นอกุศลด้วย

— จบ มูลมูลกนัย —

อกุสลบท[๒๗] **๑๒ + ๒๗**	**มูลยมกะ**				**เอกมูลยมกะ**		**อัญญมัญญมูลยมกะ**	
	สองนัยแรก		สองนัยหลัง		ทั้ง ๔ นัย		ทั้ง ๔ นัย	
	อกุ มู	มู อกุ	อกุ มี	มี อกุ	อกุ มี	มี อกุ	มี มู	มู อกุ
๑๒ + ๒๔ (-๓)	✓×		✓✓	✓✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ×	
อกุศลมูล ๓ (-โม>โม๒)	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓
โมหเจ.> โม๒	✓✓	✓✓	✓×		✓ ×			
อกุศลจิตตชรูป ๑๗				✓×		✓ ×	✓ ×	

— จบ อกุสลบท —

คณฺฑุปฺปาโท กิกี เจว โกนฺตี พฺรหฺมณธมฺมิโก

เอเต อภยํ ภายนฺติ สมฺมุลฺหา จตุโร ชนา.

สัตว์ ๔ จำพวกย่อมกลัวต่อสิ่งที่ไม่ควรกลัว คือ ไส้เดือน ๑ นางนกต้อยตีวิด ๑ นกกระเรียน ๑ พราหมณ์ผู้เคร่งครัดในธรรมเนียม ๑ ย่อมกลัวในสิ่งที่ไม่ควรกลัว ดังนี้

(พระสุตตันตปิฎก มัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์ เล่ม ๓ ภาค ๑ หน้า ๕๘)

อพยากตบท มูลนัย

มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูลาติ?** ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าอพยากตมูลใช่ไหม?

วิ. **ตีเณว อพฺยากตมูลานิ,**

อวเสสา อพฺยากตา ธมฺมา น อพฺยากตมูลา.

อโลภะ อโทสะ อโมหะ เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่าอพยากตมูล,

อพยากตธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าอพยากตมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ?**

หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่าอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๕**[๑] (เว้นอพยากตมูล ๓) **รูป ๒๘ นิพพาน และ อพยากตมูล ๓**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อพยากตมูล ๓** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าอพยากตมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อพยากตมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **ตีเณว อพฺยากตมูลานิ** แล้วทรงยกเอา วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๕ (เว้นอพยากตมูล ๓) รูป ๒๘ นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา อพฺยากตา**

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ รูป ๒๘ นิพพาน

ธมฺมา น อพฺยากตมูลา คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อพยากตมูล ๓**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า **อพยากตมูล ๓** ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน เอกมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกํ อพฺยากตํ อพฺยากตมูเลน น เอกมูลํ,** ปริม. ๑๐ ข้อ

สเหตุกํ อพฺยากตํ อพฺยากตมูเลน เอกมูลํ. ปัจฉิม. ๔ ข้อ

อพยากตะที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูล,

อพยากตะที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน เอกมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน เอกมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒** (เว้นฉันทะ) **อเหตุก-จิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **พาหิรรูป ๑อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป๑ ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน**

และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูเลน น เอกมูลำ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูเลน เอกมูลำ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน เอกมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

๑-๑ อ.ช.ว., วัดระฆัง. อุตุชรูป อาหารชรูป อสัญญสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตมูเลน เอกมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อพฺยากตมูลานิ เอกมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลานิ จ, อวเสสา อพฺยากตมูลสหชาตา ธมฺมา อพฺยากตมูเลน เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา.**

อพยากตมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อพยากตมูลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอพยากตมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตมูเลน เอกมูลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๕**[๑] (เว้นอพยากตมูล ๓) **สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

และ อพยากตมูล ๓

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อพยากตมูล ๓** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา **อพยากตมูล ๓** ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อพฺยากตมูลานิ เอกมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลานิ จ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๕ (เว้นอพยากตมูล ๓) สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบทดังแสดงว่า **อวเสสา อพฺยากตมูลสหชาตา ธมฺมา อพฺยากตมูเลน เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อพยากตมูล ๓**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เจตสิก ๓๘

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าอพยากตมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

— จบ มูลนัย —

มูล ๔๙ แสดงเหมือนสัน

มูลมูลนัย มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูลมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด ชื่อว่ามูลที่เป็นอพยากตมูลใช่ไหม?

วิ. **ตีณฺว อพฺยากตมูลมูลานิ,**

อวเสสา อพฺยากตา ธมฺมา น อพฺยากตมูลมูลา.

อโลภะ อโทสะ อโมหะ เพียง ๓ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นอพยากตมูล,

อพยากตธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นอพยากตมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เป็นอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด เป็นอพยากตะใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูลมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๕**[๑] (เว้นอพยากตมูล ๓) **รูป ๒๘ นิพพาน และ อพยากตมูล ๓**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อพยากตมูล ๓** เท่านั้น

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ รูป ๒๘ นิพพาน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เป็นอพยากตมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อพยากตมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **ตีณเว อพฺยากตมูลมูลานิ** แล้วทรงยกเอาวิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๕ (เว้นอพยากตมูล ๓) รูป ๒๘ นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา อพฺยากตา ธมฺมา น อพฺยากตมูลมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสน-วิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูลมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อพยากตมูล ๓**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เป็นอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า อพยากต-มูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูเลน น เอกมูลมูลำ,**

สเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลำ.

อพยากตะที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูล,

อพยากตะที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒** (เว้นฉันทะ) **อเหตุก-จิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **พาหิรรูป [๑-๑]อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป[๑-๑] ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน**

และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูเลน น เอกมูลมูลำ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิ

[๑-๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อุตุชรูป อาหารชรูป อสัญญสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป

กัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลำ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลาติ?** ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อพฺยากตมูลานิ เอกมูลมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลานิ จ, อวเสสา อพฺยากตมูลสหชาตา ธมฺมา อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลา.** อพยากตมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อพยากตมูลเหล่านั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอพยากตมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูล แต่ไม่ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ?**

หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๕**[๑] (เว้นอพยากตมูล ๓) **สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

และ อพยากตมูล ๓

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อพยากตมูล ๓** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อพยากตมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อพฺยากตมูลานิ เอกมูลมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลานิ จ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๕ (เว้นอพยากตมูล ๓) สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา อพฺยากตมูลสหชาตา ธมฺมา อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เจตสิก ๓๘

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อพยากตมูล ๓**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า **อพยากตมูล ๓** ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

— จบ มูลมูลนัย —

มูลกนัย

มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอพยากตะใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกำ อพฺยากตำ น อพฺยากตมูลกำ,** มีมูล 10 ข้อ
สเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูลกำ. มีมูลที่ไม่มี 4 ข้อ

อพยากตะที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เป็นอพยากตะ,
อพยากตะที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เป็นอพยากตะ

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒** (เว้นฉันทะ) **อเหตุก-จิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **พาหิรรูป [๑]อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป[๑] ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน**

และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอพยากตะใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกำ อพฺยากตำ น อพฺยากตมูลกำ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิม-โกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูลกำ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

[๑-๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อุตุชรูป อาหารชรูป อสัญญสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้นก็เป็นอพยากตะด้วย

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน เอกมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูเลน น เอกมูลกำ,**

สเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูเลน เอกมูลกำ.

อพยากตะที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูล,

อพยากตะที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน เอกมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน เอกมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒** (เว้นฉันทะ) **อเหตุก-จิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญัสัตตกัมมชรูป[๑] ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน**

และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญัสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูเลน น เอกมูลกำ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูเลน เอกมูลกำ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

[๑-๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อุตุชรูป อาหารชรูป อสัญญัสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน เอกมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตต-ชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตมูเลน เอกมูลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลกาติ?** ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมด มีมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อพฺยากตมูลานิ เอกมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลกานิ จ, อวเสสา อพฺยากตมูลสหชาตา ธมฺมา อพฺยากตมูเลน เอกมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลกา.**

อพยากตมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อพยากตมูลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอพยากตมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตมูเลน เอกมูลกา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๕**[๑] (เว้นอพยากตมูล ๓) **สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

และ อพยากตมูล ๓

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อพยากตมูล ๓** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อพยากตมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อพฺยากตมูลานิ เอกมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลกานิ จ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๕ (เว้นอพยากตมูล ๓) สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา อพฺยากตมูลสหชาตา ธมฺมา อพฺยากตมูเลน เอกมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลกา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เจตสิก ๓๘

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อพยากตมูล ๓**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่าอพยากตมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

— จบ มูลกนัย —

มูลมูลกนัย

มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูลมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอพยากตมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกำ อพฺยากตำ น อพฺยากตมูลมูลกำ,**
สเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูลมูลกำ.

อพยากตะที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เป็นอพยากตมูล,
อพยากตะที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เป็นอพยากตมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูลมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒** (เว้นฉันทะ) **อเหตุก-จิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **พาหิรรูป [๑]อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป[๑] ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน**

และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นอพยากตมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกำ อพฺยากตำ น อพฺยากตมูลมูลกำ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิม-โกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูลมูลกำ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

[๑-๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. อุตุชรูป อาหารชรูป อสัญญสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูลมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นอพยากต-มูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้นก็เป็นอพยากตะด้วย

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูเลน น เอกมูลมูลกำ,**

สเหตุกำ อพฺยากตำ อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลกำ.

อพยากตะที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูล,

อพยากตะที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒** (เว้นฉันทะ) **อเหตุก-จิตตชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **พาหิรรูป [๑]อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป[๑] ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน**

และ สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นอพยากตะมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) อเหตุกจิตต-ชรูป อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป กุศลอกุศลจิตตชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) พาหิรรูป อาหารชรูป อุตุชรูป อสัญญสัตตกัมมชรูป ปวัตติกัมมชรูป นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกํ อพฺยากตํ อพฺยากตมูเลน น เอกมูลมูลกํ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุก-ปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกํ อพฺยากตํ อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลกํ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

[๑-๑] อ.ช.ว., วัด ระ ฆัง. อุตุชรูป อาหารชรูป อสัญญสัตตปฏิสนธิกัมมชรูป

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๘ สเหตุกวิปากและสเหตุก-กิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญ-มูลมูลกาติ?** ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อพฺยากตมูลานิ เอกมูลมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลกานิ จ, อวเสสา อพฺยากตมูลสหชาตา ธมฺมา อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลกา.**

อพยากตมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน อพยากตมูลเหล่านั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับอพยากตมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูล แต่ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลกา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๕**[๑] (เว้นอพยากตมูล ๓) **สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **และ อพยากตมูล ๓**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **อพยากตมูล ๓** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อพยากตมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อพฺยากตมูลานิ เอกมูลมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลกานิ จ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกวิปากจิต ๒๑ สเหตุกกิริยาจิต ๑๗ เจตสิก ๓๕ (เว้นอพยากตมูล ๓) สเหตุกวิปากและสเหตุกกิริยาจิตตชรูป ๑๗ สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา อพฺยากตมูลสหชาตา ธมฺมา อพฺยากตมูเลน เอกมูลมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลกา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เจตสิก ๓๘

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อพยากตมูล ๓**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับอพยากตมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นอพยากตะใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า อพยากตมูล ๓ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นอพยากตะด้วย

— จบ มูลมูลกนัย —

— จบ อพยากตบท —

พลำ จนฺโท พลำ สุริโย พลำ สมณพฺราหฺมณา,
พลำ เวลา สมุทฺทสฺส พลาติพลมิตฺถิโย.
พระจันทร์มีกำลัง พระอาทิตย์มีกำลัง สมณพราหมณ์มีกำลัง
ฝั่งแห่งสมุทรก็มีกำลัง หญิงมีกำลังยิ่งกว่ากำลังทั้งหลาย
(พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม ๓ ภาค ๕ หน้า ๖๘๕)

สุนกฺขตฺตำ สุมงฺคลำ สุปฺปภาตำ สุหุฏฺฐิตำ
สุขโณ สุมุหุตฺโต จ สุยิฏฺฐำ พฺรหฺมจาริสุ.
(วันที่ทำความดีทางกาย วาจา ใจ)
เป็นฤกษ์ดี มงคลดี ยามรุ่งดี ยามตื่นดี ขณะดี ครู่ดี
ทานที่ถวายแก่ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ (ในวันนั้น) เป็นทานดี
(องฺ. ติก. ๒๐.๑๕๖.๒๘๗)

อพยากตบท[๔๘] **๓๖+๒๐+๓๘+๒๘+นิพ**	**มูลยมกะ**				**เอกมูลยมกะ**		**อัญญมัญญมูลยมกะ**	
	สองนัยแรก		สองนัยหลัง		ทั้ง ๔ นัย		ทั้ง ๔ นัย	
	อ มู	มู อ	อ มี	มี อ	อ มี	มี อ	มี มู	มู อ
๑๘ + ๑๒ (-ฉันทะ)	✓×		✓×		✓ ×			
อเหตุกจิตตชรูป	✓×		✓×		✓ ×			
อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป	✓×		✓×		✓ ×			
กุศลอกุศลจิตตชรูป ที่..	✓×		✓×		✓ ×			
พาหิรรูป	✓×		✓×		✓ ×			
อาหารชรูป	✓×		✓×		✓ ×			
อุตุชรูป	✓×		✓×		✓ ×			
อสัญญสัตตกัมมชรูป	✓×		✓×		✓ ×			
ปวัตติกัมมชรูป	✓×		✓×		✓ ×			
นิพพาน	✓×		✓×		✓ ×			
สเหตุกวิปากจิต ๒๑	✓×		✓✓	✓✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ×	
สกิ.๑๗ + ๓๕ (-๓)	✓×		✓✓	✓✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ×	
อพยากตมูล ๓	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓
สวิสกิจิรุ.๑๗	✓×		✓✓	✓✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ×	
สปกำ ที่เกิดขึ้น..	✓×		✓✓	✓✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ×	

รูป ๒๘ แบ่งเป็น ๗ หมวด คือ

๑. จิตตชรูป ๒. ปฏิสนธิกัมมชรูป (รูป ๒ หมวดนี้เป็นได้ทั้ง **อเหตุกำ อพฺยากตำ** และ **สเหตุกำ อพฺยากตำ** ขึ้นอยู่กับจิตนั้นเป็น อเหตุกจิต หรือ สเหตุกจิต)

๓. พาหิรรูป ๔. อาหารชรูป ๕. อุตุชรูป ๖. อสัญญสัตตกัมมชรูป ๗. ปวัตติ-กัมมชรูป (รูป ๕ หมวดนี้เป็นแต่ **อเหตุกำ อพฺยากตำ** เท่านั้น เพราะการเกิดขึ้นแห่งรูปทั้ง ๕ หมวดนี้ไม่ได้อาศัยจิตเจตสิกใดๆ เลย)

นามบท มูลนัย

มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ นามา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่านามมูลใช่ไหม?

วิ. **นเวว นามมูลานิ, อวเสสา นามา ธมฺมา น นามมูลา.**

กุศลมูล ๓ อกุศลมูล ๓ อพยากตมูล ๓ รวม ๙ เท่านั้น ชื่อว่านามมูล, นามธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่านามมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่านามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ.	**เย เกจิ นามา ธมฺมา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต นามมูลา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๔๖**[๑] (เว้นนามมูล ๙) **นิพพาน และ นามมูล ๙**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นามมูล ๙** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่านามมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา นามมูล ๙ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **นเวว นามมูลานิ** แล้วทรงยกเอา จิต ๘๙ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๙) นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา นามา ธมฺมา น นามมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ นิพพาน

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามมูล ๙**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่านามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า นามมูล ๙ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นนามด้วย

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ นามา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูเลน เอกมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกํ นามํ นามมูเลน น เอกมูลํ,**

สเหตุกํ นามํ นามมูเลน เอกมูลํ.

นามธรรมที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล,

นามธรรมที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน เอกมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิ. **นามสมุฏฺฐานํ รูปํ นามมูเลน เอกมูลํ น นามํ,**

นามํ นามมูเลน เอกมูลญฺเจว นามญฺจ.

รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ใช่เป็นนาม,

นามธรรม มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ นามา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต นามมูเลน เอกมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒** (เว้นฉันทะ) **โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน**

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกำ นามำ นามมูเลน น เอกมูลำ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกำ นามำ นามมูเลน เอกมูลำ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน เอกมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกจิตตชรูป ๑๗** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป**

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป

ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **นามสมุฏฺฐานํ รูปํ นามมูเลน เอกมูลํ น นามํ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **นามํ นามมูเลน เอกมูลญฺเจว นามญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ นามมูเลน เอกมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมูลานิ เอกมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลานิ จ, อวเสสา นามมูลสหชาตา ธมฺมา นามมูเลน เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา.**

นามมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน นามมูลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ.	**เย เกจิ นามมูเลน เอกมูลา ธมฺมา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖** (เว้นนามมูล ๙) **สเหตุกจิตตชรูป ๑๗** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป และ นามมูล ๙** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นามมูล ๙** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมูลานิ เอกมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลานิ จ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๙) สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา นามมูลสหชาตา ธมฺมา นามมูเลน เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ.	**เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต ธมฺมา นามา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามมูล ๙** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นนามด้วย

— จบ มูลนัย —

มูลมูลนัย มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ นามา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูลมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่,ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เป็นนามมูลใช่ไหม?

วิ. **นเวว นามมูลมูลานิ,**

อวเสสา นามา ธมฺมา น นามมูลมูลา.

กุศลมูล ๓ อกุศลมูล ๓ อพยากตมูล ๓ รวม ๙ เท่านั้น ชื่อว่ามูลที่เป็นนามมูล, นามธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ามูลที่เป็นนามมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?**

หรือว่าธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เป็นนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ นามา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต นามมูลมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๔๖**[๑] (เว้นนามมูล ๙) **นิพพาน และ นามมูล ๙**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นามมูล ๙** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เป็นนามมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา นามมูล ๙ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **นเวว นามมูลมูลานิ** แล้วทรงยกเอา จิต ๘๙ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๙) นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา นามา ธมฺมา น นามมูลมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูลมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามมูล ๙**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ นิพพาน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เป็นนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า นามมูล ๙ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นนามด้วย

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ นามา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูเลน เอกมูลมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกํ นามํ นามมูเลน น เอกมูลมูลํ,**

สเหตุกํ นามํ นามมูเลน เอกมูลมูลํ.

นามธรรมที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล,

นามธรรมที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน เอกมูลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิ. **นามสมุฏฺฐานํ รูปํ นามมูเลน เอกมูลมูลํ น นามํ,**

นามํ นามมูเลน เอกมูลมูลญฺเจว นามญฺจ.

รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรม มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ นามา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต นามมูเลน เอกมูลมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒** (เว้นฉันทะ) **โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน**

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูล-จิต ๒ นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกำ นามำ นามมูเลน น เอกมูลมูลำ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏ-ฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกำ นามำ นามมูเลน เอกมูลมูลำ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน เอกมูลมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท
สพฺเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกจิตตชรูป ๑๗** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป**

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ปัญจโวการ-สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **นามสมุฏฺฐานำ รูปำ นามมูเลน เอกมูลมูลำ น นามำ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **นามำ นามมูเลน เอกมูลมูลญฺเจว นามญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ นามมูเลน เอกมูลมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมูลานิ เอกมูลมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลานิ จ, อวเสสา นามมูลสหชาตา ธมฺมา นามมูเลน เอกมูลมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลา.**

นามมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน นามมูลเหล่านั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ นามมูเลน เอกมูลมูลา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖** (เว้นนามมูล ๙) **สเหตุกจิตตชรูป ๑๗** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป**

และ นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นามมูล ๙** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส

ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมูลานิ เอกมูลมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลานิ จ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๙) สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา นามมูลสหชาตา ธมฺมา นามมูเลน เอกมูลมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามมูล ๙** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้นก็เป็นนามด้วย

— จบ มูลมูลนัย —

มูลกนัย

มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ นามา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีนามมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกํ นามํ น นามมูลกํ, สเหตุกํ นามํ นามมูลกํ.**

นามธรรมที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีนามมูล, นามธรรมที่เป็นสเหตุกะ มีนามมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิ. **นามสมฺมฏฺฐานํ รูปํ นามมูลกํ น นามํ,**

นามํ นามมูลกญฺเจว นามญฺจ.

รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐานมีนามมูล แต่ไม่ใช่เป็นนาม,

นามธรรมมีนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ.	**เย เกจิ นามา ธมฺมา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต นามมูลกา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒** (เว้นฉันทะ) **โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน**

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีนามมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกํ นามํ น นามมูลกํ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมห-มูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกํ นามํ นามมูลกํ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ.	**เย วา ปน นามมูลกา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต ธมฺมา นามา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกจิตตชรูป ๑๗** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป**

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **นามสมุฏฺฐานํ รูปํ นามมูลกํ น นามํ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **นามํ นามมูลกญฺเจว นามญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ นามา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูเลน เอกมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกํ นามํ นามมูเลน น เอกมูลกํ,**

สเหตุกํ นามํ นามมูเลน เอกมูลกํ.

นามธรรมที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล,

นามธรรมที่เป็นสเหตุกะ มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน เอกมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิ. **นามสมุฏฺฐานํ รูปํ นามมูเลน เอกมูลกํ น นามํ,**

นามํ นามมูเลน เอกมูลกญฺเจว นามญฺจ.

รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรมมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ นามา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต นามมูเลน เอกมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒** (เว้นฉันทะ) **โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน**

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกำ นามำ นามมูเลน น เอกมูลกำ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกำ นามำ นามมูเลน เอกมูลกำ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน เอกมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกจิตตชรูป ๑๗** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป**

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอาสเหตุกจิตตชรูป ๑๗ (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบทดังแสดงว่า **นามสมุฏฺฐานำ รูปำ นามมูเลน เอกมูลกำ น นามำ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **นามำ นามมูเลน เอกมูลกญฺเจว นามญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ นามมูเลน เอกมูลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมูลานิ เอกมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลกานิ จ, อวเสสา นามมูลสหชาตา ธมฺมา นามมูเลน เอกมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลกา.**

นามมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน นามมูลเหล่านั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ใช่มีมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ.	**เย เกจิ นามมูเลน เอกมูลกา ธมฺมา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลกา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖** (เว้นนามมูล ๙) **สเหตุกจิตตชรูป ๑๗** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป**

และ นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นามมูล ๙** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมูลานิ เอกมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลกานิ จ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๙) สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา นามมูลสหชาตา ธมฺมา นามมูเลน เอกมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลกา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ.	**เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลกา**	เป็นสันนิฏฐานบท
	สพฺเพ เต ธมฺมา นามา	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามมูล ๙** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นนามด้วย

— จบ มูลกนัย —

มูลมูลกนัย

มูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ นามา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูลมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่,ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นนามมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกํ นามํ น นามมูลมูลกํ,**

สเหตุกํ นามํ นามมูลมูลกํ.

นามธรรมที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เป็นนามมูล,

นามธรรมที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เป็นนามมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิ. **นามสมฺภฺจานํ รูปํ นามมูลมูลกํ น นามํ,**

นามํ นามมูลมูลกญฺเจว นามญฺจ.

รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เป็นนามมูลแต่ไม่ใช่เป็นนาม,

นามธรรม มีมูลที่เป็นนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เยเกจิ นามา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต นามมูลมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒** (เว้นฉันทะ) **โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน**

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เป็นนามมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า

อเหตุกํ นามํ น นามมูลมูลกํ แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิม-โกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกํ นามํ นามมูลมูลกํ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูลมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกจิตตชรูป ๑๗** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป**

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เป็นนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **นามสมุฏฺฐานํ รูปํ นามมูลมูลกํ น นามํ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **นามํ นามมูลมูลกญฺเจว นามญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

เอกมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ นามา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูเลน เอกมูลมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิ. **อเหตุกํ นามํ นามมูเลน น เอกมูลมูลกํ,**

สเหตุกํ นามํ นามมูเลน เอกมูลมูลกํ.

นามธรรมที่เป็นอเหตุกะ ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล,

นามธรรมที่เป็นสเหตุกะ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน เอกมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิ. **นามสมุฏฺฐานํ รูปํ นามมูเลน เอกมูลมูลกํ น นามํ,**

นามํ นามมูเลน เอกมูลมูลกญฺเจว นามญฺจ.

รูปซึ่งมีนามเป็นสมุฏฐาน มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่ใช่เป็นนาม, นามธรรม มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลก็ใช่ เป็นนามก็ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ นามา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต นามมูเลน เอกมูลมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒** (เว้นฉันทะ) **โมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒ นิพพาน**

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นนามมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา อเหตุกจิต ๑๘ อัญญสมานเจตสิก ๑๒ (เว้นฉันทะ) โมหเจตสิกที่ในโมหมูล-จิต ๒ นิพพาน ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อเหตุกํ นามํ นามมูเลน น เอกมูลมูลกํ** แล้วทรงยกเอาสเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏ-ฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สเหตุกํ นามํ นามมูเลน เอกมูลมูลกํ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน เอกมูลมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกจิตตชรูป ๑๗** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป**

และ สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒** (เว้นโมหเจ.ที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ปัญจโวการ-สเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **นามสมุฏฺฐานำ รูปำ นามมูเลน เอกมูลมูลกำ น นามำ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๕๒ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **นามำ นามมูเลน เอกมูลมูลกญฺเจว นามญฺจ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

อัญญมัญญมูลยมกะ

อนุ.ปุ. **เย เกจิ นามมูเลน เอกมูลมูลกา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกาติ?**

ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลใช่ไหม?

วิ. **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมูลานิ เอกมูลมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลกานิ จ, อวเสสา นามมูลสหชาตา ธมฺมา นามมูเลน เอกมูลมูลกา น จ อญฺญมญฺญมูลมูลกา.**

นามมูลเหล่าใดเกิดขึ้นคราวเดียวกัน นามมูลเหล่านั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันก็ใช่ มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันก็ใช่, ธรรมที่เกิดพร้อมกันกับนามมูลที่เหลือนอกนั้น มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูล แต่ไม่มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน

ปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ?**

หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **เย เกจิ นามมูเลน เอกมูลมูลกา ธมฺมา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖** (เว้นนามมูล ๙) **สเหตุกจิตตชรูป ๑๗** (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) **ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป**

และ นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นามมูล ๙** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา นามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมูลานิ เอกมูลมูลกานิ เจว อญฺญมญฺญมูลมูลกานิ จ** แล้วทรงยกเอา สเหตุกจิต ๗๑ เจตสิก ๔๖ (เว้นนามมูล ๙) สเหตุกจิตตชรูป ๑๗ (ที่เกิดขึ้นเฉพาะแต่ในปัญจโวการภูมิ) ปัญจโวการสเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา นามมูลสหชาตา ธมฺมา นามมูเลน เอกมูลมูลกา น จ อญฺญมญฺญ-มูลมูลกา** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลมูลกา** เป็นสันนิฏฐานบท

สพฺเพ เต ธมฺมา นามา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามมูล ๙** (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า หรือว่า ธรรมเหล่าใดมีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกันกับนามมูลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดเป็นนามใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่านามมูล ๙ (เว้นโมหเจตสิกที่ในโมหมูลจิต ๒) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็เป็นนามด้วย

— จบ มูลมูลกนัย —

นามบท[๗๒] **๘๙+๕๒+นิพพาน**	**มูลยมกะ**				**เอกมูลยมกะ**		**อัญญมัญญมูลยมกะ**	
	สองนัยแรก		สองนัยหลัง		ทั้ง ๔ นัย		ทั้ง ๔ นัย	
	นา มู	มู นา	นา มี	มี นา	นา มี	มี นา	มี มู	มู นา
๑๘+๑๒ (-ฉันทะ)	✓×		✓×		✓ ×			
โมหเจ.> โม๒	✓✓	✓✓	✓×		✓ ×			
นิพพาน	✓×		✓×		✓ ×			
สเหตุกจิต๗๑+๔๖ (-๙)	✓×		✓✓	✓✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ×	
นามมูล ๙ (-โม>โม๒)	✓✓	✓✓	✓✓	✓✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓	✓ ✓
สเหตุกจิตตชรูป ๑๗				✓×		✓ ×	✓ ×	
ปสปกำ				✓×		✓ ×	✓ ×	

— จบ นามบท —

วจนัตถะ ของคำว่า นาม **“อารมฺมณำ นมตีติ นามำ”** ธรรมเหล่าใดย่อมน้อมไปสู่อารมณ์ เพราะเหตุนั้นธรรมเหล่านั้นชื่อว่า นาม (ได้แก่ จิต เจตสิก)

“อตฺตนิ อารมฺมณิกธมฺเม นาเมตีติ นามำ” ธรรมเหล่าใดยังอารัมมณิกธรรมทั้งหลายให้น้อมมาสู่ตน ธรรมเหล่านั้นชื่อว่า นาม (ได้แก่ จิต เจตสิก นิพพาน)

บัณฑิตพึงทราบการกำหนดพระบาลี ด้วยอำนาจแห่งประเภทของวาระมี

นยะ ยมกะ ปุจฉา อรรถ

แห่งอุทเทสวาระในมูลยมกนี้ อันพระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วด้วยยมกะทั้งหลายเหล่านี้

นัย ๔ อย่างเหล่านี้ คือ **มูลนัย มูลมูลนัย มูลกนัย มูลมูลกนัย** มีอยู่ เพราะอาศัยบทที่เป็นเบื้องต้นนี้ว่า **กุสลา ธมฺมา** แห่งกุสลติกมาติกา

ในนยะ ๔ อย่างเหล่านี้ นยะหนึ่ง ๆ มี **ยมกะ ๓** อย่างคือ **มูลยมกะ เอกมูลยมกะ อัญญมัญญมูลยมกะ** จึงเป็น **ยมกะ ๑๒**

ในยมกะหนึ่ง ๆ มี**ปุจฉา ๒** อย่างด้วยอำนาจ **อนุโลม** และ **ปฏิโลม** จึงเป็น **ปุจฉา ๒๔**

ในปุจฉาหนึ่ง ๆ มี**อรรถ ๒** อย่างด้วยอำนาจ **สันนิฏฐานะ**และ**สังสยะ** จึงเป็น **อรรถ ๔๘**

บัณฑิตพึงทราบว่า ก็บททั้งหลาย ๔ แม้ทั้งปวงที่ท่านกล่าวแล้วด้วย **นยะ ๑๖ ยมกะ ๔๘ ปุจฉา ๙๖ อรรถ ๑๙๒** ด้วยสามารถแห่งอุทเทสในกุสลติกมาติกา

นยะ ๑๖๐ ยมกะ ๔๘๐ ปุจฉา ๙๖๐ อรรถ ๑๙๒๐ พึงทราบว่าท่านยกขึ้นแสดงไว้แล้วในวาระทั้ง ๑๐ แม้ทั้งหมดว่า พึงทราบวาระทั้งหลายมีนยะเป็นต้น ในบทที่เหลือด้วยการกำหนดบทที่มาแล้วในมูลวาระนั้น

มูลํ เหตุ นิทานญฺจ สมฺภโว ปภเวน จ,
สมุฏฺฐานาหารมฺมณา ปจฺจโย สมุทเยน จาติ.

หมายเหตุ : ในวาระที่เหลือ ๙ มีเหตุวาระเป็นต้น จนถึงสมุทยวาระ เป็นที่สุดนั้น แสดงทำนองเดียวกันกับ มูลวาระ คงเปลี่ยนแต่ชื่อไปตามวาระนั้น ๆ เท่านั้น

มูลยมกํ นิฏฺฐิตํ.

— จบ มูลยมก แต่เพียงนี้ —

อโมฆํ ทิวสํ กยิรา อปฺเปน พหุเกน วา.
เวลาแต่ละวันอย่าให้ผ่านไปเปล่า ไม่มากก็น้อยต้องให้ได้อะไรบ้าง

(ขุ. เถรคาถา น.๓๓๕)

อธิบายพิเศษในมูลยมก

คำว่าปกรณ์มี ๔ อย่างคือ ๑. บาลีปกรณ์ ๒. อรรถกถาปกรณ์ ๓. ฎีกาปกรณ์ ๔. อนุฎีกาปกรณ์ คำว่าปกรณ์ได้แก่เรื่องหนึ่งหรือเล่มหนึ่ง เช่น ธัมมสังคิณีปกรณ์ก็เรื่องหนึ่งเล่มหนึ่ง วิภังคปกรณ์ก็เรื่องหนึ่งเล่มหนึ่ง ธาตุกถาปกรณ์ก็เรื่องหนึ่งเล่มหนึ่ง ดังนี้เป็นต้น และในยมกปกรณ์มียมก ๑๐ อย่างนั้น แต่ละยมกก็เรียกว่าเป็นปกรณ์ได้อีกด้วย เล่มหนึ่งเรียกกันตามสมัยนี้ที่จัดทำเป็นหนังสือ ต่างจากสมัยก่อนที่ใช้แต่ปากท่องบ่นทรงจำไว้จึงเรียกว่าปกรณ์หนึ่ง ๆ หรือเรื่องหนึ่ง ๆ คำว่าปกรณ์กับคำว่าเรื่องหนึ่ง ๆ นั้นอย่างเดียวกัน ต่างกันแต่คำว่าปกรณ์นั้นเป็นภาษาบาลี คำว่าเรื่องเป็นภาษาไทยและที่ท่านอาจารย์กล่าวว่า ข้าพเจ้าได้รจนาปกรณ์เสร็จไปแล้ว ๑๐ ปกรณ์นั้น หมายถึงว่าได้รจนาเสร็จแล้ว ๑๐ เรื่อง หรือ ๑๐ เล่มนั่นเอง

ส่วนคำว่าคัมภีร์หมายความว่า ในปกรณ์นี้มีเนื้อความที่ลึกซึ้ง ถ้าเรื่องนั้นไม่ลึกซึ้งคือสามัญ ก็เรียกว่าปกรณ์เฉย ๆ

เมื่อรวมความแล้ว คำว่าปกรณ์กว้างขวางกว่า เพราะเป็นเรื่องทั่วไป ส่วนคำว่าคัมภีร์นั้นแคบกว่า เพราะหมายถึงแต่เรื่องที่ลึกซึ้งเท่านั้น จึงจะเรียกว่าคัมภีร์ได้

สำหรับคำว่า “กถา” แปลว่า คำกล่าว และคำกล่าวเรื่องหนึ่ง ๆ ก็เรียกว่าหนึ่งปกรณ์

อธิบายการก้าวล่วงวิสัยของพญายม

ปกรณ์ที่ชื่อว่า **“ยมก”** เพราะอรรถว่า เป็นเครื่องก้าวล่วงวิสัยของพญายมเสียได้นั้น

คำว่า “พญายม” นั้น ได้แก่ ความตายนี้เอง ดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแก่ท่าน **โมฆราช** ว่า “ดูกรโมฆราช ท่านจงเป็นผู้มีสติ ระลึกรู้สึกอยู่ทุกเมื่อ โดยมีการพิจารณาเห็นอยู่ซึ่งโลกว่าเป็นของสูญ ฆ่าอัตตานุทิฏฐิ การตามเห็นโดยความเป็นตัวตนเสียได้แล้ว พึงเป็นผู้ข้ามความตายเสียได้ ด้วยการฆ่าอัตตานุทิฏฐิลงเสียนี้ มัจจุราชย่อมไม่เห็นซึ่งบุคคลอันพิจารณาเห็นลงซึ่งโลกอย่างนี้ เมื่อบุคคลมาพิจารณาเห็นลงซึ่งโลกโดยเป็นของสูญ ฆ่าอัตตานุทิฏฐิลงเสียได้อย่างนี้มัจจุราชย่อมไม่แลเห็น คือผู้นั้นซึ่งข้ามพ้นวิสัยมัจจุราชเสียได้แล้ว”

ตามพุทธดำรัสนี้ชี้ให้ทราบว่า คำว่า **“โลก”** นั้น พระองค์ทรงมุ่งหมายเอา**ขันธโลก** คือ อุปาทานขันธ์ อันได้แก่ ร่างกายที่มีใจครอง มีเวทนา สัญญา ของเราท่านที่มีความยาวหนึ่งวา

หนาหนึ่งคืบ กว้างหนึ่งศอก นี้แหละ มิได้ทรงหมายถึง ดิน ฟ้า อากาศ ภูเขา ต้นไม้ ทะเล มหาสมุทร ที่เป็นโอกาสโลกแต่ประการใด

เหตุนั้น เมื่อเราท่านได้ทราบความหมายของคำว่า **"โลก"** อันได้แก่ **ขันธ์**แล้ว ก็ควรจะมีความปลื้มใจในการที่ได้มาทำการศึกษาเรื่องขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่มีอยู่ในยมกปกรณ์ อันมีมูลยมกเป็นต้นนี้เป็นที่ยิ่ง เพราะเท่ากับได้รับคำสอนจากพระองค์เช่นเดียวกันกับท่านโมฆราช ชื่อว่าได้เป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นกัลยาณปุถุชน ปุถุชนที่มีความรู้ความเข้าใจในขันธ์ อายตนะ ธาตุ ตามหลักธรรมคำสอนอย่างถูกถ้วน ตรงข้ามกับอันธปุถุชน ปุถุชนผู้มืดบอด ไม่รู้เรื่องขันธ์ อายตนะ ธาตุ ที่เป็นปรมัตถธรรมคำสอนของพระองค์เพียงแต่นับถือตามกันไปตามประเพณีสืบต่อกันมา ฉะนั้น เป็นอันว่าเราท่านได้ประพฤติเจริญรอยตามท่านโมฆราชได้ส่วนหนึ่งตามหลักของปริยัติ

เนื่องจากในขณะที่กำลังศึกษาอยู่นั้น ย่อมซาบซึ้งในพระปัญญาคุณ พระบริสุทธิคุณ และพระมหากรุณาคุณ ที่พระองค์ทรงแสดงพระอภิธรรมไว้ให้เราท่านทั้งหลายได้ทราบ ทำให้เกิดศรัทธาเชื่อมั่นในความตรัสรู้ของพระองค์ เป็นตถาคตโพธิสัทธา เชื่อกรรม เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของตน จนก้าวล่วงวิจิกิจฉาความสงสัยในคุณพระรัตนตรัย รวมทั้งโมหะความไม่รู้ในเรื่องสัตว์ทั้งหลายที่กำลังเป็นไปอยู่ในโลกได้ตามสมควรแก่การศึกษา และเมื่อพิจารณาใคร่ครวญในข้อธรรมนั้นๆ ย่อมเกิดความรู้ความเข้าใจในปรมัตถธรรมคือ จิต เจตสิก รูป ของสัตว์ที่กำลังเกิด กำลังตาย เคยเกิด เคยตาย จักเกิด จักตายใน ๓๑ ภูมิ ตามกาลทั้ง ๖ ที่ทรงแสดงไว้ใน **"คัมภีร์ยมก"** ตามกำลังปัญญาของตน ๆ เท่าที่จะเข้าใจได้ สามารถช่วยให้พ้นจากอบายภูมิได้บ้าง คือในภพที่สอง ส่วนภพที่สามนั้นไม่แน่ แต่ก็ยังเป็นอุปนิสัยปัจจัยให้พ้นจากทุกข์ได้ในอนาคตด้วยการศึกษา เพราะว่าการศึกษาพระอภิธรรมนั้น เป็นบุญประเภท **"ญาณสัมภาระ สั่งสมไว้ซึ่งบุญคือปัญญา"** ที่จะทำให้ได้มาซึ่งข้อวัตรปฏิบัติให้ถึงซึ่งพระนิพพาน ก้าวล่วงวิสัยของพญายมได้ในกาลต่อไป

อนึ่ง ในเวลาที่กำลังศึกษาอยู่นั้น ท่านอาจารย์พระสัทธัมมโชติกะได้กล่าวว่า หากว่าได้มีการพิจารณาใคร่ครวญด้วยสติสัมปชัญญะ ระลึกรู้อยู่ในข้อธรรมนั้น ๆ ด้วยดีแล้ว ก็เท่ากับได้เจริญวิปัสสนาขั้นนามรูปปริจเฉทญาณ ปัจจยปริคคหญาณ ได้เหมือนกัน เพราะการศึกษา

พระอภิธรรมนับตั้งแต่พระอภิธัมมมัตถสังคหะ เป็นต้น จนถึงธัมมสังคณีปกรณ์ และยมกปกรณ์นี้ ก็ล้วนแล้วแต่แสดงเรื่องสภาวธรรมทั้งสิ้น ที่จะทำให้นักศึกษาสามารถประหานอวิชชาอันเป็นตัวกิเลสลงได้บ้างด้วยอำนาจแห่งสุตมยปัญญา และจินตามยปัญญา เกิดความรู้ความเข้าใจในสภาวะตามความเป็นจริงตามปรมัตถสัจจะได้

[คำว่า มูลยมก มีรูปวิเคราะห์ว่า **มูเลน เหสิตํ ยมกํ มูลยมกํ** = ยมกที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงด้วยมูลเหตุ ชื่อว่า มูลยมก (มัชเฌโลปีตติยาตัปปุริสสมาส)]

บททั้งหมดมี มูล เป็นต้นในคาถาหัวข้อนั้นเป็นคำไวพจน์ของ การณ (เหตุ) กล่าวคือ พึงทราบเนื้อความของ ศัพท์ในบทเหล่านั้นอย่างนี้ คือ เหตุ ชื่อว่า (ยมกอรรถกถา)

๑. มูล เพราะเป็นที่ตั้งมั่น
๒. เหตุ เพราะเป็นไปเพื่อนำผลของตนให้สำเร็จ
๓. นิทาน เพราะมอบผลของตน ประดุจกำลังชี้บอกว่า เชิญเถิด เชิญท่านรับเอาผลนั้น
๔. สัมภวะ เพราะเป็นแดนเกิดอย่างดีของผล
๕. ปภวะ เพราะเป็นแดนเกิดก่อนของผล
๖. สมุฏฐาน เพราะเป็นที่ปรากฏของผล หรือเป็นเหตุปรากฏของผล
๗. อาหาร เพราะนำผลของตนมาให้
๘. อาลัมพณะ เพราะถูกผลที่ยอมรับของตนยึดเหนี่ยว
๙. ปัจจัย เพราะเป็นที่เกิดขึ้นของผลโดยอาศัย คือไม่ปฏิเสธ
๑๐. สมุทัย เพราะเป็นแดนเกิดของผล

บัณฑิตพึงทราบ เนื้อความแห่งคำ แห่งบททั้งหลายเหล่านั้นอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้

นามบท

นามนั้นตั้งอยู่ที่ไหน ตั้งอยู่บนที่มีชีวะ ทำไมจึงเรียกว่านาม? การที่เรียกว่านามนั้นเพราะน้อมไปหาอารมณ์ทั้ง ๖ ชื่อว่านาม นามนี้ที่จะน้อมไปหาอารมณ์ทั้ง ๖ ได้ ก็เพราะอาศัยจักขุปสาท โสตปสาท ฆานปสาท ชิวหาปสาท กายปสาท ถ้าปสาททั้ง ๕ ไม่มีไซร้ นามก็คงมีแต่นามคือภวังคจิตเกิดอย่างเดียวเท่านั้น ขณะนั้นกายก็สบาย ใจก็สบาย เพราะอย่างอื่นไม่ได้เกิดแต่ภวังคจิตอย่างเดียวและมีอารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่งคือ กรรมอารมณ์ กรรมนิมิตอารมณ์

คตินิมิตอารมณ์ ตามสมควร ที่เป็นอารมณ์อดีตที่ได้รับมาแต่ชาติก่อน เมื่อขณะมรณาสันนวิถีส่งให้แล้ว จุติ ปฏิสนธิ ภวังค์ ฉะนั้น เวลานอนหลับภวังคจิตนี้ก็มีอารมณ์นี้แต่อารมณ์เดียว ทั้งภวังคจิตก็เป็นจิตที่เป็นวิบากซึ่งมีมาแต่อดีต เวลาเข้าฌานสมาบัติฌานจิตก็เกิดอย่างเดียว และมีอารมณ์อันเดียว จิตประเภทอื่นไม่เกิด เวลาเข้าผลสมาบัติ ผลจิตก็เกิดมีอารมณ์อันเดียว จิตอื่นไม่เกิด เวลาเข้านิโรธสมาบัติ จิต เจตสิกดับ แต่กัมมชรูป อาหารชรูป อุตุชรูปยังเกิด ถ้ากัมมชรูปไม่เกิดก็เหมือนคนตาย แต่จิตตชรูปไม่เกิด จิตตชรูปก็เกิดจากจิต เจตสิกทั้ง ๒ และมีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล นามมูลนี้ได้แก่เจตสิกนั้นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ทำไมจึงไม่เรียกว่าเจตสิกจิตตชรูปเล่า มาเรียกว่าจิตตชรูปทำไม เรียกก็ได้ไม่ผิด เพราะว่าจิตเป็นใหญ่และสำคัญ ทั้งพระองค์ก็ทรงเทศนาว่า **มโนปุพฺพงฺคมา ธมฺมา มโนเสฏฺฐา มโนมยา** เป็นต้น ฉะนั้น พระองค์จึงทรงเรียกว่า จิตตชรูป

คำว่า นิพพานเป็นนามนั้น เพราะน้อมนามจิต (คือโลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖) เอามาใส่ในภายในแห่งตนด้วย พระนิพพานประณีตเปรียบเหมือนทองคำ ใคร ๆ ก็ต้องการอยากได้มาไว้เป็นของของตน แต่ธรรมชาติทองคำไม่รู้อะไรด้วยกับผู้ที่ต้องการ คงเป็นธรรมชาติที่ประณีตอยู่อย่างนั้น ฉะนั้น เราทำบุญก็ต้องอธิษฐานว่าให้ได้นิพพาน นิพพานไม่เอาใครเป็นอารมณ์ มีแต่คนเอานิพพพานเป็นอารมณ์

เอกมูลยมกะ

จิตที่เป็นอเหตุกะที่ไม่เกิดพร้อมกับนามมูลนั้น เพราะจิตพวกนี้เป็นวิบากที่เนื่องมาแต่อดีต ถ้าอดีตเป็นกุศลก็ให้ได้รับผลคือเห็นดี ฟังดี เป็นต้น ถ้าอดีตเป็นอกุศลก็ให้ได้รับผลคือเห็นไม่ดี ฟังไม่ดี เป็นต้น และอเหตุกจิตนี้มิใช่เป็นจิตที่เป็นพวกกุศลหรืออกุศล แต่เป็นจิตที่เป็นพวกวิบาก ทั้งได้มีชื่ออยู่แล้วว่าวิปากจิต การที่เหตุไม่ประกอบเพราะว่าโดยกิจก็มีเพียงเล็กน้อย ว่าโดยปฏิสนธิก็ต่ำ

เหตุให้เกิดจักขุวิญญาณจิตนั้นมีอยู่ ๔ อย่างคือ ๑. มีจักขุปสาทดี ๒. มีรูปารมณ์กระทบกับจักขุปสาท ๓. อาศัยอาโลกะ ๔. มีมนสิการ (การใส่ใจ)

เหตุให้เกิดโสตวิญญาณจิตนั้นมีอยู่ ๔ อย่างคือ ๑. มีโสตปสาทดี ๒. มีสัททารมณ์กระทบกับโสตปสาท ๓. อาศัยอากาส ๔. มีมนสิการ (การใส่ใจ)

เหตุให้เกิดฆานวิญญาณจิตนั้นมีอยู่ ๔ อย่างคือ ๑. มีฆานปสาทดี ๒. มีคันธารมณ์กระทบกับฆานปสาท ๓. อาศัยวาโย ๔. มีมนสิการ (การใส่ใจ)

เหตุให้เกิดชิวหาวิญญาณจิตนั้นมีอยู่ ๔ อย่างคือ ๑. มีชิวหาปสาทดี ๒. มีรสารมณ์กระทบกับชิวหาปสาท ๓. อาศัยอาโป ๔. มีมนสิการ (การใส่ใจ)

เหตุให้เกิดกายวิญญาณจิตนั้นมีอยู่ ๔ อย่างคือ ๑. มีกายปสาทดี ๒. มีโผฏฐัพพารมณ์กระทบกับกายปสาท ๓. อาศัยปฐวี ๔. มีมนสิการ (การใส่ใจ) เหล่านี้แหละเป็นเหตุ

ยกตัวอย่างเช่นเราปิดตาเสีย จักขุปสาทมีไหม? ตอบว่ามี แล้วเห็นรูปารมณ์ไหม? ตอบว่าไม่เห็น นี้แหละเพราะไม่มีรูปารมณ์กระทบกับจักขุปสาท ถ้าจักขุปสาทเสีย จักขุวิญญาณเกิดได้ไหม? ตอบว่าไม่ได้ ถ้าไปที่มืด ๆ จะมองอะไรเห็นไหม? ตอบว่าไม่เห็น เพราะอะไรจึงไม่เห็น? เพราะว่าไม่มีอาโลกะคือแสงสว่าง ถ้ามีแสงสว่างแล้วไม่เอาใจใส่ในอารมณ์จะเห็นไหม? ก็ไม่เห็นเพราะไม่มีมนสิการ นี้แหละเป็นเหตุให้เกิดจักขุวิญญาณจิตเป็นต้น ที่ไม่เกี่ยวกับมูล ๖ เลย ในอภิธัมมัตถะทั้ง ๗ คัมภีร์ก็มีแต่ จิต เจตสิก รูป นิพพาน ๔ อย่างเหมือนกันหมด ทั้งนี้เพราะประสงค์จะให้เห็นอนัตตะ เพื่อทำลายอัตตะ ว่าไม่มีมีอยู่แต่อนัตตะเท่านั้น แต่ถึงแม้จะเป็นอนัตตะ ก็มีสภาวะรับรอง

เหตุ ๔ อย่างให้เกิดจักขุวิญญาณจิต เป็นต้นนั้นเรียกว่าปัจจัยเหตุ คือจักขุปสาทเป็นวัตถุปุเรชาตปัจจัย รูปารมณ์เป็นอารัมมณปัจจัย อาโลกะและมนสิการทั้งสองนี้เป็นปกตูปนิสสยปัจจัย หรือจะเรียกว่าชนกเหตุก็ได้ แต่ในที่นี้ชนกเหตุได้แก่กุศล อกุศลแล้ว ฉะนั้นจึงเรียกว่าปัจจัยเหตุ

๑. ชนกเหตุ = เหตุที่ทำให้เกิด ได้แก่ มูล ๖ ให้เกิดปฏิสนธิกัมมชรูปประทับตราติดตัวมาคือ โลภะทำให้ยากจน โทสะทำให้ขี้เหร่ โมหะทำให้เงอะๆ งะๆ โง่เขลาเบาปัญญา นี้แหละเป็นเหตุให้เกิดเป็นตราประทับประจำตัวไว้ อโลภะทำให้มั่งมี อโทสะทำให้สวย อโมหะทำให้มีปัญญา

๒. สัมปาปกเหตุ = เหตุให้ถึงพร้อม ได้แก่ มัชฌิมาปฏิปทา

๓. ญาปกเหตุ = เหตุที่ให้รู้

๔. ปัจจยเหตุ = เหตุที่เป็นปัจจัย

กามสุขัลลิกานุโยค = สบายมาก นำเกิดเป็นเปรต

อัตตกิลมถานุโยค = ทำตนให้ลำบาก นำเกิดในนรก

มัชฌิมาปฏิปทา = นำให้ถึงพระนิพพาน (สัมปาปกเหตุ)

กุศลมูล ๓ อกุศลมูล ๓ อพยากตมูล ๓ รวมทั้ง ๙ นี้เป็นนามมูลด้วยกันทั้งสิ้น แต่กุศลมูลกับอกุศลมูลทั้ง ๒ นี้ ใครมีกำลังมากกว่ากัน? แก้ว่า กุศลมูลมีกำลังมากกว่า เมื่อทั้ง ๒ รบกันแล้วฝ่ายอกุศลมูลต้องปราชัย เพราะกุศลมูลเป็นปหายกธรรมคือธรรมเป็นผู้ประหาน ฝ่ายอกุศลมูลเป็นปหาตัพพธรรมคือธรรมที่ต้องประหาน

คำว่า นามสมุฏฺฐานํ รูปํ ที่หมายเอาปฏิสนธิกัมมชรูป เพราะปฏิสนธิกัมมชรูปนี้มีนามเกิดพร้อมกันกับอุปปาทักขณะของปฏิสนธิ แต่ปวัตติกัมมชรูปไม่นับ เพราะไม่ได้เกิดพร้อมกับนาม แต่ผลสืบมาจากปฏิสนธิกาลนั้นเอง ทำไมจึงว่าปฏิสนธิกัมมชรูป มีมูลเป็นอันเดียวกันกับนามมูล ก็เพราะในนามวิบากที่นำปฏิสนธินั้น มีโลภะ อโทสะ อโมหะ ซึ่งเป็นนามมูลอยู่ด้วย จึงเรียกว่ามีมูลซึ่งกันและกัน เพราะมีเจตสิกที่เป็นมูลประกอบในมหาวิปากจิต รูปวิปากจิต

ปฏิสนธิกัมมชรูปต้องอาศัยนาม คือจิต เจตสิก จึงจะเกิดขึ้นได้ เปรียบเหมือนต้นไม้จะเป็นลำต้นต้องอาศัยเมล็ดเป็นพืชให้ ต้นไม้จึงจะงอกขึ้นได้ ถ้าเมล็ดคือพืชไม่มีแล้ว ต้นไม้ก็งอกงามขึ้นไม่ได้ฉันใด ปฏิสนธิกัมมชรูปก็ต้องอาศัยจิต เจตสิกขณะที่ปฏิสนธิ เมื่อปฏิสนธิกาลตั้งขึ้นแล้ว ปวัตติกัมมชรูปก็เกิดต่อจากปฏิสนธิกาลและไม่ต้องอาศัยเมล็ดพืชอีก เหมือนต้นไม้เมื่องอกออกมาแล้ว ก็ไม่จำเป็นอาศัยเมล็ดอีก กลับไปอาศัยดินและน้ำต่อไปกล่าวคือ ดินเป็นโมหะ และน้ำเป็นตัณหา

(สำหรับ สเหตุกจิตตชรูปก็มีนามเป็นสมุฏฐานเหมือนกัน แต่ที่ไม่ได้กล่าวนั้นก็เพราะปรากฏชัดแจ้งอยู่แล้ว แต่ส่วนกัมมชรูปต้องกล่าวถึงนั้นก็เพราะมีความต่างกันคือ ในปฏิสนธิขณะกัมมชรูปต้องอาศัยจิตเจตสิกเกิด แต่เมื่อถึงฐีติขณะของปฏิสนธิแล้วก็ตั้งขึ้นได้เองไม่ต้องอาศัยจิตเจตสิก ดังนี้แหละจึงต้องนำมากล่าว)

การที่เรามีกิจคือการเรียนอภิธรรมนี้ ก็เพราะเรายังอยู่ในขันธ์ ๕ ที่เป็นทุกขสัจจ์ ที่พระองค์ทรงสอนให้รู้จักทุกข์นั้น ก็ได้แก่ขันธ์ ๕ ที่เราได้มานี้เอง ฉะนั้น เมื่อขันธ์ ๕ ปรากฏขึ้น

เช่นนี้แล้ว ก็มีการตั้งชื่อเรียกขานกันขึ้นและก็ต้องมีกิจ ถ้าขันธ์ ๕ ไม่มีไซร้ กิจคือการเรียน ก็ไม่ต้องเรียน ฉะนั้น กิจในพระพุทธศาสนามี ๒ อย่างคือ โลกียกิจจ์และโลกุตตรกิจจ์

อัญญมัญญมูลยมกะ

หมายเหตุ : อโลภมูละ อโทสมูลีนัย

คำว่า เป็นมูลซึ่งกันและกันนั้นอย่างไร? ท่านยกตัวอย่างในกุศลมูล ๓ คืออโลภะให้เกิดอโทสะนั้นได้แก่ การบริจาคทานถวายพระนี้เป็นอโลภะ เมื่อถวายทานแล้วนิมนต์เทศน์พอฟังเทศน์เข้าใจในธรรมนั้นแล้ว ก็เกิดสงสารและรักใคร่ในท่านขึ้นเป็นอโทสะคือเมตตา

อโทสะให้เกิดอโลภะนั้น ได้แก่ ไปพบเพื่อนฝูงที่จากกันไปนานแล้ว ทักทายดีอกดีใจเกิดความรักใคร่กันขึ้น เมื่อถามถึงทุกข์สุขแล้วก็ทราบว่าลำบากโดยประการต่าง ๆ คือขัดสน เมื่อรู้เช่นนี้ก็ให้เงินและผ้าผ่อนแก่เพื่อนคนนั้น เป็นอโลภะที่เกิดจากอโทสะคือเมตตาเป็นมูล หรือเรียกตามบาลีว่า อโทสมูละ อโลภมูลีนัย

ส่วนอโมหะให้เกิดอโลภะ อโทสะนั้น ได้แก่ ขณะเจริญวิปัสสนาอยู่มีพระไตรลักษณ์เป็นอารมณ์ เมื่อเป็นเช่นนี้ให้เกิดอโลภะ แม้รายได้ทางบ้านจะมีกี่หมื่นกี่แสนก็ไม่คิดถึงและได้แผ่เมตตาว่า อเวรา อพฺยาปชฺชา อนีฆา สุขีอตฺตานำ ให้แก่พวกที่รบกันในที่ต่าง ๆ เช่นนี้เรียกว่า อโมหมูละ อโลภะอโทสมูลีนัย

ตอนนี้จะกล่าวเฉพาะอย่างหนึ่งๆ เช่น กำลังบริจาคทานนั้นเป็นอโลภะ กำลังแผ่เมตตานั้นเป็นอโทสะ กำลังเรียนอภิธรรมคือขณะเขียน ขณะท่อง ขณะใจนึกคิดนั้นเป็นอโมหะ

โลภะ โทสะเป็นมูลซึ่งกันและกันนั้นคือ โทสะให้เกิดโลภะนั้นได้แก่เวลาเจ็บไข้กินอะไรไม่ได้ ไม่สบายใจ กลุ้มใจ นี้เป็นโทสะ แต่ตั้งใจว่า ถ้าหายแล้วจะกินให้เต็มที่ เมื่อหายก็กินเสียใหญ่เช่นนี้เรียกว่า โทสมูละ โลภมูลีนัย แปลว่าโทสะเป็นมูลให้เกิดโลภะ โลภะให้เกิดโทสะนั้นได้แก่คนมาขอของก็ให้ไปแล้ว เมื่อขอบ่อย ๆ เข้า ก็ชักโกรธขึ้นมา นี้เป็นโลภมูละ โทสมูลี สำหรับโมหะไม่ต้องกล่าวถึงเพราะเป็นมูลในขณะนั้นอยู่แล้ว

ส่วนสเหตุกะฝ่ายกุศลจิต ๒๑ ก็มีมูลคือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ เป็นมูลซึ่งกันและกันอยู่ (ดูสังคหนัย จิตมีเจตสิกประกอบได้นั้นคืออะไรบ้าง ก็จะหายสงสัยในข้อนี้)

ส่วนอกุศลจิต ๑๒ โลภจิต ๘ ดวงนี้ มีเจตสิกที่เป็นมูลประกอบคือ โลภะ โมหะ นี้แหละเป็นมูลซึ่งกันและกัน และโลภจิต ๘ นั้น เมื่อเกิดจากมูล ๒ มูลนี้ จึงเรียกว่าสเหตุกจิต

โทสจิต ๒ ดวงนี้ มีเจตสิกที่เป็นมูลประกอบคือ โทสะ โมหะ นี้แหละเป็นมูลซึ่งกันและกัน และโทสจิต ๒ นั้น เมื่อเกิดจากมูล ๒ มูลนี้ จึงเรียกว่าสเหตุกจิต สำหรับโมหจิต ๒ ดวง เป็นสเหตุกะนั้น เพราะจิตเจตสิกที่ประกอบ เกิดจากโมหเจตสิกที่เป็นมูล จึงเรียกว่าสเหตุกจิตได้ แต่ตัวโมหเจตสิกที่เป็นมูลนั้น มีแต่ตัวเองเท่านั้น ไม่มีใครเป็นเหตุให้อีก ฉะนั้น โมหเจตสิกจึงจัดเข้าในพวกอเหตุกจิตอีก จึงได้เว้นเสมอไป

สรุปผลแห่งมูลยมก

การที่พระพุทธองค์ทรงยก มูลทั้ง ๙ มาแสดงก่อนนี้ ก็เพราะสัตว์ทั้งหลายต้องอาศัยมูลคือเหตุและชีวิตที่ตั้งอยู่ได้เช่นนี้ ก็เพราะอาศัยมูลคือเหตุนี้เอง มูลคือเหตุนี้สำคัญมาก คือ สมุทยสัจจ์เป็นเหตุ ทุกขสัจจ์เป็นผล ทุกขสัจจ์นี้ว่าโดยปรมัตถ์ได้แก่โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๑ (เว้นโลภะ) รูป ๒๘ ถ้าว่าโดยปุคคลาธิฏฐานก็ได้แก่ สัตว์ที่มีชีวิตทั้งหมดใน ๓๑ ภูมิ คือที่สัตว์ต้องท่องเที่ยววนเวียนอยู่ในสังสารวัฏฏ์ สมุทยสัจจ์นั้นได้แก่โลภเจตสิก

อบายภูมิเป็นผล	อกุศลจิต ๑๑ (เว้นอุทธัจจะ) เป็นเหตุ
มนุษย์ เทวดาเป็นผล	มหากุศลเป็นเหตุ
รูปบุคคล อรูปบุคคลเป็นผล	มหัคคตกุศลเป็นเหตุ

(จากหนังสือประมวลข้อธรรมในปริจเฉท ๑-๖-๓-๗ และ พระอภิธรรมปิฎก รจนาโดย พระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ พ.ศ. ๒๕๑๓ หน้า ๒๖๖-๒๗๕)

“ยมนฺติ อุปรมนฺติ สตฺตา เอเตนาติ ยโม (มรณะที่ทำให้เหล่าสัตว์พลัดพรากไปจากภพปัจจุบันชื่อว่า ยมะ) หรือ ยมนำ อุปรมนำ ยโม (การพลัดพราก[ไปจากภพปัจจุบัน] ชื่อว่า ยมะ) เมื่อเหล่าสัตว์เกิดขึ้นในภพใดภพหนึ่งต้องพบกับความตายแน่นอน ความเกิดจึงเป็นแดนเกิดของความตาย”

ขันธยมก

ปัณณัตติวาระ

อนุสนธิ

เมื่อพระองค์ทรงแสดงมูลยมกจบลงแล้ว ทรงแสดงขันธยมกต่อไป

ในขันธยมกนี้ มีวาระ ๓ อย่างคือ

๑. ปัณณัตติวาระ ๒. ปวัตติวาระ ๓. ปริญญาวาระ

ในวาระ ๓ อย่างนี้ พระองค์ทรงแสดงปัณณัตติวาระก่อน แล้วทรงแสดงปวัตติวาระต่อไปตามลำดับ

ปัณณัตติวาระมี ๒ อย่างคือ **๑. อุทเทส ๒. นิทเทส** พระองค์ทรงแสดงอุทเทสก่อน แล้วทรงแสดงนิทเทสต่อไปตามลำดับ อุทเทสจะไม่แสดงในที่นี้ เพราะอุทเทสนี้คล้ายๆ จะเป็นสารบัญของนิทเทส เมื่อพระองค์ทรงแสดงปัณณัตติวาระอุทเทสจบลงแล้ว ทรงแสดงปัณณัตติวาระนิทเทสต่อไป

ในนิทเทสนี้มีวาระ ๔ อย่างคือ **๑. ปทโสธนวาระ ๒. ปทโสธนมูลจักกวาระ ๓. สุทธขันธวาระ ๔. สุทธขันธมูลจักกวาระ** พระองค์ทรงแสดงปทโสธนวาระก่อน แล้วทรงแสดงปทโสธนมูลจักกวาระต่อไปตามลำดับ

ในปทโสธนวาระนี้ มี ๒ อย่างคือ **๑. อนุโลม ๒. ปัจจนิก** พระองค์ทรงแสดงอนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปัจจนิกต่อไปตามลำดับ

อนุโลมนี้ มียมกะ ๕ อย่างคือ **๑. รูปักขันธยมกะ ๒. เวทนากขันธยมกะ ๓. สัญญากขันธยมกะ ๔. สังขารักขันธยมกะ ๕. วิญญาณักขันธยมกะ** พระองค์ทรงแสดงรูปักขันธยมกะก่อน แล้วทรงแสดงเวทนากขันธยมกะเป็นต้นต่อไปตามลำดับ

รูปักขันธยมกะนี้ มี ๒ อย่างคือ **๑. อนุโลม ๒. ปฏิโลม** พระองค์ทรงแสดงอนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปฏิโลมต่อไปตามลำดับ

อนุโลมนี้ มี ๒ อย่างคือ **๑. ปุจฉา ๒. วิสัชนา** พระองค์ทรงแสดงปุจฉาก่อน แล้วทรงแสดงวิสัชนาต่อไป

ปุจฉานี้ มี ๒ อย่างคือ **๑. สันนิฏฐานบท ๒. สังสยบท** พระองค์ทรงแสดงสันนิฏฐานบทก่อน แล้วทรงแสดงสังสยบทต่อไป

ในขันธยมกมีมหาวาระ ๓ อย่าง คือ

๑. ปัณณัตติวาระ ๒. ปวัตติวาระ ๓. ปริญญาวาระ

บรรดาวาระทั้ง ๓ นี้ มีอธิบายว่า

๑. ปัณณัตติวาระ เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโดยการจำแนกชื่อ ของขันธ์ อายตนะ ธาตุเป็นต้น เป็นวาระที่ทรงแสดงเพื่อจะให้รู้ถึงปริยัตติญาณ

๒. ปวัตติวาระ เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงความเป็นไป ของขันธ์ อายตนะ ธาตุเป็นต้น โดยความเกิด ดับ (อุปาทะ นิโรธะ) เป็นวาระที่ทรงแสดงเพื่อจะให้รู้ถึงวิปัสสนาญาณ

๓. ปริญญาวาระ เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงการกำหนดรู้ ขันธ์ อายตนะ ธาตุเป็นต้น โดยปริญญาสาม คือ ๑. ญาตปริญญา ๒. ตีรณปริญญา ๓. ปหานปริญญา เป็นวาระที่ทรงแสดงเพื่อจะให้รู้ถึงมัคคญาณ

อธิบายในปริญญาทั้ง ๓

๑. ญาตปริญญา การกำหนดรู้ ลักขณะ รส ปัจจุปัฏฐาน ปทัฏฐาน ของรูปนามขันธ์ ๕ เป็นต้น ตามความเป็นจริง

๒. ตีรณปริญญา การกำหนดรู้ รูปนามขันธ์ ๕ เป็นต้น โดยความเป็น อนิจจะ ทุกขะ อนัตตะ

๓. ปหานปริญญา การประหานฉันทราคะ คือความพอใจในรูปนามขันธ์ ๕ เป็นต้น โดยอรหัตตมัคคญาณ

อธิบายในนยวาระทั้ง ๔ มีปทโสธนวาระ เป็นต้น

๑. ปทโสธนวาระ เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโดยการชำระบทแห่งขันธ์ ๕ เป็นต้น

๒. ปทโสธนมูลจักกวาระ เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงโดยการชำระบทแห่งขันธ์ ๕ แล้วหมุนไปโดยความเป็นมูละ มูลี

๓. สุทธขันธวาระ เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแยกขันธ์ ๕ ออกเป็นบท ๆ แล้วทรงแสดงโดยเฉพาะไม่ปะปนกับขันธ์อื่น ๆ

๔. สุทธขันธมูลจักกวาระ เป็นวาระที่พระพุทธองค์ทรงแสดงแยกขันธ์ ๕ ออกเป็นบทหนึ่ง ๆ ไว้โดยเฉพาะ ๆ แล้วก็ทรงยกเอาขันธ์อื่น ๆ มาจำแนกหมุนไปโดยความเป็นมูละ มูลี

หมายเหตุ : ปทโสธนะ (แปลว่า ชำระบท)

คือ ชำระบทว่า อะไรเป็นรูป อะไรเป็นขันธ์ อะไรเป็นรูปขันธ์
อะไรเป็นเวทนา อะไรเป็นขันธ์ อะไรเป็นเวทนาขันธ์
อะไรเป็นสัญญา อะไรเป็นขันธ์ อะไรเป็นสัญญาขันธ์
อะไรเป็นสังขาร อะไรเป็นขันธ์ อะไรเป็นสังขารขันธ์
อะไรเป็นวิญญาณ อะไรเป็นขันธ์ อะไรเป็นวิญญาณขันธ์

หมายความว่า คำว่า รูป ๆ นั้น ได้แก่ อะไร?
คำว่า เวทนา ๆ นั้น ได้แก่ อะไร?
คำว่า สัญญา ๆ นั้น ได้แก่ อะไร?
คำว่า สังขาร ๆ นั้น ได้แก่ อะไร?
คำว่า วิญญาณ ๆ นั้น ได้แก่ อะไร? ดังนี้เป็นต้น

ปัณณัตติวาระ นิทเทส
ปทโสธนวาระ อนุโลม
๑. รูปักขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **รูปี, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **ปิยรูปี สาตรูปี รูปี น รูปกฺขนฺโธ, รูปกฺขนฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขนฺโธ จ.**

ปิยรูปสาตรูปชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์, รูปขันธ์ชื่อว่ารูปก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **รูปกฺขนฺโธ, รูปนฺติ?** ธรรมที่ชื่อว่ารูปขันธ์, ชื่อว่ารูปใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **รูปี** เป็นสันนิฏฐานบท

รูปกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘** ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา

และ รูปขันธ์ คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) เท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่ง

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒** ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

และ รูปขันธ์ คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปน-ลักขณะ) เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา ปิยรูปสาตรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา หรืออีกนัยหนึ่ง ปิยรูปสาตรูป คือ

โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **ปิยรูปํ สาตรูปํ รูปํ น รูปกฺขนฺโธ** แล้วทรงยกเอา รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) หรืออีกนัยหนึ่ง รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **รูปกฺขนฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขนฺโธ จ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **รูปกฺขนฺโธ** เป็นสันนิฏฐานบท

รูปํ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) หรืออีกนัยหนึ่ง

อธ. ของสัน. ได้แก่ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่ารูปขันธ์, ชื่อว่ารูปใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) หรืออีกนัยหนึ่ง รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปน-ลักขณะ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็ชื่อว่ารูปด้วย

ปทโสธนวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **น รูปํ, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น รูปกฺขนฺโธ, น รูปนฺติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์, ไม่ชื่อว่ารูปใช่ไหม?

วิ. **ปิยรูปํ สาตรูปํ น รูปกฺขนฺโธ รูปํ,**

รูปญฺจ รูปกฺขนฺธญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว รูปํ น จ รูปกฺขนฺโธ.

ปิยรูปสาตรูปไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ แต่ชื่อว่ารูป, ยกเว้นปิยรูปสาตรูปและรูปขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปและไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **น รูปํ** เป็นสันนิฏฐานบท

น รูปกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ด้วย

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **น รูปกฺขนฺโธ** เป็นสันนิฏฐานบท

น รูปํ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘** ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา หรืออีกนัยหนึ่ง

ปิยรูปสาตรูป คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒** ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

และ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ

อธ. ของสัง. ได้แก่ **โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์, ไม่ชื่อว่ารูปใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา ปิยรูปสาตรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา หรืออีกนัยหนึ่ง ปิยรูปสาตรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **ปิยรูปํ สาตรูปํ น รูปกฺขนฺโธ รูปํ** แล้วทรงยกเอา โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **รูปญฺจ รูปกฺขนฺธญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว รูปํ น จ รูปกฺขนฺโธ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ปทโสธนวาระ นุ/จ ๑.รูปักขันธยมกะ	๑๐๕			
	รุ รุ รุ รุ		รุ รุ รุ รุ	
โลกียจิต ๘๑	✓×			×✓
เจตสิก ๕๐ (-๒)	✓×			×✓
สัญญาเจตสิก	✓×			×✓
เวทนาเจตสิก	✓×			×✓
รูป ๒๘	✓✓	✓✓		
โลกุตตรจิต ๘			××	××
เจตสิก ๓๖			××	××
นิพพาน บัญญัติ			××	××
	1	2	3	4

— จบ รูปักขันธยมกะ —

ปทโสธนวาระ อนุโลม

๒. เวทนากขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **เวทนา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **เวทนากฺขนฺโธ, เวทนาติ?** ธรรมที่ชื่อว่าเวทนาขันธ์, ชื่อว่าเวทนาใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เวทนาเจตสิก**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เวทนาเจตสิก**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนวาระ ปัจจนิก

๒. เวทนากขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **น เวทนา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น เวทนากฺขนฺโธ, น เวทนาติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์, ไม่ชื่อว่าเวทนาใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑** (เว้นเวทนาเจตสิก) **รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑** (เว้นเวทนาเจตสิก) **รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนวาระ นุ/จ ๒.เวทนากขันธยมกะ	๑๐๙ เว เว	เว เว	เว เว	เว เว
จิต ๘๙			××	××
เจตสิก ๕๐ (-๒)			××	××
สัญญาเจตสิก			××	××
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓✓		
รูป ๒๘			××	××
นิพพาน บัญญัติ			××	××
	1	2	3	4

— จบ เวทนากขันธยมกะ —

ปทโสธนวาระ อนุโลม

๓. สัญญากขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **สญฺญา, สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **ทิฏฺฐิสญฺญา สญฺญา น สญฺญากฺขนฺโธ,**
สญฺญากฺขนฺโธ สญฺญา เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ.
ทิฏฐิสัญญาชื่อว่าสัญญา แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์,
สัญญาขันธ์ชื่อว่าสัญญาก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **สญฺญากฺขนฺโธ, สญฺญาติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสัญญาขันธ์, ชื่อว่าสัญญาใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **สญฺญา** เป็นสันนิฏฐานบท
สญฺญากฺขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สัญญา** คือ**ทิฏฐิเจตสิก**
และ สัญญาเจตสิก ที่มีสัญชานนลักขณะ
อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาเจตสิก** ที่มีสัญชานนลักขณะ เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา สัญญา คือทิฏฐิเจตสิก ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **ทิฏฺฐิสญฺญา สญฺญา น สญฺญากฺขนฺโธ** แล้วทรงยกเอา สัญญาเจตสิก ที่มีสัญชานนลักขณะ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สญฺญากฺขนฺโธ สญฺญา เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิ.ปุ. **สญฺญากฺขนฺโธ** เป็นสันนิฏฐานบท

สญฺญา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สัญญาเจตสิก** ที่มีสัญชานนลักขณะ

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าสัญญาขันธ์, ชื่อว่าสัญญาใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า สัญญาเจตสิก ที่มีสัญชานนลักขณะ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็ชื่อว่าสัญญาด้วย

ปทโสธนวาระ ปัจจนิก

๓. สัญญากขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **น สญฺญา, น สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น สญฺญากฺขนฺโธ, น สญฺญาติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์, ไม่ชื่อว่าสัญญาใช่ไหม?

วิ. **ทิฏฺฐิสญฺญา น สญฺญากฺขนฺโธ สญฺญา, สีสญฺญญฺจ สญฺญากฺขนฺธญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สญฺญา น จ สญฺญากฺขนฺโธ.**

ทิฏฐิสัญญาไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ แต่ชื่อว่าสัญญา, ยกเว้นทิฏฐิสัญญาและสัญญาขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาและไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **น สญฺญา** เป็นสันนิฏฐานบท

น สญฺญากฺขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐** (เว้นทิฏฐิเจตสิก สัญญาเจตสิก) **รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิฏฐิเจตสิก สัญญาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ด้วย

ในปฏิ.ปุ. **น สญฺญากฺขนฺโธ** เป็นสันนิฏฐานบท

น สญฺญา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สัญญา** คือ**ทิฏฐิเจตสิก**

และ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิฏฐิเจ. สัญญาเจ.) **รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐** (เว้นทิฏฐิเจตสิก สัญญาเจตสิก) **รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์, ไม่ชื่อว่าสัญญาใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา สัญญา คือทิฏฐิเจตสิก ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **ทิฏฺฐิสญฺญา น สญฺญากฺขนฺโธ สญฺญา** แล้วทรงยกเอา จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิฏฐิ-เจตสิก สัญญาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สญฺญญฺจ สญฺญากฺขนฺธญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สญฺญา น จ สญฺญากฺขนฺโธ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ปทโสธนวาระ นุ/จ ๓.สัญญากขันธยมกะ	๑๑๐			
	ส	ส	ส	ส	ส	ส	ส	ส
จิต ๘๙			××	××
เจตสิก ๔๙ (-๓)			××	××
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**	✓×			×✓
สัญญาเจตสิก ที่มี...	✓✓	✓✓		
เวทนาเจตสิก			××	××
รูป ๒๘			××	××
นิพพาน บัญญัติ			××	××

1 2 3 4

— จบ สัญญากขันธยมกะ —

ปทโสธนวาระ อนุโลม

๔. สังขารักขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **สงฺขารา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. ✓× **สงฺขารกฺขนฺธํ จเปตฺวา อวเสสา สงฺขารา น สงฺขารกฺขนฺโธ,**

✓✓ **สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารา เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ.**

ยกเว้นสังขารขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าสังขาร แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์, สังขารขันธ์ชื่อว่าสังขารก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **สงฺขารกฺขนฺโธ, สงฺขาราติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสังขารขันธ์, ชื่อว่าสังขารใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **สงฺขารา** เป็นสันนิฏฐานบท

สงฺขารกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘ และ เจตสิก ๕๐** ที่เป็นสังขารขันธ์

อธ. ของสัง. ได้แก่ **เจตสิก ๕๐** ที่เป็นสังขารขันธ์ เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ์ ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา จิต ๘๙ เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สงฺขารกฺขนฺธํ ฐเปตฺวา อวเสสา สงฺขารา น สงฺขารกฺขนฺโธ** แล้วทรงยกเอาเจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารา เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **สงฺขารกฺขนฺโธ** เป็นสันนิฏฐานบท

สงฺขารา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **เจตสิก ๕๐** ที่เป็นสังขารขันธ์

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าสังขารขันธ์, ชื่อว่าสังขารใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็ชื่อว่าสังขารด้วย

ปทโสธนวาระ ปัจจนิก

๔. สังขารักขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **น สงฺขารา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น สงฺขารกฺขนฺโธ, น สงฺขาราติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์, ไม่ชื่อว่าสังขารใช่ไหม?

วิ. **สงฺขารกฺขนฺธํ ฐเปตฺวา อวเสสา น สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารา, สงฺขาเร จ สงฺขารกฺขนฺธญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สงฺขารา น จ สงฺขารกฺขนฺโธ.**

ยกเว้นสังขารขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ แต่ชื่อว่าสังขาร,

ยกเว้นสังขารและสังขารขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารและไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **น สงฺขารา** เป็นสันนิฏฐานบท

น สงฺขารกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า นิพพาน บัญญัติ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ด้วย

ในปฏิ.ปุ. **น สงฺขารกฺขนฺโธ** เป็นสันนิฏฐานบท

น สงฺขารา เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์, ไม่ชื่อว่าสังขารใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา จิต ๘๙ เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบทดังแสดงว่า **สงฺขารกฺขนฺธํ ฐเปตฺวา อวเสสา น สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารา** แล้วทรงยกเอา นิพพาน บัญญัติ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สงฺขาเร จ สงฺขารกฺขนฺธญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สงฺขารา น จ สงฺขารกฺขนฺโธ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ปทโสธนวาระ นุ/จ ๔.สังขารักขันธยมกะ	๑๑๓ สं สं สं สं	สं สं สं สं
จิต ๘๙	✓×	×✓
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...	✓✓ ✓✓	
สัญญาเจตสิก	✓×	×✓
เวทนาเจตสิก	✓×	×✓
รูป ๒๘	✓×	×✓
นิพพาน บัญญัติ	××	××

1 2 3 4

— จบ สังขารักขันธยมกะ —

ปทโสธนวาระ อนุโลม

๔. วิญญาณักขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **วิญฺญาณํ, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณ, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **วิญฺญาณกฺขนฺโธ, วิญฺญาณนฺติ?** ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์, ชื่อว่าวิญญาณใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนวาระ ปัจจนิก

๔. วิญญาณักขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **น วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?**

ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น วิญฺญาณกฺขนฺโธ, น วิญฺญาณนฺติ?**

ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์, ไม่ชื่อว่าวิญญาณใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนวาระ นุ/จ ๕.วิญญาณักขันธยมกะ	๑๑๖ วิ วิ วิ วิ	วิ วิ วิ วิ
จิต ๘๙	✓✓ ✓✓	
เจตสิก ๕๐ (-๒)		×× ××
สัญญาเจตสิก		×× ××
เวทนาเจตสิก		×× ××
รูป ๒๘		×× ××
นิพพาน บัญญัติ		×× ××
	1 2	3 4

— จบ วิญญาณักขันธยมกะ —

— จบ ปทโสธนวาระ —

โลกมีสติสี่อย่าง

สุคตสฺส สาวกา

ชื่อว่า สาวก เพราะฟังธรรมนั้นของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เพราะเกิดโดยอริยชาติ เมื่อฟังธรรมจบ.

(พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ เล่ม ๒ ภาค ๑ หน้า ๓๖๙)

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

ในวาระนี้มีมูละ ๕ และในมูละหนึ่ง ๆ มีมูลี ๔ เป็นการแสดงโดย พัทธจักกะ (หมายความว่า ชำระบทแล้วหมุนไปโดยความเป็นมูละมูลีให้ละเอียดยิ่งขึ้น)

รูปักขันธมูละ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **รูปี, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **ปิยรูปี สาตรูปี รูปี น รูปกฺขนฺโธ, รูปกฺขนฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขนฺโธ จ.**

ปิยรูปสาตรูปชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์, รูปขันธ์ชื่อว่ารูปก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโธ.**

เวทนาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าเวทนาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘** ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา

และ รูปขันธ์ คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) เท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่ง

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒** ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

และ รูปขันธ์ คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปน-ลักขณะ) เท่านั้น

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **ขนฺธา** เป็นสันนิฏฐานบท

เวทนากฺขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔**[๑] (เว้นเวทนาขันธ์)

และ เวทนาขันธ์

อธ. ของสัง. ได้แก่ **เวทนาขันธ์** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา เวทนาขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **เวทนากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนฺโธ จ** แล้วทรงยกเอา ขันธ์ ๔ ที่เหลือคือ รูปขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโธ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น รูปี, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

---

[๑] อ.ช.ว. ขันธ์ ๕ ทั้งหมด แม้ในหน้าถัดๆ ไปก็เป็นเช่นนี้อีก

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.รูปักขันธมูลละ เวทนาก.มูลี	๑๑๘/๑๒๐/๑๒๒/๑๒๔ รุ รุ ธา เว		รุ รุ ธา เว	
โลกียจิต ๘๑	✓×	✓×		
เจตสิก ๕๐ (-๒)	✓×	✓×		
สัญญาเจตสิก	✓×	✓×		
เวทนาเจตสิก	✓×	✓✓		
รูป ๒๘	✓✓	✓×		
โลกุตตรจิต ๘		✓×	××	
เจตสิก ๓๖		✓×	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๒. รูปักขันธมูลละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **รูปี, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **ปิยรูปี สาตรูปี รูปี น รูปกฺขนฺโธ, รูปกฺขนฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขนฺโธ จ.**

ปิยรูปสาตรูปชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์, รูปขันธ์ชื่อว่ารูปก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สญฺญากขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สญฺญากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สญฺญากฺขนฺโธ.**

สัญญาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘** ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา

และ รูปขันธ์ คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) เท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่ง

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒** ซึ่งเป็นที่น่ารัก น่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

และ รูปขันธ์ คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปน-ลักขณะ) เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **ขนฺธา** เป็นสันนิฏฐานบท

สญฺญากฺขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสัญญาขันธ์) **และ สัญญาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาขันธ์** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา สัญญาขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สญฺญากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ** แล้วทรงยกเอา ขันธ์ ๔ ที่เหลือคือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิม-โกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา ขนฺธา น สญฺญากฺขนฺโธ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๒. รูปักขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น รูปี, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สญฺญากขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๒.รูปักขันธมูละ สัญญาก.มูลี	๑๒๐			
	รุ รุ	ธา ส	รุ รุ	ธา ส
โลกียจิต ๘๑	✓×	✓×		
เจตสิก ๕๐ (-๒)	✓×	✓×		
สัญญาเจตสิก	✓×	✓✓		
เวทนาเจตสิก	✓×	✓×		
รูป ๒๘	✓✓	✓×		
โลกุตตรจิต ๘		✓×	××	
เจตสิก ๓๖		✓×	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

๓. รูปักขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **รูปี, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **ปิยรูปี สาตรูปี รูปี น รูปกฺขนฺโธ, รูปกฺขนฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขนฺโธ จ.**

ปิยรูปสาตรูปชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์, รูปขันธ์ชื่อว่ารูปก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สงฺขารกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารกฺขนฺโธ.**

สังขารขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘** ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา

และ รูปขันธ์ คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) เท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่ง

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒** ซึ่งเป็นที่น่ารัก น่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

และ รูปขันธ์ คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปน-ลักขณะ) เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **ขนฺธา** เป็นสันนิฏฐานบท

สงฺขารกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสังขารขันธ์) **และ สังขารขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สังขารขันธ์** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสังขารขันธ์ ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา สังขารขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สงฺขารกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ** แล้วทรงยกเอา ขันธ์ ๔ ที่เหลือคือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิม-โกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารกฺขนฺโธ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๓. รูปักขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น รูปี, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๓.รูปักขันธมูละ สังขารัก.มูลี	๑๒๒			
	รุ	รุ	ธา	สं	รุ	รุ	ธา	สं
โลกียจิต ๘๑	✓×	✓×		
เจตสิก ๕๐ (-๒)	✓×	✓✓		
สัญญาเจตสิก	✓×	✓×		
เวทนาเจตสิก	✓×	✓×		
รูป ๒๘	✓✓	✓×		
โลกุตตรจิต ๘		✓×	××	
เจตสิก ๓๖		✓×	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๔. รูปักขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **รูปี, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **ปิยรูปี สาตรูปี รูปี น รูปกฺขนฺโธ, รูปกฺขนฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขนฺโธ จ.**

ปิยรูปสาตรูปชื่อว่ารูป แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์, รูปขันธ์ชื่อว่ารูปก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญาณกฺขนฺโธ จ,**

อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโธ.

วิญญาณขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘** ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา

และ รูปขันธ์ คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) เท่านั้น หรืออีกนัยหนึ่ง

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒** ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

และ รูปขันธ์ คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **ขนฺธา** เป็นสันนิฏฐานบท

วิญฺญาณกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นวิญญาณขันธ์)

และ วิญญาณขันธ์

อธ. ของสัง. ได้แก่ **วิญญาณขันธ์** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา วิญญาณขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท

และสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **วิญฺญาณกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญาณกฺขนฺโธ จ** แล้วทรงยกเอา ขันธ์ ๔ ที่เหลือคือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโธ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๔. รูปักขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น รูปี, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๔.รูปักขันธมูละ วิญญาณัก.มูลี	๑๒๔			
	รู	รู	ธา	วิ	รู	รู	ธา	วิ
โลกียจิต ๘๑	✓×	✓✓		
เจตสิก ๕๐ (-๒)	✓×	✓×		
สัญญาเจตสิก	✓×	✓×		
เวทนาเจตสิก	✓×	✓×		
รูป ๒๘	✓✓	✓×		
โลกุตตรจิต ๘		✓✓	××	
เจตสิก ๓๖		✓×	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **เวทนา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโธ.**

รูปขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เวทนาเจตสิก**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **ขนฺธา** เป็นสันนิฏฐานบท

รูปกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามขันธ์ ๔**[๑] **และ รูปขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา รูปขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ** แล้วทรงยกเอา นามขันธ์ ๔ คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโธ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

---

[๑] อ.ช.ว. ขันธ์ ๕ ทั้งหมด แม้ในหน้าถัดๆ ไปก็เป็นเช่นนี้อีก

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น เวทนา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑** (เว้นเวทนาเจตสิก) **รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.เวทนากขันธมูละ รูปัก.มูลี	๑๒๗/๑๒๙/๑๓๐/๑๓๑ เว เว ธา รู		เว เว ธา รู	
จิต ๘๙		✓×	××	
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓×	××	
สัญญาเจตสิก		✓×	××	
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓×		
รูป ๒๘		✓✓	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๒. เวทนากขันธมูลละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **เวทนา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สญฺญากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สญฺญากฺขนฺโธ.**

สัญญาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เวทนาเจตสิก**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสัญญาขันธ์) **และ สัญญาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๒. เวทนากขันธมูลละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น เวทนา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑** (เว้นเวทนาเจตสิก) **รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๒.เวทนากขันธมูละ สัญญาก.มูลี	๑๒๙ เว เว ธา ส	เว เว ธา ส
จิต ๘๙	✓×	××
เจตสิก ๕๐ (-๒)	✓×	××
สัญญาเจตสิก	✓✓	××
เวทนาเจตสิก	✓✓ ✓×	
รูป ๒๘	✓×	××
นิพพาน บัญญัติ		×× ××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๓. เวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **เวทนา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สงฺขารกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารกฺขนฺโธ.**

สังขารขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เวทนาเจตสิก**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสังขารขันธ์) **และ สังขารขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สังขารขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๓. เวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น เวทนา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑** (เว้นเวทนาเจตสิก) **รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๓.เวทนากขันธมูละ สังขารัก.มูลี	๑๓๐			
	เว	เว	ธา	สं	เว	เว	ธา	สं
จิต ๘๙		✓×	××	
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓✓	××	
สัญญาเจตสิก		✓×	××	
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓×		
รูป ๒๘		✓×	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๔. เวทนากขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **เวทนา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญาณกฺขนฺโธ จ,**

อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโธ.

วิญญาณขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เวทนาเจตสิก**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นวิญญาณขันธ์)

และ วิญญาณขันธ์

อธ. ของสัง. ได้แก่ **วิญญาณขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๔. เวทนากขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น เวทนา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑** (เว้นเวทนาเจตสิก) **รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๔.เวทนากขันธมูละ วิญญาณัก.มูลี	๑๓๑ เว เว ธา วิ		เว เว ธา วิ	
จิต ๘๙		✓✓	××	
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓×	××	
สัญญาเจตสิก		✓×	××	
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓×		
รูป ๒๘		✓×	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

— จบ เวทนากขันธมูละ —

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๑. สัญญากขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สญฺญา, สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **ทิฏฺฐิสญฺญา สญฺญา น สญฺญากฺขนฺโธ,**
สญฺญากฺขนฺโธ สญฺญา เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ.
ทิฏฐิสัญญาชื่อว่าสัญญา แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์,
สัญญาขันธ์ชื่อว่าสัญญาก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโธ.**
รูปขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์
หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สัญญา** คือ**ทิฏฐิเจตสิก**
และ สัญญาเจตสิก ที่มีสัญชานนลักขณะ
อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาเจตสิก** ที่มีสัญชานนลักขณะ เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามขันธ์ ๔ และ รูปขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๑. สัญญากขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สญฺญา, น สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐** (เว้นทิฏฐิเจตสิก สัญญาเจตสิก)
รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.สัญญากขันธมูละ รูปักขันธมูลี	๑๓๓/๑๓๕/๑๓๖/๑๓๘ ส ส ธา รุ		ส ส ธา รุ	
จิต ๘๙		✓×	××	
เจตสิก ๔๙ (-๓)		✓×	××	
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**	✓×	✓×		
สัญญาเจตสิก ที่มี...	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก		✓×	××	
รูป ๒๘		✓✓	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๒. สัญญากขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สญฺญา, สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **ทิฏฺฐิสญฺญา สญฺญา น สญฺญากฺขนฺโธ,**
สญฺญากฺขนฺโธ สญฺญา เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ.
ทิฏฐิสัญญาชื่อว่าสัญญา แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์,
สัญญาขันธ์ชื่อว่าสัญญาก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโธ.**
เวทนาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าเวทนาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์
หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สัญญา** คือ**ทิฏฐิเจตสิก**
และ สัญญาเจตสิก ที่มีสัญชานนลักขณะ
อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาเจตสิก** ที่มีสัญชานนลักขณะ เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นเวทนาขันธ์) **และ เวทนาขันธ์**
อธ. ของสัง. ได้แก่ **เวทนาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๒. สัญญากขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สญฺญา, น สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐** (เว้นทิฏฐิเจตสิก สัญญาเจตสิก) **รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๒.สัญญากขันธมูละ เวทนาก.มูลี	๑๓๕			
	ส	ส ธา เว	ส ส	ธา เว
จิต ๘๙		✓×	××	
เจตสิก ๔๙ (-๓)		✓×	××	
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**	✓×	✓×		
สัญญาเจตสิก ที่มี...	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก		✓✓	××	
รูป ๒๘		✓×	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๓. สัญญากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สญฺญา, สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **ทิฏฺฐิสญฺญา สญฺญา น สญฺญากฺขนฺโธ,**
สญฺญากฺขนฺโธ สญฺญา เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ.
ทิฏฐิสัญญาชื่อว่าสัญญา แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์,
สัญญาขันธ์ชื่อว่าสัญญาก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สงฺขารกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารกฺขนฺโธ.**

สังขารขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สัญญา** คือ**ทิฏฐิเจตสิก**

และ สัญญาเจตสิก ที่มีสัญชานนลักขณะ

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาเจตสิก** ที่มีสัญชานนลักขณะ เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสังขารขันธ์) **และ สังขารขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สังขารขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๓. สัญญากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สญฺญา, น สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐** (เว้นทิฏฐิเจตสิก สัญญาเจตสิก) **รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๓.สัญญากขันธมูละ สังขารักฺ.มูลี	๑๓๖ ส ส ธา สำ		ส ส ธา สำ	
จิต ๘๙		✓×	××	
เจตสิก ๔๙ (-๓)		✓✓	××	
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**	✓×	✓✓		
สัญญาเจตสิก ที่มี...	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก		✓×	××	
รูป ๒๘		✓×	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๔. สัญญากขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สญฺญา, สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **ทิฏฺฐิสญฺญา สญฺญา น สญฺญากฺขนฺโธ,**

สญฺญากฺขนฺโธ สญฺญา เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ.

ทิฏฐิสัญญาชื่อว่าสัญญา แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์,

สัญญาขันธ์ชื่อว่าสัญญาก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญาณกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโธ.**

วิญญาณขันธ์ ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง

สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สัญญา** คือ**ทิฏฐิเจตสิก**

และ สัญญาเจตสิก ที่มีสัญชานนลักขณะ

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาเจตสิก** ที่มีสัญชานนลักขณะ เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นวิญญาณขันธ์) **และ วิญญาณขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **วิญญาณขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๔. สัญญากขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สญฺญา, น สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐** (เว้นทิฏฐิเจตสิก สัญญาเจตสิก)

รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๔.สัญญากขันธมูละ วิญญาณัก.มูลี	๑๓๘ ส ส ธา วิ		ส ส ธา วิ	
จิต ๘๙		✓✓	××	
เจตสิก ๔๙ (-๓)		✓×	××	
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**	✓×	✓×		
สัญญาเจตสิก ที่มี...	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก		✓×	××	
รูป ๒๘		✓×	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

— จบ สัญญากขันธมูละ —

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๑. สังขารักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สงฺขารา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สงฺขารกฺขนฺธํ ฐเปตฺวา อวเสสา สงฺขารา น สงฺขารกฺขนฺโธ,**
สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารา เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ.
ยกเว้นสังขารขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าสังขาร แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์, สังขารขันธ์ ชื่อว่าสังขารก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโธ.**
รูปขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘ และ เจตสิก ๕๐** ที่เป็นสังขารขันธ์

อธ. ของสัง. ได้แก่ **เจตสิก ๕๐** ที่เป็นสังขารขันธ์ เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามขันธ์ ๔ และ รูปขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๑. สังขารักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สงฺขารา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.สังขารักขันธมูละ รูปักขันธมูลี	๑๔๐/๑๔๑/๑๔๓/๑๔๔ สं สं ธา รุ		สं สं ธา รุ	
จิต ๘๙	✓×	✓×		
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...	✓✓	✓×		
สัญญาเจตสิก	✓×	✓×		
เวทนาเจตสิก	✓×	✓×		
รูป ๒๘	✓×	✓✓		
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๒. สังขารักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สงฺขารา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สงฺขารกฺขนฺธํ ฐเปตฺวา อวเสสา สงฺขารา น สงฺขารกฺขนฺโธ,**
สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารา เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ.

ยกเว้นสังขารขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าสังขาร แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์, สังขารขันธ์ชื่อว่าสังขารก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโธ.**

เวทนาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าเวทนาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘ และ เจตสิก ๕๐** ที่เป็นสังขารขันธ์

อธ. ของสัง. ได้แก่ **เจตสิก ๕๐** ที่เป็นสังขารขันธ์ เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นเวทนาขันธ์) **และ เวทนาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **เวทนาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๒. สังขารักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สงฺขารา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๒.สังขารักขันธมูละ เวทนาก.มูลี	๑๔๑ สำ สำ ธา เว		สำ สำ ธา เว	
จิต ๘๙	✓×	✓×		
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...	✓✓	✓×		
สัญญาเจตสิก	✓×	✓×		
เวทนาเจตสิก	✓×	✓✓		
รูป ๒๘	✓×	✓×		
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๓. สังขารักขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สงฺขารา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สงฺขารกฺขนฺธํ ฐเปตฺวา อวเสสา สงฺขารา น สงฺขารกฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารา เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ.**

ยกเว้นสังขารขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าสังขาร แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์, สังขารขันธ์ ชื่อว่าสังขารก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สญฺญากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สญฺญากฺขนฺโธ.**

สัญญาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘ และ เจตสิก ๕๐** ที่เป็นสังขารขันธ์

อธ. ของสัง. ได้แก่ **เจตสิก ๕๐** ที่เป็นสังขารขันธ์ เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสัญญาขันธ์) **และ สัญญาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๓. สังขารักขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สงฺขารา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๓.สังขารักขันธมูละ สัญญาก.มูลี	๑๔๓			
	สํ สํ ธา ส		สํ สํ ธา ส	
จิต ๘๙	✓×	✓×		
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...	✓✓	✓×		
สัญญาเจตสิก	✓×	✓✓		
เวทนาเจตสิก	✓×	✓×		
รูป ๒๘	✓×	✓×		
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๔. สังขารักขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สงฺขารา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สงฺขารกฺขนฺธํ จเปตฺวา อวเสสา สงฺขารา น สงฺขารกฺขนฺโธ,**
สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารา เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ.
ยกเว้นสังขารขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าสังขาร แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์, สังขารขันธ์ชื่อว่าสังขารก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญาณกฺขนฺโธ จ,**
อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโธ. วิญญาณขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าวิญญาณ-ขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง
สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘ และ เจตสิก ๕๐** ที่เป็นสังขารขันธ์

อธ. ของสัง. ได้แก่ **เจตสิก ๕๐** ที่เป็นสังขารขันธ์ เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นวิญญาณขันธ์) **และ วิญญาณขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **วิญญาณขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๔. สังขารักขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สงฺขารา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

— จบ สังขารักขันธมูละ —

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๔.สังขารักขันธมูละ วิญญาณัก.มูลี	๑๔๔ สำ สำ ธา วิ		สำ สำ ธา วิ	
จิต ๘๙	✓×	✓✓		
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...	✓✓	✓×		
สัญญาเจตสิก	✓×	✓×		
เวทนาเจตสิก	✓×	✓×		
รูป ๒๘	✓×	✓×		
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๑. วิญญาณักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **วิญฺญาณํ, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณ, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโธ.**

รูปขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามขันธ์ ๔ และ รูปขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๑. วิญญาณักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?**

ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.วิญญาณักขันธมูละ รูปัก.มูลี	๑๔๖/๑๔๗/๑๔๙/๑๕๐ วิ วิ ธา รุ		วิ วิ ธา รุ	
จิต ๘๙	✓✓	✓×		
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓×	××	
สัญญาเจตสิก		✓×	××	
เวทนาเจตสิก		✓×	××	
รูป ๒๘		✓✓	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๒. วิญญาณักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **วิญฺญาณํ, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณ, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโธ.**

เวทนาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าเวทนาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์

หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นเวทนาขันธ์) **และ เวทนาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **เวทนาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๒. วิญญาณักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?**

ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๒.วิญญาณักขันธมูละ เวทนาก.มูลี	๑๔๗			
	วิ วิ	ธา เว	วิ วิ	ธา เว
จิต ๘๙	✓✓	✓×		
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓×	××	
สัญญาเจตสิก		✓×	××	
เวทนาเจตสิก		✓✓	××	
รูป ๒๘		✓×	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๓. วิญญาณักขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **วิญฺญาณํ, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณ, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สญฺญากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สญฺญากฺขนฺโธ.** สัญญาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสัญญาขันธ์) **และ สัญญาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๓. วิญญาณักขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๓.วิญญาณักขันธมูละ สัญญาก.มูลี	๑๔๙			
	วิ วิ	ธา ส	วิ วิ	ธา ส
จิต ๘๙	✓✓	✓×		
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓×	××	
สัญญาเจตสิก		✓✓	××	
เวทนาเจตสิก		✓×	××	
รูป ๒๘		✓×	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม

๔. วิญญาณักขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **วิญฺญาณํ, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณ, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สงฺขารกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารกฺขนฺโธ.**

สังขารขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์

หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสังขารขันธ์) **และ สังขารขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สังขารขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๔. วิญญาณักขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?**

ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๔.วิญญาณักขันธมูละ สังขารัก.มูลี	๑๕๐ วิ วิ ธา สํ		วิ วิ ธา สํ	
จิต ๘๙	✓✓	✓×		
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓✓	××	
สัญญาเจตสิก		✓×	××	
เวทนาเจตสิก		✓×	××	
รูป ๒๘		✓×	××	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

— จบ วิญญาณักขันธมูละ —

— จบ ปทโสธนมูลจักกวาระ —

สุทธขันธวาระ อนุโลม

๑. รูปักขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **รูปำ, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโธ.**

รูปขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **รูปำ** เป็นสันนิฏฐานบท

ขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘** ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) หรืออีกนัยหนึ่ง

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒** ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐาน-บท เพราะว่า ปิยรูปสาตรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) หรืออีกนัยหนึ่ง ปิยรูปสาตรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้ รูปขันธ์คือ รูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็ชื่อว่าขันธ์ด้วย

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **ขนฺธา** เป็นสันนิฏฐานบท

รูปกฺขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามขันธ์ ๔ และ รูปขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา รูปขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสองขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ** แล้วทรงยกเอา นามขันธ์ ๔ คือ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียวขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโธ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

สุทธขันธวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **น รูปี, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปี ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น รูปี ขนฺธา,**[๑]

รูปญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว รูปี น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นรูปเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูป แต่ชื่อว่าขันธ์,

ยกเว้นรูปและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

ในอนุ.ปุ. **น รูปี** เป็นสันนิฏฐานบท

น ขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ และ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **รูปี ฯเปฯ อวเสสา ขนฺธา น รูปี ขนฺธา**[๑] แล้วทรงยกเอา นิพพาน บัญญัติ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **รูปญฺจ ขนฺเธ จ ฯเปฯ อวเสสา น เจว รูปี น จ ขนฺธา**[๑] คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธวาระ นุ/จ ๑.รูปักขันธยมกะ	๑๕๒ รุ โธ	ธา รุ	รุ โธ	ธา รุ
โลกียจิต ๘๑	✓✓	✓×		
เจตสิก ๕๐ (-๒)	✓✓	✓×		
สัญญาเจตสิก	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓×		
รูป ๒๘	✓✓	✓✓		
โลกุตตรจิต ๘		✓×	×✓	
เจตสิก ๓๖		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××
	1	2	3	4

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

สุทธขันธวาระ อนุโลม

๒. เวทนากขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **เวทนา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโธ.**

เวทนาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าเวทนาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เวทนาเจตสิก**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นเวทนาขันธ์) **และ เวทนาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **เวทนาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธวาระ ปัจจนิก

๒. เวทนากขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **น เวทนา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนำ จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺธา,**[๑]

เวทนญฺจ ขนฺเธ จ จเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นเวทนาเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนา แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นเวทนาและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนา และไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **น เวทนา** เป็นสันนิฏฐานบท

น ขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑** (เว้นเวทนาเจตสิก) **รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าขันธ์ ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนาเจตสิก) รูป ๒๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **เวทนำ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺธา**[๑] แล้วทรงยกเอา นิพพาน บัญญัติ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **เวทนญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺธา**[๑] คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธวาระ นุ/จ ๒.เวทนากขันธยมกะ	๑๕๕ เว โธ ธา เว		เว โธ ธา เว	
จิต ๘๙		✓×	×✓	
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓×	×✓	
สัญญาเจตสิก		✓×	×✓	
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓✓		
รูป ๒๘		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××
	1	2	3	4

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

สุทธขันธวาระ อนุโลม

๓. สัญญากขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **สญฺญา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สญฺญากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สญฺญากฺขนฺโธ.**

สัญญาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญา-ขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สัญญา** คือ**ทิฏฐิเจตสิก** **สัญญาเจตสิก** ที่มีสัญชานนลักขณะ

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสัญญาขันธ์) **และ สัญญาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธวาระ ปัจจนิก

๓. สัญญากขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **น สญฺญา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สญฺญํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สญฺญา ขนฺธา,**[๑]

สญฺญญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สญฺญา น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นสัญญาเสียแล้ว ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญา แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นสัญญาและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญา และไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **น สญฺญา** เป็นสันนิฏฐานบท

น ขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐** (เว้นทิฏฐิเจตสิก สัญญาเจตสิก) **รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิฏฐิเจ. สัญญาเจ.) รูป ๒๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สญฺญำ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สญฺญา ขนฺธา**[๑] แล้วทรงยกเอา นิพพาน บัญญัติ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สญฺญญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สญฺญา น จ ขนฺธา**[๑] คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธวาระ นุ/จ ๓.สัญญากขันธยมกะ	๑๕๗ ส โธ ธา ส		ส โธ ธา ส	
จิต ๘๙		✓×	×✓	
เจตสิก ๔๙ (-๓)		✓×	×✓	
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**	✓✓	✓×		
สัญญาเจตสิก ที่มี...	✓✓	✓✓		
เวทนาเจตสิก		✓×	×✓	
รูป ๒๘		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××
	1	2	3	4

สุทธขันธวาระ อนุโลม

๔. สังขารักขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **สงฺขารา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สงฺขารกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารกฺขนฺโธ.**

สังขารขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสังขารขันธ์) **และ สังขารขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สังขารขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธวาระ ปัจจนิก

๔. สังขารักขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **น สงฺขารา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธวาระ นุ/จ ๔.สังขารักขันธยมกะ	๑๕๙ สංโธ ธา สං		สංโธ ธา สං	
จิต ๘๙	✓✓	✓×		
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...	✓✓	✓✓		
สัญญาเจตสิก	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓×		
รูป ๒๘	✓✓	✓×		
นิพพาน บัญญัติ			××	××

1 2 3 4

สุทธขันธวาระ อนุโลม

๔. วิญญาณักขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **วิญฺญาณํ, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณ, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญาณกฺขนฺโธ จ,**

อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโธ. วิญญาณขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าวิญญาณ-ขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง

สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นวิญญาณขันธ์) **และ วิญญาณขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **วิญญาณขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธวาระ ปัจจนิก

๕. วิญญาณักขันธยมกะ

อนุ.ปุ. **น วิญฺญาณํ, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณํ ขนฺธา,**[๑]

วิญฺญาณญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญฺญาณํ น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นวิญญาณเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณ แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นวิญญาณและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณ และไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **น วิญฺญาณํ** เป็นสันนิฏฐานบท

น ขนฺโธ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘**

และ นิพพาน บัญญัติ

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **วิญฺญาณํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณํ ขนฺธา**[๑] แล้วทรงยกเอา นิพพาน บัญญัติ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **วิญฺญาณญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญฺญาณํ น จ ขนฺธา**[๑] คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธวาระ นุ/จ ๕.วิญญาณักขันธยมกะ	๑๖๐ วิ โธ ธา วิ	วิ โธ ธา วิ
จิต ๘๙	✓✓ ✓✓	
เจตสิก ๕๐ (-๒)	✓×	×✓
สัญญาเจตสิก	✓×	×✓
เวทนาเจตสิก	✓×	×✓
รูป ๒๘	✓×	×✓
นิพพาน บัญญัติ		×× ××

1 2 3 4

— จบ สุทธขันธวาระ —

นกฺขตฺตํ ปฏิมาเนนฺตา อตฺโถ พาลํ อุปจฺจคา.
ประโยชน์ย่อมละเลยคนโง่ ผู้มัวถือฤกษ์อยู่
(ขุ.ชา.เอก. ๒๗.๑๖)

อตฺโถ อตฺถสฺส นกฺขตฺตํ กึ กริสฺสนฺติ ตารกา.
ประโยชน์เป็นฤกษ์ของประโยชน์เอง ดวงดาวจักทำอะไรได้
(ขุ.ชา.เอก. ๒๗.๑๖)

"...คนเรา ทำชั่วได้ทุกนาที แต่พอทำดี ต้องหาฤกษ์..."
(พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ติกนิบาต สุปุพพัณหสูตรที่ ๑๐)

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

ในวาระนี้มีมูละ ๕ และในมูละหนึ่งๆ มีมูลี ๔ เป็นการแสดงโดย พัทธจักกะ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **รูปี, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโธ.**

เวทนาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าเวทนาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกิยจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘** ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) หรืออีกนัยหนึ่ง

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกิยจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒** ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นเวทนาขันธ์) **และ เวทนาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **เวทนาขันธ์** เท่านั้น [ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนา.อ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น รูปี, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปี จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น รูปี ขนฺธา,**[๑]

รูปญฺจ ขนฺเธ จ จเปตฺวา อวเสสา น เจว รูปี น จ ขนฺธา.[๑]

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

ยกเว้นรูปเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูป แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นรูปและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖**

และ นิพพาน บัญญัติ

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.รูปักขันธมูละ เวทนาก.มูลี	๑๖๓/๑๖๔/๑๖๖/๑๖๘ รู โธ ธา เว		รู โธ ธา เว	
โลกียจิต ๘๑	✓✓	✓×		
เจตสิก ๔๐ (-๒)	✓✓	✓×		
สัญญาเจตสิก	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓✓		
รูป ๒๘	✓✓	✓×		
โลกุตตรจิต ๘		✓×	×✓	
เจตสิก ๓๖		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๒. รูปักขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **รูปี, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สญฺญากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สญฺญากฺขนฺโธ.**

สัญญาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘** ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) หรืออีกนัยหนึ่ง

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒** ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสัญญาขันธ์) **และ สัญญาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๒. รูปักขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น รูปี, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปี จเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น รูปี ขนฺธา,**[๑]

รูปญฺจ ขนฺเธ จ จเปตฺวา อวเสสา น เจว รูปี น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นรูปเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูป แต่ชื่อว่าขันธ์,

ยกเว้นรูปและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖**
และ นิพพาน บัญญัติ
อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น
[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๒.รูปักขันธมูละ สัญญาก.มูลี	๑๖๔ รู โธ ธา ส			
	รู	โธ	ธา	ส
โลกียจิต ๘๑	✓✓	✓×		
เจตสิก ๔๐ (-๒)	✓✓	✓×		
สัญญาเจตสิก	✓✓	✓✓		
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓×		
รูป ๒๘	✓✓	✓×		
โลกุตตรจิต ๘		✓×	×✓	
เจตสิก ๓๖		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๓. รูปักขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **รูปี, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?
วิ. **สงฺขารกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารกฺขนฺโธ.**
สังขารขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘** ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) หรืออีกนัยหนึ่ง

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒** ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสังขารขันธ์) **และ สังขารขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สังขารขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๓. รูปักขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น รูปี, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปี ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น รูปี ขนฺธา,**[๑]

รูปญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว รูปี น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นรูปเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูป แต่ชื่อว่าขันธ์,

ยกเว้นรูปและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ และ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๓.รูปักขันธมูละ สังขารักฺ.มูลี	๑๖๖			
	รุ โธ	ธา สำ	รุ โธ	ธา สำ
โลกียจิต ๘๑	✓✓	✓×		
เจตสิก ๕๐ (-๒)	✓✓	✓✓		
สัญญาเจตสิก	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓×		
รูป ๒๘	✓✓	✓×		
โลกุตตรจิต ๘		✓×	×✓	
เจตสิก ๓๖		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๔. รูปักขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **รูปำ, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่ารูป, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญาณกฺขนฺโธ จ,**

อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโธ. วิญญาณขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าวิญญาณ-ขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง

สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘** ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) หรืออีกนัยหนึ่ง

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปิยรูปสาตรูป** คือ**โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒** ซึ่งเป็นที่น่ารัก น่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้ **รูปขันธ์** คือ**รูป ๒๘** ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นวิญญาณขันธ์) **และ วิญญาณขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **วิญญาณขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๔. รูปักขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น รูปี, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปี ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น รูปี ขนฺธา,**[๑]

รูปญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว รูปี น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นรูปเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูป แต่ชื่อว่าขันธ์,

ยกเว้นรูปและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖**

และ นิพพาน บัญญัติ

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๔.รูปักขันธมูละ วิญญาณัก.มูลี	๑๖๘ รุ โธ ธา วิ		 รุ โธ ธา วิ	
โลกียจิต ๘๑	✓✓	✓✓		
เจตสิก ๕๐ (-๒)	✓✓	✓×		
สัญญาเจตสิก	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓×		
รูป ๒๘	✓✓	✓×		
โลกุตตรจิต ๘		✓✓	×✓	
เจตสิก ๓๖		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

— จบ รูปักขันธมูละ —

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **เวทนา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโธ.**

รูปขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เวทนาเจตสิก**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามขันธ์ ๔ และ รูปขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น เวทนา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนำ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺธา,**[๑]

เวทนญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นเวทนาเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนา แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นเวทนาและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑** (เว้นเวทนาเจตสิก) **รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.เวทนากขันธมูละ รูปัก.มูลี	๑๗๐/๑๗๒/๑๗๓/๑๗๕ เว โธ ธา รุ		เว โธ ธา รุ	
จิต ๘๙		✓×	×✓	
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓×	×✓	
สัญญาเจตสิก		✓×	×✓	
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓×		
รูป ๒๘		✓✓	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๒. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

สุทธขันธ

อนุ.ปุ. **เวทนา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สญฺญากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สญฺญากฺขนฺโธ.**

สัญญาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เวทนาเจตสิก**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสัญญาขันธ์) **และ สัญญาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๒. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น เวทนา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนำ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺธา,**[๑]

เวทนญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นเวทนาเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนา แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นเวทนาและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑** (เว้นเวทนาเจตสิก) **รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๒.เวทนากขันธมูละ สัญญาก.มูลี	๑๗๒ เว โธ ธา ส		เว โธ ธา ส	
จิต ๘๙		✓×	×✓	
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓×	×✓	
สัญญาเจตสิก		✓✓	×✓	
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓×		
รูป ๒๘		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๓. เวทนากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **เวทนา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สงฺขารกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารกฺขนฺโธ.**

สังขารขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เวทนาเจตสิก**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสังขารขันธ์) **และ สังขารขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สังขารขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๓. เวทนากขันธมูลละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น เวทนา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนำ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺธา,**[๑]

เวทนญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นเวทนาเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนา แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นเวทนาและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑** (เว้นเวทนาเจตสิก) **รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๓.เวทนากขันธมูลละ สังขารัก.มูลี	๑๗๓ เว โธ ธา สำ		เว โธ ธา สำ	
จิต ๘๙		✓×	×✓	
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓✓	×✓	
สัญญาเจตสิก		✓×	×✓	
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓×		
รูป ๒๘		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม
๔. เวทนากขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **เวทนา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญาณกฺขนฺโธ จ,**

อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโธ. วิญญาณขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าวิญญาณ-ขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง

สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เวทนาเจตสิก**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นวิญญาณขันธ์) **และ วิญญาณขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **วิญญาณขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก
๔. เวทนากขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น เวทนา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนำ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺธา,**[๑]

เวทนญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นเวทนาเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนา แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นเวทนาและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑** (เว้นเวทนาเจตสิก) **รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๔.เวทนากขันธมูละ วิญญาณัก.มูลี	๑๗๕ เว โธ ธา วิ		เว โธ ธา วิ	
จิต ๘๙		✓✓	×✓	
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓×	×✓	
สัญญาเจตสิก		✓×	×✓	
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓×		
รูป ๒๘		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๑. สัญญากขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สญฺญา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโธ.**

รูปขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สัญญา** คือ**ทิฏฐิเจตสิก**
สัญญาเจตสิก ที่มีสัญชานนลักขณะ
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามขันธ์ ๔ และ รูปขันธ์**
อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** เท่านั้น
[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๑. สัญญากขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สญฺญา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?
วิ. **สญฺญํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สญฺญา ขนฺธา,**[๑]
สญฺญญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สญฺญา น จ ขนฺธา.[๑]
ยกเว้นสัญญาเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญา แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นสัญญาและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาและไม่ชื่อว่าขันธ์
ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐** (เว้นทิฏฐิเจ. สัญญาเจ.) **รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ**
อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น
[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.สัญญากขันธมูละ รูปักขันธมูลี	๑๗๖/๑๗๘/๑๘๐/๑๘๑ ส โธ ธา รุ		ส โธ ธา รุ	
จิต ๘๙		✓×	×✓	
เจตสิก ๔๙ (-๓)		✓×	×✓	
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**	✓✓	✓×		
สัญญาเจตสิก ที่มี...	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก		✓×	×✓	
รูป ๒๘		✓✓	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๒. สัญญากขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สญฺญา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโธ.**

เวทนาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าเวทนาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สัญญา** คือ**ทิฏฐิเจตสิก**

สัญญาเจตสิก ที่มีสัญชานนลักขณะ

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นเวทนาขันธ์) **และ เวทนาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **เวทนาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๒. สัญญากขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สญฺญา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สญฺญํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สญฺญา ขนฺธา,**[๑]

สญฺญญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สญฺญา น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นสัญญาเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญา แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นสัญญาและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐** (เว้นทิฏฐิเจ. สัญญาเจ.) **รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๒.สัญญากขันธมูละ เวทนาก.มูลี	๑๗๘ ส โธ ธา เว		ส โธ ธา เว	
จิต ๘๙		✓×	×✓	
เจตสิก ๔๙ (-๓)		✓×	×✓	
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**	✓✓	✓×		
สัญญาเจตสิก ที่มี...	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก		✓✓	×✓	
รูป ๒๘		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๓. สัญญากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สญฺญา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สงฺขารกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารกฺขนฺโธ.**

สังขารขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สัญญา** คือ**ทิฏฐิเจตสิก**

สัญญาเจตสิก ที่มีสัญชานนลักขณะ

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสังขารขันธ์) **และ สังขารขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สังขารขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๓. สัญญากขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สญฺญา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สญฺญํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สญฺญา ขนฺธา,**[๑]

สญฺญญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สญฺญา น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นสัญญาเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญา แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นสัญญาและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐** (เว้นทิฏฐิเจ. สัญญาเจ.) **รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๓.สัญญากขันธมูละ สังขารักฺ.มูลี	๑๘๐ ส โธ ธา สำ		ส โธ ธา สำ	
จิต ๘๙		✓×	×✓	
เจตสิก ๔๙ (-๓)		✓✓	×✓	
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**	✓✓	✓✓		
สัญญาเจตสิก ที่มี...	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก		✓×	×✓	
รูป ๒๘		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๔. สัญญากขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สญฺญา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญาณกฺขนฺโธ จ,**

อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโธ. วิญญาณขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าวิญญาณ-ขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง

สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สัญญา** คือ**ทิฏฐิเจตสิก**
สัญญาเจตสิก ที่มีสัญชานนลักขณะ
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นวิญญาณขันธ์) **และ วิญญาณขันธ์**
อธ. ของสัง. ได้แก่ **วิญญาณขันธ์** เท่านั้น
[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๔. สัญญากขันธมูลละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สญฺญา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?
วิ. **สญฺญํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สญฺญา ขนฺธา,**[๑]
สญฺญญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สญฺญา น จ ขนฺธา.[๑]
ยกเว้นสัญญาเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญา แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นสัญญาและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาและไม่ชื่อว่าขันธ์
ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐** (เว้นทิฏฐิเจ. สัญญาเจ.) **รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ**
อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น
[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๔.สัญญากขันธมูละ วิญญาณัก.มูลี	๑๘๑ ส โธ ธา วิ		ส โธ ธา วิ	
จิต ๘๙		✓✓	×✓	
เจตสิก ๔๙ (-๓)		✓×	×✓	
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**	✓✓	✓×		
สัญญาเจตสิก ที่มี...	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก		✓×	×✓	
รูป ๒๘		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

— จบ สัญญากขันธมูละ —

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๑. สังขารักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สงฺขารา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโธ.**

รูปขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามขันธ์ ๔ และ รูปขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๑. สังขารักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สงฺขารา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.สังขารักขันธมูละ รูปักขันธมูลี	๑๘๓/๑๘๔/๑๘๖/๑๘๗ สโ ธา รู	สโ ธา รู
จิต ๘๙	✓✓ ✓×	
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...	✓✓ ✓×	
สัญญาเจตสิก	✓✓ ✓×	
เวทนาเจตสิก	✓✓ ✓×	
รูป ๒๘	✓✓ ✓✓	
นิพพาน บัญญัติ		×× ××

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๒. สังขารักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สงฺขารา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโธ.**

เวทนาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าเวทนาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นเวทนาขันธ์) **และ เวทนาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **เวทนาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๒. สังขารักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สงฺขารา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๒.สังขารักขันธมูละ เวทนาก.มูลี	๑๘๔			
	สโ	ธา	เว	สโ	ธา	เว
จิต ๘๙	✓✓	✓×			
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...	✓✓	✓×			
สัญญาเจตสิก	✓✓	✓×			
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓✓			
รูป ๒๘	✓✓	✓×			
นิพพาน บัญญัติ			××	××	

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๓. สังขารักขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สงฺขารา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สญฺญากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สญฺญากฺขนฺโธ.**

สัญญาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสัญญาขันธ์) **และ สัญญาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๓. สังขารักขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สงฺขารา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๓.สังขารักขันธมูละ สัญญาก.มูลี	๑๘๖ สโ ธา ส	สโ ธา ส
จิต ๘๙	✓✓ ✓×	
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...	✓✓ ✓×	
สัญญาเจตสิก	✓✓ ✓✓	
เวทนาเจตสิก	✓✓ ✓×	
รูป ๒๘	✓✓ ✓×	
นิพพาน บัญญัติ		×× ××

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๔. สังขารักขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **สงฺขารา, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญาณกฺขนฺโธ จ,**

อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโธ. วิญญาณขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าวิญญาณ-ขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง

สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นวิญญาณขันธ์) **และ วิญญาณขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **วิญญาณขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๔. สังขารักขันธมูละ วิญญาณักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น สงฺขารา, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๔.สังขารักขันธมูละ วิญญาณัก.มูลี	๑๘๗ สं โธ ธา วิ	สं โธ ธา วิ		
จิต ๘๙	✓✓	✓✓		
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...	✓✓	✓×		
สัญญาเจตสิก	✓✓	✓×		
เวทนาเจตสิก	✓✓	✓×		
รูป ๒๘	✓✓	✓×		
นิพพาน บัญญัติ			××	××

— จบ สังขารักขันธมูละ —

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๑. วิญญาณักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **วิญฺญาณํ, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณ, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโธ.**

รูปขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นามขันธ์ ๔ และ รูปขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **รูปขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๑. วิญญาณักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น วิญฺญาณํ, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณํ ขนฺธา,**[๑]

วิญฺญาณญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญฺญาณํ น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นวิญญาณเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณ แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นวิญญาณและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ และ นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.วิญญาณักขันธมูละ รูปักขันธมูลี	๑๘๘/๑๙๐/๑๙๒/๑๙๓ วิ โธ ธา รุ		วิ โธ ธา รุ	
จิต ๘๙	✓✓	✓×		
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓×	× ✓	
สัญญาเจตสิก		✓×	× ✓	
เวทนาเจตสิก		✓×	× ✓	
รูป ๒๘		✓✓	× ✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๒. วิญญาณักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **วิญฺญาณํ, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณ, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เวทนากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโธ.**

เวทนาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าเวทนาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นเวทนาขันธ์) **และ เวทนาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **เวทนาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๒. วิญญาณักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น วิญฺญาณํ, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณํ ขนฺธา,**[๑]

วิญฺญาณญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญฺญาณํ น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นวิญญาณเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณ แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นวิญญาณและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘**

และ นิพพาน บัญญัติ

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๒.วิญญาณักขันธมูละ เวทนาก.มูลี	๑๙๐			
	วิ โธ	ธา เว	วิ โธ	ธา เว
จิต ๘๙	✓✓	✓×		
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓×	×✓	
สัญญาเจตสิก		✓×	×✓	
เวทนาเจตสิก		✓✓	×✓	
รูป ๒๘		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม
๓. วิญญาณักขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **วิญฺญาณํ, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณ, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สญฺญากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สญฺญากฺขนฺโธ.**

สัญญาขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสัญญาขันธ์) **และ สัญญาขันธ์**

อธ. ของสัง. ได้แก่ **สัญญาขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก
๓. วิญญาณักขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น วิญฺญาณํ, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณํ ขนฺธา,**[๑]

วิญฺญาณญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญฺญาณํ น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นวิญญาณเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณ แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นวิญญาณและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สญฺญากฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘**

และ นิพพาน บัญญัติ

อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๓.วิญญาณักขันธมูละ สัญญาก.มูลี	๑๙๒			
	วิ โธ	ธา ส	วิ โธ	ธา ส
จิต ๘๙	✓✓	✓×		
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓×	×✓	
สัญญาเจตสิก		✓✓	×✓	
เวทนาเจตสิก		✓×	×✓	
รูป ๒๘		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลม

๔. วิญญาณักขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **วิญฺญาณํ, ขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณ, ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ชื่อว่าขันธ์, ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **สงฺขารกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารกฺขนฺโธ.**

สังขารขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ หรืออีกนัยหนึ่ง สังขตธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าขันธ์ แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จิต ๘๙**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นสังขารขันธ์) **และ สังขารขันธ์**
อธ. ของสัง. ได้แก่ **สังขารขันธ์** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม]

สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิก

๔. วิญญาณักขันธมูละ สังขารักขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **น วิญฺญาณํ, น ขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ, ไม่ชื่อว่าขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **วิญฺญาณํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณํ ขนฺธา,**[๑]

วิญฺญาณญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญฺญาณํ น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นวิญญาณเสียแล้วขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณ แต่ชื่อว่าขันธ์, ยกเว้นวิญญาณและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าวิญญาณและไม่ชื่อว่าขันธ์

ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ?** ธรรมที่ไม่ชื่อว่าขันธ์, ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘**
และ นิพพาน บัญญัติ
อธ. ของสัง. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ** เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **นิพพาน บัญญัติ**
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

— จบ วิญญาณักขันธมูละ —

— จบ สุทธขันธมูลจักกวาระ —

---

[๑] อ.ช.ว., วัดระฆัง. เป็น **ขนฺโธ.**, พระไตรปิฎกอักษรไทย., อักษรเมียนม่าร์. เป็น **ขนฺธา**.

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ ๔.วิญญาณักขันธมูละ สังขารัก.มูลี	๑๙๓ วิ โธ ธา สำ		วิ โธ ธา สำ	
จิต ๘๙	✓✓	✓×		
เจตสิก ๕๐ (-๒)		✓✓	×✓	
สัญญาเจตสิก		✓×	×✓	
เวทนาเจตสิก		✓×	×✓	
รูป ๒๘		✓×	×✓	
นิพพาน บัญญัติ			××	××

สรุป ปัณณัตติวาระด้วยอำนาจแห่งประเภทของ วาระ นยะ ยมกะ ปุจฉา อรรถ

ในปัณณัตติวาระ มี วาระ ๔ อย่าง คือ

๑. ปทโสธนวาระ ๒. ปทโสธนมูลจักกวาระ ๓. สุทธขันธวาระ ๔. สุทธขันธมูลจักกวาระ

ในปัณณัตติวาระ มี นัย ๘ อย่าง คือ

๑. ปทโสธนวาระ อนุโลมนัย
๒. ปทโสธนวาระ ปัจจนิกนัย
๓. ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลมนัย
๔. ปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิกนัย
๕. สุทธขันธวาระ อนุโลมนัย
๖. สุทธขันธวาระ ปัจจนิกนัย
๗. สุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลมนัย
๘. สุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิกนัย

ในปัณณัตติวาระ มี ยมกะ ๑๐๐ คือ

๑. ในปทโสธนวาระ อนุโลมนัย มียมกะ ๕
๒. ในปทโสธนวาระ ปัจจนิกนัย มียมกะ ๕
๓. ในปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลมนัย มียมกะ ๒๐
๔. ในปทโสธนมูลจักกวาระ ปัจจนิกนัย มียมกะ ๒๐
๕. ในสุทธขันธวาระ อนุโลมนัย มียมกะ ๕
๖. ในสุทธขันธวาระ ปัจจนิกนัย มียมกะ ๕
๗. ในสุทธขันธมูลจักกวาระ อนุโลมนัย มียมกะ ๒๐
๘. ในสุทธขันธมูลจักกวาระ ปัจจนิกนัย มียมกะ ๒๐

} รวมทั้งหมดมียมกะ ๑๐๐

ในปัณณัตติวาระ มี ปุจฉา ๒๐๐ คือ

ในยมกะ ๑๐๐ นั้น ยมกะหนึ่งๆ มี ๒ ปุจฉา คือ อนุโลมปุจฉา ๑ ปฏิโลมปุจฉา ๑ เพราะฉะนั้น จึงมีปุจฉาทั้งหมดรวมเป็น ๒๐๐

ในปัณณัตติวาระ มี อรรถ (คือสันนิฏฐานะ สังสยะ) ๔๐๐ คือ

ในปุจฉา ๒๐๐ นั้น ปุจฉาหนึ่งๆ มีอรรถ ๒ อย่างคือ สันนิฏฐานะ ๑ สังสยะ ๑ เพราะฉะนั้น จึงมีอรรถทั้งหมดรวมเป็น ๔๐๐

ปณฺณตฺติวาโร นิฏฺฐิโต.

— จบ ปัณณัตติวาระ แต่เพียงนี้ —

นามสูตร

ว่าด้วยเทวตาปัญหา ๓ ข้อ

เทวดาทูลถามว่า : อะไรหนอครอบงำสิ่งทั้งปวง
สิ่งทั้งปวงที่ยิ่งขึ้นไปกว่าสิ่งอะไร
ย่อมไม่มีสิ่งทั้งปวงเป็นไปตามอำนาจของธรรมอันหนึ่ง คืออะไร ?

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า : ชื่อ ย่อมครอบงำสิ่งทั้งปวง
สิ่งทั้งปวงที่ยิ่งขึ้นไปกว่า ชื่อ ไม่มี
สิ่งทั้งปวงเป็นไปตามอำนาจของธรรมอันหนึ่ง คือ ชื่อ

นามํ สพฺพํ อภิภวติ นามา ภิยฺโย น วิชฺชติ,
นามสฺส เอกธมฺมสฺส สพฺเพว วสมนฺวคู.
ชื่อครอบคลุมทุกสิ่ง ที่พ้นจากชื่อไปไม่มี
ชื่อเป็นสิ่งหนึ่ง ซึ่งทุกสิ่งตกอยู่ภายใต้ (สำ. สคาถ. ๑/๑ น.๒๘๔)

...ชื่อจึงเป็นสิ่งหนึ่ง ซึ่งทุกสิ่งตกอยู่ภายใต้การครอบงำของมัน แม้กระทั่งตัวมันเอง...

สรุป ปุจฉา วิสัชนา ปทโสธนวาระ

๑.ปทโสธนวาระ (นุ) น.๑๐๕	ปทโสธนวาระ (จ) น.๑๐๖
อนุ.ปุ. **รูปํ, รูปกฺขนฺโธติ ?**	อนุ.ปุ. **น รูปํ, น รูปกฺขนฺโธติ ?**
เวทนา, เวทนากฺขนฺโธติ ?	**น เวทนา, น เวทนากฺขนฺโธติ ?**
สญฺญา, สญฺญากฺขนฺโธติ ?	**น สญฺญา, น สญฺญากฺขนฺโธติ ?**
สงฺขารา, สงฺขารกฺขนฺโธติ ?	**น สงฺขารา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ ?**
วิญฺญาณํ, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ ?	**น วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ ?**
๏ รูป สัญ สัง วิ.**ปริ.ตรง** / เว วิญ วิ.**อา**	วิ. **อามนฺตา** ทั้ง ๕

ปฏิ.ปุ. **รูปกฺขนฺโธ, รูปนฺติ ?**	ปฏิ.ปุ. **น รูปกฺขนฺโธ, น รูปนฺติ ?**
เวทนากฺขนฺโธ, เวทนาติ ?	**น เวทนากฺขนฺโธ, น เวทนาติ ?**
สญฺญากฺขนฺโธ, สญฺญาติ ?	**น สญฺญากฺขนฺโธ, น สญฺญาติ ?**
สงฺขารกฺขนฺโธ, สงฺขาราติ ?	**น สงฺขารกฺขนฺโธ, น สงฺขาราติ ?**
วิญฺญาณกฺขนฺโธ, วิญฺญาณนฺติ ?	**น วิญฺญาณกฺขนฺโธ, น วิญฺญาณนฺติ ?**
วิ. **อามนฺตา** ทั้ง ๕	🕮 รูป สัญ สัง วิ.**ปริ.ตรง** / เว วิญ วิ.**อา**

๏ รูป : **ปิยรูปํ สาตรูปํ รูปํ น รูปกฺขนฺโธ, รูปกฺขนฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขนฺโธ จ.**

สัญ : **ทิฏฺฐิสญฺญา สญฺญา น สญฺญากฺขนฺโธ, สญฺญากฺขนฺโธ สญฺญา เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ.**

สัง : **สงฺขารกฺขนฺธํ จเปตฺวา อวเสสา สงฺขารา น สงฺขารกฺขนฺโธ, สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารา เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ.**

สัง : ยกเว้นสังขารขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ชื่อว่าสังขาร แต่ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์, สังขารขันธ์ชื่อว่าสังขารก็ใช่ ชื่อว่าสังขารขันธ์ก็ใช่

สัญ : ทิฏฐิสัญญาชื่อว่าสัญญา แต่ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์, สัญญาขันธ์ชื่อว่าสัญญาก็ใช่ ชื่อว่าสัญญาขันธ์ก็ใช่

สรุป ปุจฉา วิสัชนา ปทโสธนมูลจักกวาระ

๒.ปทโสธนมูลจักกะ (นุ) น.๑๑๘	ปทโสธนมูลจักกะ (จ) น.๑๑๙
อนุ.ปุ. **รูปี, รูปกฺขนฺโธติ ?** (มูละ) **เวทนา, เวทนากฺขนฺโธติ ?** **สญฺญา, สญฺญากฺขนฺโธติ ?** **สงฺขารา, สงฺขารกฺขนฺโธติ ?** **วิญฺญาณํ, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ ?**	อนุ.ปุ. **น รูปี, น รูปกฺขนฺโธติ ?** (มูละ) **น เวทนา, น เวทนากฺขนฺโธติ ?** **น สญฺญา, น สญฺญากฺขนฺโธติ ?** **น สงฺขารา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ ?** **น วิญฺญาณํ, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ ?**
๑ รูป สัญ สัง วิ.**ปริ.ตรง** / เว วิญ วิ.**อา**	วิ. **อามนฺตา** ทั้ง ๕
ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโธติ ?** (มูลี) **ขนฺธา, สญฺญากฺขนฺโธติ ?** **ขนฺธา, สงฺขารกฺขนฺโธติ ?** **ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ ?** **ขนฺธา, รูปกฺขนฺโธติ ?**	ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโธติ?** (มูลี) **น ขนฺธา, น สญฺญากฺขนฺโธติ ?** **น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ ?** **น ขนฺธา, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ ?** **น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ ?**
วิ. **ปริ.อ้อม** ทั้ง ๕ (ดูสุทธขันธะ)	วิ. **อามนฺตา** ทั้ง ๕

รูป : **ปิยรูปี สาตรูปี น รูปกฺขนฺโธ รูปี,** 🕮
รูปญฺจ รูปกฺขนฺธญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว รูปี น จ รูปกฺขนฺโธ.

สัญ : **ทิฏฺฐิสญฺญา น สญฺญากฺขนฺโธ สญฺญา,**
สญฺญญฺจ สญฺญากฺขนฺธญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สญฺญา น จ สญฺญากฺขนฺโธ.

สัง : **สงฺขารกฺขนฺธํ ฐเปตฺวา อวเสสา น สงฺขารกฺขนฺโธ สงฺขารา,**
สงฺขาเร จ สงฺขารกฺขนฺธญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สงฺขารา น จ สงฺขารกฺขนฺโธ.

ปิยรูปสาตรูปไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ แต่ชื่อว่ารูป, ยกเว้นปิยรูปสาตรูปและรูปขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปและไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ / ยกเว้นสังขารขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์แต่ชื่อว่าสังขาร, ยกเว้นสังขารและสังขารขันธ์เสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่าสังขารและไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์

สรุป ปุจฉา วิสัชนา สุทธขันธวาระ

๓.สุทธขันธวาระ (นุ) น.๑๕๒	
อนุ.ปุ.	**รูปํ, ขนฺโธติ ?**
	เวทนา, ขนฺโธติ ?
	สญฺญา, ขนฺโธติ ?
	สงฺขารา, ขนฺโธติ ?
	วิญฺญาณํ, ขนฺโธติ ?
วิ. **อามนฺตา** ทั้ง ๕	

สุทธขันธวาระ (จ) น.๑๕๓	
อนุ.ปุ.	**น รูปํ, น ขนฺโธติ ?**
	น เวทนา, น ขนฺโธติ ?
	น สญฺญา, น ขนฺโธติ ?
	น สงฺขารา, น ขนฺโธติ ?
	น วิญฺญาณํ, น ขนฺโธติ ?
★ รูป เว สัญ วิญ วิ.**ปริ.ตรง** / สัง วิ.**อา**	

ปฏิ.ปุ.		
	ขนฺธา,	**รูปกฺขนฺโธติ ?**
	ขนฺธา,	**เวทนากฺขนฺโธติ ?**
	ขนฺธา,	**สญฺญากฺขนฺโธติ ?**
	ขนฺธา,	**สงฺขารกฺขนฺโธติ ?**
	ขนฺธา,	**วิญฺญาณกฺขนฺโธติ ?**
✳ วิ. **ปริ.อ้อม** ทั้ง ๕		

ปฏิ.ปุ.		
	น ขนฺธา,	**น รูปกฺขนฺโธติ ?**
	น ขนฺธา,	**น เวทนากฺขนฺโธติ ?**
	น ขนฺธา,	**น สญฺญากฺขนฺโธติ ?**
	น ขนฺธา,	**น สงฺขารกฺขนฺโธติ ?**
	น ขนฺธา,	**น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ ?**
วิ. **อามนฺตา** ทั้ง ๕		

✳ **รูปกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว รูปกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น รูปกฺขนฺโธ.**
เวทนากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว เวทนากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น เวทนากฺขนฺโธ.
สญฺญากฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สญฺญากฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สญฺญากฺขนฺโธ.
สงฺขารกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว สงฺขารกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น สงฺขารกฺขนฺโธ.
วิญฺญาณกฺขนฺโธ ขนฺโธ เจว วิญฺญาณกฺขนฺโธ จ, อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณกฺขนฺโธ.
รูปขันธ์ชื่อว่าขันธ์ก็ใช่ ชื่อว่ารูปขันธ์ก็ใช่, ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

✳ วิ.**ปริ.อ้อม** ทั้ง ๕ นี้ การแสดงองค์ธรรมมี ๒ ประการ คือ

๑.ถ้าสังสยบทเป็นรูปขันธ์ ให้แสดงว่า อธ.ของสัน.ได้แก่ **นามขันธ์ ๔** และ **รูปขันธ์**

๒.ถ้าสังสยบทเป็นนามขันธ์ ให้แสดงว่า อธ.ของสัน.ได้แก่ **ขันธ์ ๔** (เว้นเวทนาขันธ์) **และ** ขันธ์ที่ถูกเว้น เช่น **ขันธ์ ๔** (เว้นสัญญาขันธ์) **และ** สัญญาขันธ์, **ขันธ์ ๔** (เว้นสังขารขันธ์) **และ** สังขารขันธ์ ดังนี้เป็นต้น

สรุป ปุจฉา วิสัชนา สุทธขันธมูลจักกวาระ

๔.สุทธขันธมูลจักกะ (นุ) น.๑๖๓	สุทธขันธมูลจักกะ (จ) น.๑๖๓
อนุ.ปุ. **รูปํ, ขนฺโธติ ?** (มูลฯ)	อนุ.ปุ. **น รูปํ, น ขนฺโธติ ?** (มูลฯ)
เวทนา, ขนฺโธติ ?	**น เวทนา, น ขนฺโธติ ?**
สญฺญา, ขนฺโธติ ?	**น สญฺญา, น ขนฺโธติ ?**
สงฺขารา, ขนฺโธติ ?	**น สงฺขารา, น ขนฺโธติ ?**
วิญฺญาณํ, ขนฺโธติ ?	**น วิญฺญาณํ, น ขนฺโธติ ?**
วิ. **อามนฺตา** ทั้ง ๕	★ รูป เว สัญ วิญ วิ.**ปริ.ตรง** / สัง วิ.**อา**
ปฏิ.ปุ. **ขนฺธา, เวทนากฺขนฺโธติ ?** (มูลี)	ปฏิ.ปุ. **น ขนฺธา, น เวทนากฺขนฺโธติ ?** มูลี
ขนฺธา, สญฺญากฺขนฺโธติ ?	**น ขนฺธา, น สญฺญากฺขนฺโธติ ?**
ขนฺธา, สงฺขารกฺขนฺโธติ ?	**น ขนฺธา, น สงฺขารกฺขนฺโธติ ?**
ขนฺธา, วิญฺญาณกฺขนฺโธติ ?	**น ขนฺธา, น วิญฺญาณกฺขนฺโธติ ?**
ขนฺธา, รูปกฺขนฺโธติ ?	**น ขนฺธา, น รูปกฺขนฺโธติ ?**
✳ วิ. **ปริ.อ้อม** ทั้ง ๕	วิ. **อามนฺตา** ทั้ง ๕

★ **รูปํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น <u>รูปํ</u> ขนฺธา,**[๑] (๑ไตรปิฎก **ขนฺธา,** อชว. **ขนฺโธ,**)

รูปญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว รูปํ น จ ขนฺธา.[๑]

เวทนํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น เวทนา ขนฺธา,[๑]

เวทนญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว เวทนา น จ ขนฺธา.[๑]

สญฺญํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น สญฺญา ขนฺธา,[๑]

สญฺญญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว สญฺญา น จ ขนฺธา.[๑]

วิญฺญาณํ ฐเปตฺวา อวเสสา ขนฺธา น วิญฺญาณํ ขนฺธา,[๑]

วิญฺญาณญฺจ ขนฺเธ จ ฐเปตฺวา อวเสสา น เจว วิญฺญาณํ น จ ขนฺธา.[๑]

ยกเว้นรูปเสียแล้ว ขันธ์ที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปแต่ชื่อว่าขันธ์,

ยกเว้นรูปและขันธ์ทั้งหลายเสียแล้ว ธรรมที่เหลือนอกนั้น ไม่ชื่อว่ารูปและไม่ชื่อว่าขันธ์

รวมตารางแห่งปัณณัตติวาระ

รูปักขันธยมกะ
โลกียจิต ๘๑
เจตสิก ๕๐ (-๒)
สัญญาเจตสิก
เวทนาเจตสิก
รูป ๒๘
โลกุตตรจิต ๘
เจตสิก ๓๖
นิพพาน บัญญัติ

เวทนากขันธยมกะ
จิต ๘๙
เจตสิก ๕๐ (-๒)
สัญญาเจตสิก
เวทนาเจตสิก
รูป ๒๘
นิพพาน บัญญัติ

สัญญากขันธยมกะ
จิต ๘๙
เจตสิก ๔๙ (-๓)
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจ.**
สัญญาเจตสิก ที่มี...
เวทนาเจตสิก
รูป ๒๘
นิพพาน บัญญัติ

สังขารักขันธยมกะ
จิต ๘๙
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น..
สัญญาเจตสิก
เวทนาเจตสิก
รูป ๒๘
นิพพาน บัญญัติ

วิญญาณักขันธยมกะ
จิต ๘๙
เจตสิก ๕๐ (-๒)
สัญญาเจตสิก
เวทนาเจตสิก
รูป ๒๘
นิพพาน บัญญัติ

สำคัญ : ในทั้งสี่วาระแห่งปัณณัตติวาระมี ๓ ตารางเป็นสำคัญ คือ ๑.ตาราง รูปักขันธยมกะ ๒.ตาราง เวทนากขันธยมกะ ๓.ตาราง สัญญากขันธยมกะ ทั้งสามตารางนี้นำไปใช้ได้ทั้งสี่วาระ

วิธีจำตาราง คือ นับลง เป็นการนับเรียงตามลำดับของปรมัตถ์ ได้แก่ จิต เจตสิก รูป นิพพาน + บัญญัติ, นับขึ้น เป็นการนับตามลำดับชื่อของขันธ์ คือ ขันธวิมุตติ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์

แสดงจักกวิภาคนัยในปทโสธนวาระ อนุโลม

๑. รูปักขันธยมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่ารูปอย่างเดียว ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์

ได้แก่ ปิยรูปสาตรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหา หรืออีกนัยหนึ่ง

ปิยรูปสาตรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้

๒. ธรรมที่ชื่อว่ารูปขันธ์อย่างเดียว ไม่ชื่อว่ารูป ไม่มี

๓. ธรรมที่ชื่อว่ารูป และชื่อว่ารูปขันธ์ ได้แก่ รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) หรืออีกนัยหนึ่ง

รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่ารูป และไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ ได้แก่ โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ

๒. เวทนากขันธยมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่าเวทนาอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ ไม่มี

๒. ธรรมที่ชื่อว่าเวทนาขันธ์อย่างเดียว ไม่ชื่อว่าเวทนา ไม่มี

๓. ธรรมที่ชื่อว่าเวทนา และชื่อว่าเวทนาขันธ์ ได้แก่ เวทนาเจตสิก

๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าเวทนา และไม่ชื่อว่าเวทนาขันธ์ ได้แก่ [๑]จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

๓. สัญญากขันธยมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่าสัญญาอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ ได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก

๒. ธรรมที่ชื่อว่าสัญญาขันธ์อย่างเดียว ไม่ชื่อว่าสัญญา ไม่มี

---

[๑] อ.ช.ว, วัดระฆัง. ขันธ์ ๔ คือ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

๓. ธรรมที่ชื่อว่าสัญญา และชื่อว่าสัญญาขันธ์ ได้แก่ สัญญาเจตสิก

๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสัญญา และไม่ชื่อว่าสัญญาขันธ์ ได้แก่ [1]จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิฏฐิเจตสิก สัญญาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

๔. สังขารักขันธยมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่าสังขารอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ ได้แก่ จิต ๘๙ เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘[2]

๒. ธรรมที่ชื่อว่าสังขารขันธ์อย่างเดียว ไม่ชื่อว่าสังขาร ไม่มี

๓. ธรรมที่ชื่อว่าสังขาร และชื่อว่าสังขารขันธ์ ได้แก่ เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขันธ์

๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าสังขาร และไม่ชื่อว่าสังขารขันธ์ ได้แก่ นิพพาน บัญญัติ

๕. วิญญาณักขันธยมกะ

๑. ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณอย่างเดียว ไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ ไม่มี

๒. ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์อย่างเดียว ไม่ชื่อว่าวิญญาณ ไม่มี

๓. ธรรมที่ชื่อว่าวิญญาณ และชื่อว่าวิญญาณขันธ์ ได้แก่ จิต ๘๙

๔. ธรรมที่ไม่ชื่อว่าวิญญาณ และไม่ชื่อว่าวิญญาณขันธ์ ได้แก่ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

---

[1] อ.ช.ว, วัดระฆัง. ขันธ์ ๔ คือ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิฏฐิเจตสิก สัญญาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

[2] อ.ช.ว, วัดระฆัง. ที่เป็นรูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ วิญญาณขันธ์

องค์ธรรมของปัณณัตติวาระ

รูปี

๑. ปิยรูปสาตรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหา
รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) หรืออีกนัยหนึ่ง
๒. ปิยรูปสาตรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีและเป็นอารมณ์ของตัณหาได้
รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

รูปกฺขนฺโธ

๑. รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่อยู่โดยเฉพาะ ซึ่งมีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ) หรืออีกนัยหนึ่ง
๒. รูปขันธ์ คือรูป ๒๘ ที่มีลักษณะเสื่อมสิ้นแปรผันไป (รุปปนลักขณะ)

น รูปี

โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ

น รูปกฺขนฺโธ

๑. ปิยรูปสาตรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหา
โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ หรืออีกนัยหนึ่ง
๒. ปิยรูปสาตรูป คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดี และเป็นอารมณ์ของตัณหาได้
โลกุตตรจิต ๘ เจตสิก ๓๖ นิพพาน บัญญัติ

เวทนา เวทนาเจตสิก

เวทนากฺขนฺโธ เวทนาเจตสิก

น เวทนา จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ
น เวทนากฺขนฺโธ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑ (เว้นเวทนาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

สญฺญา สัญญา คือทิฏฐิเจตสิก สัญญาเจตสิก ที่มีสัญชานนลักขณะ
สญฺญากฺขนฺโธ สัญญาเจตสิก ที่มีสัญชานนลักขณะ

น สญฺญา จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิฏฐิเจตสิก สัญญาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ
น สญฺญากฺขนฺโธ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๑ (เว้นสัญญาเจตสิก) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ
หรือ [สัญญา คือทิฏฐิเจตสิก **และ** จิต ๘๙ เจตสิก ๕๐ (เว้นทิฏฐิเจ. สัญญาเจ.) รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ]

สงฺขารา จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘
หรือ [จิต ๘๙ เวทนาเจ. สัญญาเจ. รูป ๒๘ **และ** เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขันธ์]
สงฺขารกฺขนฺโธ เจตสิก ๕๐ ที่เป็นสังขารขันธ์

น สงฺขารา นิพพาน บัญญัติ
น สงฺขารกฺขนฺโธ จิต ๘๙ เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

วิญฺญาณํ จิต ๘๙
วิญฺญาณกฺขนฺโธ จิต ๘๙

น วิญฺญาณํ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ
น วิญฺญาณกฺขนฺโธ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

ขนฺธา ขันธ์ ๕ [คือ รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์] หรือ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘

น ขนฺธา นิพพาน บัญญัติ

หมายเหตุ : องค์ธรรมรวมทั้งหมดของปัณณัตติวาระ คือ

จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นิพพาน บัญญัติ

เรื่องของ ฝนตก ย่อมมีสิ่งนี้ปรากฏ

พระโพธิสัตว์ถามว่า ธรรมดาลมฝนจะพัดไปถึงที่มีประมาณเท่าไร?
คนทั้งหลายกล่าวว่า ธรรมดาลมฝนจะพัดไปได้มีประมาณ ๓ โยชน์ ขอรับเจ้านาย

พระโพธิสัตว์ถามว่า ธรรมดาก้อนเมฆย่อมปรากฏในที่มีประมาณเท่าไร?
คนทั้งหลายกล่าวว่า ในที่มีประมาณ ๓ โยชน์ ขอรับ

พระโพธิสัตว์ถามว่า ธรรมดาสายฟ้าปรากฏในที่มีประมาณเท่าไร?
คนทั้งหลายกล่าวว่า ในที่มีประมาณ ๔-๕ โยชน์ ขอรับ.

พระโพธิสัตว์ถามว่า ธรรมดาเสียงเมฆจะได้ยินในที่มีประมาณเท่าไร?
คนทั้งหลายกล่าวว่า ในที่มีประมาณ ๑-๒ โยชน์ ขอรับ.

ลมพัด	พัดไปได้มีประมาณ ๓ โยชน์
ก้อนเมฆ	ปรากฏในที่มีประมาณ ๓ โยชน์
สายฟ้า	แสงฟ้าปรากฏในที่มีประมาณ ๔-๕ โยชน์
เสียงเมฆ	ได้ยินในที่มีประมาณ ๑-๒ โยชน์

(พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย อปัณณกชาดก เล่ม ๓ ภาค ๑ หน้าที่ ๑๖๔)

อธิบายพิเศษในอนุโลมปุจฉา

การแสดงองค์ธรรมของนัยที่หนึ่งนั้น เป็นวาทะของโบราณาจารย์ในสมัย พ.ศ. ๒๐๐๐ ปีเศษ (สองพันปีเศษ)

การแสดงองค์ธรรมของนัยที่สองนั้น เป็นวาทะของโบราณาจารย์ในสมัย พ.ศ. ๒๓๐๐ ปีเศษ (สองพันสามร้อยปีเศษ)

นัยที่หนึ่งมีอธิบายดังต่อไปนี้

รูป ๒๘ นี้ เมื่ออยู่รวมกันกับนามธรรมที่เป็นโลกียะแล้ว ไม่จัดเป็นรูปขันธ์ เพราะมีสภาพเป็นที่น่ารักน่ายินดีเท่านั้น ไม่มีสภาพเป็นรุปปนลักขณะ

ฉะนั้น ในการที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ทรงแสดงในมหาสติปัฏฐานสูตรว่า จกฺขุ โลเก ปิยรูปๆ สาตรูปๆ เป็นต้นนั้น มิได้หมายเอาว่าจักขุปสาทรูปนี้มีรุปปนลักขณะ แต่ทรงหมายถึงว่า จักขุปสาทคือ ตา นี้ เป็นที่น่ารักน่ายินดีด้วยอำนาจแห่งตัณหา ด้วยเหตุนี้ พระองค์จึงทรงแสดงว่า จกฺขุ โลเก ปิยรูปๆ สาตรูปๆ ดังนี้เป็นต้น

อีกประการหนึ่งปิยรูปสาตรูป ซึ่งเป็นสภาพที่น่ารักน่ายินดีด้วยอำนาจแห่งตัณหาได้นั้น ไม่ใช่เป็นแต่ รูป ๒๘ เท่านั้น เตภูมิกธรรม คือ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ก็เป็นสภาพที่น่ารักน่ายินดีด้วยอำนาจแห่งตัณหาได้เช่นเดียวกัน

ฉะนั้น คำว่า ปิยรูปๆ สาตรูปๆ ซึ่งได้แก่โลกียนามขันธ์ ๔ และรูป ๒๘ ที่รวมกันอยู่นี้ ถ้ามีคำถาม ๆ ว่า รูปที่เป็นปิยรูปสาตรูปนั้น เรียกว่ารูปขันธ์ใช่ไหม? ก็ต้องตอบว่า ไม่ใช่รูปขันธ์ เพียงแต่เรียกว่ารูปเท่านั้น

อุปมาเหมือนกับคนที่ยกมือขึ้นทั้งมือแล้วถามว่า มือนี้เป็นนิ้วหัวแม่มือใช่ไหม ? เราก็ตอบไม่ได้ว่ามือนั้นเป็นนิ้วหัวแม่มือ ทั้งนี้ ก็เพราะว่ามีนิ้วรวมอยู่ด้วยกันทั้ง ๕ นิ้ว แต่ถ้าผู้นั้นกางนิ้วหัวแม่มือออกมาโดยเฉพาะแล้วถามว่า นี้เป็นนิ้วหัวแม่มือใช่ไหม? เราก็ตอบได้ทันทีว่าใช่ ข้อนี้ฉันใด รูป ๒๘ ที่รวมกันกับโลกียนามขันธ์ ๔ ก็ฉันนั้น คือเรียกไม่ได้ว่าเป็นรูปขันธ์โดยเฉพาะ เรียกได้ว่าเป็นรูปเท่านั้น

แต่ถ้าคัดเอารูป ๒๘ นั้น ออกมาจากปิยรูปสาตรูปที่อยู่รวมกันออกมาโดยเฉพาะๆ แล้วก็กล่าวได้ว่ารูป ๒๘ เป็นรูปขันธ์ เพราะเหตุว่ามี รุปปนลักขณะ ปรากฏโดยเฉพาะแล้ว ฉันใด

การที่ท่านโบราณาจารย์สมัย พ.ศ. ๒๐๐๐ ปีเศษ ได้แสดงตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในนัยที่หนึ่งนั้น ก็ฉันนั้น

ดังนี้ วาทะของท่านโบราณาจารย์นี้ ก็ตรงกันกับยมกมูลฏีกาที่แสดงไว้ คือ

ปิยรูปํ สาตรูปนฺติ จกฺขุ์ โลเก ปิยรูปํ สาตรูปํ เอวํ มุตฺ ตณฺหาวตฺถุภูตฺ เตภูมกฺ เวทิตพฺพ์, ตสฺมา ยฺ ปญฺจกฺขนฺธสมุทายภูตฺ ปิยรูปฺ สาตรูปฺ, ตฺ เอกเทเสน รูปกฺขนฺโธ โหตีติ อาห ปิยรูปฺ สาตรูปฺ รูปฺ น รูปกฺขนฺโธติ, ปิยสภาวกาย วา รูปกฺขนฺโธ ปิยรูเป ปวิสติ, น รุปฺปนสภาเวนาติ ปิยรูปฺ สาตรูปฺ รูปฺ น รูปกฺขนฺโธติ วุตฺตฺ.

คำว่า “ปิยรูปสาตรูป” พึงทราบว่ารูปที่กล่าวไว้ว่า จกฺขุ์ โลเก ปิยรูปฺ สาตรูปฺ ดังนี้เป็นต้นนั้น หมายเอาเตภูมิกรูป อันเป็นวัตถุแห่งตัณหา เพราะเหตุนั้นปิยรูปสาตรูป ที่รวมอยู่ในปัญจขันธ์อันใด รูปนั้นนับเป็นรูปขันธ์แต่โดยเอกเทส (คือเป็นแต่ส่วนหนึ่งไม่เป็นทั้งหมด) เหตุนั้นท่านจึงกล่าวว่าปิยรูปสาตรูป เป็นรูป แต่ไม่ใช่รูปขันธ์ นัยหนึ่ง รูปขันธ์รวมอยู่ในปิยรูปสาตรูป โดยเป็นสภาวะที่น่ารักน่ายินดี มิใช่เป็นสภาวะที่แตกสลาย เพราะฉะนั้นจึงว่าปิยรูปสาตรูปเป็นรูป มิใช่รูปขันธ์

นัยที่สองมีอธิบายดังต่อไปนี้

ท่านอาจารย์สมัย พ.ศ. ๒๓๐๐ ปีเศษ แสดงว่า รูป ๒๘ นี้ เป็นปิยรูปสาตรูปตามพระบาลีที่ทรงแสดงไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตรว่า จกฺขุ์ โลเก ปิยรูปฺ สาตรูปฺ เป็นต้น ก็จริงอยู่ แต่ในคำวิสัชนาบทแรกนั้นพระองค์ทรงแก้ว่า ปิยรูปฺ สาตรูปฺ รูปฺ น รูปกฺขนฺโธ ซึ่งคำวิสัชนาที่ทรงแสดงให้เห็นว่า รูป ๒๘ ไม่เข้าอยู่ในปิยรูปสาตรูป เพราะในคำวิสัชนาบทหลังแสดงต่อไปว่า รูปกฺขนฺโธ รูปญฺเจว รูปกฺขนฺโธ จ ซึ่งคำวิสัชนาบทหลังนี้ เป็นการแสดงบ่งถึงรูป ๒๘ โดยเฉพาะไม่รวมเข้าอยู่ในปิยรูปสาตรูป ฉะนั้น การแสดงองค์ธรรมของนัยที่สองนี้ คำว่าปิยรูปสาตรูป จึงหมายเอาเฉพาะแต่ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ เท่านั้น ซึ่งเป็นการแสดงชนิดที่ให้มีองค์ธรรมเหลืออยู่ เรียกว่าปาริเสสนัย ดังเช่นที่พระองค์ได้ทรงแสดงกับพระอานนท์ว่า โย โว อานนฺท มยา ธมฺโม จ วินโย จ เทสิโต ปญฺญตฺโต ในที่นี้คำว่า ธมฺโม จะต้องแปลว่าพระสูตรและพระอภิธรรมเท่านั้น ไม่รวมพระวินัยเข้าด้วย เพราะว่ามีคำว่า วินโย จ แสดงโดยเฉพาะแล้ว ถ้าพระองค์ทรงแสดงว่า ธมฺโม บทเดียวแล้วก็คงแปลได้ว่า พระสูตร พระวินัย พระอภิธรรม

ทั้งสามอย่างได้ อนึ่ง การแสดงตามนัยที่สองนี้เป็นการแสดงที่ตรงกันกับยมกอรรถกถาที่ว่า ตตฺถ ยสฺมา ปิยรูปสาตรูปสงฺขาตํ วา รูปํ โหตุ ภูตุปาทารูปํ วา สพฺพํ ปญฺจสุ ขนฺเธสุ สงฺคหํ คจฺฉเตว, ตสฺมา อามนฺตาติ ปฏิชานาติ ฯ

เพราะเหตุที่รูปทั้งปวงจะเป็นรูปที่นับว่าปิยรูปสาตรูปก็ตาม เป็นภูตรูปและอุปาทายรูปก็ตาม ก็ย่อมถึงซึ่งความสงเคราะห์เข้าในปัญจขันธ์นั่นแหละ เหตุนั้น จึงทรงรับด้วยคำว่า อามนฺตา ใช่

การวินิจฉัยองค์ธรรมนัยที่หนึ่งและนัยที่สอง

การแสดงองค์ธรรมของ ปิยรูปๆ สาตรูปๆ ตามนัยทั้งสองนั้น อาตมามีความเห็นว่า องค์ธรรมนัยที่หนึ่ง มีความหมายลึกซึ้งมากกว่าองค์ธรรมนัยที่สอง ทั้งนี้ก็เพราะเข้าใจว่า องค์ธรรมนัยที่หนึ่งนั้น จะตรงกับความมุ่งหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ที่พระองค์ทรงแสดงว่า จกฺขุ โลเก ปิยรูปๆ สาตรูปๆ ดังนี้เป็นต้น ข้อนี้ถ้าหากจะมีคำแย้งขึ้นว่าถ้าเป็นเช่นนั้นแล้ว เหตุไฉนพระองค์จึงทรงปฏิเสธว่าปิยรูปสาตรูปนี้ไม่ชื่อว่ารูปขันธ์ คงชื่อว่ารูปอย่างเดียว จะชื่อว่ารูปขันธ์ด้วยไม่ได้หรือ เพราะรูป ๒๘ ก็เข้าอยู่ในปิยรูปสาตรูปแล้ว ข้อนี้ขออธิบายว่า ถึงแม้รูป ๒๘ จะเข้าอยู่ในปิยรูปสาตรูปก็จริง แต่ในคำว่าปิยรูปสาตรูปนี้ก็มีโลกียจิต เจตสิกรวมอยู่ด้วย เพราะเหตุนี้ จะกล่าวโดยเจาะจงว่าชื่อรูปขันธ์ลงไปโดยเฉพาะนั้นก็กล่าวไม่ได้ ถ้าจะเรียกชื่อก็ต้องเรียกชื่อว่าขันธ์ ๕ มีรูปขันธ์เป็นต้น และคำถามในสังสยบทนั้นเพียงแต่ถามว่า รูปกฺขนฺโธ แปลว่า รูปชื่อว่ารูปขันธ์ใช่ไหม ? มิได้ถามว่า รูปกฺขนฺโธ จ เวทนากฺขนฺโธ จ สญฺญากฺขนฺโธ จ สงฺขารกฺขนฺโธ จ วิญฺญาณกฺขนฺโธ จ รูปชื่อว่ารูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ สังขารขันธ์ วิญญาณขันธ์ใช่ไหม ?

อีกนัยหนึ่ง ขออธิบายว่าปิยรูปสาตรูป แปลว่าน่ารักน่ายินดีนั้นหมายถึง สิ่งนั้น สิ่งนี้ คนนั้น คนนี้ หรือชื่อสิ่งนั้น สิ่งนี้ ซึ่งเป็นที่น่ารักน่ายินดีของสัตว์ทั้งหลายนั้นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วปิยรูปสาตรูปนี้ ก็เป็นชื่อของบัญญัติที่เกี่ยวด้วยสภาวะเท่านั้น มิใช่เป็นชื่อของสภาวธรรมทีเดียว เพราะว่าธรรมดาสภาวธรรมทั้งหลายไม่มีสภาพที่น่ารักน่ายินดีแต่อย่างใด คงมีแต่อนิจจะ ทุกขะ อนัตตะ อสุภะ ทั้งสิ้น ด้วยเหตุนี้ คำว่าปิยรูปสาตรูปจึงเป็นชื่อของบัญญัติที่เกี่ยวด้วยสภาวะเท่านั้น จะชื่อว่ารูปขันธ์ได้อย่างไร บรรดาสิ่งทั้งหลายที่จะเป็นที่น่ารักน่ายินดีของสัตว์ได้นั้น สิ่งนั้นจะเว้นเสียจากบัญญัติไม่ได้เลย จะต้องอาศัยบัญญัติธรรมเสมอไป

อาศัยเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาแล้วทั้งสองข้อนั้น การแสดงองค์ธรรมนัยที่หนึ่งเป็นการถูกต้อง ตามความมุ่งหมายของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงแสดงว่า จกฺขุ โลเก ปิยรูปฺ สาตรูปฺ ดังนี้เป็นต้น แต่อาจารย์ในประเทศพม่าส่วนมากในสมัยนี้ นิยมใช้ตามองค์ธรรมนัยที่สองเพราะมีเหตุผลที่น่าฟังได้อีกประการหนึ่งเหมือนกัน

ฉะนั้น ขอบรรดานักศึกษาทั้งหลายจงรับฟังและศึกษาให้เข้าใจในองค์ธรรมทั้งสองนัยให้ถูกต้องตามความมุ่งหมายอย่าได้ทิ้งเสีย

ข้อสังเกตของความต่างกันในระหว่างคำทั้งสองที่ใช้คำว่า ที่เป็นอารมณ์ของตัณหาและที่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้

การแสดงองค์ธรรมนัยที่หนึ่งว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” และการแสดงองค์ธรรมนัยที่สองว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้” นั้น

คำพูดทั้งสองนัยนี้ นัยไหนจะเป็นคำพูดที่ถูกต้องและเหมาะสมกว่ากัน เพราะองค์ธรรมนัยที่หนึ่งกล่าวว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” เมื่อองค์ธรรมนัยที่หนึ่งกล่าวไว้เช่นนี้ โลกียขันธ์ ๕ ที่เป็นอารมณ์ของวิปัสสนานั้น ก็มิอาจที่จะเป็นปิยรูปสาตรูปได้ เพราะธรรมดาโลกียขันธ์ ๕ นี้ มิใช่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้อย่างเดียว แต่คงเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาได้ด้วย ฉะนั้นการที่ใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” นั้นไม่ค่อยเหมาะ ควรจะใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้” ตามองค์ธรรมนัยที่สอง ทั้งนี้ก็เพราะว่า โลกียขันธ์ ๕ นั้น ขณะใดกำลังเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาอยู่ ในขณะนั้นโลกียขันธ์ ๕ นั้นไม่เป็นปิยรูปสาตรูป แต่ในขณะใดโลกียขันธ์ ๕ กำลังเป็นอารมณ์ของตัณหาอยู่ ในขณะนั้นโลกียขันธ์ ๕ ก็เป็น ปิยรูปสาตรูปไป เมื่อเป็นเช่นนี้โลกียขันธ์ ๕ จึงเป็นปิยรูปสาตรูปไม่แน่นอน แต่แท้ที่จริงนั้นโลกียขันธ์ ๕ เป็นปิยรูปสาตรูปโดยแน่นอนตามพุทธภาษิต โดยเหตุนี้ การที่ใช้คำว่าที่เป็นอารมณ์ของตัณหาได้จะเป็นการถูกต้องและเหมาะสมกว่า ที่ใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา”

อนึ่ง การที่ใช้คำว่าที่เป็นอารมณ์ของตัณหานั้น โลกียขันธ์ ๕ ที่กำลังเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาอยู่ ก็เป็นปิยรูปสาตรูปได้เหมือนกัน ความต่างกันของคำทั้งสองนี้ จะขอยกข้อธรรมในอาจยคามิติกะในธัมมสังคณีมาติกามาเป็นข้อวินิจฉัยเทียบเคียง

ด้วยเหตุที่ในปฐมบท พระองค์ทรงแสดงว่า อาจยคามิโน ธมฺมา แปลว่า สภาวธรรมทั้งหลายที่เป็นเหตุให้ถึงจุติ ปฏิสนธิมีอยู่ องค์ธรรมได้แก่ อกุศลจิต ๑๒ โลกียกุศลจิต ๑๗ เจตสิก ๕๒

ในทุติยบท พระองค์ทรงแสดงว่า อปจยคามิโน ธมฺมา แปลว่า สภาวธรรมทั้งหลายที่เป็นเหตุให้เข้าถึงนิพพานมีอยู่ องค์ธรรมได้แก่ มัคคจิต ๔ เจตสิก ๓๖

ในตติยบท พระองค์ทรงแสดงว่า เนวาจยคามินาปจยคามิโน ธมฺมา แปลว่า สภาว-ธรรมทั้งหลายที่ไม่เป็นเหตุให้ถึงจุติ ปฏิสนธิ และไม่เป็นเหตุให้ถึงนิพพานมีอยู่ องค์ธรรมได้แก่ วิปากจิต ๓๖ กิริยาจิต ๒๐ เจตสิก ๓๘ รูป ๒๘ นิพพาน

เหตุนั้น ก็จะพึงเห็นได้ว่าอกุศลธรรม โลกียกุศลธรรมทั้งหลายเป็น อาจยคามิโน ธมฺมา ทั้งสิ้น แต่ทำไมจึงไม่เว้นอกุศลธรรมที่พระองคุลิมาล เคยทำมาแล้วในระหว่างที่ยังไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์ และกุศลธรรมต่าง ๆ ที่โชติกะเศรษฐี เคยทำมาแล้วในระหว่างที่ยังไม่สำเร็จเป็นพระอรหันต์นั้นเสียด้วยเล่า เพราะอกุศลธรรมและกุศลธรรมของท่านทั้งสองนี้ มิสามารถที่จะเป็นเหตุให้ถึงจุติปฏิสนธิในภพหน้าได้เลย เมื่อเป็นเช่นนี้อกุศลธรรมและกุศลธรรมของท่านทั้งสองนี้ก็เป็น อาจยคามิโน ธมฺมา ไม่ได้ ควรจะเป็น เนวาจยคามินาปจยคามิโน ธมฺมา เท่านั้น แต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงแสดงว่า ธรรมดาอกุศลธรรมและกุศลธรรมทั้งหลายนั้นจะเป็นเหตุให้ถึงจุติ ปฏิสนธิก็ดี ไม่สามารถจะเป็นเหตุให้ถึงจุติ ปฏิสนธิก็ดี ก็คงต้องเป็น อาจยคามิโน ธมฺมา อยู่นั่นเอง มิได้ทรงแสดงแยกออกเป็นสองคือ อาจยคามิโน ธมฺมา พวกหนึ่ง และ เนวาจยคามินาปจยคามิโน ธมฺมา พวกหนึ่งก็หามิได้

ข้อนี้ฉันใด การที่ใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” ก็เข้าทำนองเดียวกันนี้คือในขณะใดที่โลกียขันธ์ ๕ ไม่ได้เป็นอารมณ์ของตัณหา แต่กำลังเป็นอารมณ์ของวิปัสสนาอยู่ก็ตาม โลกียขันธ์ ๕ นี้ก็เป็นปิยรูปสาตรูปอยู่นั่นเอง ฉะนั้น การที่ใช้คำว่า “ที่เป็นอารมณ์ของตัณหา” นั้นก็ถูกต้องเหมือนกัน เพราะเป็นเช่นเดียวกันกับข้อธรรมในบทอาจยคามิติกะ ดังที่ได้ยกมาให้เห็นเป็นเครื่องเทียบเคียงแล้ว

รูปฺปน มี ๒ อย่างคือ ๑. วิภูตตรรูปฺปน = รูป ๒๘
๒. อวิภูตตรรูปฺปน = จิต เจตสิก

วิภูตตรรุปฺปน = ความฉิบหายของรูปปรากฏชัด

อวิภูตตรรุปฺปน = ความฉิบหายของนาม คือ จิต เจตสิก ไม่ปรากฏชัด

สัญญากขันธยมกะ

ข้อนี้ท่านอนุฎีกาจารย์กล่าวว่า การที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เพียงทิฏฐิสัญญาคำเดียวนั้น ขอให้พึงเข้าใจว่าอุปมาเหมือนมกุฎราชกุมาร ขึ้นครองราชย์สมบัติภายใต้เศวตฉัตร จะมีแต่เพียงเศวตฉัตรอย่างเดียวหรือในขณะนั้น? หามิได้ จำเป็นต้องมีมงกุฎ พัดจามจุรี พระขรรค์ และเครื่องประดับต้องพร้อมทั้ง ๕ ประการ ฉันใด การที่พระองค์ทรงแสดงว่าทิฏฐิสัญญาคำเดียวไว้ ก็พึงเข้าใจว่า ตัณหา มานะ ก็ต้องเข้าด้วย เช่นเดียวกับพูดว่าภายใต้เศวตฉัตรคำเดียว

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงแสดงว่า "ทิฏฐิสัญญา" เท่านั้น ท่านอรรถกถาจารย์ก็ขยายความเพียงแต่ "ทิฏฐิสัญญา" เช่นเดียวกัน แต่ท่านอนุฎีกาจารย์ตีความหมายกว้างไปว่า ต้องมี "ตัณหา มานะ" เข้าร่วมด้วย เพราะท่านมูลฎีกาจารย์แสดงว่า ทิฏฺจิ จ มีคำว่า ก็ เมื่อมีคำว่า ก็ เช่นนี้แล้ว ก็ต้องหมายถึงตัณหา มานะด้วย ฉะนั้น ท่านอนุฎีกาจารย์จึงแสดงว่า ทิฏฺจิ จ ตณฺหา จ มาโน จ เป็นอันว่าแสดงหมด คือ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ การที่ท่านแสดงหมดเช่นนี้ เพราะตัณหา มานะ ทิฏฐิ ทั้งสามนี้ ทำให้ภาพชาติขยายตัวกว้างขวางไป จนมิอาจที่จะคำนวนได้ว่าเท่านั้น ๆ อันที่จริงนั้นท่านมูลฎีกาจารย์กล่าวไว้นิดเดียวเท่านั้น คือคำว่า ก็ แต่ท่านอนุฎีกาจารย์หาเรื่องให้มากไป ท่านมูลฎีกาจารย์ขยายความมาจากอรรถกถา ท่านอนุฎีกาขยายความมาจากท่านมูลฎีกาอีกต่อหนึ่ง ฉะนั้น เมื่อติดตามท่านอนุฎีกาแล้ว ต้องเว้นเจตสิก ๔ ดวงคือ โลภะ มานะ ทิฏฐิสัญญาและสัญญาเจตสิกคงเหลือเจตสิก ๔๘ คิดเช่นนี้จำนวนมากหน่อย แต่ถ้าคิดตามพระพุทธเจ้าแสดงไว้แล้วนั้นง่ายดี

เมื่อรวมแล้วทิฏฐิสัญญา นี้ได้แก่ ความจำผิดในสิ่งที่มีชีวิตทั้งหมด ส่วนสัญญาขันธ์นั้นจำผิดก็มี จำถูกก็มี ทิฏฐิสัญญา เป็นสัญญาจำผิด เช่น มือของเรา ตัวเรา ลูกเรา ฉันไม่สบาย คนนั้น คนนี้ เป็นอย่างนี้ ๆ รวมแล้วก็ได้แก่คำพูดที่ใช้พูดกันอยู่ทั้งหมด เรียกว่าทิฏฐิสัญญา เพราะจำผิดว่าเป็นตัวเป็นตน ผิดจากปรมัตถธรรมเพราะปรมัตถธรรมไม่มีอย่างนี้ มีแต่รูปนาม ๒ อย่างนี้เท่านั้น ทิฏฐิสัญญานี้ถ้าพูดตามสมมุติบัญญัติก็ถูกต้อง ผิดแต่ปรมัตถ์เท่านั้น ทั้งนี้

เพราะว่าผู้ต้องการพระนิพพานแล้ว จะเอาสมมุติบัญญัติเหล่านี้ไปใช้แทนไม่ได้ ต้องได้สภาวะปรมัตถ์คือรูปนาม เช่น เดิน รูปเดิน ใครรู้ นามรู้ ดู รูปดู ใครเห็น นามเห็น นามรู้ กิน รูปกิน ใครรู้ว่าเปรี้ยว เค็ม หวาน นามรู้ การรู้อย่างนี้เรียกว่า รู้โดยสุตมยปัญญาเป็นสัมมาทิฏฐิ เห็นถูก ต่อเมื่อลงมือปฏิบัติก็ต้องเห็นอีกอย่างหนึ่ง แต่ต้องอาศัยสุตมยปัญญาเป็นเบื้องแรก

ทิฏฐิสัญญามีอยู่แต่ในสันดานของปุถุชนเท่านั้น ในสันดานของพระอริยบุคคลตั้งแต่โสดาบันขึ้นไปไม่มี มีแต่สัญญาขันธ์คือความจำเท่านั้น ทิฏฐิเข้าไม่ได้ ทิฏฐิสัญญาเข้าในสักกายทิฏฐิหรือสัญญาวิปัลลาส การปฏิบัติก็ต้องอาศัยสมมุติเป็นขั้นแรก เช่นเพ่งกสิณบริกรรมว่าน้ำๆ น้ำก็สมมุติ แต่เมื่อสมาธิเจริญแล้ว วิปัสสนาญาณก็เกิดขึ้นตามลำดับก็รู้ไปเอง ทิฏฐิสัญญาเป็นอกุศลได้แก่ ทิฏฐิเจตสิกที่ประกอบในทิฏฐิคตสัมปยุตตจิต ๔ แต่เมื่อวิถีเกิดนั้นสามารถรับอารมณ์ที่เป็นกุศลได้ เช่นการฟังเทศน์เป็นอารมณ์ที่เป็นกุศล แต่แล้วทิฏฐิสัญญาจำผิดว่าฉันฟังเทศน์ ฉันบริจาคทานคือถวายเงินพระเท่านั้นเท่านี้ เป็นอารัมมณิกธรรมคือจับอารมณ์ที่เป็นกุศลได้ แต่ทิฏฐินั้นจะเปลี่ยนเป็นกุศลไม่ได้ ทิฏฐิสัญญาเป็นกุศลได้ไหม ? ตอบว่าไม่ได้ แต่รับอารมณ์ที่เป็นกุศลได้

สังขารักขันธยมกะ

คำว่า สังขาร มีอยู่ ๔ ประการคือ

๑. อวิชฺชา ปจฺจยา สงฺขารา = เจตนาที่ในอกุศลจิต ๑๒ โลกียกุศลจิต ๑๗

๒. ตโย สงฺขารา = สังขาร ๓ คือ กายสังขาร วจีสังขาร จิตตสังขาร

กายสังขาร = การจัดแจงทางกาย ได้แก่ ลมหายใจเข้าออก

วจีสังขาร = การจัดแจงทางวาจา ได้แก่ วิตกเจตสิก วิจารเจตสิก

จิตตสังขาร = การจัดแจงทางใจ ได้แก่ เจตสิก ๕๐ (เว้นวิตก วิจาร)

๓. สพฺเพ สงฺขารา = เตภูมิกธรรม คือโลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘

๔. อนิจฺจา วต สงฺขารา = จตุภูมิกธรรม คือจิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘

สงฺขารกฺขนฺธยมเก อวเสสา สงฺขาราติ อนิจฺจา วต สงฺขาราติ อาทีสุ อาคตา สงฺขารกฺขนฺธโต อวเสสา สงฺขตธมฺมาฯ

คำว่า อวเสสา สงฺขารา ในสังขารักขันธยมกะนั้นได้แก่ สังขตธรรม ทั้งหมดที่เหลือจากเจตสิก ๕๐ และสังขตธรรมที่เหลือจากเจตสิก ๕๐ นี้ เข้าใจในคำบาลีว่า อนิจฺจา วต สงฺขารา เป็นต้น

จากขันธยมกอรรถกถาว่า

สพฺเพ สงฺขารา ได้แก่ โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ นั้น ก็เพราะพระพุทธองค์ทรงแสดงว่า

สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.
สพฺเพ สงฺขารา ทุกฺขาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.
สพฺเพ สงฺขารา อนตฺตาติ ยทา ปญฺญาย ปสฺสติ
อถ นิพฺพินฺทติ ทุกฺเข เอส มคฺโค วิสุทฺธิยา.

จะนำโลกุตตรจิต ๘ มาเกี่ยวข้องในที่นี้ไม่ได้ เพราะตามธรรมดาผู้ที่เจริญวิปัสสนานั้น เมื่อวิปัสสนาญาณเกิดขึ้นแล้ว ก็จะเห็นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เมื่อเห็นอยู่อย่างนี้ ความเบื่อหน่ายก็เกิดขึ้น ความเบื่อหน่ายเช่นนี้แหละ พระพุทธองค์ทรงแสดงว่าเป็นทางแห่งความหมดจด ไม่มีใครที่ไหนจะไปหยิบยกเอาโลกุตตรจิต ๘ มาพิจารณาดังนี้ได้ เพราะโลกุตตรจิต ๘ ดวงนี้มีนิพพานเป็นอารมณ์ แล้วจะไปหยิบยกมาพิจารณาได้อย่างไร และการที่พิจารณาว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตานี้ ก็อยู่ที่จิตมีอะไรเป็นอารมณ์นั้นแหละเป็นใหญ่ ถึงแม้กิริยาจิตจะอยู่ในจำพวกนี้ด้วยก็ตามที พระอรหันต์เจ้าทั้งหลายย่อมพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ของจิตเหล่านี้ด้วย แต่สำหรับปุถุชนนั้นจะเห็นได้อย่างไรเพราะไม่ใช่เป็นจิตของตน และมหากิริยาจิตนี้ยังต้องทำ ต้องพูด ต้องคิด ในกิจการต่างๆ มากมายอยู่ โดยเหตุนี้พระองค์จึงทรงแสดงว่า

อนิจฺจา วต สงฺขารา อุปฺปาทวยธมฺมิโน
อุปฺปชฺชิตฺวา นิรุชฺฌนฺติ เตสํ วูปสโม สุโข.
สังขารทั้งหลายไม่เที่ยงหนอ มีการเกิดขึ้นแล้วย่อมเสื่อมไปเป็นธรรมดา
เกิดขึ้นแล้วย่อมดับไป การเข้าไปสงบสังขารเหล่านั้นได้เป็นสุข

เมื่อเป็นเช่นนี้โลกุตตรจิต ๘ ก็มีการเกิดดับเช่นกัน ฉะนั้น อนิจฺจา วต สงฺขารา นี้จึงได้แก่ จตุภูมิกธรรม คือจิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ โดยเหตุนี้สังขารในสังขารักขันธยมกะนั้นจึงได้แก่ อนิจฺจา วต สงฺขารา เพราะพระองค์ทรงแสดงว่า ภิกษุทั้งหลาย โลกุตตรจิต ๘ มีการเกิดขึ้นแล้วก็มีการดับไปเป็นธรรมดา ที่มีความสุขจริงแท้นั้นก็มีแต่พระนิพพานอย่างเดียวเท่านั้น สมดังพระบาลีที่ว่า นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ.

ปทโสธนมูลจักกวาระ อนุโลม
สังขารักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

สังขารธรรมมี ๒ อย่างคือ โดยธัมมาธิฏฐาน ๑ นั้นได้แก่ จิต ๘๙ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ โดยปุคคลาธิฏฐาน ๑ นั้นได้แก่สิ่งที่มีชีวิตทั้งหมด สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิตทั้งหมดนี้ไม่เหมือนกันเพราะเหตุไร ? เพราะว่ามีปัจจัยคือ กรรม จิต อุตุ อาหาร ปรุงแต่ง คนเราหรือสัตว์ก็มีไม่เหมือนกัน เช่น สวย ไม่สวย จิตใจดี ไม่ดี ทั้งนี้เนื่องมาจากกรรมที่เป็นอดีตปรุงแต่ง ส่วนจิตให้เกิดรูปก็ไม่เหมือนกันได้แก่จิตตชรูป ส่วนสิ่งที่ไม่มีชีวิตก็ไม่เหมือนกัน เช่น ภูเขา แผ่นดิน ต้นไม้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เกิดจากอุตุปรุงแต่งและมีแต่อวินิพโภครูป ๘ สัททรูป ๑ เท่านั้นตกอยู่ในวิสัยไม่เที่ยง พระองค์จึงทรงตรัสปัจฉิมเทศนาภาษิตว่า หนฺททานิ ภิกฺขเว อามนฺตยามิ โว วยธมฺมา สงฺขารา อปฺปมาเทน สมฺปาเทถ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราขอเตือนเธอทั้งหลายว่าสังขารทั้งหลายมีความเสื่อมสิ้นไปเป็นธรรมดา ท่านทั้งหลายจงยังไตรสิกขาให้ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาทเถิด ท่านทั้งหลายยังความไม่ประมาทให้ถึงพร้อมเถิดนี้ได้แก่สติปัฏฐานนั่นเอง ส่วนพระนิพพานนั้นจะมีแก่มนุษย์ เทวดา พรหม พระอรหันต์ทั้งหลายก็มีเหมือนกันหมดทั้งสิ้น เพราะเหตุไร? เพราะว่านิพพานไม่มีการปรุงแต่ง การเจริญสติปัฏฐานหวังเอาอะไร? ทั้งนี้ก็เพื่อหวังจะให้กุศลและอกุศลสิ้นไป การทำให้กุศลเกิดง่าย เช่นในขณะเจริญวิปัสสนานั้นกุศลเกิดมากที่สุด แต่การทำไม่ให้กุศลเกิด ยากที่สุด เพราะถ้ายังมีกุศลอยู่ตราบใด ตราบนั้นก็ยังไม่พ้นจากวัฏฏะ เพราะกุศลยังเป็นสังขารอยู่ ถ้ากุศลคือสังขารยังมีอยู่ ก็ปรุงแต่งให้เป็นต่าง ๆ แล้วก็คงตกอยู่ในที่ว่า สพฺเพ สงฺขารา อนิจฺจา ฉะนั้น จึงต้องทำไม่ให้กุศลเกิด จึงจะพ้นจากการปรุงแต่งได้

ในบทของสังขารักขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ อธิบายถึงขันธ์ที่มีธรรม ๑๑ ประเภท ราสีแปลว่ากอง กองบัญญัติได้แก่ อฏฺจิสงฺขลิกำ แปลว่ากองกระดูก ส่วนคำว่าขันธ์ แปลว่ากอง คือกองปรมัตถ์ หมายเอาธรรม ๑๑ อย่าง ๕ ประเภทนี้เท่านั้น และมีปัญญาที่เป็นตัววิปัสสนาญาณ เป็นที่รวบรวมตั้งไว้เป็นหลักปัญญา

๑. ราสฏฺเจน ราสิอฏฺเจน ขนฺโธ ชื่อว่าขันธ์ เพราะอรรถว่าเป็นกอง

๒. ชาติชรามรณาทีหิ สำสารทุกฺเขหิ ขาทิตพฺโพติ ขนฺโธ ชื่อว่าขันธ์ เพราะเหตุว่าเป็นธรรมอันสังสารทุกข์ มีชาติ ชราและมรณะ เป็นต้น พึงเคี้ยวกิน

๓. ชาติชราพฺยาธิมรณทุกฺขาทีหิ อเนเกหิ ทุกฺเขหิ ขชฺชติ ขาทิยตีติ ขนฺโธ ชื่อว่าขันธ์เพราะเหตุว่าเป็นธรรมอันทุกข์ทั้งหลายมี ชาติทุกข์ ชราทุกข์ พยาธิทุกข์และมรณะทุกข์เป็นต้น เคี้ยวกิน

๔. สุญฺญาการำ ธาเรนฺตีติ ขนฺธา ธรรมทั้งหลาย (จิต เจตสิก รูป) ย่อมทรงไว้ซึ่งอาการอันว่างเปล่าจากตัวตน ฉะนั้น จึงชื่อว่าขันธ์

๕. อตีตานาคตปจฺจุปฺปนฺนาทิเภทภินฺนกา เอกชฺฌำ ราสิอตฺเถน ปญฺจกฺขนฺธาติ ภาสิตา

บรรดาธรรมทั้งหลายอันต่างกันโดยประเภท ๑๑ มีอดีต อนาคต ปัจจุบัน เป็นต้น สมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ขันธ์ ๕ ด้วยอรรถว่ารวมเป็นกอง

วิญญาณักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ

คำอธิบายในวิญญาณักขันธมูละ รูปักขันธมูลียมกะ ข้อสำคัญในขันธ์ ๕ คือ ในการที่พระพุทธองค์ทรงวิสัชนาว่า อามนฺตา นั้น ในที่นี้หมายความว่า วิญญาณขันธ์มี ๑ เวทนาขันธ์ก็มี ๑ สัญญาขันธ์นั้นมี ๒ อย่างคือ โดยปริยายและโดยตรง โดยปริยายคือทิฏฐิสัญญา โดยตรงคือสัญญาเจตสิก สังขารขันธ์มี ๒ อย่างคือ เจตสิก ๕๐ เป็นสังขารโดยตรง รูป เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก วิญญาณ เป็นสังขารโดยปริยาย รูปก็มี ๒ อย่างคือ โดยตรงได้แก่รูป ๒๘ โดยปริยายได้แก่โลกียจิต ๘๑ เจตสิก ๕๒ ที่เป็นปิยรูปสาตรูป

ฉะนั้น ต้องเข้าใจว่าการที่พระองค์แยกตั้งชื่อว่า จิต เวทนาเจตสิก สัญญาเจตสิก ๓ ขันธ์นี้แหละสำคัญยิ่ง จึงแยกออกตั้งเป็น วิญญาณขันธ์ ๑ เวทนาขันธ์ ๑ สัญญาขันธ์ ๑

ส่วนรูปไม่แยก เพราะมีทั้ง กัมมชรูป จิตตชรูป อุตุชรูป อาหารชรูป ส่วนสังขารขันธ์ก็ไม่แยกเพราะมีมาก เปรียบเหมือนนายแพทย์เข้าไปในป่าหาตัวยา เมื่อได้ตัวยามาแล้ว ย่อมรู้ได้ว่าไหนตัวยาอ่อน ไหนตัวยาแข็ง เมื่อรู้เช่นนี้ก็เอาตัวยาอ่อนลงใส่ครกตำรวมกันก็จะละเอียดได้เร็ว แต่ตัวยา ๓ อย่างนี้ เป็นตัวยาที่แข็งมาก ต้องแยกออกตำทีละอย่าง จึงจะทำให้ตัวยาแหลก ก็ได้แก่การเจริญวิปัสสนานี้เอง ทั้งนี้ก็เพราะว่า วิญญาณคือจิตเป็นปัจจัย ให้เกิดนิจจวิปัลลาสเป็นผล เพราะเข้าใจว่าจิตเที่ยง เวทนาคือเจตสิกเป็นปัจจัย ให้เกิดสุขวิปัลลาสเป็นผล เพราะเข้าใจว่าเวทนาเป็นสุข ปรารถนาต้องการอยู่เสมอ สัญญาคือเจตสิกเป็นปัจจัย ให้เกิดอัตต-วิปัลลาสเป็นผล เห็นว่าเป็นตัวตน ตรงกับที่อาจารย์สรุปว่าสัญญาเข้าในธัมมานุปัสสนาสติ-ปัฏฐานเจริญเพื่อแก้อัตตวิปัลลาส เพราะไม่รู้ตามความเป็นจริง จึงเกิดวิปัลลาส ๓ อย่างนี้ ทั้ง ๓ อย่างนี้ต้องแก้ด้วยภาวนามยปัญญา จะแก้ด้วยสุตมยปัญญาไม่ได้

(จากหนังสือประมวลข้อธรรมในปริจเฉท ๑-๖-๓-๗ และ พระอภิธรรมปิฎก
รจนาโดยพระอาจารย์สัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ พ.ศ. ๒๕๑๓ หน้า ๒๗๖-๒๘๓)

บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ
พึงทราบว่าเป็น **อสัตบุรุษ**
๑.ถึงไม่มีใครถาม
ก็เปิดเผยข้อเสียหายของบุคคลอื่น
๒.ถึงถูกใครถาม
ก็ไม่เปิดเผยข้อดีของบุคคลอื่น
๓.ถึงถูกใครถาม
ก็ไม่เปิดเผยข้อเสียหายของตน
๔.ถึงไม่ถูกใครถาม
ก็เปิดเผยข้อดีของตน
(อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาท สัปปุริสสูตร)

ปวัตติวาระ

อนุสนธิ

เมื่อพระองค์ทรงแสดงปัณณัตติวาระจบลงแล้ว ทรงแสดงปวัตติวาระต่อไป

ในปวัตติวาระนี้ แบ่งออกเป็น ๓ อย่าง คือ

๑. อุปปาทวาระ **๒. นิโรธวาระ** **๓. อุปปาทนิโรธวาระ**

พระองค์ทรงแสดงอุปปาทวาระก่อน แล้วทรงแสดงนิโรธวาระ ต่อไปตามลำดับ

ในอุปปาทวาระนี้ แบ่งออกเป็น ๖ อย่าง คือ

๑. ปัจจุปปันนวาระ **๒. อตีตวาระ** **๓. อนาคตวาระ** **๔. ปัจจุปปันนาตีตวาระ** **๕. ปัจจุปปันนานาคตวาระ** **๖. อตีตานาคตวาระ** พระองค์ทรงแสดงปัจจุปปันนวาระก่อน แล้วทรงแสดงอตีตวาระ ต่อไปตามลำดับ

ในปัจจุปปันนวาระนี้ แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ **อนุโลม** และ **ปัจจนิก** พระองค์ทรงแสดงอนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปัจจนิกต่อไป

ในอนุโลมนี้ มีวาระ ๓ อย่างคือ **๑. ปุคคลวาระ** **๒. โอกาสวาระ** **๓. ปุคคโลกาสวาระ** พระองค์ทรงแสดงปุคคลวาระก่อน แล้วทรงแสดงโอกาสวาระ ต่อไปตามลำดับ

ในปุคคลวาระนี้ มีมูละ ๔ อย่าง คือ

๑. รูปักขันธมูละ **๒. เวทนากขันธมูละ** **๓. สัญญากขันธมูละ** **๔. สังขารักขันธมูละ** พระองค์ทรงแสดงรูปักขันธมูละก่อน แล้วทรงแสดงเวทนากขันธมูละ ต่อไปตามลำดับ

ในรูปักขันธมูละนี้ มีมูลี ๔ อย่าง คือ

๑. เวทนากขันธมูลี **๒. สัญญากขันธมูลี** **๓. สังขารักขันธมูลี** **๔. วิญญาณักขันธมูลี** พระองค์ทรงแสดงเวทนากขันธมูลีก่อน แล้วทรงแสดงสัญญากขันธมูลี ต่อไปตามลำดับ

ในเวทนากขันธมูลีนี้ แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ **อนุโลม** และ **ปฏิโลม** พระองค์ทรงแสดงอนุโลมก่อน แล้วทรงแสดงปฏิโลมต่อไป

ในอนุโลมนี้ มี ๒ อย่าง คือ **ปุจฉา** และ **วิสัชนา** พระองค์ทรงแสดงปุจฉาก่อน แล้วทรงแสดงวิสัชนาต่อไป

ในปุจฉานี้ มี ๒ อย่างคือ **สันนิฏฐานบท** และ **สังสยบท** พระองค์ทรงแสดงสันนิฏฐานบทก่อน แล้วทรงแสดงสังสยบทต่อไป

หมายเหตุ : ในปวัตติวาระนี้ มีมูละ ๔ คือ รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูละ สังขารักขันธมูละ

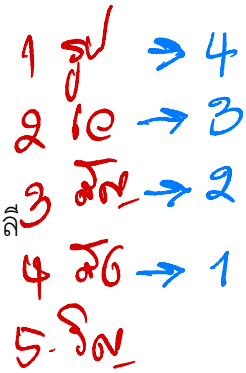
รูปักขันธมูละ มีมูลี ๔ คือ ๑. เวทนากขันธมูลี ๒. สัญญากขันธมูลี ๓. สังขารักขันธมูลี ๔. วิญญาณักขันธมูลี

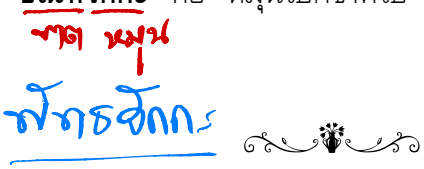
เวทนากขันธมูละ มีมูลี ๓ คือ ๑. สัญญากขันธมูลี ๒. สังขารักขันธมูลี ๓. วิญญาณักขันธมูลี

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ ๑. สังขารักขันธมูลี ๒. วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ ๑. วิญญาณักขันธมูลี

เป็นการแสดงโดย **ขัณฑจักกะ** คือ หมุนไปก็ขาดไป

อโมฆำ ทิวสำ กยิรา อปฺเปน พหุเกน วา.
เวลาแต่ละวันอย่าให้ผ่านไปเปล่า ไม่มากก็น้อยต้องให้ได้อะไรบ้าง
(ขุ. เถรคาถา น.๓๓๕)

"...ความเพียรเปรียบประหนึ่งศัตรูในตอนต้น
แต่เป็นญาติสนิทในบั้นปลาย
ความเกียจคร้านเปรียบประหนึ่งญาติสนิทในตอนต้น
แต่เป็นศัตรูในบั้นปลาย
ท่านทั้งหลาย จะเลือกอย่างไรก็จงเลือกเถิด..."

อุปปาทวาระ
ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสๆ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสๆ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ เวทนาขันธ์กำลังเกิด แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ** เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุคติอเหตุกบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ)*

และ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบทดังแสดงว่า **อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ** แล้วทรงยกเอา ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ.	**ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ**	เป็นสันนิฏฐานบท
	ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ	เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปึ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา ติเหตุก-ปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูป-ปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริม-โกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อรูปึ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ** แล้วทรงยกเอา ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **ปญฺจโวการึ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

อธิบายกัมมชกลาป ๓-๗-๔

คำว่า กัมมชกลาป **๓** คือ กายทสกกลาป ภาวทสกกลาป วัตถุทสกกลาป นั้นได้แก่ ปฏิสนธิขณะของคัพภเสยยกบุคคล (คือ ปุถุชน ๔ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๒)

คำว่า กัมมชกลาป **๗** คือ จักขุทสกกลาป โสตทสกกลาป ฆานทสกกลาป ชิวหาทสกกลาป กายทสกกลาป ภาวทสกกลาป วัตถุทสกกลาป นั้นได้แก่ ปฏิสนธิขณะของสังเสทชะและโอปปาติกบุคคล (คือ ปุถุชน ๔ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๒)

คำว่า กัมมชกลาป **๔** คือ จักขุทสกกลาป โสตทสกกลาป วัตถุทสกกลาป ชีวิตนวกกลาป นั้นได้แก่ ปฏิสนธิขณะของรูปาวจรบุคคล (คือ ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓) (เว้นอสัญญสัตตบุคคล)

ส่วน ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก นั้นได้แก่ ปฏิสนธิขณะของอสัญญสัตตบุคคล (คือ สุคติอเหตุกบุคคล ๑)

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปึ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, สพฺเพสำ จวนฺตานำ เตสำ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสำ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, สพฺเพสำ จวนฺตานำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ** เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปึ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

และ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสำ จวนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา ติเหตุก-ปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูป-ปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริม-โกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อรูปึ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ** แล้วทรงยกเอา ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สพฺเพสำ จวนฺตานำ เตสำ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ** คำวิสัชนาในอนุโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ** เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุคติอเหตุกบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

และ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสำ จวนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปริปุณณปัญหา ถามว่า หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้ด้วยการยกเอา สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวก กลาปที่เกิดในขณะแรก ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสำ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ** แล้วทรงยกเอา ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับ

ครั้งสุดท้าย ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า **สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ** คำวิสัชนาในปฏิโลมปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ** เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจจุปปันนาปัญหา ถามว่า เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น สัญญาขันธ์ก็กำลังเกิดด้วย

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการ-ภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมช-กลาป ๓-๗-๔

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ** เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔** ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่า ภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า

อามนฺตา ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่า อุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดด้วย

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔** ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ ปัจจุปปันนวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๑ ล

ขันธ์ กก	อุ 1 นุ/จ ล อุปฺ1+อุปฺ1		อุปฺปชฺชติ ๒๒๐			
			รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
5	**4.3**	ป	✓	✓			✓	✓		
×	**4.4**				✓	✓	×	×	×	×
4	**1.3**	อ		✓			×	✓		
×	**1.4**						×	×	×	×
1	**1**	ญ	✓	×					×	✓
×	**1**						×	×	×	×
			1	2			3		4	

ขันธ์ กก	อุ 1 นุ/จ ล อุปฺ1+อุปฺ1		อุปฺปชฺชติ ๒๒๕			
			เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
5	**4.3**	ป	✓	✓						
×	**4.4**				✓	✓	×	×	×	×
4	**1.3**	อ	✓	✓						
×	**1.4**						×	×	×	×
1	**1**	ญ					×	×	×	×
×	**1**						×	×	×	×
			1	2			3		4	

อุปปาทวาระ
ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
รูปขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์กำลังเกิด แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชติ** กำลังเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชติ** กำลังเกิด

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ** เป็นสันนิฏฐานบท
ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปุเรปัญหา ถามว่า รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิคติวิสัชนาว่า **อุปฺปชฺชติ** ซึ่งเป็นคำวิสัชนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่า อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์กำลังเกิด

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
เวทนาขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ ปัจจุปปันนวาระ โอกาสวาระ —

พระบาลี คำแปลและองค์ธรรมของโอกาสวาระ

ปญฺจโวกาเร ตตฺถ.. ในปัญจโวการภูมินั้น..

อธ.ได้แก่ **ปัญจโวการภูมิ ๒๖** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

อรูเป ตตฺถ.. ในอรูปภูมินั้น..

อธ. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔

อสญฺญสตฺเต ตตฺถ.. ในอสัญญสัตตภูมินั้น..

อธ. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว

ถ้า อรูปภูมิมาพร้อมกันกับปัญจโวการภูมิ จะมีพระบาลีแสดงว่า **จตุโวกาเร ปญฺจโวกาเร ตตฺถ..** ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมินั้น.. อธ.ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔ **ปัญจโวการภูมิ ๒๖** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

(ใน **โอกาสวาระ** นี้ **ทั้ง 6 กาล** และ **ทั้ง 3** วาระ คือ **อุปปาทวาระ นิโรธวาระ อุปปาทนิโรธวาระ** จะมีคำวิสัชนาพร้อมการแสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส เหมือนกันทั้งหมด**)**

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๑ โอ

ขันธ์ กก	อุ 1-6 นุ/จ โอ อุปฺ1+อุปฺ1	อุปฺปชฺชติ ๒๒๘ รู เว เว รู		รู เว เว รู	
5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	×✓	
1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			×✓

1 2 3 4

ขันธ์ กก	อุ 1-6 นุ/จ โอ อุปฺ1+อุปฺ1	อุปฺปชฺชติ ๒๓๐ เว ส ส เว		เว ส ส เว	
5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××

1 2 3 4

อุปปาทวาระ
ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสๆ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสๆ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์กำลังเกิด แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปึ อุปปชฺชนฺตานํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปึ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปึ อุปปชฺชนฺตานํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภูมิ *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภูมิ *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูลละ —

ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. และ สัง. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภูมิ *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. และ สัง. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภูมิ *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ ปัจจุปปันนวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๑ โล

ขันธ์ กก	อุ 1 นุ/จ โล อุปฺ1+อุปฺ1	อุปฺปชฺชติ ๒๓๒ รู เว เว รู	รู เว เว รู
5	**4.3** } 26	✓✓ ✓✓	
×	**4.4** }		×× ××
4	**1.3** } 4	✓×	×✓
×	**1.4** }		×× ××
1	**1** } 1	✓×	×✓
×	**1** }		×× ××

1 2 3 4

ขันธ์ กก	อุ 1 นุ/จ โล อุปฺ1+อุปฺ1	อุปฺปชฺชติ ๒๓๕ เว ส ส เว	เว ส ส เว
5	**4.3** } 26	✓✓ ✓✓	
×	**4.4** }		×× ××
4	**1.3** } 4	✓✓ ✓✓	
×	**1.4** }		×× ××
1	**1** } 1		×× ××
×	**1** }		×× ××

1 2 3 4

อุปปาทวาระ

อตีตวาระ อนุโลม

ปุคคลวาระ

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ** เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นโมฆปัญหา ถามว่า รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิกเขปวิสัชนาว่า **นตฺถิ** ซึ่งเป็นคำวิสัชนาห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า บุคคลที่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภพต่างๆ นั้นไม่มี มีแต่บุคคลที่รูปขันธ์เคยเกิดมาแล้วทั้งสิ้น

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ อตีตวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๒ ล

ขันธ์	อุ 2 นุ/จ ล	๒๓๗/๓๓๕/๔๓๔			
คก	อุปฺ2+อุปฺ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
5	**4.4** ป	✓✓	✓✓		
5	**1.3** อ	✓✓	✓✓		
5	**1.4** อ	✓✓	✓✓		
5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
		1	2	3	4

ขันธ์	อุ 2 นุ/จ ล	๒๓๘/๓๓๖/๔๓๕			
คก	อุปฺ2+อุปฺ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
5	**4.4** ป	✓✓	✓✓		
5	**1.3** อ	✓✓	✓✓		
5	**1.4** อ	✓✓	✓✓		
5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
		1	2	3	4

อุปปาทวาระ
อตีตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
รูปขันธ์เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์เคยเกิดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยเกิด แต่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด รูปขันธ์ก็เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิตฺถ** เคยเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิตฺถ** เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์เคยเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ อตีตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๒ โอ

ขันธ์ คก	อุ 2 นุ/จ โอ อุปฺ2+อุปฺ2	อุปฺปชฺชิตฺถ ๒๔๐ รู เว เว รู		รู เว เว รู	
5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓

1 2 3 4

ขันธ์ คก	อุ 2 นุ/จ โอ อุปฺ2+อุปฺ2	อุปฺปชฺชิตฺถ ๒๔๑ เว ส ส เว		เว ส ส เว	
5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××

1 2 3 4

กฎแห่งโอกาสวาระ ต้องจำให้ขึ้นใจ

ปัญจโวการภูมิ 26 ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕ หมายความว่า กำลังเกิดก็ ๕ ขันธ์ เคยเกิดก็ ๕ ขันธ์ จักเกิดก็ ๕ ขันธ์ ส่วน ไม่ใช่กำเกิด ไม่เคยเกิด จักไม่เกิด นั้น ไม่มี

อรูปภูมิ 4 ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔ คือ กำลังเกิดก็นามขันธ์ ๔ เคยเกิดก็นามขันธ์ ๔ จักเกิดก็นามขันธ์ ๔ ส่วน ไม่ใช่กำเกิด ไม่เคยเกิด จักไม่เกิด ก็คือรูปขันธ์ ๑

อสัญญสัตตภูมิ 1 ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว คือ กำลังเกิดก็รูปขันธ์ เคยเกิดก็รูปขันธ์ จักเกิดก็รูปขันธ์ ส่วน ไม่ใช่กำเกิด ไม่เคยเกิด จักไม่เกิด ก็คือนามขันธ์ ๔

หมายเหตุ : โอกาสวาระ นี้ ในอุปปาทวาระ ปัจจุปปันนวาระ มีปุจฉา วิสัชนา แสดงองค์ธรรมเป็นอย่างไร ในอตีตวาระ อนาคตวาระ ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจุปปันนานาคตวาระ อตีตา-นาคตวาระ ก็แสดงเหมือนกันกับ ปัจจุปปันนวาระ ทุกประการต่างกันแต่เพียงว่า อุปฺปชฺชติ กำลังเกิด ในคำปุจฉาและวิสัชนาของกาลนั้น ๆ ให้เปลี่ยนเป็น อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด หรือ อุปฺปชฺชิสฺสติ จักเกิด ต่างกันแต่เพียงเท่านี้

สำหรับ นิโรธวาระ อุปปาทนิโรธวาระทั้ง ๖ กาล ก็แสดงเหมือนกันกับ อุปปาทวาระ ทุกประการ ต่างกันแต่เพียงว่า อุปฺปชฺชติ กำลังเกิด อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด อุปฺปชฺชิสฺสติ จักเกิด ในคำปุจฉาและวิสัชนาของกาลนั้น ๆ ให้เปลี่ยนเป็น นิรุชฺฌติ กำลังดับ นิรุชฺฌิตฺถ เคยดับ นิรุชฺฌิสฺสติ จักดับ เพราะว่าในทั้ง ๓๑ ภูมินั้น ขันธ์ที่ กำลังเกิด เคยเกิด จักเกิดในภูมิใดในภูมินั้นก็มีขันธ์ กำลังดับ เคยดับ จักดับ ได้ด้วยในภูมินั้น ด้วยเหตุนี้จึงแสดงเหมือนกัน..

อุปปาทวาระ
อตีตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยเกิด แต่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด รูปขันธ์ก็เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุคติอเหตุกบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลบุคคล ๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ กับปัญจ-โวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, สุทฺธาวาสานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, สุทฺธาวาสานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิด แต่รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิด รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลบุคคล ๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุคติอเหตุกบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูลละ —

อตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?** เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?** เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ อตีตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๒ โล

ขันธ์ คก	อุ 2 นุ/จ โล อุปฺ2+อุปฺ2		๒๔๔/๓๔๒/๔๔๑ รุ เว	เว รุ	รุ เว	เว รุ
5	**4.3**	21	✓✓	✓✓		
5	**4.4**		✓✓	✓✓		
4	**1.3**	4		✓×	×✓	
4	**1.4**			✓×	×✓	
1	**1**	1	✓×			×✓
1	**1**		✓×			×✓
×	**1**	5			××	××
×	**1.1**				××	××
			1	2	3	4

ขันธ์ คก	อุ 2 นุ/จ โล อุปฺ2+อุปฺ2		๒๔๗/๓๔๕/๔๔๓ เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	**4.3**	21	✓✓	✓✓		
5	**4.4**		✓✓	✓✓		
4	**1.3**	4	✓✓	✓✓		
4	**1.4**		✓✓	✓✓		
1	**1**	1			××	××
1	**1**				××	××
×	**1**	5			××	××
×	**1.1**				××	××
			1	2	3	4

อุปปาทวาระ
อนาคตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **เย อรูปึ อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

บุคคลเหล่าใดจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้น เวทนาขันธ์จักเกิด แต่รูปขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากนั้น เวทนาขันธ์ก็จักเกิด รูปขันธ์ก็จักเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก

สุ.๑ ติ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ อรูปภูมิ

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑** ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำและจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่า อุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจมฌานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) และจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน *(เย อรูปึ อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ)*

ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในอรูปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในปัญจ-โวการภูมิอีก

สุ.๑ ติ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ อรูปภูมิ *(อิตเรสๆ เตสๆ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **เย อรูปึ อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสๆ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสๆ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ปจฺจุปฺปนฺนภวูปคานๆ เตสๆ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ.**

บุคคลเหล่าใดจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพานบุคคลเหล่านั้น รูปขันธ์จักไม่เกิด แต่เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่เป็นปัจจุบันภวูปคะเหล่านั้น รูปขันธ์ก็จักไม่เกิด เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑** ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำและจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่า อุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจมฌานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) และจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน *(เย อรูปึ อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ)*

ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในอรูปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

และ ติ.๑ ผล.๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ *(ปจฺฉิมภวิกานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโว-การภูมิ ปัญจโวการภูมิ

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อนาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** (เว้นปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** (เว้นปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูลกะ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ
— จบ อุปปาทวาระ อนาคตวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๓ ล

ขันธ์		อุ 3 นุ/จ ล	อุปฺปชฺชิสฺสติ ๒๔๙			
จักเกิด		อุปฺ3+อุปฺ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
๔ล่. จะเกิดในปัญโจ.อีก	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
	5	**1** อ	✓✓	✓✓		
	5	**1** อ	✓✓	✓✓		
	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
๔ล่.	×	**1.3** ป			××	××
	×	**1** ป			××	××
	×	**3** อ			××	××
	×	**1** อ			××	××
เย อ รูปี	4	**1.3** 7,9		✓×	×✓	
	4	**3** 7,9		✓×	×✓	
	4	**3** อ		✓×	×✓	
	4	**3** อ		✓×	×✓	

1 2 3 4

ขันธ์		อุ 3 นุ/จ ล	อุปฺปชฺชิสฺสติ ๒๕๑			
จักเกิด		อุปฺ3+อุปฺ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
๔ล่. จะเกิดในปัญโจ.อีก	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
	5	**1** อ	✓✓	✓✓		
	5	**1** อ	✓✓	✓✓		
	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
๔ล่.	×	**1.3** ป			××	××
	×	**1** ป			××	××
	×	**3** อ			××	××
	×	**1** อ			××	××
เย อ รูปี	4	**1.3** 7,9	✓✓	✓✓		
	4	**3** 7,9	✓✓	✓✓		
	4	**3** อ	✓✓	✓✓		
	4	**3** อ	✓✓	✓✓		

1 2 3 4

กาล 3 ล แยกบุคคลออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1.กลุ่ม **อิ.** (อิตเรสำ เตสำ) คือเป็นกลุ่มบุคคลที่จะเกิดในปัญจโวการภูมิเท่านั้น

2.กลุ่ม **ฉิ.** (ปจฺจิมภวิกชาติ) คือเป็นกลุ่มบุคคลที่จะต้องบรรลุเป็นพระอรหันต์ในชาตินี้แน่นอน

3.กลุ่ม **เย อ.** (เย อรูปี อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสำ ฯเปฯ) คือเป็นกลุ่มบุคคลที่จะไปเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพานในอรูปภูมิเท่านั้น

เหตุที่แยกบุคคลออกเป็น 3 กลุ่ม คือ เพราะบุคคลทั้ง 3 กลุ่มนี้ในชาติที่สองเป็นต้นไป จะมีจำนวนขันธ์ที่จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น ๆ มีไม่เท่ากันนั้นเอง

อุปปาทวาระ
อนาคตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์จักเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์จักเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็จักเกิด เวทนาขันธ์ก็จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักเกิดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์จักเกิด แต่รูปขันธ์จักไม่เกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักเกิด รูปขันธ์ก็จักเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์จักไม่เกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิสฺสติ** จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่เกิดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิสฺสติ** จักเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อนาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์จักเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์จักไม่เกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่เกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ อนาคตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๓ โอ

ขันธ์ จก	อุ/นิ/อุนิ 3 นุ/จ โอ อุปฺ3+อุปฺ3	อุปฺปชฺชิสฺสติ ๒๕๔ รู เว เว รู		รู เว เว รู	
5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓

1 2 3 4

ขันธ์ จก	อุ/นิ/อุนิ 3 นุ/จ โอ อุปฺ3+อุปฺ3	อุปฺปชฺชิสฺสติ ๒๕๕ เว ส ส เว		เว ส ส เว	
5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××

1 2 3 4

ในมาติกาแห่งกุสลติกะ มีนัย ๔ เหล่านี้ เพราะอาศัยบทแรกว่า กุสลา ธมฺมา นี้ คือ

๑. มูลนัย นัย ที่กล่าวถึงมูลคือกุศลมูล เป็นต้น

๒. มูลมูลนัย นัย ที่กล่าวถึงมูลที่เป็นกุศลมูล เป็นต้น

๓. มูลกนัย นัย ที่กล่าวถึงธรรมที่มีมูลคือกุศลมูล เป็นต้น

๔. มูลมูลกนัย นัย ที่กล่าวถึงธรรมที่มีมูลที่เป็นกุศลมูล เป็นต้น

(ยมกอรรถกถา)

เตสํ เอเกกสฺมึ นเย มูลยมกํ เอกมูลยมกํ อญฺญมญฺญมูลยมกนฺติ ตีณิ ตีณิ ยมกานิ.

ในบรรดานัย ๔ อย่างนั้น นัยแต่ละนัย มียมกะนัยละ ๓ อย่าง คือ

๑. มูลยมกะ ยมกะ ที่กล่าวถึงกุศลมูล เป็นต้น

๒. เอกมูลยมกะ ยมกะ ที่กล่าวถึงธรรมที่มีมูลเป็นอันเดียวกันกับกุศลมูล เป็นต้น

๓. อัญญมัญญมูลยมกะ ยมกะ ที่กล่าวถึงธรรมที่เป็นมูลซึ่งกันและกันกับกุศลมูล เป็นต้น

อุปปาทวาระ
อนาคตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?** รูปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์จักเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็จักเกิด เวทนาขันธ์ก็จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?** หรือว่า เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักเกิด แต่รูปขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักเกิด รูปขันธ์ก็จักเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน.ได้แก่ **สุคติอเหตุกบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ และจะเกิดในอสัญญสัตตภูมิอีก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการานำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการานำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์จักไม่เกิด แต่เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อปัจจุบันภวิกบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็จักไม่เกิด เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?** หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักไม่เกิด แต่รูปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อปัจจุบันภวิกบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด รูปขันธ์ก็จักไม่เกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ติ.๑ ผล.๓ ที่เป็นปัจจุบันภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปัจจุบันภวิกะโดยตรง *(ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ เตสํ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปัจจุบันภวิกะโดยอ้อม

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุคติอเหตุกบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ และจะเกิดในอสัญญสัตตภูมิอีก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ)*

และ ติ.๑ ผล.๓ ที่เป็นปัจจุบันภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปัจจุบันภวิกะโดยตรง *(ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ เตสํ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปัจจุบันภวิกะโดยอ้อม

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ: สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี — จบ รูปักขันธมูละ —

อนาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?** เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?** เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปัจฉิมภวิกะโดยตรง

[๑]**ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑[๑]

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปัจฉิมภวิกะโดยตรง

[๑]**ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑[๑]

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

[๑-๑] อ.ช.ว. **ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ
— จบ อุปปาทวาระ อนาคตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๓ โล

ขันธ์		อุ 3 นุ/จ โล	อุปฺปชฺชิสฺสติ ๒๕๘			
จักเกิด		อุปฺ3+อุปฺ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
ซ้ำ	5	**4.3** } 21	✓✓	✓✓		
	5	**4.3**	✓✓	✓✓		
จะเกิดในภูมิตน.อีก	4	**1.3** } 4		✓×	×✓	
	4	**1.3**		✓×	×✓	
	1	**1** } 1	✓×			×✓
	1	**1**	✓×			×✓
ฉ.ต.	×	**1.3** } 22			××	××
	×	**1**			××	××
	×	**3** } 4			××	××
	×	**1**			××	××
ไม่เกิดในภูมิตน.อีก ฉ.อ.	×	**4.3** } 25			××	××
	×	**4.3**			××	××
	×	**1.3** } 4			××	××
	×	**1.3**			××	××
	×	**1** } 1			××	××
	×	**1**			××	××

1 2 3 4

ขันธ์		อุ 3 นุ/จ โล	อุปฺปชฺชิสฺสติ ๒๖๑			
จักเกิด		อุปฺ3+อุปฺ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
ซ้ำ	5	**4.3** } 21	✓✓	✓✓		
	5	**4.3**	✓✓	✓✓		
จะเกิดในภูมิตน.อีก	4	**1.3** } 4	✓✓	✓✓		
	4	**1.3**	✓✓	✓✓		
	1	**1** } 1			××	××
	1	**1**			××	××
ฉ.ต.	×	**1.3** } 22			××	××
	×	**1**			××	××
	×	**3** } 4			××	××
	×	**1**			××	××
ไม่เกิดในภูมิตน.อีก ฉ.อ.	×	**4.3** } 25			××	××
	×	**4.3**			××	××
	×	**1.3** } 4			××	××
	×	**1.3**			××	××
	×	**1** } 1			××	××
	×	**1**			××	××

1 2 3 4

กาล 3 โล แยกบุคคลออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

1.กลุ่ม **ซ้ำ** คือเป็นกลุ่มบุคคลที่จะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ต้องกลับมาเกิดในภูมิเดิมอีก)

2.กลุ่ม **ฉ.ต.** คือเป็นกลุ่มบุคคลที่จะต้องบรรลุเป็นพระอรหันต์ในชาตินี้ (ปัจฉิมภวิกชาติ)

3.กลุ่ม **ฉ.อ.** คือเป็นกลุ่มบุคคลที่จะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก (ปัจฉิมภวิกภูมิ)

เหตุที่แยกบุคคลออกเป็น 3 กลุ่ม คือ เพราะบุคคลทั้ง 3 กลุ่มนี้ในชาติที่สองเป็นต้นไป จะมีจำนวนขันธ์จักเกิดแก่บุคคลนั้น ในภูมินั้น มีไม่เท่ากันนั่นเอง

อุปปาทวาระ
ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสํ จวนฺตานํ อรูปึ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการึ อุปปชฺชนฺตานํ อสญฺญสตฺตึ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอรูปภูมิ เวทนาขันธ์เคยเกิด แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปึ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิตฺถ** เคยเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ** เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสำ จวนฺตานำ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปึ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปุเรปัญหา ถามว่า รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิคติวิสัชนาว่า **อุปฺปชฺชิตฺถ** ซึ่งเป็นคำวิสัชนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่า ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์เคยเกิดในปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ** เป็นสันนิฏฐานบท

ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นโมฆปัญหา ถามว่า หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิกเขปวิสัชนาว่า **นตฺถิ** ซึ่งเป็นคำวิสัชนาห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า บุคคลที่เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดในภพต่างๆ นั้นไม่มี มีแต่บุคคลที่เวทนาขันธ์เคยเกิดมาแล้วทั้งสิ้น

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูลละ —

ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูลละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสํ จวนฺตานํ อสญฺญสตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ สัญญาขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ สัญญาขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิตฺถ** เคยเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตานํ อุปฺปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ ล

ขันธ์		อุ 4 นุ/จ ล		๒๖๔/๔๖๔			
กก	คก	อุปฺ1+อุปฺ2		รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**4.3**	ป	✓✓	✓✓		
×	5	**4.4**	ป		✓×	×✓	
4	5	**1.3**	อ		✓×	×✓	
×	5	**1.4**	อ		✓×	×✓	
1	5	**1**	ญ	✓✓	✓✓		
×	5	**1**	ญ		✓×	×✓	

1 2 3 4

ขันธ์		อุ 4 นุ/จ ล		๒๖๖/๔๖๖			
กก	คก	อุปฺ1+อุปฺ2		เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**4.3**	ป	✓✓	✓✓		
×	5	**4.4**	ป		✓×	×✓	
4	5	**1.3**	อ	✓✓	✓✓		
×	5	**1.4**	อ		✓×	×✓	
1	5	**1**	ญ		✓×	×✓	
×	5	**1**	ญ		✓×	×✓	

1 2 3 4

อุปปาทวาระ
ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
รูปขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์เคยเกิดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยเกิด แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิตฺถ** เคยเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชติ** กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ ปัจจุปปันนาตีตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ โอ

ขันธ์ กก	ขันธ์ คก	อุ 4 นุ/จ โอ อุปฺ1+อุปฺ2	๒๖๙ รู เว เว รู		รู เว เว รู	
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓

ขันธ์ กก	ขันธ์ คก	อุ 4 นุ/จ โอ อุปฺ1+อุปฺ2	๒๗๐ เว ส ส เว		เว ส ส เว	
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××

ตโต ปรํ เย เกจิ กุสลา ธมฺมา สพฺเพ เต กุสลเหตูติอาทโย ตสฺเสว มูลวารสฺส เววจนวเสน นว วารา อุทฺทิฏฺฐา. อิติ มูลวาโร เหตุวาโร นิทานวาโร สมฺภววาโร ปภววาโร สมุฏฺฐานวาโร อาหารวาโร อารมฺมณวาโร ปจฺจยวาโร สมุทยวาโรติ สพฺเพปิ ทส วารา โหนฺติ. (ยมกอรรถกถา)

ต่อจากนั้นไป พระผู้มีพระภาคทรงยกวาระ ๙ ขึ้นแสดงไว้โดยเนื่องด้วยคำไวพจน์ของมูลวาระนั้นว่า เย เกจิ กุสลา ธมฺมา, สพฺเพ เต กุสลเหตูติ (ธรรมเหล่าใดเหล่าหนึ่งที่เป็นกุศลมีอยู่, ธรรมเหล่านั้นทั้งหมดชื่อว่ากุศลเหตุใช่ไหม) เป็นต้น จึงมีวาระทั้งหมด ๑๐ อย่าง คือ

๑. มูลวาระ วาระที่ประกอบ มูล ศัพท์
๒. เหตุวาระ วาระที่ประกอบ เหตุ ศัพท์
๓. นิทานวาระ วาระที่ประกอบ นิทาน ศัพท์
๔. สัมภววาระ วาระที่ประกอบ สมฺภว ศัพท์
๕. ปภววาระ วาระที่ประกอบ ปภว ศัพท์
๖. สมุฏฐานวาระ วาระที่ประกอบ สมุฏฺฐาน ศัพท์
๗. อาหารวาระ วาระที่ประกอบ อาหาร ศัพท์
๘. อาลัมพณวาระ วาระที่ประกอบ อาลมฺพณ ศัพท์
๙. ปัจจยวาระ วาระที่ประกอบ ปจฺจย ศัพท์
๑๐. สมุทยวาระ วาระที่ประกอบ สมุทย ศัพท์

อุปปาทวาระ
ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, อิตเรสํ ปญฺจโวการๆ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่นอกจากสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการๆ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยเกิด แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตึ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ติ.๑ ผล.๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวการา จวนฺตานำ อรูปานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสๆ อุปปชฺชนฺตานๆ อสญฺญสตฺตๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสๆ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานๆ อสญฺญสตฺตาจวนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิด แต่รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิด รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการา จวนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ)*

ติ.๑ ผล.๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานๆ เตสๆ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตๆ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, อิตเรสํ จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ สญฺญากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่นอกจากสุทธาวาสภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็เคยเกิด ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณ-สมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโว-การภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสํ จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ.)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ สญฺญากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ไม่เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ โล

ขันธ์ กก	ขันธ์ คก	อุ 4 นุ/จ โล อุปฺ1+อุปฺ2	๒๗๓/๔๗๓ รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**4.3** } 21	✓✓	✓✓		
×	5	**4.4** }		✓×	×✓	
4	4	**1.3** } 4		✓×	×✓	
×	4	**1.4** }		✓×	×✓	
1	1	**1** } 1	✓×			×✓
×	1	**1** }			××	××
5	×	**1** } 5	✓×			×✓
×	×	**1.1** }			××	××

1 2 3 4

ขันธ์ กก	ขันธ์ คก	อุ 4 นุ/จ โล อุปฺ1+อุปฺ2	๒๗๖/๔๗๗ เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**4.3** } 21	✓✓	✓✓		
×	5	**4.4** }		✓×	×✓	
4	4	**1.3** } 4	✓✓	✓✓		
×	4	**1.4** }		✓×	×✓	
1	1	**1** } 1			××	××
×	1	**1** }			××	××
5	×	**1** } 5	✓×			×✓
×	×	**1.1** }			××	××

1 2 3 4

พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ใน โพธิราชกุมารสูตรว่า..

บุคคลจะบรรลุความสุขด้วยความสุขไม่ได้

แต่จะบรรลุความสุขได้ด้วยความทุกข์เท่านั้น...

(ม.ม. ๑๓/๓๒๗/๓๐๗)

อุปปาทวาระ
ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อปัจจุปปันนภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปัจจุปปันนภวิกะเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสำ จวนฺตานำ อรูปำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสำ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอรูปภูมิ เวทนาขันธ์จักเกิด แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ เวทนาขันธ์ก็จักเกิด รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจจุปปันนภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ (เว้นปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(อิตเรสำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสำ จวนฺตานำ เตสำ)*

ติ.๑ ผล.๓ (เว้นปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปี อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ (เว้นปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสํ จวนฺตานํ อรูปึ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ อรูเป ปจฺฉิมภวิกานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอรูปภูมิ รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และปัจฉิมภวิกบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺฉิมภวิกานํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ อรูเป ปจฺฉิมภวิกานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อปัจฉิมภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์จักไม่เกิด แต่รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และปัจฉิมภวิกบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ)*

ติ.๑ ผล.๓ (เว้นปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปึ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

ผล.๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ *(อรูเป ปจฺฉิมภวิกานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปจฺฉิมภวิกานำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ)*

ผล.๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ *(อรูเป ปจฺฉิมภวิกานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี — จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนานำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสำ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสำ จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ สญฺญากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อปัจฉิมภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภวิกะเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสํ จวนฺตานํ อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ สัญญาขันธ์จักเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ สัญญาขันธ์ก็จักเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโว-การภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปจฺฉิมภวิกานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ (เว้นปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(อิตเรสํ จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ (เว้นปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสํ จวนฺตานํ อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ สญฺญากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนานาคตานํ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อปัจจุปปันนานาคตบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ สัญญาขันธ์จักไม่เกิด แต่เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโว-การภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปจฺฉิมภวิกานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูลละ —

สัญญากขันธมูลละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูลละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูลละ

— จบ อุปปาทวาระ ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปุคคลวาระ —

สำคัญ

อิ.+เย อ. หมายถึง มีบุคคลสองกลุ่มรวมกัน คือ

1. กลุ่ม **อิ.** (อิตเรสำ) จะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก

2. กลุ่ม **เย อ.** (เย อรูปี) จะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

เมื่อมีทั้งสองกลุ่มมารวมกันอย่างนี้ เวลาแสดงองค์ธรรมในกลุ่มนั้น ก็ไม่ต้องบอกว่าจะไปไหน แต่ต้องมีคำว่า เว้นปัจฉิมภวิกะ ก่อนคำว่า ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ หรือ จตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เพื่อจะได้ไม่เข้าใจผิดว่า มี **ฉิ.** (ปัจฉิมภวิกะ) รวมอยู่ด้วย

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ ล

ขันธ์			อุ 5 นุ/จ ล		๒๘๑				
กำลังเกิด		จก	อุป1+อุป3		รู เว	เว รู	รู เว	เว รู	
อิ.+เย อรูปี	5	5	**4.3**	ป	✓✓	✓✓			
	×	5	**4.3**			✓×	×✓		
	4	5	**1.3**	อ		✓×	×✓		
	×	5	**1.3**			✓×	×✓		
	1	5	**1**	ญ	✓✓	✓✓			
	×	5	**1**			✓×	×✓		
ฉิ.	5	×	**1.3**	ป	✓×				×✓
	×	×	**1**				××		××
	4	×	**3**	อ			××		××
	×	×	**1**				××		××

ขันธ์			อุ 5 นุ/จ ล		๒๘๔				
กำลังเกิด		จก	อุป1+อุป3		เว ส	ส เว	เว ส	ส เว	
อิ.+เย อรูปี	5	5	**4.3**	ป	✓✓	✓✓			
	×	5	**4.3**			✓×	×✓		
	4	5	**1.3**	อ	✓✓	✓✓			
	×	5	**1.3**			✓×	×✓		
	1	5	**1**	ญ		✓×	×✓		
	×	5	**1**			✓×	×✓		
ฉิ.	5	×	**1.3**	ป	✓×				×✓
	×	×	**1**				××		××
	4	×	**3**	อ	✓×				×✓
	×	×	**1**				××		××

อุปปาทวาระ
ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักเกิดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์จักเกิด แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักเกิด รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิสฺสติ** จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่เกิดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชติ** กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่เกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ ปัจจุปปันนานาคตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ โอ

ขันธ์		อุ 5 นุ/จ โอ	๒๘๙			
กก	จก	อุปฺ1+อุปฺ3	รุ เว	เว รุ	รุ เว	เว รุ
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓
			1	2	3	4

ขันธ์		อุ 5 นุ/จ โอ	๒๙๐			
กก	จก	อุปฺ1+อุปฺ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××
			1	2	3	4

[ข้อความว่า การณญฺหิ ปติฏฺฐานฏฺเฐน มูลํ (เหตุชื่อว่ามูล เพราะเป็นที่ตั้งมั่น) แสดงว่า มูล ศัพท์เป็นอนิปผันนปาฏิปทิกะ คือ นามศัพท์ที่มิได้สำเร็จด้วยบทสมาส ตัทธิต หรือกิตก์

ส่วนข้อความต่อจากนี้แสดงรูปวิเคราะห์ของ เหตุ ศัพท์ เป็นต้นว่า

๒. อตฺตโน ผลนิปฺผาทนตฺถํ หินฺติ ปวตฺตตีติ เหตุ = สิ่งที่เป็นไปเพื่อนำผลของตนให้สำเร็จ ชื่อว่า เหตุ (หิ ธาตุ <คติยํ = ไป> + ตุ ปัจจัยในกัตตุสาธนะ)

๓. อตฺตโน ผลํ นิเทตีติ นิทานํ = สิ่งที่มอบผลของตน ชื่อว่า นิทาน (นิ บทหน้า + ทา ธาตุ <ทาเน = ให้> + ยุ ปัจจัยในกัตตุสาธนะ)

๔. เอตสฺมา ผลํ สมฺโภตีติ สมฺภโว = แดนเกิดอย่างดีของผล ชื่อว่า สัมภวะ (สํ บทหน้า + ภู ธาตุ <สตฺตายํ = มี, เป็น> + อ ปัจจัยในอปาทานสาธนะ)

๕. เอตสฺมา ผลํ ปภวตีติ ปภโว = แดนเกิดก่อนของผล ชื่อว่า ปภวะ (ป บทหน้า + ภู ธาตุ <สตฺตายํ = มี, เป็น> + อ ปัจจัยในอปาทานสาธนะ)

(ยังมีต่อที่หน้า ๓๑๑)

อุปปาทวาระ
ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อปัจจุปปันนภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปัจจุปปันนภวิกะเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?** หรือว่า เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวการา จวนฺตานำ อรูปานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักเกิด แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักเกิด รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจจุปปันนภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปัจจุปปันนภวิกะโดยตรง

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม *(ปจฺฉิมภวิกานํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการา จวนฺตานํ.)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ อรูเป ปจฺจิมภวิกานํ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ปัจฉิมภวิกบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจิมภวิกานํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ อรูเป ปจฺจิมภวิกานํ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อปัจฉิมภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักไม่เกิด แต่รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ปัจฉิมภวิกบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการา จวนฺตานํ.)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

ผล.๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ ปัจฉิมภวิกะโดยตรง *(อรูเป ปจฺฉิมภวิกานํ เตสํ ตตฺถ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม *(อรูเป ปจฺฉิมภวิกานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปัจฉิมภวิกะโดยตรง *(ปจฺฉิมภวิกานํ ปญฺจโวการ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานำ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

ผล.๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ ปัจฉิมภวิกะโดยตรง *(อรูเป ปจฺฉิมภวิกานำ เตสำ ตตฺถ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูลละ —

ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?** เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสำ จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ สญฺญากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อปัจจุปปันนภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปัจจุปปันนภวิกะเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์จักเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็จักเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจจุปปันนภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโว-การภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปัจจุปปันนภวิกะโดยตรง *(ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสำ จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ สญฺญากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนานาคตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อปัจจุปปันนานาคตบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์จักไม่เกิด แต่เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานํ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโว-การภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปัจฉิมภวิกะโดยตรง

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม *(ปจฺฉิมภวิกานำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม *(ปรินิพฺพนฺตานำ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูลละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ
— จบ อุปปาทวาระ ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ โล

ขันธ์ กำลังเกิด	ขันธ์ จก	อุ 5 นุ/จ โล อุปฺ1+อุปฺ3	๒๙๓ รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
ธัมมัฏฐิ	5	**4.3** **4.3** 21	✓✓	✓✓		
จะเกิดในภูมิตนอีก	5	**4.3** **4.3** 21		✓×	×✓	
	4	**1.3** **1.3** 4		✓×	×✓	
	4	**1.3** **1.3** 4		✓×	×✓	
	1	**1** **1** 1	✓×			×✓
	1	**1** **1** 1			××	××
ธัมมัฏฐิ	×	**4.3** **4.3** 21			×✓	
จะเกิดในภูมิตนอีก	×	**4.3** **4.3** 21			×✓	
	×	**1.3** **1.3** 4			×✓	
	×	**1.3** **1.3** 4			×✓	
	×	**1** **1** 1			××	××
	×	**1** **1** 1			××	××
ธัมมัฏฐิ	5	**1.3** **1** 22	✓×			×✓
	×	**1.3** **1** 22			××	××
	4	**3** **1** 4			××	××
	×	**3** **1** 4			××	××
ธัมมัฏฐิ	5	**4.3** **4.3** 25	✓×			×✓
ไม่เกิดในภูมิตนอีก	5	**4.3** **4.3** 25			××	××
	4	**1.3** **1.3** 4			××	××
	4	**1.3** **1.3** 4			××	××
	1	**1** **1** 1	✓×			×✓
	1	**1** **1** 1			××	××
ธัมมัฏฐิ	×	**4.3** **4.3** 25			×✓	
ไม่เกิดในภูมิตนอีก	×	**4.3** **4.3** 25			×✓	
	×	**1.3** **1.3** 4			×✓	
	×	**1.3** **1.3** 4			×✓	
	×	**1** **1** 1			××	××
	×	**1** **1** 1			××	××

1 2 3 4

ขันธ์ กำลังเกิด	ขันธ์ จก	อุ 5 นุ/จ โล อุปฺ1+อุปฺ3	๒๙๘ เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
ธัมมัฏฐิ	5	**4.3** **4.3** 21	✓✓	✓✓		
จะเกิดในภูมิตนอีก	5	**4.3** **4.3** 21		✓×	×✓	
	4	**1.3** **1.3** 4	✓✓	✓✓		
	4	**1.3** **1.3** 4		✓×	×✓	
	1	**1** **1** 1			××	××
	1	**1** **1** 1			××	××
ธัมมัฏฐิ	×	**4.3** **4.3** 21			×✓	
จะเกิดในภูมิตนอีก	×	**4.3** **4.3** 21			×✓	
	×	**1.3** **1.3** 4			×✓	
	×	**1.3** **1.3** 4			×✓	
	×	**1** **1** 1			××	××
	×	**1** **1** 1			××	××
ธัมมัฏฐิ	5	**1.3** **1** 22	✓×			×✓
	×	**1.3** **1** 22			××	××
	4	**3** **1** 4	✓×			×✓
	×	**3** **1** 4			××	××
ธัมมัฏฐิ	5	**4.3** **4.3** 25	✓×			×✓
ไม่เกิดในภูมิตนอีก	5	**4.3** **4.3** 25			××	××
	4	**1.3** **1.3** 4	✓×			×✓
	4	**1.3** **1.3** 4			××	××
	1	**1** **1** 1			××	××
	1	**1** **1** 1			××	××
ธัมมัฏฐิ	×	**4.3** **4.3** 25			×✓	
ไม่เกิดในภูมิตนอีก	×	**4.3** **4.3** 25			×✓	
	×	**1.3** **1.3** 4			×✓	
	×	**1.3** **1.3** 4			×✓	
	×	**1** **1** 1			××	××
	×	**1** **1** 1			××	××

1 2 3 4

อุปปาทวาระ
อตีตานาคตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

บุคคลที่เป็นปัจจุบันภวิกะเหล่านั้น รูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปัจจุบันภวิกะเหล่านั้น รูปขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจจุบันภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ *(ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ (เว้นปัจจุบันภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) *(อิตเรสํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** (เว้นปัจจุบันภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิตฺถ** เคยเกิด

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ** เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นโมฆปัญหา ถามว่า รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิกเขปวิสัชนาว่า **นตฺถิ** ซึ่งเป็นคำวิสัชนาห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า บุคคลที่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภพต่าง ๆ นั้นไม่มี มีแต่บุคคลที่รูปขันธ์เคยเกิดมาแล้วทั้งสิ้น

ในปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ** เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

อธ. ของสัง. ไม่มี

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปุเรปัญหา ถามว่า หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปาฬิคติวิสัชนาว่า **อุปฺปชฺชิตฺถ** ซึ่งเป็นคำวิสัชนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่า ติ.๑ ผล.๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิด

ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่าเวทนาขันธ์จักไม่เกิด แต่รูปขันธ์เคยเกิด

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสำ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

บุคคลที่เป็นปัจจุบันภวิกะเหล่านั้น เวทนาขันธ์เคยเกิด แต่สัญญาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปัจจุบันภวกะเหล่านั้น เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด สัญญาขันธ์ก็จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจจุบันภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ *(ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ เตสำ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ (เว้นปัจจุบันภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) *(อิตเรสำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** (เว้นปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิตฺถ** เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ อตีตานาคตวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ ล

ขันธ์			อุ 6 นุ/จ ล	๓๐๓							
เคยเกิด		จก	อุปฺ2+อุปฺ3	รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
อดีต+อนาคตที่รู้	5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1.3** อ	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1.3** อ	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1** ญ	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1** ญ	✓	✓	✓	✓				
ปัจจุบัน	5	×	**1.3** ป	✓	×					×	✓
	5	×	**1** ป	✓	×					×	✓
	5	×	**3** อ	✓	×					×	✓
	5	×	**1** อ	✓	×					×	✓
				1	2	3	4				

ขันธ์			อุ 6 นุ/จ ล	๓๐๕							
เคยเกิด		จก	อุปฺ2+อุปฺ3	เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
อดีต+อนาคตที่รู้	5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1.3** อ	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1.3** อ	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1** ญ	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1** ญ	✓	✓	✓	✓				
ปัจจุบัน	5	×	**1.3** ป	✓	×					×	✓
	5	×	**1** ป	✓	×					×	✓
	5	×	**3** อ	✓	×					×	✓
	5	×	**1** อ	✓	×					×	✓
				1	2	3	4				

พระผู้มีพระภาคตรัสแก่พราหมณ์ชื่อสุนทริกะว่า...

มา ชาตึ ปุจฺฉ จรณญฺจ ปุจฺฉ
กฏฺฐา หเว ชายติ ชาตเวโท
นีจากุลีโนปิ มุนี ธิติมา
อาชานีโย โหติ หิรินิเสโธ.

อย่าถามถึงชาติกำเนิดเลย
จงถามถึงความประพฤติ (ศีล) ดีกว่า
จงดูแต่ไฟเถิดแม้จะเกิดจากไม้ต่างชนิด
แต่ก็มีเปลว แสง และสีเหมือนกัน
บุคคลผู้ฉลาด มีความเพียร
รู้จักกีดกันบาปด้วยความละอาย
แม้จะเกิดในตระกูลต่ำก็เป็นอาชาไนยได้

(สุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค ๑/๒/๒๒๒)

อุปปาทวาระ
อตีตานาคตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักเกิดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์จักเกิด แต่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักเกิด รูปขันธ์ก็เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิสฺสติ** จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่เกิดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิตฺถ** เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์เคยเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่เกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ อตีตานาคตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ โอ

ขันธ์		อุ 6 นุ/จ โอ	๓๐๘			
คก	จก	อุปฺ2+อุปฺ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓

1 2 3 4

ขันธ์		อุ 6 นุ/จ โอ	๓๐๙			
คก	จก	อุปฺ2+อุปฺ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××

1 2 3 4

(ต่อจากหน้า ๒๙๒)

แสดงรูปวิเคราะห์ของ สมุฏฺฐาน ศัพท์ เป็นต้นว่า...

๖. สมุฏฺฐาติ เอตฺถ ผลํ เอเตน วา สมุฏฺฐาตีติ สมุฏฺฐานํ = ที่ปรากฏของผลหรือเหตุปรากฏของผล ชื่อว่า สมุฏฺฐาน (สํ บทหน้า + อุ บทหน้า + ฐา ธาตุ <คตินิวตฺติมฺหิ = ห้ามการไป, ยืน> + ยุ ปัจจัยในอธิกรณสาธนะหรือกรณสาธนะ)

๗. อตฺตโน ผลํ อาหรตีติ อาหาโร = สิ่งที่นำผลของตนมาให้ ชื่อว่า อาหาร (อา บทหน้า + หร ธาตุ <หรเณ = นำไป> + ณ ปัจจัยในกัตตุสาธนะ)

๘. อตฺตโน ผเลน อาลมฺพิยตีติ อาลมฺพณํ = สิ่งที่ถูกผลของตนยึดเหนี่ยว ชื่อว่า อาลัมพณะ (อา บทหน้า + ลพิ ธาตุ <อวลมฺพเณ = ยึดหน่วง> + ยุ ปัจจัยในกรรมสาธนะ)

๙. เอตํ ปฏิจฺจ ผลํ เอติ ปวตฺตตีติ ปจฺจโย = ที่อาศัยเกิดของผล ชื่อว่า ปัจจัย (ปติ บทหน้า + อิ ธาตุ <คติยํ = ไป> + อ ปัจจัยในกรรมสาธนะ)

๑๐. เอตสฺมา ผลํ สมุเทตีติ สมุทโย = แดนเกิดของผล ชื่อว่า สมุทัย (สํ บทหน้า + อุ บทหน้า + อิ ธาตุ <คติยํ = ไป> + อ ปัจจัยในอปาทานสาธนะ)]

อุปปาทวาระ
อตีตานาคตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวกาเร ปจฺจุปฺปนฺนานาคตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อปัจจุบันอนาคตบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปัจจุบันอนาคตะเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักเกิด แต่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักเกิด รูปขันธ์ก็เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจจุบันอนาคตะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปัจจุบันอนาคตะโดยตรง *(ปญฺจโวกาเร ปจฺจุปฺปนฺนานาคตานํ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, สุทฺธาวาสานํ อรูเป ปจฺฉิมภวิกานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ และปัจฉิมภวิก-บุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?** หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวกาเร ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, สุทฺธาวาสานํ อรูเป ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อปัจจุบันภวิกบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักไม่เกิด แต่รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ และปัจจุบันภวิกบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสานํ เตสํ ตตฺถ)*

ผล.๓ ที่เป็นปัจจุบันภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ ปัจจุบันภวิกะโดยตรง *(อรูเป ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ เตสํ ตตฺถ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ ปัจจุบันภวิกะโดยอ้อม

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจจุบันภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปัจจุบันภวิกะโดยตรง *(ปญฺจโวกาเร ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ)*

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสานำ เตสำ ตตฺถ)*

ผล.๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ ปัจฉิมภวิกะโดยตรง *(อรูเป ปจฺฉิมภวิกานำ เตสำ ตตฺถ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสำ จตุโวการานำ ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อปัจฉิมภวิกบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยเกิด แต่สัญญาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปัจฉิมภวิกะเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด สัญญาขันธ์ก็จักเกิด

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปัจฉิมภวิกะโดยตรง *(ปจฺฉิมภวิกานํ เตสํ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม *(ปจฺฉิมภวิกานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสํ จตุโวการานํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, สุทฺธาวาสานำ อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อปัจจุบันภวิกบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์จักไม่เกิด แต่เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็จักไม่เกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (อกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจจุบันภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปัจจุบันภวิกะโดยตรง *(ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ เตสำ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม *(ปจฺฉิมภวิกานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ อตีตานาคตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

...ขึ้นชื่อว่า...

" ความลับของบุคคลผู้ทำความชั่ว ย่อมไม่มี "

(พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ชาดก เล่ม ๓ ภาค ๗ หน้า ๓๑๑ ข้อที่ ๒๒๙๑)

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ โล

ขันธ์			อุ 6 นุ/จ โล	๓๑๒			
	เคยเกิด	จก	อุปฺ2+อุปฺ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
ขันธ์	5	5	**4.3** **4.3** 21	✓✓ ✓✓	✓✓ ✓✓		
จะเกิดในภูมิต่นอีก	5	5					
	4	4	**1.3** **1.3** 4		✓× ✓×	×✓ ×✓	
	4	4					
	1	1	**1** **1** 1	✓× ✓×			×✓ ×✓
	1	1					
จิ.ต.	5	×	**1.3** **1** 17	✓× ✓×			×✓ ×✓
	5	×					
	4	×	**3** **1** 4			×× ××	×× ××
	4	×					
จิ.อ.	5	×	**4.3** **4.3** 21	✓× ✓×			×✓ ×✓
	5	×					
	4	×	**1.3** **1.3** 4			×× ××	×× ××
	4	×					
ไม่เกิดในภูมิต่นอีก	1	×	**1** **1** 1	✓× ✓×			×✓ ×✓
	1	×					
จิต+จิอ	×	×	**1** **1.1** 5			×× ××	×× ××
	×	×					

1 2 3 4

ขันธ์			อุ 6 นุ/จ โล	๓๑๕			
	เคยเกิด	จก	อุปฺ2+อุปฺ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
ขันธ์	5	5	**4.3** **4.3** 21	✓✓ ✓✓	✓✓ ✓✓		
จะเกิดในภูมิต่นอีก	5	5					
	4	4	**1.3** **1.3** 4	✓✓ ✓✓	✓✓ ✓✓		
	4	4					
	1	1	**1** **1** 1			×× ××	×× ××
	1	1					
จิ.ต.	5	×	**1.3** **1** 17	✓× ✓×			×✓ ×✓
	5	×					
	4	×	**3** **1** 4	✓× ✓×			×✓ ×✓
	4	×					
จิ.อ.	5	×	**4.3** **4.3** 21	✓× ✓×			×✓ ×✓
	5	×					
	4	×	**1.3** **1.3** 4	✓× ✓×			×✓ ×✓
	4	×					
ไม่เกิดในภูมิต่นอีก	1	×	**1** **1** 1			×× ××	×× ××
	1	×					
จิต+จิอ	×	×	**1** **1.1** 5			×× ××	×× ××
	×	×					

1 2 3 4

นิโรธวาระ
ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

รูปขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ รูปขันธ์กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ รูปขันธ์ก็กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปา จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอรูปภูมิ เวทนาขันธ์กำลังดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ รูปขันธ์ก็กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปา จวนฺตานำ เตสำ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปา จวนฺตานำ เตสำ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, สพฺเพสำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอรูปภูมิ รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, สพฺเพสำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปา จวนฺตานำ เตสำ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(สพฺเพสำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(สพฺเพสำ อุปปชฺชนฺตานำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูลละ —

ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูลละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**
เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูลกะ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ ปัจจุปปันนวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๑ ล

ขันธ์ กด	นิ 1 นุ/จ ล นิ1+นิ1		นิรุชฺฌติ ๓๒๐ รู เว เว รู		รู เว เว รู	
× 5	**4.3** **4.4**	ป	✓✓	✓✓	××	××
× 4	**1.3** **1.4**	อ		✓×	×✓	××
× 1	**1** **1**	ญ	✓×		××	×× ×✓

1 2 3 4

ขันธ์ กด	นิ 1 นุ/จ ล นิ1+นิ1		นิรุชฺฌติ ๓๒๒ เว ส ส เว		เว ส ส เว	
× 5	**4.3** **4.4**	ป	✓✓	✓✓	××	××
× 4	**1.3** **1.4**	อ	✓✓	✓✓	××	××
× 1	**1** **1**	ญ			×× ××	×× ××

1 2 3 4

นิโรธวาระ
ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**
รูปขันธ์กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์กำลังดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์กำลังดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ รูปขันธ์ก็กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**
รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌติ** กำลังดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌติ** กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**
เวทนาขันธ์กำลังดับในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูลละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**
เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูลละ —

สัญญากขันธมูลละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูลละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูลละ

— จบ นิโรธวาระ ปัจจุปปันนวาระ โอกาสวาระ —

หมายเหตุ : ในวาระอื่น ๆ ที่เหลือ คือ อตีตวาระ อนาคตวาระ ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจุปปันนานาคตวาระ อตีตานาคตวาระ แสดงเหมือนกันกับ ปัจจุปปันนวาระ ทุกประการ ต่างกันแต่เพียงว่า นิรุชฺฌติ กำลังดับ ของคำปุจฉาและวิสัชนาในกาลนั้นๆ ให้เปลี่ยนเป็น นิรุชฺฌิตฺถ เคยดับ หรือ นิรุชฺฌิสฺสติ จักดับ ต่างกันแต่เพียงเท่านี้

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๑ โอ

ขันธ์ กถ	นิ 1-6 นุ/จ โอ นิ1+นิ1	นิรุชฺฌติ ๓๒๕ รู เว เว รู		รู เว เว รู	
5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	×✓	
1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			×✓
		1	2	3	4

ขันธ์ กถ	นิ 1-6 นุ/จ โอ นิ1+นิ1	นิรุชฺฌติ ๓๒๖ เว ส ส เว		เว ส ส เว	
5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××
		1	2	3	4

ก็เมื่อภัททชิกุมารนั้น บรรลุพระอรหัตแล้ว พระศาสดาตรัสเรียกภัททิยเศรษฐีมาว่า บุตรของท่าน ประดับตกแต่งแล้ว ฟังธรรมอยู่ ตั้งอยู่ในพระอรหัตแล้ว ด้วยเหตุนั้น การบวชของภัททชิกุมารนั้นในบัดนี้เท่านั้น สมควรแล้ว ถ้าไม่บวชจักต้องปรินิพพาน ดังนี้.

ท่านเศรษฐี กราบทูลว่าเมื่อบุตรของข้าพระองค์ยังเล็กอยู่เช่นนี้ ยังไม่ควรปรินิพพาน ขอพระองค์จงทรงยังเขาให้บวชเถิด พระศาสดาทรงยังภัททชิกุมารให้บรรพชาแล้วให้อุปสมบท เสด็จประทับอยู่ในภัททิยนครนั้นตลอด ๗ วัน

(พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย เถรคาถา เล่ม ๒ ภาค ๓ ตอน ๒ หน้า ๑๐๖)

นิโรธวาระ
ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

รูปขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.** เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอรูปภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์กำลังดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ รูปขันธ์ก็กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, สพฺเพสำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับ ๓๑ ภูมิ *(สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับ ๓๑ ภูมิ *(สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูลกะ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับ ๓๑ ภูมิ *(สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับ ๓๑ ภูมิ *(สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ ปัจจุปปันนวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๑ โล

ขันธ์	นิ 1 นุ/จ โล	นิรุชฌติ ๓๒๙			
กด	นิ1+นิ1	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
×	**4.3** } 26	✓✓	✓✓	××	××
5	**4.4**				
×	**1.3** } 4		✓×	××	××
4	**1.4**			×✓	
×	**1** } 1	✓×		××	××
1	**1**				×✓
		1	2	3	4

ขันธ์	นิ 1 นุ/จ โล	นิรุชฌติ ๓๓๒			
กด	นิ1+นิ1	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
×	**4.3** } 26	✓✓	✓✓	××	××
5	**4.4**				
×	**1.3** } 4	✓✓	✓✓	××	××
4	**1.4**				
×	**1** } 1			××	××
1	**1**			××	××
		1	2	3	4

ข้อควรจำ บทเดียว สองบทในคัมภีร์ยมก

เมื่อหาคำวิสัชนาและองค์ธรรมที่เป็นบทเดียวในอนุโลมปุจฉา(ช่อง ๑) แห่งอนุโลมนัยได้แล้ว คำวิสัชนาและองค์ธรรมที่เป็นบทเดียวของปฏิโลมปุจฉาแห่งปัจจนิกนัยก็เป็นอันเดียวกันนั่นเอง ไม่ต้องไปหาใหม่ (เรียกว่า ได้ช่อง ๑ ก็ได้ช่อง ๔)

เมื่อหาคำวิสัชนาและองค์ธรรมที่เป็นบทเดียวในปฏิโลมปุจฉา(ช่อง ๒) แห่งอนุโลมนัยได้แล้ว คำวิสัชนาและองค์ธรรมที่เป็นบทเดียวของอนุโลมปุจฉาแห่งปัจจนิกนัยก็เป็นอันเดียวกันนั่นเอง ไม่ต้องไปหาใหม่ (เรียกว่า ได้ช่อง ๒ ก็ได้ช่อง ๓)

เมื่อหาคำวิสัชนาและองค์ธรรมที่เป็นสองบทในอนุโลมปุจฉา(ช่อง ๑/๓) ทั้งสองนัยได้แล้ว คำวิสัชนาและองค์ธรรมที่เป็นสองบทของปฏิโลมปุจฉา ก็เป็นอันเดียวกันนั่นเอง ไม่ต้องไปหาใหม่ (เรียกว่า ได้อนุโลมก็ได้ปฏิโลมไปด้วย)

สำหรับคำวิสัชนาและองค์ธรรมที่เป็นสองบทของปัจจนิกนัย ให้ดูองค์ธรรมที่เหลือจากอนุโลมนัยที่ยังไม่ได้เลือกในทั้งสองช่อง ก็องค์ธรรมที่เหลือจากอนุโลมนัยนั่นแหละจะเป็นคำวิสัชนาและองค์ธรรมทั้งสองบทของปัจจนิกนัยนั่นเอง (เรียกว่า เหลือจากอนุโลมนัย)

วิสัชนาและองค์ธรรม บทเดียว คือ ๑ได้๔ , ๒ได้๓

วิสัชนาและองค์ธรรม สองบท คือ ๑ได้๒ , ๓ได้๔ หรือเหลือจาก ๑-๒ เป็นของ ๓-๔

นิโรธวาระ
อตีตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
รูปขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตวาระ ปัจจนิก
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
รูปขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูลละ —

สัญญากขันธมูลละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูลละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูลละ

— จบ นิโรธวาระ อตีตวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๒ ล

ขันธ์	นิ 2 นุ/จ ล		๒๓๗/๓๓๕/๔๓๔					
คด	นิ2+นิ2		รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
5	**4.3**	ป	✓	✓	✓	✓				
5	**4.4**		✓	✓	✓	✓				
5	**1.3**	อ	✓	✓	✓	✓				
5	**1.4**		✓	✓	✓	✓				
5	**1**	ญ	✓	✓	✓	✓				
5	**1**		✓	✓	✓	✓				

1 2 3 4

ขันธ์	นิ 2 นุ/จ ล		๒๓๘/๓๓๖/๔๓๕					
คด	นิ2+นิ2		เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
5	**4.3**	ป	✓	✓	✓	✓				
5	**4.4**		✓	✓	✓	✓				
5	**1.3**	อ	✓	✓	✓	✓				
5	**1.4**		✓	✓	✓	✓				
5	**1**	ญ	✓	✓	✓	✓				
5	**1**		✓	✓	✓	✓				

1 2 3 4

นิโรธวาระ
อตีตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
รูปขันธ์เคยดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์เคยดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็เคยดับ เวทนาขันธ์ก็เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์เคยดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยดับ แต่รูปขันธ์ไม่เคยดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยดับ รูปขันธ์ก็เคยดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
รูปขันธ์ไม่เคยดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิตฺถ** เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิตฺถ** เคยดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์เคยดับในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์เคยดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ อตีตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๒ โอ

ขันธ์ คด	นิ 2 นุ/จ โอ นิ2+นิ2	นิรุชฺฌิตฺถ ๓๓๘ รุ เว เว รุ		รุ เว เว รุ	
5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓

1 2 3 4

ขันธ์ คด	นิ 2 นุ/จ โอ นิ2+นิ2	นิรุชฺฌิตฺถ ๓๓๙ เว ส ส เว		เว ส ส เว	
5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××

1 2 3 4

ข้อสังเกตการแสดงองค์ธรรมมี ที่เรียกว่า

การแสดงองค์ธรรมมี ที่เรียกว่า... หรือไม่มี ที่เรียกว่า..นั้น มีข้อสังเกตอย่างไร?

การแสดงองค์ธรรมแห่งคัมภีร์ยมก ในปวัตติวาระ มีที่เรียกว่าก็มี ไม่มีที่เรียกว่าก็มี คือ เวลาแสดงองค์ธรรมต้องดูที่วิสัชนาพระบาลีเป็นหลักในการตัดสินว่า มีหรือไม่มี

ถ้าวิสัชนาพระบาลีมีคำว่า อุปปชฺชนฺตานำ.. ก็ต้องแสดงองค์ธรรมว่า... .....ที่เรียกว่า อุปปาทักขณสมังคีของ...ฯลฯ

ถ้าวิสัชนาพระบาลีมีคำว่า วจนฺตานำ.. หรือ ปรินิพฺพนฺตานำ.. ก็ต้องแสดงองค์ธรรมว่า... ....ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของ...ฯลฯ ถามว่า เพราเหตุไร?

ตอบว่า เพราะวิสัชนาพระบาลีตรัสถึงเฉพาะ ปฏิสนธิกาลคืออุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต หรือ จุติกาลคือภังคักขณสมังคีของจุติจิต เท่านั้น จึงมีที่เรียกว่า..ได้ และเป็นการแสดงถึงสภาวปรมัตถธรรมที่มีอยู่จริงแท้ เพื่อห้ามความเห็นผิดว่าเป็นสัตว์ เป็นบุคคล ด้วยอำนาจแห่งทิฏฐิสัญญา คือจำผิดไปจากปรมัตถธรรม นั่นเอง แล้วจะเป็นอนาคตวาสนาของเวไนยสัตว์ที่ได้ศึกษาในปริยัติศาสนาแห่งองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อีกด้วย

แต่ถ้าวิสัชนาพระบาลีนั้นไม่มีคำว่า อุปปชฺชนฺตานำ.. หรือ วจนฺตานำ../ปรินิพฺพนฺตานำ.. แล้ว เวลาแสดงองค์ธรรมไม่ต้องมีคำว่า .....ที่เรียกว่..... แต่ประการใด

นิโรธวาระ
อตีตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

รูปขันธ์เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์เคยดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็เคยดับ เวทนาขันธ์ก็เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยดับ แต่รูปขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยดับ รูปขันธ์ก็เคยดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

รูปขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, สุทฺธาวาสานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่เคยดับ แต่เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่เคยดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?** หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

---

[๑] อ.ช.ว. **ปุ.๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) แม้ในอนุโลมก็เป็นเช่นนี้

วิ. **อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, สุทฺธาวาสานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่เคยดับ แต่รูป-ขันธ์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับ รูปขันธ์ก็ไม่เคยดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ [๑] **ติ.๑ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี — จบ รูปักขันธมูละ —

---

[๑] อ.ช.ว. **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔

อตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?** เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔**[๑] ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?** เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

---

[๑] อ.ช.ว. **ปุ.๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔)

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ [๑] **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ [๑] **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ อตีตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

---

[๑] อ.ช.ว. **สุคติอเหตุกบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๒ โล

ขันธ์	นิ 2 นุ/จ โล	๒๔๔/๓๔๒/๔๔๑			
คด	นิ2+นิ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	**4.3** } 21	✓✓	✓✓		
5	**4.4** } 21	✓✓	✓✓		
4	**1.3** } 4		✓×	×✓	
4	**1.4** } 4		✓×	×✓	
1	**1** } 1	✓×			×✓
1	**1** } 1	✓×			×✓
×	**1** } 5			××	××
×	**1.1** } 5			××	××
		1	2	3	4

ขันธ์	นิ 2 นุ/จ โล	๒๔๗/๓๔๕/๔๔๓			
คด	นิ2+นิ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	**4.3** } 21	✓✓	✓✓		
5	**4.4** } 21	✓✓	✓✓		
4	**1.3** } 4	✓✓	✓✓		
4	**1.4** } 4	✓✓	✓✓		
1	**1** } 1			××	××
1	**1** } 1			××	××
×	**1** } 5			××	××
×	**1.1** } 5			××	××
		1	2	3	4

องค์ธรรมที่ทรงแสดงในปวัตติวาระ คือ ธรรม บุคคล โอกาส

ธรรม ได้แก่ ปฏิสนธิ ๒๐ เจตสิก ๓๕ หรือ จิต ๘๙/๑๒๑ เจตสิก ๕๒ รูป ๒๘ ตามสมควร

บุคคล ได้แก่ บุคคล ๑๒ หรือ ๑๓ คือ ปุถุชน ๔/๕ มรรคบุคคล ๔ ผลบุคคล ๔

โอกาส ได้แก่ ภูมิ ๓๑ ภูมิ คือ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ อรูปภูมิ ๔ อสัญญสัตตภูมิ ๑

ปัญจโวการภูมิ ๒๖

ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ

ฐิ → ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ.. ปุ.๔ ผล.๓ ๑๕+๓๕/๓-๗-๔

จุ → ปญฺจโวการา จวนฺตานํ.. ปุ.๔ ผล.๔ ๑๕+๓๕, กำท้าย

อรูปภูมิ ๔

อรูปานํ เตสํ ตตฺถ

ฐิ → อรูปี อุปปชฺชนฺตานํ.. ติ.๑ ผล.๓ ๔+๓๐

จุ → อรูปา จวนฺตานํ.. ติ.๑ ผล.๔ ๔+๓๐

อสัญญสัตตภูมิ ๑

อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ

ชี → อสญฺญสตฺตึ อุปปชฺชนฺตานํ.. สุ.๑ ชีแรก

ชี → อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ.. สุ.๑ ชีท้าย

๕	**๔.๓**	**ป.๒๖**
×	**๔.๔**	
๔	**๑.๓**	**อ.๔**
×	**๑.๔**	
๑	**๑**	**ญ.๑**
×	**๑**	

นิโรธวาระ
อนาคตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวูปคานํ อรูปีนं อุปปชฺชนฺตานํ [๒]เย จ อรูปีนं อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสं จวนฺตานํ[๒] เตสं เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสं รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, อิตเรสं เตสं เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อปัจจุบันภวูปคบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิก็ดี [๒]บุคคลเหล่าใดจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นกำลังตายก็ดี[๒] เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากนั้น เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็จักดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ [๑]**ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ
ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก[๑]
สุ.๑ ติ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ อรูปภูมิ
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

[๑-๑] อ.ช.ว. **ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับในปัญจ-โวการภูมิอีก, [๒-๒] อ.ช.ว. บุคคลเหล่าใดกำลังตายในปัญจโวการภูมิและจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นก็ดี

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(ปจฺฉิมภวิกานํ อรูปึ อุปปชฺชนฺตานํ)*

ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) และจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจมฌานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(เย จ อรูปึ อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ จวนฺตานํ เตสํ* มุขยนัย)

ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในอรูปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน *(เย จ อรูปึ อุปปชฺชิตฺวา ฯลฯ* สทิสูปจารนัย)

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก[๑-๑]

สุ.๑ ติ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ อรูปภูมิ *(อิตเรสํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ อรูปึ อุปปชฺชนฺตานํ เย จ อรูปึ อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อปัจจุปปันนภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิก็ดี บุคคลเหล่าใดจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นกำลังตายก็ดี รูปขันธ์จักไม่ดับ แต่เวทนาขันธ์จักดับแก่

๑-๑ อ.ช.ว. **ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับในปัญจโวการภูมิอีก

บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ รูปขันธ์ก็จักไม่ดับ เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?** หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(ปจฺฉิมภวิกานํ อรูปี อุปปชฺชนฺตานํ)*

ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) และจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจมฌานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(เย จ อรูปี อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ จวนฺตานํ เตสํ มุขยนัย)*

ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในอรูปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน *(เย จ อรูปี อุปปชฺชิตฺวา ฯลฯ สทิสูปจารนัย)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อนาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ [๑] **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ [๑] **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

---

[๑] อ.ช.ว. **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ **ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓** (เว้นปัจฉิมภวิกะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการ-ภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการ-ภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูลละ —

สัญญากขันธมูลละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูลละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูลละ

— จบ นิโรธวาระ อนาคตวาระ ปุคคลวาระ —

อโมฆํ ทิวสํ กยิรา อปฺเปน พหุเกน วา.
เวลาแต่ละวันอย่าให้ผ่านไปเปล่า ไม่มากก็น้อยต้องให้ได้อะไรบ้าง
(ขุ. เถรคาถา น.๓๓๕)

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๓ ล

ขันธ์		นิ 3 นุ/จ ล	นิรุชฺฌมิสฺสติ ๓๔๘			
จักดับ		นิ3+นิ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
๑๗. จะเกิดในภูมิอีก	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
	5	**1** อ	✓✓	✓✓		
	5	**1** อ	✓✓	✓✓		
	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
๑๘.	5	**1.3** ป	✓✓	✓✓		
	×	**1** ป			××	××
	4	**3** อ		✓×	×✓	
	×	**1** อ			××	××
เป็นเสขบุคคล	5	**1.3** 7,9	✓✓	✓✓		
	4	**3** 7,9		✓×	×✓	
	4	**3** อ		✓×	×✓	
	4	**3** อ		✓×	×✓	

1 2 3 4

ขันธ์		นิ 3 นุ/จ ล	นิรุชฺฌมิสฺสติ ๓๕๑			
จักดับ		นิ3+นิ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
๑๗. จะเกิดในภูมิอีก	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
	5	**1** อ	✓✓	✓✓		
	5	**1** อ	✓✓	✓✓		
	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
๑๘.	5	**1.3** ป	✓✓	✓✓		
	×	**1** ป			××	××
	4	**3** อ	✓✓	✓✓		
	×	**1** อ			××	××
เป็นเสขบุคคล	5	**1.3** 7,9	✓✓	✓✓		
	4	**3** 7,9	✓✓	✓✓		
	4	**3** อ	✓✓	✓✓		
	4	**3** อ	✓✓	✓✓		

1 2 3 4

นิโรธวาระ
อนาคตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์จักดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์จักดับ แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็จักดับ เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์จักไม่ดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็จักดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิสฺสติ** จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิสฺสติ** จักดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อนาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์จักดับในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ อนาคตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๓ โอ

ขันธ์ จตุ	นิ 3 นุ/จ โอ นิ3+นิ3	นิรุชฺฌิสฺสติ ๓๕๔ รู เว เว รู	รู เว เว รู
5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓ ✓✓	
4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓×	×✓
1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×	×✓

1 2 3 4

ขันธ์ จตุ	นิ 3 นุ/จ โอ นิ3+นิ3	นิรุชฺฌิสฺสติ ๓๕๕ เว ส ส เว	เว ส ส เว
5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓ ✓✓	
4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓ ✓✓	
1	**อสัญญสัตตภูมิ1**		×× ××

1 2 3 4

ข้อสังเกตการเรียกชื่อบุคคลในคัมภีร์ยมก

การเรียกชื่อบุคคลในคัมภีร์ยมก แบ่งออกเป็น ๒ ประการ คือ

๑. ถ้าคัมภีร์ยมกใดแสดงเฉพาะสองกาล คือ ปฏิสนธิกาล และ จุติกาล ยมกนั้นจะนำเพียง ๘/๙ บุคคลเท่านั้นมาแสดง คือ ปุถุชน ๔/๕ ผลบุคคล ๔ ส่วนการเรียกชื่อของผลบุคคลแต่ละบุคคลจะใช้คำว่า " **พระ** " เช่น **พระ**อนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระ**อรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสานํ เตสํ ตตฺถ)* ดังนี้เป็นต้น ถามว่า เพราะเหตุใด ตอบว่า เพราะยมกนี้ไม่ทรงแสดงมรรคบุคคล เมื่อไม่ทรงแสดงมรรคบุคคลก็ไม่ควรใช้คำว่า **ผล** เช่น อนาคามิ**ผล**บุคคล ๑ อรหัตต**ผล**บุคคล ๑ เนื่องจากมรรคคู่กับผล ผลสำเร็จแต่มรรค

๒. ถ้าคัมภีร์ยมกใดแสดงทั้งสามกาล คือ ปฏิสนธิกาล ปวัตติกาล จุติกาล ยมกนั้นจะนำทั้ง ๑๒/๑๓ บุคคลมาแสดง คือ ปุถุชน ๔/๕ มรรคบุคคล ๔ ผลบุคคล ๔ ส่วนการเรียกชื่อของผลบุคคลแต่ละบุคคลจะใช้คำว่า " **ผล** " เช่น อนาคามี**ผล**บุคคล ๑ อรหัตต**ผล**บุคคล ๑ คือในขณะที่กำลังเข้านิโรธสมาบัติอยู่ *(นิโรธสมาปนฺนานํ เตสํ)* ดังนี้เป็นต้น

นิโรธวาระ
อนาคตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.** เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์จักดับ แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์ก็จักดับ เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.** เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็จักดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน.ได้แก่ [๑] **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ **สุ.๑** ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ และจะเกิดในอสัญญสัตตภูมิอีก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

---

[๑] อ.ช.ว. **สุคติอเหตุกบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ และจะดับในอสัญญสัตตภูมิอีก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ (แม้ในปัจจุบันนิกนัยก็เป็นเช่นนี้)

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ [๑] **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ

[๑] **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

---

[๑] อ.ช.ว. **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์จักไม่ดับ แต่เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโว-การภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็จักไม่ดับ เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?** หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักไม่ดับ แต่รูปขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ รูปขันธ์ก็จักไม่ดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ [๑]**ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ

[๑]**ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานํ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

---

[๑] อ.ช.ว. **ผลเสกขบุคคล ๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔, **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ [๑] **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ **สุ.๑** ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ และจะเกิดในอสัญญสัตตภูมิอีก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานำ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธะ สังขารักขันธะ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อนาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?** เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

---

[๑] อ.ช.ว. **สุคติอเหตุกบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ และจะดับในอสัญญสัตตภูมิอีก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้น ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการ-ภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง

[๑] **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

[๑] **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการ-ภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง

[๑] **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

[๑] **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ อนาคตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

---

[๑] อ.ช.ว. **ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณะสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๓ โล

ขันธ์		นิ 3 นุ/จ โล	นิรุชฺฌิสฺสติ ๓๕๘			
จักดับ		นิ3+นิ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
จะเกิดในภูมิต่ำ ๕ อีก	5	**4.3** } 21	✓✓	✓✓		
	5	**4.3** }	✓✓	✓✓		
	4	**1.3** } 4		✓×	×✓	
	4	**1.3** }		✓×	×✓	
	1	**1** } 1	✓×			×✓
	1	**1** }	✓×			×✓
นิ.ต.	5	**1.3** } 22	✓✓	✓✓		
	×	**1** }			××	××
	4	**3** } 4		✓×	×✓	
	×	**1** }			××	××
ไม่เกิดในภูมิต่ำ ๕ อีก **นิ.อ.**	5	**4.3** } 25	✓✓	✓✓		
	×	**4.3** }			××	××
	4	**1.3** } 4		✓×	×✓	
	×	**1.3** }			××	××
	1	**1** } 1	✓×			×✓
	×	**1** }			××	××

1 2 3 4

ขันธ์		นิ 3 นุ/จ โล	นิรุชฺฌิสฺสติ ๓๖๑			
จักดับ		นิ3+นิ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
จะเกิดในภูมิต่ำ ๕ อีก	5	**4.3** } 21	✓✓	✓✓		
	5	**4.3** }	✓✓	✓✓		
	4	**1.3** } 4	✓✓	✓✓		
	4	**1.3** }	✓✓	✓✓		
	1	**1** } 1			××	××
	1	**1** }			××	××
นิ.ต.	5	**1.3** } 22	✓✓	✓✓		
	×	**1** }			××	××
	4	**3** } 4	✓✓	✓✓		
	×	**1** }			××	××
ไม่เกิดในภูมิต่ำ ๕ อีก **นิ.อ.**	5	**4.3** } 25	✓✓	✓✓		
	×	**4.3** }			××	××
	4	**1.3** } 4	✓✓	✓✓		
	×	**1.3** }			××	××
	1	**1** } 1			××	××
	×	**1** }			××	××

1 2 3 4

นิโรธวาระ
ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

รูปขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ อรูปา จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอรูปภูมิ เวทนาขันธ์เคยดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ เวทนาขันธ์ก็เคยดับ รูปขันธ์ก็กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

ติ.๑ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปา จวนฺตานำ เตสำ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิตฺถ** เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

ติ.๑ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธะ สังขารักขันธะ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ สัญญาขันธ์เคยดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ สัญญาขันธ์ก็เคยดับ เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิตฺถ** เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ ล

ขันธ์		นิ 4 นุ/จ ล		๓๖๕			
กด	คด	นิ1+นิ2		รุ เว	เว รุ	รุ เว	เว รุ
×	5	**4.3**	ป		✓×	×✓	
5	5	**4.4**		✓✓	✓✓		
×	5	**1.3**	อ		✓×	×✓	
4	5	**1.4**			✓×	×✓	
×	5	**1**	ญ		✓×	×✓	
1	5	**1**		✓✓	✓✓		

1 2 3 4

ขันธ์		นิ 4 นุ/จ ล		๓๖๗			
กด	คด	นิ1+นิ2		เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
×	5	**4.3**	ป		✓×	×✓	
5	5	**4.4**		✓✓	✓✓		
×	5	**1.3**	อ		✓×	×✓	
4	5	**1.4**		✓✓	✓✓		
×	5	**1**	ญ		✓×	×✓	
1	5	**1**			✓×	×✓	

1 2 3 4

นิโรธวาระ
ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
รูปขันธ์กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์เคยดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยดับ รูปขันธ์ก็กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิตฺถ** เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌติ** กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์กำลังดับในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์เคยดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ ปัจจุปปันนาตีตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ โอ

ขันธ์		นิ 4 นุ/จ โอ	๓๗๐			
กด	คด	นิ1+นิ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓

1 2 3 4

ขันธ์		นิ 4 นุ/จ โอ	๓๗๑			
กด	คด	นิ1+นิ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××

1 2 3 4

ข้อควรจำ การใช้ศัพท์ของ สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ/จวนฺตานํ.. มีการใช้ดังนี้

๑. กลุ่มภูมิมาครบ คือ ปัญจโวการภูมิมา อรูปภูมิมา อสัญญสัตตภูมิมา ถ้ามาครบทั้งสามกลุ่มภูมิอย่างนี้ วิสัชนาพระบาลีก็ใช้เป็น สพฺเพสํ....

๒. กลุ่มกาลมาครบ คือ ปฏิสนธิกาลกับปวัตติกาลมา หรือ จุติกาลกับปวัตติกาลมา วิสัชนาพระบาลีก็ใช้เป็น สพฺเพสํ....เช่นเดียวกัน (มีในยมกที่ทรงแสดงทั้งสามกาล)

การใช้ สพฺพ ศัพท์ในพระบาลี มี ๒ ประเภท คือ

๑. สาวเสสสพฺพ สัพพะที่มีส่วนเหลือ เช่น ภูมิมาเพียง ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ ๑) หรือ ๒๕ ภูมิ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ถ้าบุคคลมาเพียง ปุ.๔ ผล.๓/๒ คือมาไม่ครบทั้งหมด

๒. อนวเสสสพฺพ สัพพะที่ไม่มีส่วนเหลือ เช่น ภูมิ ๓๑ ภูมิ ถ้าบุคคล ปุ.๔ ผล.๔ คือมาครบทั้งหมด จึงไม่มีส่วนเหลือ

บุคคลว่าโดยชื่อมี ๑๒ ว่าโดยการเกิดในภูมิต่าง ๆ มี ๑๓ คือ

ปุถุชน ๔/๕	มรรคบุคคล ๔	ผลบุคคล ๔
ทุคคติอเหตุกบุคคล ๑	โสดาปัตติมรรคบุคคล ๑	โสดาปัตติผลบุคคล ๑
สุคติอเหตุกบุคคล ๑/๑	สกทาคามิมรรคบุคคล ๑	สกทาคามิผลบุคคล ๑
ทวิเหตุกบุคคล ๑	อนาคามิมรรคบุคคล ๑	อนาคามิผลบุคคล ๑
ติเหตุกปุถุชน ๑	อรหัตตมรรคบุคคล ๑	อรหัตตผลบุคคล ๑

นิโรธวาระ
ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

รูปขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, อิตเรสํ ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญ-สัตตภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิที่นอกจากสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวการๆ อุปปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสๆ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสๆ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการา จวนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยดับ รูปขันธ์ก็กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาส-ภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑

เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ.)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสํ ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

[๑]**ติ.๑ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ (*อรูปานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

---

[๑] อ.ช.ว. **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ (แม้ในปัจจนิกนัยก็เป็นเช่นนี้)

วิ. **ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ อรูปานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, สุทฺธาวาสำ อุปปชฺชนฺตานำ อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, สุทฺธาวาสำ อุปปชฺชนฺตานำ อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่เคยดับ แต่รูปขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

[๑]**ติ.๑ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ (*อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาส-ภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ)*

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูลละ —

ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูลละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, อิตเรสำ จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์กำลังดับ แต่สัญญาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่นอกจากสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ สัญญาขันธ์ก็เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์เคยดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็เคยดับ เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาส-ภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสำ จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการ ปญฺจโวการ อุปปชฺชนฺตานำ เตส ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตส ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, สุทฺธาวาสำ อุปปชฺชนฺตานำ อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่สัญญาขันธ์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญีสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, สุทฺธาวาสำ อุปปชฺชนฺตานำ อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิในภูมินั้น สัญญาขันธ์ไม่เคยดับ แต่เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ)*

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ โล

ขันธ์ กด	ขันธ์ คด	นิ 4 นุ/จ โล นิ1+นิ2		๓๗๔ รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
×	5	**4.3**	21		✓×	×✓	
5	5	**4.4**		✓✓	✓✓		
×	4	**1.3**	4		✓×	×✓	
4	4	**1.4**			✓×	×✓	
×	1	**1**	1			××	××
1	1	**1**		✓×			×✓
×	×	**1**	5			××	××
5	×	**1.1**		✓×			×✓

1 2 3 4

ขันธ์ กด	ขันธ์ คด	นิ 4 นุ/จ โล นิ1+นิ2		๓๗๗ เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
×	5	**4.3**	21		✓×	×✓	
5	5	**4.4**		✓✓	✓✓		
×	4	**1.3**	4		✓×	×✓	
4	4	**1.4**		✓✓	✓✓		
×	1	**1**	1			××	××
1	1	**1**				××	××
×	×	**1**	5			××	××
5	×	**1.1**		✓×			×✓

1 2 3 4

นิโรธวาระ
ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, อิตเรสํ ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ รูปขันธ์กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตะเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ รูปขันธ์ก็กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ อรูปา จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอรูปภูมิ เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อิตเรสํ ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(สพฺเพสำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปา จวนฺตานำ เตสำ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสำ อุปปชฺชนฺตานำ อรูปา จวนฺตานำ เตสำ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, อรูเป ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอรูปภูมิ รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, อรูเป ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์จักไม่ดับ แต่รูปขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(สพฺเพสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปา จวนฺตานํ เตสํ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูเป ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูเป ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, อิตเรสำ จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์กำลังดับ แต่สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตะเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ สัญญาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสำ อุปปชฺชนฺตานำ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญ-สัตตภูมิ สัญญาขันธ์จักดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ สัญญาขันธ์ก็จักดับ เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการ-ภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อิตเรสๆ จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานๆ เตสๆ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(สพฺเพสๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานๆ เตสๆ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานๆ เตสๆ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิสฺสติ** จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌติ** กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(สพฺเพสๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ ล

ขันธ์			นิ 5 นุ/จ ล	๓๘๒					
กำลังดับ		จด	นิ1+นิ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู		
อ.+เยรูปี	×	5	**4.3** ป		✓×	×✓			
	5	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓				
	×	5	**1.3** อ		✓×	×✓			
	4	5	**1.3** อ		✓×	×✓			
	×	5	**1** ญ		✓×	×✓			
	1	5	**1** ญ	✓✓	✓✓				
อ.	×	5	**1.3** ป		✓×	×✓			
	5	×	**1** ป	✓×			×✓		
	×	4	**3** อ		✓×	×✓			
	4	×	**1** อ			××	××		
				1	2	3	4		

ขันธ์			นิ 5 นุ/จ ล	๓๘๕					
กำลังดับ		จด	นิ1+นิ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว		
อ.+เยรูปี	×	5	**4.3** ป		✓×	×✓			
	5	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓				
	×	5	**1.3** อ		✓×	×✓			
	4	5	**1.3** อ	✓✓	✓✓				
	×	5	**1** ญ		✓×	×✓			
	1	5	**1** ญ		✓×	×✓			
อ.	×	5	**1.3** ป		✓×	×✓			
	5	×	**1** ป	✓×			×✓		
	×	4	**3** อ		✓×	×✓			
	4	×	**1** อ	✓×			×✓		
				1	2	3	4		

นิโรธวาระ
ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิสฺสติ** จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌติ** กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์กำลังดับในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทวาระ ปัจจุปปันนานาคตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ โอ

ขันธ์		นิ 5 นุ/จ โอ	๓๘๘			
กด	จด	นิ1+นิ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓
			1	2 3		4

ขันธ์		นิ 5 นุ/จ โอ	๓๘๙			
กด	จด	นิ1+นิ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××
			1	2 3		4

สติปัฏฐาน – อนุสาสนี

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในพระศาสนานี้..
เป็นผู้ทำความรู้ตัวอยู่เสมอ ในการก้าวไปข้างหน้า ในการถอยกลับ
เป็นผู้ทำความรู้ตัวอยู่เสมอ ในการแลดู ในการเหลียวดู
เป็นผู้ทำความรู้ตัวอยู่เสมอ ในการคู้เข้า ในการเหยียดออก
เป็นผู้ทำความรู้ตัวอยู่เสมอ ในการทรงไว้ซึ่งสังฆาฏิ บาตรและจีวร
เป็นผู้ทำความรู้ตัวอยู่เสมอ ในการกิน ในการดื่ม ในการเคี้ยว ในการลิ้ม
เป็นผู้ทำความรู้ตัวอยู่เสมอ ในการถ่ายอุจจาระและปัสสาวะ
เป็นผู้ทำความรู้ตัวอยู่เสมอ ในการเดิน ในการยืน ในการนั่ง ในการหลับ ในการตื่น ในการพูด ในการนิ่ง

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเป็นผู้มีสัมปชัญญะอยู่อย่างนี้แล
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุพึงเป็นผู้มีสติ มีสัมปชัญญะอยู่ นี้เป็นอนุสาสนีของเรา แก่เธอทั้งหลาย ฉะนั้นแล

(พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค เล่ม ๒ ภาค ๑ หน้า ๒๖๘)

นิโรธวาระ
ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, อิตเรสํ ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญ-สัตตภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตะเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวการๆ อุปปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจ-โวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปญฺจโวกาเร*

ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสํ ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

[1]ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

---

[1] อ.ช.ว. **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ (แม้ในปัจจนิกนัยก็เป็นเช่นนี้)

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ อรูปานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, อรูเป ปรินิพฺพนฺตานำ อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้นรูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานำ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, อรูเป ปรินิพฺพนฺตานำ อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักไม่ดับ แต่รูปขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้นเวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ ปรินิพพันตะโดยตรง *(อรูเป ปรินิพฺพนฺตานำ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ ปรินิพพันตะโดยตรง *(อรูเป ปรินิพฺพนฺตานำ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด,สัญญาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, อิตเรสํ จตุโวกาเรา ปญฺจโวกาเรา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์กำลังดับ แต่สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตะเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ สัญญาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์จักดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็จักดับ เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสํ จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโว-การภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?** เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์จักไม่ดับ แต่เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโว-การภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

และ สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

อโมฆํ ทิวสํ กยิรา อปฺเปน พหุเกน วา.

เวลาแต่ละวันอย่าให้ผ่านไปเปล่า ไม่มากก็น้อยต้องให้ได้อะไรบ้าง

(ขุ. เถรคาถา น.๓๓๕)

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ โล

ขันธ์			นิ 5 นุ/จ โล	๓๙๒							
กำลังดับ		จด	นิ1+นิ3	รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
ขันธ์	×	5	**4.3** } 21			✓×		×✓			
	5	5	**4.3**	✓✓		✓✓					
จุติเกิดในภูมิที่ไม่มีเบญจขันธ์	×	4	**1.3** } 4			✓×		×✓			
	4	4	**1.3**			✓×		×✓			
	×	1	**1** } 1					××		××	
	1	1	**1**	✓×						×✓	
จิ.ต.	×	5	**1.3** } 22			✓×		×✓			
	5	×	**1**	✓×						×✓	
	×	4	**3** } 4			✓×		×✓			
	4	×	**1**					××		××	
จิ.อ.	×	5	**4.3** } 25			✓×		×✓			
	5	×	**4.3**	✓×						×✓	
จุติเกิดในภูมิที่มีเบญจขันธ์	×	4	**1.3** } 4			✓×		×✓			
	4	×	**1.3**					××		××	
	×	1	**1** } 1					××		××	
	1	×	**1**	✓×						×✓	

1 2 3 4

ขันธ์			นิ 5 นุ/จ โล	๓๙๖							
กำลังดับ		จด	นิ1+นิ3	เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
ขันธ์	×	5	**4.3** } 21			✓×		×✓			
	5	5	**4.3**	✓✓		✓✓					
จุติเกิดในภูมิที่ไม่มีเบญจขันธ์	×	4	**1.3** } 4			✓×		×✓			
	4	4	**1.3**	✓✓		✓✓					
	×	1	**1** } 1					××		××	
	1	1	**1**					××		××	
จิ.ต.	×	5	**1.3** } 22			✓×		×✓			
	5	×	**1**	✓×						×✓	
	×	4	**3** } 4			✓×		×✓			
	4	×	**1**	✓×						×✓	
จิ.อ.	×	5	**4.3** } 25			✓×		×✓			
	5	×	**4.3**	✓×						×✓	
จุติเกิดในภูมิที่มีเบญจขันธ์	×	4	**1.3** } 4			✓×		×✓			
	4	×	**1.3**	✓×						×✓	
	×	1	**1** } 1					××		××	
	1	×	**1**					××		××	

1 2 3 4

นิโรธวาระ
อตีตานาคตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, อิตเรสํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ รูปขันธ์เคยดับ แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตะเหล่านั้น รูปขันธ์ก็เคยดับ เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) *(อิตเรสํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิตฺถ** เคยดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ.อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธะ สังขารักขันธะ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, อิตเรสํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์เคยดับ แต่สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตะเหล่านั้น เวทนาขันธ์ก็เคยดับ สัญญาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) *(อิตเรสํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิตฺถ** เคยดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ อตีตานาคตวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ ล

ขันธ์			นิ 6 นุ/จ ล	๔๐๑/๔๙๙							
	เคยดับ	จดดับ	นิ2+นิ3	รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
อ.+เย.รู้	5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1.3** อ	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1.3** อ	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1** ญ	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1** ญ	✓	✓	✓	✓				
ส.	5	5	**1.3** ป	✓	✓	✓	✓				
	5	×	**1** ป	✓	×						×
	5	4	**3** อ	✓	✓	✓	✓				
	5	×	**1** อ	✓	×						×

1 2 3 4

ขันธ์			นิ 6 นุ/จ ล	๔๐๒/๕๐๐							
	เคยดับ	จดดับ	นิ2+นิ3	เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
อ.+เย.รู้	5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1.3** อ	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1.3** อ	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1** ญ	✓	✓	✓	✓				
	5	5	**1** ญ	✓	✓	✓	✓				
ส.	5	5	**1.3** ป	✓	✓	✓	✓				
	5	×	**1** ป	✓	×						×
	5	4	**3** อ	✓	✓	✓	✓				
	5	×	**1** อ	✓	×						×

1 2 3 4

นิโรธวาระ
อตีตานาคตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์เคยดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์เคยดับ แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็เคยดับ เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์ไม่เคยดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็เคยดับ
ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์ไม่เคยดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิสฺสติ** จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิตฺถ** เคยดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์เคยดับในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ อตีตานาคตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ โอ

ขันธ์		นิ 6 นุ/จ โอ	๔๐๕			
คด	จด	นิ2+นิ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓

1 2 3 4

ขันธ์		นิ 6 นุ/จ โอ	๔๐๖			
คด	จด	นิ2+นิ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××

1 2 3 4

[เหตุที่ให้เชื่อถือมีฐานะ ๖ อย่าง]

๑. ข้อว่า ท่านได้บรรลุอะไร? คือ เป็นคำถามถึงธรรมที่ได้บรรลุ มีคำอธิบายว่า บรรดาคุณธรรมมีฌานและวิโมกข์เป็นต้น หรือบรรดามรรคมีโสดาปัตติมรรค เป็นต้น

๒. ข้อว่า ท่านได้บรรลุด้วยวิธีอะไร? คือ เป็นคำถามถึงอุบาย มีอธิบายว่า ท่านทำอนิจจลักษณะให้เป็นธุระแล้วจึงได้บรรลุ? หรือท่านทำทุกขลักษณะให้เป็นธุระแล้วจึงได้บรรลุ? หรือท่านทำอนัตตลักษณะให้เป็นธุระแล้วจึงได้บรรลุ?

๓. ข้อว่า ท่านได้บรรลุเมื่อไร? คือ เป็นคำถามถึงกาล มีคำอธิบายว่า ในบรรดาเวลาเช้าและเวลาเที่ยงเป็นต้น กาลใดกาลหนึ่ง?

๔. ข้อว่า ท่านได้บรรลุที่ไหน? คือ เป็นคำถามถึงโอกาส มีคำอธิบายว่า ในโอกาสไหน? คือในที่พักกลางคืน ในที่พักกลางวัน ที่โคนต้นไม้ ที่มณฑป หรือในวิหารหลังไหน?

๕. ข้อว่า ท่านละกิเลสเหล่าไหนได้? คือ เป็นคำถามถึงกิเลสที่ละได้แล้ว มีคำอธิบายว่า กิเลสทั้งหลายที่มรรคจำพวกไหนฆ่า ท่านละได้แล้ว

๖. ข้อว่า ท่านได้ธรรมเหล่าไหน? คือ เป็นคำถามถึงธรรมที่ได้แล้ว มีคำอธิบายว่า บรรดามรรคมีปฐมมรรคเป็นต้น ท่านได้ธรรมเหล่าไหน?

(พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ เล่ม ๑ ภาค ๒ หน้า ๖๒๒)

นิโรธวาระ
อตีตานาคตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญ-สัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์เคยดับ แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตะเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็เคยดับ เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิที่นอกจากสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็เคยดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโว-การภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง

(ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้ายกับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ)*

และ [๑]ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก[๑] กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

[๒]ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ [๑]ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก[๑] กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

[๑-๑] อ.ช.ว. **ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

[๒] อ.ช.ว. **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ (แม้ในปัจจนิกนัยก็เป็นเช่นนี้)

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?** รูปขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ อรูเป ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่เคยดับ แต่เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่เคยดับ เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?** หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ อรูเป ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญ-สัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักไม่ดับ แต่รูปขันธ์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังปรินิพพานในอรูปภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ รูปขันธ์ก็ไม่เคยดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

[๒]**ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ ปรินิพพันตะโดยตรง *(อรูเป ปรินิพฺพนฺตานำ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ ปรินิพพันตะโดยอ้อม

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ ปรินิพพันตะโดยตรง *(อรูเป ปรินิพฺพนฺตานำ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ ปรินิพพันตะโดยอ้อม

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธะ สังขารักขันธะ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?** เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, อิตเรสำ จตุโวการานำ ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยดับ แต่สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตะเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยดับ สัญญาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, อิตเรสํ จตุโวการานํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิในภูมินั้น สัญญาขันธ์จักดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่นอกจากสุทธาวาสภูมิในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็จักดับ เวทนาขันธ์ก็เคยดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสํ จตุโวการานํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

---

[๑] อ.ช.ว. **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) แม้ในปฏิโลมก็เป็นเช่นนี้

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสๆ จตุโวการานๆ ปญฺจโวการานๆ เตสๆ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมิใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสๆ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานๆ อสญฺญสตฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่เคยดับ แต่สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับ สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปรินิพฺพนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสๆ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานๆ อสญฺญสตฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์จักไม่ดับ แต่เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น สัญญา-ขันธ์ก็จักไม่ดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับ

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ)*
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการ-ภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ)*
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ นิโรธวาระ อตีตานาคตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ โล

ขันธ์ เคยดับ	ขันธ์ จด	นิ 6 นุ/จ โล นิ2+นิ3	๔๐๙/๕๐๗ รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
๕	๕	**4.3** **4.3** 21	✓✓ ✓✓	✓✓ ✓✓		
๔	๔	**1.3** **1.3** 4		✓× ✓×	×✓ ×✓	
๑	๑	**1** **1** 1	✓× ✓×			×✓ ×✓
๕	๕	**1.3** **1** 17	✓✓ ✓×	✓✓		×✓
๔	๔	**3** **1** 4		✓×	×✓ ××	××
๕	๕	**4.3** **4.3** 21	✓✓ ✓×	✓✓		×✓
๔	๔	**1.3** **1.3** 4		✓×	×✓ ××	××
๑	๑	**1** **1** 1	✓× ✓×			×✓ ×✓
×	๕	**1** **1.1** 5		✓×	×✓ ××	××

ขันธ์ เคยดับ	ขันธ์ จด	นิ 6 นุ/จ โล นิ2+นิ3	๔๑๓/๕๑๑ เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
๕	๕	**4.3** **4.3** 21	✓✓ ✓✓	✓✓ ✓✓		
๔	๔	**1.3** **1.3** 4	✓✓ ✓✓	✓✓ ✓✓		
๑	๑	**1** **1** 1			×× ××	×× ××
๕	๕	**1.3** **1** 17	✓✓ ✓×	✓✓		×✓
๔	๔	**3** **1** 4	✓✓ ✓×	✓✓		×✓
๕	๕	**4.3** **4.3** 21	✓✓ ✓×	✓✓		×✓
๔	๔	**1.3** **1.3** 4	✓✓ ✓×	✓✓		×✓
๑	๑	**1** **1** 1			×× ××	×× ××
×	๕	**1** **1.1** 5		✓×	×✓ ××	××

อุปปาทนิโรธวาระ
ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**
รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ** เป็นสันนิฏฐานบท
ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นโมฆปัญหา ถามว่า รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัชนาว่า **โน** ซึ่งเป็นคำวิสัชนาปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่า ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ารูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นโมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, อรูปึ อุปปชฺชนฺตานํ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่าเวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ โน จ เตสํ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, อรูปึ อุปปชฺชนฺตานํ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ)*

และ ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปี อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตึ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

และ ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปี อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นโมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นโมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, อสญฺญสตฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, อสญฺญสตฺตานำ เตสำ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ สัญญาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ)*

และ สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

และ สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูลละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ
— จบ อุปปาทนิโรธวาระ ปัจจุปปันนวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๑ ล

ขันธ์		อุนิ 1 นุ/จ ล	๔๑๘					
กก	กด	อุป1+นิ1	รุ	เว	เว	รุ	รุ เว	เว รุ
5	×	**4.3** ป	✓	×				× ✓
×	5	**4.4** ป			✓	×	× ✓	
4	×	**1.3** อ					× ×	× ×
×	4	**1.4** อ			✓	×	× ✓	
1	×	**1** ญ	✓	×				× ✓
×	1	**1** ญ					× ×	× ×
			1	2			3	4

ขันธ์		อุนิ 1 นุ/จ ล	๔๒๑					
กก	กด	อุป1+นิ1	เว	ส	ส	เว	เว ส	ส เว
5	×	**4.3** ป	✓	×				× ✓
×	5	**4.4** ป			✓	×	× ✓	
4	×	**1.3** อ	✓	×				× ✓
×	4	**1.4** อ			✓	×	× ✓	
1	×	**1** ญ					× ×	× ×
×	1	**1** ญ					× ×	× ×
			1	2			3	4

สำคัญ

ในระหว่างอรูปบุคคล กับ อสัญญสัตตบุคคล ถ้าบุคคลทั้งสองมาพร้อมกัน จะต้องขึ้นแสดงอสัญญสัตตบุคคล ก่อนโดยมาก แต่ถ้ามาไม่พร้อมกัน จะต้องขึ้นแสดง อรูปบุคคล ก่อน

หมายเหตุ : คำว่า “พร้อมกัน” หมายความว่า ไม่มีจุดขัดแย้งกัน เช่น เป็นบทเดียวก็เป็นบทเดียวด้วยกัน เป็นสองบทก็เป็นสองบทด้วยกัน กำลังเกิดก็กำลังเกิดด้วยกัน กำลังตายก็กำลังตายด้วยกัน ทั้งกำลังเกิดและกำลังตายก็ทั้งกำลังเกิดและกำลังตายด้วยกัน อย่างนี้แหละเรียกว่า “พร้อมกัน”

อุปปาทนิโรธวาระ
ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**
รูปขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์กำลังดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์กำลังดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็กำลังดับ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**
รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌติ** กำลังดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชติ** กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**
เวทนาขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**
เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับในภูมินั้นใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ ปัจจุปปันนวาระ โอกาสวาระ —

หมายเหตุ : ในวาระอื่น ๆ ที่เหลือคือ อตีตวาระ อนาคตวาระ ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจุปปันนานาคตวาระ อตีตานาคตวาระ แสดงเหมือนกันกับ ปัจจุปปันนวาระ ทุกประการ ต่างกันแต่เพียงว่า อุปฺปชฺชติ กำลังเกิด หรือ นิรุชฺฌติ กำลังดับ ของคำปุจฉาและวิสัชนาในกาลนั้น ๆ ให้เปลี่ยนเป็น อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด หรือ นิรุชฺฌิตฺถ เคยดับ หรือ อุปฺปชฺชิสฺสติ จักเกิด หรือ นิรุชฺฌิสฺสติ จักดับ ต่างกันแต่เพียงเท่านี้

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๑ โอ

ขันธ์		อุนิ 1-6 นุ/จ โอ	๔๒๔			
กก	กด	อุ1+นิ1	รุ เว	เว รุ	รุ เว	เว รุ
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	×✓	
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			×✓
			1	2	3	4

ขันธ์		อุนิ 1-6 นุ/จ โอ	๔๒๕			
กก	กด	อุ1+นิ1	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××
			1	2	3	4

ทฺเว ปุถุชฺชนา วุตฺตา พุทฺเธนาทิจฺจพนฺธุนา
อนฺโธ ปุถุชฺชนโน เอโก กลฺยาณโก ปุถุชฺชโน.
พระพุทธเจ้าผู้เป็นเผ่าพันธ์แห่งพระอาทิตย์
ตรัสปุถุชนไว้ ๒ พวก คือ อันธปุถุชน ๑ กัลยาณปุถุชน ๑
(พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เล่ม ๑ ภาค ๑ หน้า ๑๑๐)

พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า..
โส จ สพฺพทโท โหติ โย ททาติ อุปสฺสยํ.
ก็บุคคลใดให้ที่พักพิงอาศัย บุคคลนั้น ชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง
(พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม ๑ ภาค ๑ หน้า ๒๔๐)

อุปปาทนิโรธวาระ
ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นโมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นโมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, อรูปี อุปปชฺชนฺตานำ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, อรูปี อุปปชฺชนฺตานำ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิ-จิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปึ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิ-จิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปึ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌตีติ?**

เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นโมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นโมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌตีติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์กำลังดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ไม่ใช่กำลังดับ แต่เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูลละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ
— จบ อุปปาทนิโรธวาระ ปัจจุปปันนวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๑ โล

ขันธ์ กก	ขันธ์ กด	อุนิ 1 นุ/จ โล อุปฺ1+นิ1	๔๒๘ รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	×	**4.3** } 26	✓×			×✓
×	5	**4.4** }		✓×	×✓	
4	×	**1.3** } 4			××	××
×	4	**1.4** }		✓×	×✓	
1	×	**1** } 1	✓×			×✓
×	1	**1** }			××	××

1 2 3 4

ขันธ์ กก	ขันธ์ กด	อุนิ 1 นุ/จ โล อุปฺ1+นิ1	๔๓๐ เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	×	**4.3** } 26	✓×			×✓
×	5	**4.4** }		✓×	×✓	
4	×	**1.3** } 4	✓×			×✓
×	4	**1.4** }		✓×	×✓	
1	×	**1** } 1			××	××
×	1	**1** }			××	××

1 2 3 4

สำคัญ

ในระหว่างอรูปบุคคล กับ อสัญญสัตตบุคคล ถ้าบุคคลทั้งสองมาพร้อมกัน จะต้องขึ้นแสดงอสัญญสัตตบุคคลก่อนโดยมาก แต่ถ้ามาไม่พร้อมกัน จะต้องขึ้นแสดง อรูปบุคคลก่อน

หมายเหตุ : คำว่า “พร้อมกัน” หมายความว่า ไม่มีจุดขัดแย้งกัน เช่น เป็นบทเดียวก็เป็นบทเดียวด้วยกัน เป็นสองบทก็เป็นสองบทด้วยกัน กำลังเกิดก็กำลังเกิดด้วยกัน กำลังตายก็กำลังตายด้วยกัน ทั้งกำลังเกิดและกำลังตายก็ทั้งกำลังเกิดและกำลังตายด้วยกัน อย่างนี้แหละเรียกว่า “พร้อมกัน”

อุปปาทนิโรธวาระ
อตีตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตวาระ ปัจจนิก
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ อตีตวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๒ ล

ขันธ์		อุนิ 2 นุ/จ ล	๒๓๗/๓๓๕/๔๓๔			
คก	คด	อุปฺ2+นิ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
5	5	**4.4** ป	✓✓	✓✓		
5	5	**1.3** อ	✓✓	✓✓		
5	5	**1.4** อ	✓✓	✓✓		
5	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
5	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		

1 2 3 4

ขันธ์		อุนิ 2 นุ/จ ล	๒๓๘/๓๓๖/๔๓๕			
คก	คด	อุปฺ2+นิ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
5	5	**4.4** ป	✓✓	✓✓		
5	5	**1.3** อ	✓✓	✓✓		
5	5	**1.4** อ	✓✓	✓✓		
5	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
5	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		

1 2 3 4

อุปปาทนิโรธวาระ
อตีตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
รูปขันธ์เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์เคยดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยดับ แต่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยดับ รูปขันธ์ก็เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิตฺถ** เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิตฺถ** เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์เคยเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์เคยดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ อตีตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๒ โอ

ขันธ์		อุนิ 2 นุ/จ โอ	๔๓๗			
คก	คด	อุ2+นิ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓

1 2 3 4

ขันธ์		อุนิ 2 นุ/จ โอ	๔๓๘			
คก	คด	อุ2+นิ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××

1 2 3 4

ความหมายของ ปุถุชนบุคคล คือ

จริงอยู่ ชนนั้น ชื่อว่า **ปุถุชน** เพราะเหตุทั้งหลาย มีการทำให้เกิดกิเลสมีประการต่าง ๆ เป็นอันมาก เหมือนอย่างที่ท่านกล่าวไว้ว่า

ชื่อว่า **ปุถุชน** เพราะทำให้เกิดกิเลสเป็นอันมาก

ชื่อว่า **ปุถุชน** เพราะมีสักกายทิฏฐิอันยังไม่ละเว้นเป็นอันมาก

ชื่อว่า **ปุถุชน** เพราะปรุงแต่งด้วยอภิสังขารต่าง ๆ มาก

ชื่อว่า **ปุถุชน** เพราะถูกโอฆะกิเลสดุจห้วงน้ำต่าง ๆ เป็นอันมากพัดพาไป

ชื่อว่า **ปุถุชน** เพราะเดือดร้อนด้วยเครื่องเดือดร้อนเป็นอันมาก

ชื่อว่า **ปุถุชน** เพราะยินดี กำหนัด ละโมภ สยบ หมกมุ่น ติดข้อง พัวพัน ในกามคุณทั้ง ๕ มาก

ชื่อว่า **ปุถุชน** เพราะถูกนิวรณ์ ๕ ครอบคลุม คล้องปิด กั้น กำบังไว้มาก

ชื่อว่า **ปุถุชน** เพราะเป็นผู้ไม่เกี่ยวข้องกับพระอริยเจ้า ผู้ประกอบด้วยคุณมีศีลและสุตะเป็นต้น

ชื่อว่า **ปุถุชน** เพราะหยั่งลงภายในแห่งชนผู้มีกิเลสหนา เป็นไปล่วงการนับผู้หันหลังให้อริย-ธรรม ผู้ประพฤติธรรมที่ต่ำดังนี้ก็มี ก็ปุถุชนนี้นับว่าเป็นคนละพวกกันทีเดียว

(พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เล่ม ๑ ภาค ๑ หน้า ๑๑๐)

อุปปาทนิโรธวาระ
อตีตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.** เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.** เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยดับ แต่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยดับ รูปขันธ์ก็เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูลละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูปานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตถ, สุทฺธาวาสานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?** หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, สุทฺธาวาสานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่เคยดับ แต่รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับ รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?** เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ อตีตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๒ โล

ขันธ์		อุนิ 2 นุ/จ โล	๒๔๔/๓๔๒/๔๔๑			
คก	คด	อุป2+นิ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**4.3** } 21	✓✓	✓✓		
5	5	**4.4** }	✓✓	✓✓		
4	4	**1.3** } 4		✓×	×✓	
4	4	**1.4** }		✓×	×✓	
1	1	**1** } 1	✓×			×✓
1	1	**1** }	✓×			×✓
×	×	**1** } 5			××	××
×	×	**1.1** }			××	××

1 2 3 4

ขันธ์		อุนิ 2 นุ/จ โล	๒๔๗/๓๔๕/๔๔๓			
คก	คด	อุป2+นิ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**4.3** } 21	✓✓	✓✓		
5	5	**4.4** }	✓✓	✓✓		
4	4	**1.3** } 4	✓✓	✓✓		
4	4	**1.4** }	✓✓	✓✓		
1	1	**1** } 1			××	××
1	1	**1** }			××	××
×	×	**1** } 5			××	××
×	×	**1.1** }			××	××

1 2 3 4

อุปปาทนิโรธวาระ
อนาคตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ อุปปชฺชนฺตานำ เย จ อรูปำ อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสำ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสำ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อปัจจุบันภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิก็ดี บุคคลเหล่าใดจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพานบุคคลเหล่านั้นก็ดี เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากนั้น เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็จักเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิและจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก

สุ.๑ ติ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ อรูปภูมิ

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจจุบันภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

ติ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำและจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจมฌานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) และจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน *(เย จ อรูปี อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ* มุขยนัย*)*

ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในอรูปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน *(เย จ อรูปี อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ สทิสูปจารนัย)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในปัญจโว-การภูมิอีก **สุ.๑ ติ.๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ อรูปภูมิ *(อิตเรสํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ อุปปชฺชนฺตานํ เย จ อรูปี อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อปัจจุบันภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิก็ดี บุคคลเหล่าใดจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพานบุคคลเหล่านั้นก็ดี รูปขันธ์จักไม่เกิด แต่เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ รูปขันธ์ก็จักไม่เกิด เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโว-การภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปจฺฉิมภวิกานำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

ติ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๔ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำ และจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุก-ปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจมฌานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๔ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) และจะเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน *(เย จ อรูปำ อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสำ* มุขยนัย*)*

ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในอรูปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน *(เย จ อรูปำ อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสำ* สทิสูปจารนัย*)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการ-ภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อนาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวูปคานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสํ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อปัจจุบันภวูปคบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ สัญญาขันธ์จักดับ แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากนั้น สัญญาขันธ์ก็จักดับ เวทนาขันธ์ก็จักเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** (เว้นปัจจุบันภวูปคะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจจุปปันนาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจจุบันภวูปคะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโว-การภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปจฺจุปฺปนฺนภวูปคานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ (เว้นปัจจุบันภวูปคะ) ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) *(อิตเรสํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อปัจจุบันภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์จักไม่เกิด แต่สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจจุบันภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ อนาคตวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๓ ล

ขันธ์			อุนิ 3 นุ/จ ล	๔๔๖			
จักเกิด		จดั	อุป3+นิ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
๑ล. จะเกิดในปัญจโวกา.อีก	5	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
	5	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
	5	5	**1** อ	✓✓	✓✓		
	5	5	**1** อ	✓✓	✓✓		
	5	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
	5	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
๑ล.	×	5	**1.3** ป		✓×	×✓	
	×	×	**1** ป			××	××
	×	4	**3** อ		✓×	×✓	
	×	×	**1** อ			××	××
เย อรูปี	4	5	**1.3** 7,9		✓×	×✓	
	4	4	**3** 7,9		✓×	×✓	
	4	4	**3** อ		✓×	×✓	
	4	4	**3** อ		✓×	×✓	

1 2 3 4

ขันธ์			อุนิ 3 นุ/จ ล	๔๔๙			
จักเกิด		จดั	อุป3+นิ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
๑ล. จะเกิดในปัญจโวกา.อีก	5	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
	5	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓		
	5	5	**1** อ	✓✓	✓✓		
	5	5	**1** อ	✓✓	✓✓		
	5	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
	5	5	**1** ญ	✓✓	✓✓		
๑ล.	×	5	**1.3** ป		✓×	×✓	
	×	×	**1** ป			××	××
	×	4	**3** อ		✓×	×✓	
	×	×	**1** อ			××	××
เย อรูปี	4	5	**1.3** 7,9	✓✓	✓✓		
	4	4	**3** 7,9	✓✓	✓✓		
	4	4	**3** อ	✓✓	✓✓		
	4	4	**3** อ	✓✓	✓✓		

1 2 3 4

อุปปาทนิโรธวาระ
อนาคตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์จักเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์จักเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็จักเกิด เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์จักไม่เกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็จักเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์จักไม่เกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิสฺสติ** จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิสฺสติ** จักเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อนาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์จักเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์จักไม่เกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ อนาคตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๓ โอ

ขันธ์		อุนิ 3 นุ/จ โอ	๔๕๒			
จก	จด	อุ3+นิ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓
			1	2	3	4

ขันธ์		อุนิ 3 นุ/จ โอ	๔๕๓			
จก	จด	อุ3+นิ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××
			1	2	3	4

ปฐมอัคคิสูตรที่ ๓

ชื่อว่า อัคคี เพราะอรรถว่า ตามเผาไหม้ อาหุเนยฺยคฺคิ เครื่องสักการะ ท่านเรียกว่า อาหุนะ บุคคลผู้ควรแก่อาหุนะ ชื่อว่า อาหุไนย แท้จริงมารดาบิดา ย่อมควรแก่อาหุนะ เพราะมีอุปการะมากแก่บุตร บุตรทั้งหลายเมื่อปฏิบัติ ผิดพลาดในมารดาบิดา ก็ย่อมไปเกิดในอบายมีนรกเป็นต้น ดังนั้น แม้ว่ามารดาบิดาจะไม่ตามเผาไหม้บุตรก็จริง แต่ก็เป็นต้นเหตุแห่งการถูกเผาไหม้ ท่านเรียกว่า อาหุเนยยัคคิ (ไฟคืออาหุไนยบุคคล) โดยอรรถว่า ตามเผาไหม้ ด้วยประการดังนี้

คนที่ถูกความอยากเล่นงานเอา จักรกำลังหมุนอยู่บนหัวเจ้าของเรือน ท่านเรียกว่า คฤหบดี คฤหบดีนั้น ชื่อว่ามีอุปการะมากแก่มาตุคาม ด้วยการเพิ่มให้ซึ่งสิ่งของเช่นที่นอน ผ้าผ่อนเครื่องแต่งตัวเป็นต้น มาตุคามนอกใจคฤหบดี ก็ย่อมไปเกิดในอบายมีนรกเป็นต้น ดังนั้น คฤหบดีนั้น ท่านจึงเรียกว่า คหปตัคคิ ด้วยอรรถว่า ตามเผาไหม้โดยนัยก่อนเช่นกัน

ส่วนในคำว่า ทกฺขิเณยฺยคฺคิ นี้ คำว่า ทักขิณาคือปัจจัย ๔ ภิกษุสงฆ์ ชื่อว่าทักขิไณยบุคคล ภิกษุสงฆ์ ชื่อว่ามีอุปการะมากแก่คฤหัสถ์ ด้วยการชักนำ ให้ประพฤติในกัลยาณธรรมทั้งหลาย เป็นต้นว่า สรณะ ๓ ศีล ๕ ศีล ๑๐ การเลี้ยงดูมารดาบิดา การบำรุงสมณพราหมณ์ผู้มีธรรม คฤหัสถ์ที่ปฏิบัติผิดในภิกษุสงฆ์ บริภาษด่าทอภิกษุสงฆ์ ย่อมไปเกิดในอบายมีนรกเป็นต้น ดังนั้น แม้ภิกษุสงฆ์ท่านก็เรียกว่า ทักขิเณยยัคคิ ด้วยอรรถว่า ตามเผาไหม้โดยนัยก่อนเช่นกัน

(พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๒ หน้า ๓๐๕)

อุปปาทนิโรธวาระ
อนาคตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์จักเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็จักเกิด เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?**
หรือว่าเวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด,รูปขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ อรูปานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสำ ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อปัจจุบันภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปัจจุบันภวิกะเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็จักเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ และจะเกิดในอสัญญสัตตภูมิอีก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปัจฉิมภวิกะโดยตรง *(ปจฺฉิมภวิกานํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม

[๑] ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺฉิมภวิกานํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

---

[๑] อ.ช.ว. **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ (แม้ในปัจจนิกนัยก็เป็นเช่นนี้อีก)

เมื่อปัจฉิมภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์จักไม่เกิด แต่เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็จักไม่เกิด เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?** หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักไม่ดับ แต่รูปขันธ์จักเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ รูปขันธ์ก็จักไม่เกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปัจฉิมภวิกะโดยตรง *(ปจฺฉิมภวิกานำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานำ)*

[๑-๑]ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

[๑-๑]สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ และจะไม่เกิดในอสัญญสัตตภูมิอีก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(เหลือจาก อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ และจะเกิดในอสัญญสัตตภูมิอีก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานำ)*

[๑-๑]ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

[๑-๑]สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ และจะไม่เกิดในอสัญญสัตตภูมิอีก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(เหลือจาก อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

[๑-๑] อ.ช.ว. **ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และจะไม่ดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ฯลฯ กับ ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

อนาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?** เวทนาขันธ์จักเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิสฺสติ, อิตเรสำ จตุโวการานำ ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิสฺสติ.**

เมื่อปัจจุบันภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์จักดับ แต่เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปัจจุบันภวิกะเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็จักดับ เวทนาขันธ์ก็จักเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจจุบันภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโว-การภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปัจจุบันภวิกะโดยตรง *(ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปัจจุบันภวิกะโดยอ้อม

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสำ จตุโวการานำ ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์จักไม่เกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานำ อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิสฺสติ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ**

เมื่อปัจจุบันภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักไม่เกิด แต่สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิด สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิสฺสตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่เกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ติ.๑ ผล.๓** ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปัจฉิมภวิกะโดยตรง *(ปจฺฉิมภวิกานำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปัจฉิมภวิกะโดยอ้อม

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานำ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ อนาคตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๓ โล

ขันธ์			อุนิ 3 นุ/จ โล	๔๕๖				
	จักเกิด	จด	อุปฺ3+นิ3	รู	เว	เว	รู	
จะเกิดในภูมิต่ำ	5	5	**4.3**	✓	✓	✓		21
	5	5	**4.3**	✓	✓	✓		
จะเกิดในภูมิต่ำ อีก	4	4	**1.3**		✓	×	✓	4
	4	4	**1.3**		✓	×	✓	
	1	1	**1**	✓			×	1
	1	1	**1**	✓			×	
จ.ต.	×	5	**1.3**		✓	×	×	22
	×	×	**1**				×	
	×	4	**3**		✓	×	×	4
	×	×	**1**				×	
จ.อ.	×	5	**4.3**		✓	×	×	25
	×	×	**4.3**				×	
	×	4	**1.3**		✓	×	×	4
	×	×	**1.3**				×	
ไม่เกิดในภูมิต่ำ อีก	×	1	**1**				×	1
	×	×	**1**				×	

1 2 3 4

ขันธ์			อุนิ 3 นุ/จ โล	๔๖๐				
	จักเกิด	จด	อุปฺ3+นิ3	เว	ส	ส	เว	
จะเกิดในภูมิต่ำ	5	5	**4.3**	✓	✓	✓		21
	5	5	**4.3**	✓	✓	✓		
จะเกิดในภูมิต่ำ อีก	4	4	**1.3**	✓	✓			4
	4	4	**1.3**	✓	✓			
	1	1	**1**			×	×	1
	1	1	**1**			×	×	
จ.ต.	×	5	**1.3**		✓	×	×	22
	×	×	**1**				×	
	×	4	**3**		✓	×	×	4
	×	×	**1**				×	
จ.อ.	×	5	**4.3**		✓	×	×	25
	×	×	**4.3**				×	
	×	4	**1.3**		✓	×	×	4
	×	×	**1.3**				×	
ไม่เกิดในภูมิต่ำ อีก	×	1	**1**				×	1
	×	×	**1**				×	

1 2 3 4

อุปปาทนิโรธวาระ
ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสํ จวนฺตานํ อรูปึ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอรูปภูมิ เวทนาขันธ์เคยดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ เวทนาขันธ์ก็เคยดับ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปึ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิตฺถ** เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสำ จวนฺตานำ เตสำ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปึ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสํ จวนฺตานํ อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ สัญญาขันธ์เคยดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ สัญญาขันธ์ก็เคยดับ เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณ-สมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(จตุโวการ์ ปญฺจโวการ์ อุปปชฺชนฺตานำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิตฺถ** เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสำ จวนฺตานำ เตสำ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว

อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ ล

ขันธ์		อุนิ 4 นุ/จ ล	๔๖๔/๒๖๔							
กก	คด	อุปฺ1+นิ2	รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓				
×	5	**4.4** ป			✓	×	×	✓		
4	5	**1.3** อ			✓	×	×	✓		
×	5	**1.4** อ			✓	×	×	✓		
1	5	**1** ญ	✓	✓	✓	✓				
×	5	**1** ญ			✓	×	×	✓		

1 2 3 4

ขันธ์		อุนิ 4 นุ/จ ล	๔๖๖/๒๖๖							
กก	คด	อุปฺ1+นิ2	เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓				
×	5	**4.4** ป			✓	×	×	✓		
4	5	**1.3** อ	✓	✓	✓	✓				
×	5	**1.4** อ			✓	×	×	✓		
1	5	**1** ญ			✓	×	×	✓		
×	5	**1** ญ			✓	×	×	✓		

1 2 3 4

อุปปาทนิโรธวาระ
ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
รูปขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์เคยดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยดับ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิตฺถ** เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชติ** กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์เคยดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**
เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับในภูมินั้นใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ ปัจจุปปันนาตีตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ โอ

ขันธ์		อุนิ 4 นุ/จ โอ	๔๖๙			
กก	คด	อุ1+นิ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓
			1	2	3	4

ขันธ์		อุนิ 4 นุ/จ โอ	๔๗๐			
กก	คด	อุ1+นิ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××
			1	2	3	4

สตรีเป็นใหญ่ยากเพราะเหตุ ๔ ประการ คือ

๑. เป็นคนเจ้าอารมณ์ คือเก็บอารมณ์ไว้ไม่อยู่

๒. เป็นคนมักริษยา เย่อหยิ่ง

๓. เป็นคนมักเห็นแก่ตัวมากกว่าส่วนรวม

๔. เป็นคนมีความเฉลียวฉลาดจำกัด

(พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต เล่ม ๒๑ หน้า ๑๒๕ ฉบับมหาจุฬา.)

สตรีประกอบด้วยองค์ ๕ อย่างนี้ ไม่เป็นที่น่าพอใจของบุรุษ

๑. มีรูปไม่สวย ๒. ไม่มีทรัพย์

๓. ไม่มีศีล ๔. เกียจคร้าน ๕. ให้บุตรแก่เขาไม่ได้

(พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค เล่ม ๑๘ หน้า ๓๑๓ ฉบับมหาจุฬา.)

สตรีที่ประกอบด้วยกำลัง ๕ อย่างนี้บริบูรณ์ จึงสามารถครอบงำสามีได้

๑. กำลังรูป ๒. กำลังทรัพย์

๓. กำลังญาติ ๔. กำลังบุตร ๕. กำลังศีล

(พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค เล่ม ๑๘ หน้า ๓๒๗ ฉบับมหาจุฬา.)

อุปปาทนิโรธวาระ
ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, อิตเรสํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิที่นอกจากสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้นเวทนาขันธ์เคยดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยดับ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตๆ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ติ.๑ ผล.๔[๑] ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

---

[๑] อ.ช.ว. **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ (แม้ในปัจจนิกนัยก็เป็นเช่นนี้อีก)

วิ. **ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่เคยดับ แต่รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยดับ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

[๑]**ติ.๑ ผล.๔** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็เคยดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสๆ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, อิตเรสๆ จตุโวการๆ ปญฺจโวการๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่นอกจากสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสๆ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, จตุโวการๆ ปญฺจโวการๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์เคยดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็เคยดับ เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสๆ อุปปชฺชนฺตานๆ เตสๆ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณ-สมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจ-โวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการ ปญฺจโวการ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการ-ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ จตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณ-สมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโว-การภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการ ปญฺจโวการ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถาติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับแก่บุคคลนั้นใน ภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ ไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์เคยดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลัง ปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ ไม่ใช่กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์ไม่เคยดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ไม่เคยดับ แต่เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็ไม่เคยดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๔** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ โล

ขันธ์		อุนิ 4 นุ/จ โล	๔๗๓/๒๗๓			
กก	คด	อุปฺ1+นิ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**4.3** } 21	✓✓	✓✓		
×	5	**4.4** }		✓×	×✓	
4	4	**1.3** } 4		✓×	×✓	
×	4	**1.4** }		✓×	×✓	
1	1	**1** } 1	✓×			×✓
×	1	**1** }			××	××
5	×	**1** } 5	✓×			×✓
×	×	**1.1** }			××	××
			1	2	3	4

ขันธ์		อุนิ 4 นุ/จ โล	๔๗๗/๒๗๖			
กก	คด	อุปฺ1+นิ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**4.3** } 21	✓✓	✓✓		
×	5	**4.4** }		✓×	×✓	
4	4	**1.3** } 4	✓✓	✓✓		
×	4	**1.4** }		✓×	×✓	
1	1	**1** } 1			××	××
×	1	**1** }			××	××
5	×	**1** } 5	✓×			×✓
×	×	**1.1** }			××	××
			1	2	3	4

อุปปาทนิโรธวาระ
ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสํ จวนฺตานํ อรูปึ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการึ อุปปชฺชนฺตานํ อสญฺญสตฺตึ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอรูปภูมิ เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปึ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสำ จวนฺตานำ อรูปึ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.** เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอรูปภูมิ รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสำ จวนฺตานำ เตสำ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ *(อรูปึ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธะ สังขารักขันธะ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสำ จวนฺตานำ อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสำ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ สัญญาขันธ์จักดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ สัญญาขันธ์ก็จักดับ เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ *(จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **สพฺเพสํ จวนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) และบุคคลที่กำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย *(สพฺเพสํ จวนฺตานํ เตสํ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก *(อสญฺญสตฺตานํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูลละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ ล

ขันธ์			อุนิ 5 นุ/จ ล	๔๘๑					
กำลังเกิด		จด	อุป1+นิ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู		
ลอ.+เยอรูปี	5	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓				
	×	5	**4.3** ป		✓×	×✓			
	4	5	**1.3** อ		✓×	×✓			
	×	5	**1.3** อ		✓×	×✓			
	1	5	**1** ญ	✓✓	✓✓				
	×	5	**1** ญ		✓×	×✓			
ลฯ.	5	5	**1.3** ป	✓✓	✓✓				
	×	×	**1** ป			××	××		
	4	4	**3** อ		✓×	×✓			
	×	×	**1** อ			××	××		
				1	2	3	4		

ขันธ์			อุนิ 5 นุ/จ ล	๔๘๓					
กำลังเกิด		จด	อุป1+นิ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว		
ลอ.+เยอรูปี	5	5	**4.3** ป	✓✓	✓✓				
	×	5	**4.3** ป		✓×	×✓			
	4	5	**1.3** อ	✓✓	✓✓				
	×	5	**1.3** อ		✓×	×✓			
	1	5	**1** ญ		✓×	×✓			
	×	5	**1** ญ		✓×	×✓			
ลฯ.	5	5	**1.3** ป	✓✓	✓✓				
	×	×	**1** ป			××	××		
	4	4	**3** อ	✓✓	✓✓				
	×	×	**1** อ			××	××		
				1	2	3	4		

อุปปาทนิโรธวาระ
ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิสฺสติ** จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชติ** กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์กำลังเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ ปัจจุปปันนานาคตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ โอ

ขันธ์ กก	ขันธ์ จด	อุนิ 5 นุ/จ โอ อุ1+นิ3	๔๘๗ รุ เว	เว รุ	รุ เว	เว รุ
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓
			1	2	3	4

ขันธ์ กก	ขันธ์ จด	อุนิ 5 นุ/จ โอ อุ1+นิ3	๔๘๘ เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××
			1	2	3	4

ความทุกข์ของสตรี ๕ อย่าง คือ

๑. ทุกข์เพราะไปสู่สกุลแห่งสามีย่อมพลัดพรากจากญาติทั้งหลาย

๒. ทุกข์เพราะมีระดู

๓. ทุกข์เพราะมีครรภ์

๔. ทุกข์เพราะคลอดลูก

๕. ทุกข์เพราะต้องบำรุงบำเรอชาย

(สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค เล่ม ๑๘ หน้า ๓๑๔ ฉบับมหาจุฬา.)

"หญิงผู้มีปัญญา มีศีล บำรุงแม่ผัวพ่อผัวดุจเทวดา จงรักภักดีต่อสามี ยังมีอยู่ บุรุษที่เกิดจากหญิงนั้น ย่อมแกล้วกล้า เป็นใหญ่ในทิศได้ บุตรของภรรยาดีเช่นนั้น ก็ครองราชสมบัติได้" (สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม ๑๕ หน้า ๑๕๐ ฉบับมหาจุฬา.)

อิตฺถี ภณฺฑานมุตฺตมํ.

สตรีเป็นของสูงสุดกว่าสมบัติทางโลกทั้งหลาย

(สังยุตตนิกาย สคาถวรรค เล่ม ๑ ภาค ๑ หน้า ๓๑๑ ฉบับมหามกุฏ.)

อุปปาทนิโรธวาระ
ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของ

ปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการา จวนฺตานํ)*

ติ.๑ ผล.๓[๑] ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวการา จวนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

---

[๑] อ.ช.ว. **ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ (แม้ในปัจจนิกนัยก็เป็นเช่นนี้อีก)

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺตๆ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ปรินิพฺพนฺตานำ อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักไม่ดับ แต่รูปขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่กำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ รูปขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **สุ.๑** ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด,สัญญาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชตีติ?**

หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชติ, จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์จักดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็จักดับ เวทนาขันธ์ก็กำลังเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ *(จตุโวการํ ปญฺจโวการํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชติ โน จ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชติ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่ใช่กำลังเกิด แต่สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิด สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชตีติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่ใช่กำลังเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานํ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ โล

ขันธ์			อุนิ 5 นุ/จ โล	๔๙๑					
กำลังเกิด		จด	อุปฺ1+นิ3	รู	เว	เว	รู	รู เว	เว รู
ลำดับ	5	5	**4.3** **4.3** 21	✓	✓	✓	✓		
	×	5				✓	×	×	✓
จะเกิดในปัญจโวกาล	4	4	**1.3** **1.3** 4			✓	×	×	✓
	×	4				✓	×	×	✓
	1	1	**1** **1** 1	✓	×				× ✓
	×	1						×	× ×
ฉ.ต.	5	5	**1.3** **1** 22	✓	✓	✓	✓		
	×	×						×	× ×
	4	4	**3** **1** 4			✓	×	×	✓
	×	×						×	× ×
ฉ.อ.	5	5	**4.3** **4.3** 25	✓	✓	✓	✓		
	×	×						×	× ×
ไม่เกิดในปัญจโวกาล	4	4	**1.3** **1.3** 4			✓	×	×	✓
	×	×						×	× ×
	1	1	**1** **1** 1	✓	×				× ✓
	×	×						×	× ×

1 2 3 4

ขันธ์			อุนิ 5 นุ/จ โล	๔๙๕					
กำลังเกิด		จด	อุปฺ1+นิ3	เว	ส	ส	เว	เว ส	ส เว
ลำดับ	5	5	**4.3** **4.3** 21	✓	✓	✓	✓		
	×	5				✓	×	×	✓
จะเกิดในปัญจโวกาล	4	4	**1.3** **1.3** 4	✓	✓	✓	✓		
	×	4				✓	×	×	✓
	1	1	**1** **1** 1					× ×	× ×
	×	1						× ×	× ×
ฉ.ต.	5	5	**1.3** **1** 22	✓	✓	✓	✓		
	×	×						× ×	× ×
	4	4	**3** **1** 4	✓	✓	✓	✓		
	×	×						× ×	× ×
ฉ.อ.	5	5	**4.3** **4.3** 25	✓	✓	✓	✓		
	×	×						× ×	× ×
ไม่เกิดในปัญจโวกาล	4	4	**1.3** **1.3** 4	✓	✓	✓	✓		
	×	×						× ×	× ×
	1	1	**1** **1** 1					× ×	× ×
	×	×						× ×	× ×

1 2 3 4

อุปปาทนิโรธวาระ
อดีตานาคตวาระ อนุโลม
ปุคคลวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, อิตเรสํ เตสํ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ รูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตะเหล่านั้น รูปขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) *(อิตเรสํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิตฺถ** เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธะ สังขารักขันธะ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, อิตเรสํ เตสํ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ เวทนาขันธ์เคยเกิด แต่สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตะเหล่านั้น เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด สัญญาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการ-ภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

และ ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ และกำลังตายใน ๓๐ ภูมิ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **นตฺถิ** ไม่มี

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิตฺถ** เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ไม่มี เมื่อองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทไม่มีแล้ว
อธ. ของสัง. ก็ไม่มีเหมือนกัน [เป็นโมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย *(ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ)*

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี

สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ อตีตานาคตวาระ ปุคคลวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ ล

ขันธ์			อุนิ 6 นุ/จ ล	๔๙๙/๔๐๑						
	เคยเกิด	จด	อุป2+นิ3	รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว รู
อุ+นิ+ญ	5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓			
	5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓			
	5	5	**1.3** อ	✓	✓	✓	✓			
	5	5	**1.3** อ	✓	✓	✓	✓			
	5	5	**1** ญ	✓	✓	✓	✓			
	5	5	**1** ญ	✓	✓	✓	✓			
ส.	5	5	**1.3** ป	✓	✓	✓	✓			
	5	×	**1** ป	✓	×					× ✓
	5	4	**3** อ	✓	✓	✓	✓			
	5	×	**1** อ	✓	×					× ✓

1 2 3 4

ขันธ์			อุนิ 6 นุ/จ ล	๕๐๐/๔๐๒						
	เคยเกิด	จด	อุป2+นิ3	เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส เว
อุ+นิ+ญ	5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓			
	5	5	**4.3** ป	✓	✓	✓	✓			
	5	5	**1.3** อ	✓	✓	✓	✓			
	5	5	**1.3** อ	✓	✓	✓	✓			
	5	5	**1** ญ	✓	✓	✓	✓			
	5	5	**1** ญ	✓	✓	✓	✓			
ส.	5	5	**1.3** ป	✓	✓	✓	✓			
	5	×	**1** ป	✓	×					× ✓
	5	4	**3** อ	✓	✓	✓	✓			
	5	×	**1** อ	✓	×					× ✓

1 2 3 4

อุปปาทนิโรธวาระ
อตีตานาคตวาระ อนุโลม
โอกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อสญฺญสตฺเต ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**
ในอสัญญสัตตภูมินั้น รูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น รูปขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อรูเป ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ปญฺจโวกาเร ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.**
ในอรูปภูมินั้น เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมินั้น,
ในปัญจโวการภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
และ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
รูปขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **นิรุชฺฌิสฺสติ** จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อุปฺปชฺชิตฺถ** เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์เคยเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔
ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**
เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **ยตฺถ วา ปน สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?**
หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ

— จบ อุปปาทนิโรธวาระ อตีตานาคตวาระ โอกาสวาระ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ โอ

ขันธ์		อุนิ 6 นุ/จ โอ	๕๐๓			
คก	จด	อุ2+นิ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**		✓×	× ✓	
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**	✓×			× ✓
			1	2	3	4

ขันธ์		อุนิ 6 นุ/จ โอ	๕๐๔			
คก	จด	อุ2+นิ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**ปัญจโวการ.26**	✓✓	✓✓		
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**	✓✓	✓✓		
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**			××	××
			1	2	3	4

สตรีทั้งหลาย : มีความประสงค์ มีความนิยม มีความมั่นใจ มีความต้องการ และมีสิ่งอันเป็นที่สุด คือ

มีความประสงค์	ในบุรุษ
มีความนิยม	ในเครื่องประดับ
มีความมั่นใจ	ในบุตร
มีความต้องการ	ไม่ให้หญิงอื่นร่วมสามีด้วย
มีความเป็นใหญ่ในบ้าน	เป็นที่สุด.

(พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ฉักกนิบาต เล่ม ๒๒ หน้า ๕๒๒ ฉบับมหาจุฬา.)

หญิงชายผูกพันกันด้วยอาการ ๘ อย่าง คือ

๑. ด้วยรูป ๒. ด้วยการยิ้มแย้ม ๓. ด้วยคำพูด ๔. ด้วยเพลงขับ
๕. ด้วยการร้องไห้ ๖. ด้วยอากัปกิริยา ๗. ด้วยของกำนัล ๘. ด้วยผัสสะ

(พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย อัฏฐกนิบาต เล่ม ๔ หน้า ๓๙๗ ฉบับมหามกุฏ.)

อุปปาทนิโรธวาระ
อตีตานาคตวาระ อนุโลม
ปุคคโลกาสวาระ
๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตะเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?**

หรือว่าเวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด,รูปขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, อิตเรสํ ปญฺจโวการานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักดับ แต่รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิที่นอกจากสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักดับ รูปขันธ์ก็เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ [๑]ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสำ ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสำ อุปปชฺชนฺตานำ อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

[๒]ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ [๑]ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสำ ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

---

[๑] อ.ช.ว. **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)

[๒] อ.ช.ว. **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ (แม้ในปัจจนิกนัยก็เป็นเช่นนี้อีก)

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?** รูปขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด,เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ อรูปานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ อรูเป ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น รูปขันธ์ไม่เคยเกิด แต่เวทนาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ ในภูมินั้น รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิด เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?** หรือว่า เวทนาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ รูปกฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ อรูเป ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ รูปกฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญ-สัตตภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์จักไม่ดับ แต่รูปขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่กำลังปรินิพพานในอรูปภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็จักไม่ดับ รูปขันธ์ก็ไม่เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

[๒]**ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ **ติ.๑ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับอรูปภูมิ ๔ *(อรูปานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ ปรินิพพันตะโดยตรง *(อรูเป ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ ปรินิพพันตะโดยอ้อม

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ปรินิพพันตะโดยอ้อม *(ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานำ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ ปรินิพพันตะโดยตรง *(อรูเป ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ติ.๑ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่า ภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔ ปรินิพพันตะโดยอ้อม

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธะ สังขารักขันธะ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

อตีตานาคตวาระ อนุโลม

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสตีติ?** เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, อิตเรสำ จตุโวการานำ ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ.** เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์เคยเกิด แต่สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, บุคคลที่นอกจากปรินิพพันตะเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด สัญญาขันธ์ก็จักดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถาติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสำ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ อุปฺปชฺชิตฺถ, อิตเรสำ จตุโวการานำ ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ อุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์จักดับ แต่เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิที่นอกจากสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็จักดับ เวทนาขันธ์ก็เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการ-ภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

และ [๑]ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสำ จตุโวการานำ ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

และ [๑]ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) *(อิตเรสำ จตุโวการานำ ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

---

[๑] อ.ช.ว. **ปุ.๔ ผล.๓** ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะดับในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) แม้ในปฏิโลมก็เป็นเช่นนี้อีก

อตีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. เวทนากขันธมูละ สัญญากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **ยสฺส ยตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, ตสฺส ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสตีติ?**

เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิดแก่บุคคลใดในภูมิใด, สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ โน จ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น เวทนาขันธ์ไม่เคยเกิด แต่สัญญาขันธ์จักดับแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิและบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิด สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับ

ปฏิ.ปุ. **ยสฺส วา ปน ยตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ, ตสฺส ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถาติ?** หรือว่า สัญญาขันธ์จักไม่ดับแก่บุคคลใดในภูมิใด, เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิดแก่บุคคลนั้นในภูมินั้นใช่ไหม?

วิ. **ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ น นิรุชฺฌิสฺสติ โน จ เตสํ ตตฺถ เวทนากฺขนฺโธ นุปฺปชฺชิตฺถ, สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ อสญฺญสตฺตานํ เตสํ ตตฺถ สญฺญากฺขนฺโธ จ น นิรุชฺฌิสฺสติ เวทนากฺขนฺโธ จ นุปฺปชฺชิตฺถ.**

เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์จักไม่ดับ แต่เวทนาขันธ์เคยเกิดแก่บุคคลเหล่านั้นในภูมินั้น, เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ และบุคคลที่เกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิ ในภูมินั้น สัญญาขันธ์ก็จักไม่ดับ เวทนาขันธ์ก็ไม่เคยเกิด

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ)*

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **พระอรหันตบุคคล ๑** ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการ-ภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔) ปรินิพพันตะโดยตรง *(ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

ปุ.๔ ผล.๓ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ และจะไม่เกิดในภูมิที่ตนเกิดอยู่อีก ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕) ปรินิพพันตะโดยอ้อม

และ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง **พระอนาคามีบุคคล ๑** ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕ *(สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

สุ.๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑ *(อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ)*

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ สัญญากขันธมูลี

— จบ เวทนากขันธมูลละ —

สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ คือ สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี
สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ คือ วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูละ
— จบ อุปปาทนิโรธวาระ อตีตานาคตวาระ ปุคคโลกาสวาระ —
— จบ ปวัตติวาระ แต่เพียงนี้ —

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ โล

ขันธ์			อุนิ 6 นุ/จ โล	๕๐๗/๔๐๙			
	เคยเกิด	จด	อุปฺ2+นิ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
จุติ-จิต	×	5	**1**		✓×	×✓	
	×	×	**1.1** 5			××	××
ไม่เกิดในภูมิสี่เบื้องต่ำ เกิดในภูมิสี่บน อี.จ.อ.	5	5	**4.3**	✓✓	✓✓		
	5	×	**4.3** 21	✓×			×✓
	4	4	**1.3**		✓×	×✓	
	4	×	**1.3** 4			××	××
	1	1	**1**	✓×			×✓
	1	×	**1** 1	✓×			×✓
ดิ.ต.	5	5	**1.3**	✓✓	✓✓		
	5	×	**1** 17	✓×			×✓
	4	4	**3**		✓×	×✓	
	4	×	**1** 4			××	××
เกิดในภูมิสี่เบื้องต่ำ เกิดในภูมิสี่บน อี.จ.อ.	5	5	**4.3**	✓✓	✓✓		
	5	×	**4.3** 21	✓×			×✓
	4	4	**1.3**		✓×	×✓	
	4	×	**1.3** 4			××	××
	1	1	**1**	✓×			×✓
	1	×	**1** 1	✓×			×✓
ปฏิสนธิ	×	5	**1**		✓×	×✓	
	×	×	**1.1** 5			××	××

ขันธ์			อุนิ 6 นุ/จ โล	๕๑๑/๔๑๓			
	เคยเกิด	จด	อุปฺ2+นิ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
จุติ-จิต	×	5	**1**		✓×	×✓	
	×	×	**1.1** 5			××	××
ไม่เกิดในภูมิสี่เบื้องต่ำ เกิดในภูมิสี่บน อี.จ.อ.	5	5	**4.3**	✓✓	✓✓		
	5	×	**4.3** 21	✓×			×✓
	4	4	**1.3**	✓✓	✓✓		
	4	×	**1.3** 4	✓×			×✓
	1	1	**1**			××	××
	1	×	**1** 1			××	××
ดิ.ต.	5	5	**1.3**	✓✓	✓✓		
	5	×	**1** 17	✓×			×✓
	4	4	**3**	✓✓	✓✓		
	4	×	**1** 4	✓×			×✓
เกิดในภูมิสี่เบื้องต่ำ เกิดในภูมิสี่บน อี.จ.อ.	5	5	**4.3**	✓✓	✓✓		
	5	×	**4.3** 21	✓×			×✓
	4	4	**1.3**	✓✓	✓✓		
	4	×	**1.3** 4	✓×			×✓
	1	1	**1**			××	××
	1	×	**1** 1			××	××
ปฏิสนธิ	×	5	**1**		✓×	×✓	
	×	×	**1.1** 5			××	××

สรุปกาลทั้ง ๖ ที่แสดงเหมือนกันและต่างกัน

กาล 1 ล กับ**กาล 1 โล** แสดงเหมือนกัน ต่างกันแต่ตรงต่อท้าย อธ. มีกับจำนวนภูมิด้วย

กาล 2 ล แสดง รูปกับนาม เหมือน นามกับนาม และแสดงเหมือนกันทั้ง 3 วาระด้วย

กาล 2 โล แสดง รูปกับนาม เหมือนกันทั้ง 3 วาระ และแสดง นามกับนาม เหมือนกันทั้ง 3 วาระ (คือ อุปปาทวาระ นิโรธวาระ อุปปาทนิโรธวาระ)

กาล 4 ล ของอุปปาทวาระและอุปปาทนิโรธวาระ แสดงเหมือนกัน ต่างกันแต่ตรง อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด ให้เปลี่ยนเป็น นิรุชฺฌิตฺถ เคยดับ

กาล 4 โล ของอุปปาทวาระและอุปปาทนิโรธวาระ แสดงเหมือนกัน ต่างกันแต่ตรง อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด ให้เปลี่ยนเป็น นิรุชฺฌิตฺถ เคยดับ

กาล 6 ล ของอุปปาทวาระ รูปกับนาม แสดงอย่างไร นามกับนาม ก็แสดงเหมือนกัน

กาล 6 ล ของนิโรธวาระกับอุปปาทนิโรธวาระ รูปกับนาม แสดงอย่างไร นามกับนาม ก็แสดงเหมือนกัน ต่างกันแต่ตรง นิรุชฺฌิตฺถ เคยดับ ให้เปลี่ยนเป็น อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด

กาล 6 โล ของนิโรธวาระกับอุปปาทนิโรธวาระ แสดงเหมือนกัน ต่างกันแต่ตรง นิรุชฺฌิตฺถ เคยดับ ให้เปลี่ยนเป็น อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด

สำหรับ กาล 3 ล/ 3 โล และ กาล 5 ล/ 5 โล แสดงไม่เหมือนกัน

อิตเรสำ มีในกาล 3 ลโล/ กาล 4 โล/ กาล 5 ลโล/ กาล 6 ลโล

อิตเรสำ มีในอนุโลมนัย ตรง 2 บทเท่านั้น และมี 2 ประการคือ

1.ถ้า อิตเรสำ นั้นเว้นบุคคล ให้แปล อิตเรสำ ก่อนศัพท์อื่น

2.ถ้า อิตเรสำ นั้นเว้นสุทธาวาสภูมิ ให้แปล อิตเรสำ ทีหลังศัพท์อื่น

อิตเรสำ ที่เว้นบุคคล มีในกาล 3 ลโล กาล 5 ลโล กาล 6 ลโล

อิตเรสำ ที่เว้นสุทธาวาสภูมิ มีในกาล 4 โล และกาล 6 โล

ปริญญาวาระ

เมื่อพระองค์ทรงแสดง “ปวัตติวาระ” จบลงแล้ว ทรงแสดงปริญญาวาระ ต่อไป ปริญญาวาระนี้ แบ่งออกเป็น ๖ อย่าง คือ **๑. ปัจจุปปันนวาระ ๒. อตีตวาระ ๓. อนาคตวาระ ๔. ปัจจุปปันนาตีตวาระ ๕. ปัจจุปปันนานาคตวาระ ๖. อตีตานาคตวาระ**

ในวาระหนึ่งๆ แบ่งออกเป็น ๒ อย่าง คือ ๑. อนุโลม ๒. ปัจจนิก

ในปริญญาวาระนี้ พระองค์ทรงแสดงแต่ปุคคลวาระอย่างเดียว การที่พระองค์ทรงแสดงแต่ปุคคลวาระอย่างเดียวนั้น ก็เพราะว่าคำวิสัชนาในปุคคลวาระเป็นอย่างไร คำวิสัชนาในโอกาสวาระและปุคคโลกาสวาระก็คงเป็นเช่นเดียวกัน ไม่มีพิเศษออกไปแต่อย่างใด การที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่า ธรรมดาการรู้แจ้งในรูปนามขันธ์ ๕ นี้ มิได้เกี่ยวกับภูมิ คงเกี่ยวกับบุคคลเท่านั้น ที่จะมีการรู้แจ้งในรูปนามขันธ์ ๕ ได้ ด้วยเหตุนี้ในปริญญาวาระนี้ จึงทรงแสดงแต่ปุคคลวาระ

บุคคล ๑๐ จำพวกที่แสดงในปริญญาวาระ

เอตฺถ จ ปุถุชฺชโน อฏฺฐ จ อริยาติ นว ปุคฺคลา, เตสุ ปุถุชฺชโน ภพฺพาภพฺพวเสน ทุวิโธ. ในปริญญาวาระนี้ มีบุคคล ๙ จำพวกคือ ปุถุชน ๑ อริยบุคคล ๘ ในบรรดาบุคคล ๙ จำพวกนั้น ปุถุชนมี ๒ พวกคือ ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ ฉะนั้นรวมเป็นบุคคล ๑๐ จำพวก

จำแนกบุคคล ๑๐ โดยกาล ๓

อรหัตตมัคคบุคคล ๑ กำลังรู้รอบ รูปนามขันธ์ ๕ เท่านั้น (ปริชานาติ) ไม่ใช่เคยรู้รอบ (น ปริชานิตฺถ) ไม่ใช่จักรู้รอบ (น ปริชานิสฺสติ)

อรหัตตผลบุคคล ๑ เคยรู้รอบ รูปนามขันธ์ ๕ เท่านั้น (ปริชานิตฺถ) ไม่ใช่กำลังรู้รอบ (น ปริชานาติ) ไม่ใช่จักรู้รอบ (น ปริชานิสฺสติ)

ภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓ จักรู้รอบ รูปนามขันธ์ ๕ เท่านั้น (ปริชานิสฺสติ) ไม่ใช่กำลังรู้รอบ (น ปริชานาติ) ไม่ใช่เคยรู้รอบ (น ปริชานิตฺถ)

อภัพพปุถุชน ๑ ไม่ใช่กำลังรู้รอบ (น ปริชานาติ) ไม่ใช่เคยรู้รอบ (น ปริชานิตฺถ) ไม่ใช่จักรู้รอบ (น ปริชานิสฺสติ) รูปนามขันธ์ ๕

จำแนกกาลทั้ง ๓ โดยบุคคล ๑๐

ผู้ที่กำลังรู้รอบ รูปนามขันธ์ ๕ (ปริชานาติ) นั้นได้แก่ **อรหัตตมัคคบุคคล ๑**

ผู้ที่เคยรู้รอบ รูปนามขันธ์ ๕ (ปริชานิตฺถ) นั้นได้แก่ **อรหัตตผลบุคคล ๑**

ผู้ที่จักรู้รอบ รูปนามขันธ์ ๕ (ปริชานิสฺสติ) นั้นได้แก่ **ภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓**

ผู้ที่ไม่ใช่กำลังรู้รอบ รูปนามขันธ์ ๕ (น ปริชานาติ) นั้นได้แก่ **ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ อริยบุคคล ๗** (เว้นอรหัตตมัคคบุคคล ๑)

ผู้ที่ไม่ใช่เคยรู้รอบ รูปนามขันธ์ ๕ (น ปริชานิตฺถ) นั้นได้แก่ **ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ อริยบุคคล ๗** (เว้นอรหัตตผลบุคคล ๑)

ผู้ที่ไม่ใช่จักรู้รอบ รูปนามขันธ์ ๕ (น ปริชานิสฺสติ) นั้นได้แก่ **อภัพพปุถุชน ๑ อรหัตตมัคคบุคคล ๑ อรหัตตผลบุคคล ๑**

อธิบายอภัพพปุถุชน

ในที่นี้ อภัพพปุถุชน ๑ นั้น หมายความว่า ปุถุชนใดจะไม่ได้มรรคผลในชาตินี้ บุคคลนั้นเรียกว่า อภัพพปุถุชน นับตั้งแต่ภพที่ ๒ เป็นต้นไปนั้น จะได้มรรคผลหรือจะไม่ได้มรรคผลนั้น ก็ไม่มีการเรียกว่า อภัพพปุถุชนแต่อย่างใด คงกำหนดหมายเอาเฉพาะแต่ในปัจจุบันภพ ภพนี้ภพเดียวเท่านั้น

ด้วยเหตุนี้ในคำว่า **เย ปุถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ** ปุถุชนเหล่าใดจะไม่ได้มรรคนั้นก็ได้แก่ อภัพพปุถุชน คือปุถุชนที่ไม่มีโอกาสจะได้มรรคผลในปัจจุบันภพนั้นเอง โดยทำนองเดียวกันนี้ คำว่า **เย ปุถุชฺชนา มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ** ปุถุชนเหล่าใดจะได้มรรคนั้นก็คงจะได้แก่ ภัพพปุถุชน คือปุถุชนที่จะได้มรรคผลในปัจจุบันภพนั่นเอง มิได้กำหนดหมายเอาว่า จะได้มรรคผลต่อไปในภพหน้า

ปริญญาวาระ

ปัจจุปปันนวาระ อนุโลม

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ ปริชานาติ, โส เวทนากฺขนฺธํ ปริชานาตีติ?**

บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ ปริชานาติ, โส รูปกฺขนฺธํ ปริชานาตีติ?**

หรือว่า บุคคลใดกำลังรู้รอบเวทนาขันธ์, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบรูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ ปริชานาติ** เป็นสันนิฏฐานบท

โส เวทนากฺขนฺธํ ปริชานาติ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรหัตตมรรคบุคคล ๑**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นปัจฉาปัญหา ถามว่า บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิวจนวิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า อรหัตตมรรคบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็กำลังรู้รอบเวทนาขันธ์ด้วย

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรหัตตมรรคบุคคล ๑**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ปัจจุปปันนวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ น ปริชานาติ, โส เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานาตีติ?**

บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานาติ, โส รูปกฺขนฺธํ น ปริชานาตีติ?**

หรือว่า บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบเวทนาขันธ์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ อธ. ของสัน. ได้แก่ **ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ อริยบุคคล ๗** (เว้นอรหัตตมรรคบุคคล ๑)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ อริยบุคคล ๗** (เว้นอรหัตตมรรคบุคคล ๑)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

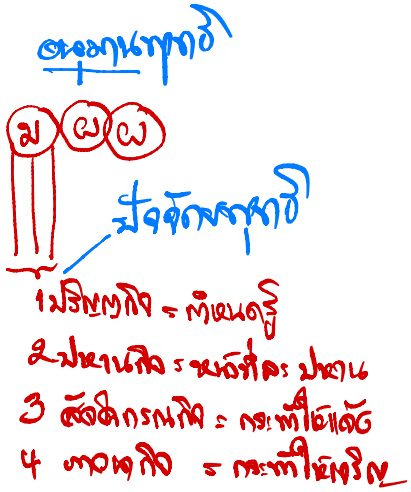
หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับ เวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

เวทนากขันธมูละ มีมูลี ๓ สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ เหล่านี้ แสดงเหมือนกันกับ รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลี

— จบ ปัจจุปปันนวาระ ปุคคลวาระ —

รู้รอบ	ปริญญา. 1 นฺ/จ ล ปริ.1 + ปริ.1	ปริชานาติ ๕๑๙ รู เว เว รู		รู เว เว รู	
กำลัง	**อรม.๑**	✓✓	✓✓		
เคย	**อรผ.๑**			✗✗	✗✗
จัก	**ภัพพปุ.๑** **มต.๓** **ผต.๓**			✗✗	✗✗
ไม่ใช่	**อภัพพปุ.๑**			✗✗	✗✗
		1	2	3	4

อดีตวาระ อนุโลม

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ ปริชานิตฺถ, โส เวทนากฺขนฺธํ ปริชานิตฺถาติ?**

บุคคลใดเคยรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ ปริชานิตฺถ, โส รูปกฺขนฺธํ ปริชานิตฺถาติ?**

หรือว่า บุคคลใดเคยรู้รอบเวทนาขันธ์, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบรูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรหัตตผลบุคคล ๑**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรหัตตผลบุคคล ๑**

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อดีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถ, โส เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถาติ?**

บุคคลใดไม่ใช่เคยรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถ, โส รูปกฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถาติ?**

หรือว่า บุคคลใดไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่เคยรู้รอบรูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ อริยบุคคล ๗** (เว้นอรหัตตผลบุคคล ๑)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ อริยบุคคล ๗** (เว้นอรหัตตผลบุคคล ๑)

อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

เวทนากขันธมูละ มีมูลี ๓ สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ เหล่านี้ แสดงเหมือนกันกับ รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลี

รู้รอบ	ปริญญา. 2 นุ/จ ล ปริ.2 + ปริ.2	ปริชานิตฺถ ๕๒๑ รู เว เว รู			
				รู เว	เว รู
กำลัง	**อรม.๑**			XX	XX
เคย	**อรผ.๑**	✓✓	✓✓		
จัก	**ภัพพปุ.๑** **มต.๓** **ผต.๓**			XX	XX
ไม่ใช่	**อภัพพปุ.๑**			XX	XX
		1	2	3	4

— จบ อตีตวาระ ปุคคลวาระ —

อนาคตวาระ อนุโลม

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ ปริชานิสฺสติ, โส เวทนากฺขนฺธํ ปริชานิสฺสตีติ?**

บุคคลใดจักรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ปฏิ.ปุ. **โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ ปริชานิสฺสติ, โส รูปกฺขนฺธํ ปริชานิสฺสตีติ?**

หรือว่า บุคคลใดจักรู้รอบเวทนาขันธ์, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบรูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อามนฺตา** ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ภัพพปุ.๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓**
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ภัพพปุ.๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓**
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

อนาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ น ปริชานิสฺสติ, โส เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิสฺสตีติ?**
บุคคลใดไม่ใช่จักรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ปฏิ.ปุ. **โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิสฺสติ, โส รูปกฺขนฺธํ น ปริชานิสฺสตีติ?**
หรือว่า บุคคลใดไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่จักรู้รอบรูปขันธ์ใช่ไหม?
วิ. **อามนฺตา** ใช่
ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อภัพพปุ.๑ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อรหัตตผลบุคคล ๑**
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อภัพพปุ.๑ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อรหัตตผลบุคคล ๑**
อธ. ของสัง. เหมือนกัน [เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

— จบ อนาคตวาระ ปุคคลวาระ —

รู้รอบ	ปริญญา. 3 นุ/จ ล ปริ.3 + ปริ.3	ปริชานิสฺสติ ๕๒๒ รู เว เว รู		รู เว เว รู	
กำลัง	**อรม.๑**			✗✗	✗✗
เคย	**อรผ.๑**			✗✗	✗✗
จัก	**ภัพพปุ.๑ มต.๓ ผต.๓**	✓✓	✓✓		
ไม่ใช่	**อภัพพปุ.๑**			✗✗	✗✗
		1	2	3	4

ปัจจุปปันนาตีตวาระ อนุโลม

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ ปริชานาติ, โส เวทนากฺขนฺธํ ปริชานิตฺถาติ?**

บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

ปฏิ.ปุ. **โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ ปริชานิตฺถ, โส รูปกฺขนฺธํ ปริชานาตีติ?**

หรือว่า บุคคลใดเคยรู้รอบเวทนาขันธ์, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบรูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

แสดงองค์ธรรมและการจำแนกโกฏฐาส

ในอนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ ปริชานาติ** เป็นสันนิฏฐานบท

โส เวทนากฺขนฺธํ ปริชานิตฺถ เป็นสังสยบท

อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรหัตตมรรคบุคคล ๑**

อธ. ของสัง. ไม่มี

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็นโมฆปัญหา ถามว่า บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม? พระองค์จึงทรงแก้โดยปฏิเสธวิสัชนาว่า **โน** ซึ่งเป็นคำวิสัชนาปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่า อรหัตตมรรคบุคคล ๑ ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่ากำลังรู้รอบรูปขันธ์ แต่ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรหัตตผลบุคคล ๑**

อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นโมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา]

ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ น ปริชานาติ, โส เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถาติ?**

บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อรหา รูปกฺขนฺธํ น ปริชานาติ โน จ เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถ, อคฺคมคฺคสมงฺคิญฺจ อรหนฺตญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคลา รูปกฺขนฺธญฺจ น ปริชานนฺติ เวทนากฺขนฺธญฺจ น ปริชานิตฺถ.**

อรหัตตผลบุคคล ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์ แต่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์, ยกเว้นอรหัตต-มรรคบุคคล และอรหัตตผลบุคคลเสียแล้ว บุคคลที่เหลือนอกนั้น ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์ และไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์

ปฏิ.ปุ. **โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถ, โส รูปกฺขนฺธํ น ปริชานาตีติ?**

หรือว่า บุคคลใดไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อคฺคมคฺคสมงฺคี เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถ โน จ รูปกฺขนฺธํ น ปริชานาติ, อคฺคมคฺคสมงฺคิญฺจ อรหนฺตญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคลา เวทนากฺขนฺธญฺจ น ปริชานิตฺถ รูปกฺขนฺธญฺจ น ปริชานนฺติ.**

อรหัตตมรรคบุคคล ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์ แต่กำลังรู้รอบรูปขันธ์, ยกเว้นอรหัตตมรรคบุคคล และอรหัตตผลบุคคลเสียแล้ว บุคคลที่เหลือนอกนั้น ไม่ใช่เคยรู้รอบเวทนาขันธ์ และไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรหัตตผลบุคคล ๑**

และ ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรหัตตมรรคบุคคล ๑**

และ ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

— จบ ปัจจุปปันนาตีตวาระ ปุคคลวาระ —

รู้รอบ	ปริญญา. 4 นุ/จ ล ปริ.1 + ปริ.2	ปริชานาติ+ปริชานิตฺถ รุ เว เว รุ		รุ เว เว รุ	
กำลัง	**อรม.๑**	✓×			×✓
เคย	**อรผ.๑**		✓×	×✓	
จัก	**ภัพพปุ.๑** **มต.๓** **ผต.๓**			××	××
ไม่ใช่	**อภัพพปุ.๑**			××	××

1 2 3 4

ปัจจุปปันนานาคตวาระ อนุโลม

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ ปริชานาติ, โส เวทนากฺขนฺธํ ปริชานิสฺสตีติ?**
บุคคลใดกำลังรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

ปฏิ.ปุ. **โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ ปริชานิสฺสติ, โส รูปกฺขนฺธํ ปริชานาตีติ?**
หรือว่า บุคคลใดจักรู้รอบเวทนาขันธ์, บุคคลนั้นก็กำลังรู้รอบรูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรหัตตมรรคบุคคล ๑**
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นโมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ภัพพปุ.๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓**
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นโมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา]

ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ น ปริชานาติ, โส เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิสฺสตีติ?**
บุคคลใดไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เย มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ เต รูปกฺขนฺธํ น ปริชานนฺติ โน จ เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิสฺสนฺติ, อรหา เย จ ปุถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต รูปกฺขนฺธญฺจ น ปริชานนฺติ เวทนากฺขนฺธญฺจ น ปริชานิสฺสนฺติ.**

บุคคลเหล่าใดจักได้มรรค บุคคลเหล่านั้น ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์ แต่จักรู้รอบเวทนาขันธ์, อรหัตตผลบุคคลก็ดี ปุถุชนเหล่าใดจักไม่ได้มรรคปุถุชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์ และไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์

ปฏิ.ปุ. **โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิสฺสติ, โส รูปกฺขนฺธํ น ปริชานาตีติ?**

หรือว่า บุคคลใดไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อคฺคมคฺคสมงฺคี เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิสฺสติ โน จ รูปกฺขนฺธํ น ปริชานาติ, อรหา เย จ ปุถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต เวทนากฺขนฺธญฺจ น ปริชานิสฺสนฺติ รูปกฺขนฺธญฺจ น ปริชานนฺติ.**

อรหัตตมรรคบุคคล ไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์ แต่กำลังรู้รอบรูปขันธ์, อรหัตตผลบุคคลก็ดี ปุถุชนเหล่าใดจักไม่ได้มรรคปุถุชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์ และไม่ใช่กำลังรู้รอบรูปขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ภัพพปุ.๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓ และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปุถุชน ๑**

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรหัตตมรรคบุคคล ๑ และ อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปุถุชน ๑**

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

— จบ ปัจจุปปันนานาคตวาระ ปุคคลวาระ —

รู้รอบ	ปริญญา. 5 นฺ/จ ล ปริ.1 + ปริ.3	ปริชานาติ+ปริชานิสฺสติ			
		รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
กำลัง	**อรม.๑**	✓×			×✓
เคย	**อรผ.๑**			××	××
จัก	**ภัพพปุ.๑** **มต.๓** **ผต.๓**		✓×	×✓	
ไม่ใช่	**อภัพพปุ.๑**			××	××
		1	2	3	4

อดีตานาคตวาระ อนุโลม

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ ปริชานิตฺถ, โส เวทนากฺขนฺธํ ปริชานิสฺสตีติ?**
บุคคลใดเคยรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็จักรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

ปฏิ.ปุ. **โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ ปริชานิสฺสติ, โส รูปกฺขนฺธํ ปริชานิตฺถาติ?**
หรือว่า บุคคลใดจักรู้รอบเวทนาขันธ์, บุคคลนั้นก็เคยรู้รอบรูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **โน** ไม่ใช่

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรหัตตผลบุคคล ๑**
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นโมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา]
ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ภัพพปุ.๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓**
อธ. ของสัง. ไม่มี [เป็นโมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา]

อดีตานาคตวาระ ปัจจนิก

๑. รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลียมกะ

อนุ.ปุ. **โย รูปกฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถ, โส เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิสฺสตีติ?**
บุคคลใดไม่ใช่เคยรู้รอบรูปขันธ์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **เย มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ เต รูปกฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถ โน จ เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิสฺสนฺติ, อคฺคมคฺคสมงฺคี เย จ ปุถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต รูปกฺขนฺธญฺจ น ปริชานิตฺถ เวทนากฺขนฺธญฺจ น ปริชานิสฺสนฺติ.**

บุคคลเหล่าใดจักได้มรรคบุคคลเหล่านั้น ไม่ใช่เคยรู้รอบรูปขันธ์ แต่จักรู้รอบเวทนาขันธ์, อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุถุชนเหล่าใดจักไม่ได้มรรค ปุถุชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่เคยรู้รอบรูปขันธ์ และไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์

ปฏิ.ปุ. **โย วา ปน เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิสฺสติ, โส รูปกฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถาติ?**

หรือว่า บุคคลใดไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์, บุคคลนั้นก็ไม่ใช่เคยรู้รอบรูปขันธ์ใช่ไหม?

วิ. **อรหา เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิสฺสติ โน จ รูปกฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถ, อคฺคมคฺคสมงฺคี เย จ ปุถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต เวทนากฺขนฺธญฺจ น ปริชานิสฺสนฺติ รูปกฺขนฺธญฺจ น ปริชานิตฺถ.**

อรหัตตผลบุคคล ไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์ แต่เคยรู้รอบรูปขันธ์, อรหัตตมรรคบุคคลก็ดี ปุถุชนเหล่าใดจักไม่ได้มรรคปุถุชนเหล่านั้นก็ดี ไม่ใช่จักรู้รอบเวทนาขันธ์ และไม่ใช่เคยรู้รอบรูปขันธ์

ในอนุ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **ภัพพปุ.๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓ และ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อภัพพปุถุชน ๑**

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ในปฏิ.ปุ. อธ. ของสัน. ได้แก่ **อรหัตตผลบุคคล ๑ และ อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อภัพพปุถุชน ๑**

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

หมายเหตุ : สัญญากขันธมูลี สังขารักขันธมูลี วิญญาณักขันธมูลี แสดงเหมือนกันกับเวทนากขันธมูลี

— จบ รูปักขันธมูละ —

เวทนากขันธมูละ มีมูลี ๓ สัญญากขันธมูละ มีมูลี ๒ สังขารักขันธมูละ มีมูลี ๑ เหล่านี้ แสดงเหมือนกันกับ รูปักขันธมูละ เวทนากขันธมูลี

รู้รอบ	ปริญญา. 6 นฺ/จ ล ปริ.2 + ปริ.3	ปริชานิตฺถ+ปริชานิสฺสติ รู เว เว รู			
		รู	เว	เว	รู
กำลัง	**อรม.๑**			××	××
เคย	**อรผ.๑**	✓×			×✓
จัก	**ภัพพปุ.๑** **มต.๓** **ผต.๓**		✓×	×✓	
ไม่ใช่	**อภัพพปุ.๑**			××	××

1 2 3 4

— จบ อตีตานาคตวาระ ปุคคลวาระ —

ปริญฺญาวาโร นิฏฺฐิโต

— จบ ปริญญาวาระ —

ขนฺธนิสฺสยยมกำ นิฏฺฐิตำ

— จบ ขันธนิสสยยมกะ แต่เพียงนี้ —

สรุปปริญญาวาระ

กาล ๑ ๒ ๓ ทั้งอนุโลมนัยและปัจจนิกนัย เป็นปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา **อามนฺตา**

กาล ๔ ๕ ๖ เฉพาะอนุโลมนัย เป็นโมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา **โน**

กาล ๔ ๕ ๖ เฉพาะปัจจนิกนัย เป็นปริปุณณปัญหา สรุปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดย**ตรง**

4 นปริ1 + นปริ2 / นปริ2 + นปริ1

5 นปริ1 + นปริ3 / นปริ3 + นปริ1

6 นปริ2 + นปริ3 / นปริ3 + นปริ2

วิธีหาคำวิสัชนาของปริญญาวาระกาล ๔-๕-๖ ปัจจนิก

คำวิสัชนาบทเดียวให้ดูตรงกิริยาศัพท์ของสังสยบทเป็นหลัก

คือดูกิริยาศัพท์ของสังสยบทว่า ถ้าปฏิเสธบุคคลไหนให้นำบุคคลนั้นมาวิสัชนาเป็นบทเดียว เช่น **น ปริชานิตฺถาติ?** ปฏิเสธอรหัตตผลบุคคล ๑ ให้นำอรหัตตผลบุคคล ๑ นั้นมาวิสัชนาว่า **อรหา...** แล้วจึงลอกไปตามโจทย์ และเติมคำว่า **โน จ...** ด้วย

ถ้าเป็น **น ปริชานาตีติ?** ปฏิเสธอรหัตตมรรคบุคคล ๑ ให้นำอรหัตตมรรคบุคคล ๑ นั้นมาวิสัชนาว่า **อคฺคมคฺคสมงฺคี...** แล้วจึงลอกไปตามโจทย์ และเติมคำว่า **โน จ...** ด้วย

ถ้าเป็น **น ปริชานิสฺสตีติ?** ปฏิเสธ ๗ บุคคลคือ ภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ให้นำ ๗ บุคคลเหล่านั้น มาวิสัชนาว่า **เย มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ เต...** แล้วจึงลอกไปตามโจทย์ และเติมคำว่า **โน จ...** ด้วย

คำวิสัชนาทั้งสองบทให้ดูตรงกิริยาศัพท์ของสันนิฏฐานบทเป็นหลัก

คือดูกิริยาศัพท์ของสันนิฏฐานบทว่า ถ้าปฏิเสธบุคคลไหนให้นำบุคคลนั้นไปรวมกับบุคคลที่ถูกปฏิเสธในฝ่ายสังสยบท แล้วนำไปลบออกจากบุคคล ๑๐ ว่าเหลือเท่าไร จำนวนบุคคลที่เหลือนั้น จะเป็นคำวิสัชนาของทั้งสองบท เช่น สันนิฏฐานบทเป็น **น ปริชานาติ,** ปฏิเสธ **อรหัตตมรรคบุคคล ๑** ส่วนในสังสยบทเป็น **น ปริชานิตฺถาติ?** ปฏิเสธ **อรหัตตผลบุคคล ๑** รวมแล้วได้ ๒ บุคคล ให้นำไปลบกับ บุคคล ๑๐ เหลือ ๘ บุคคล ดังนั้น ๘ บุคคลนั้น จึงเป็นคำวิสัชนาของทั้งสองบท

ตัวอย่างเช่น

อนุ.ปุ. โย รูปกฺขนฺธํ **น ปริชานาติ,** โส เวทนากฺขนฺธํ **น ปริชานิตฺถาติ?**

กิริยาศัพท์ในสังสยบทเป็น **น ปริชานิตฺถาติ?** ปฏิเสธอรหัตตผลบุคคล ๑ ให้นำอรหัตตผลบุคคล ๑ นั้น มาวิสัชนาเป็นบทเดียวว่า **อรหา** รูปกฺขนฺธํ น ปริชานาติ **โน จ** เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถ, เป็นปุริมโกฏฐาสะ อธ. ได้แก่ **อรหัตตผลบุคคล ๑**

กิริยาศัพท์ในสันนิฏฐานบทเป็น **น ปริชานาติ,** ปฏิเสธ **อรหัตตมรรคบุคคล ๑** รวมแล้วถูกปฏิเสธไป ๒ บุคคล คงเหลือ ๘ บุคคล ให้วิสัชนาตรงสองบทว่า

อคฺคมคฺคสมงฺคิญฺจ อรหนฺตญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคลา รูปกฺขนฺธญฺจ **น ปริชานนฺติ** เวทนากฺขนฺธญฺจ **น ปริชานิตฺถ.** เป็นปัจฉิมโกฏฐาสะ อธ.ได้แก่ **และ ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓**

หมายเหตุ : ถ้าจำนวนบุคคลที่นำมาวิสัชนานั้น มีมากกว่าหนึ่งบุคคล ให้เปลี่ยนกิริยาศัพท์ที่เป็นเฉพาะ ปัจจุบันกาลและอนาคตกาล เท่านั้น จากเอกพจน์ให้เป็นพหูพจน์ ตัวอย่างเช่น น ปริชา**นาติ** เป็น น ปริชา**นนฺติ,** น ปริชานิสฺ**สติ** เป็น น ปริชานิสฺ**สนฺติ**

ในการแสดงองค์ธรรม ให้ยกจำนวนบุคคลที่วิสัชนาตรงบทเดียวขึ้นมาแสดงก่อน แล้วยกจำนวนบุคคลที่วิสัชนาตรงสองบทขึ้นมาแสดงต่อท้าย โดยเพิ่มคำว่า **และ** คั่นตรงกลางให้ด้วย เช่น อธ. ของสัน. ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑ **และ** ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ข้อความสำคัญ :

อรหัตตมรรคบุคคล ๑ **(อคฺคมคฺคสมงฺคี..)**

อรหัตตผลบุคคล ๑ **(อรหา..)**

ภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓ **(เย มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ เต..)**

อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อภัพพปุ.๑ **(อคฺคมคฺคสมงฺคี เย จ ปุถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต..)**

อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปุ.๑ **(อรหา เย จ ปุถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต..)**

ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓

(อคฺคมคฺคสมงฺคิญฺจ อรหนฺตญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคลา..)

บุคคล	พระบาลี	คำแปล
อรหัตตมรรคบุคคล ๑	**อคฺคมคฺคสมงฺคี...**	อรหัตตมรรคบุคคล...
อรหัตตผลบุคคล ๑	**อรหา...**	อรหัตตผลบุคคล...
ภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓	**เย มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ เต...**	บุคคลเหล่าใดจักได้มรรค บุคคลเหล่านั้น...
อรหัตตผลบุคคล ๑ **หรือ** อรหัตตมรรคบุคคล ๑ **และ** อภัพพปุถุชน ๑	**อรหา** หรือ **อคฺคมคฺคสมงฺคี** **เย จ ปุถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต...**	อรหัตตผลบุคคล **หรือ** อรหัตต-มรรคบุคคลก็ดี ปุถุชนเหล่าใดจักไม่ได้มรรค ปุถุชนเหล่านั้นก็ดี...
ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓	**อคฺคมคฺคสมงฺคิญฺจ อรหนฺตญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคลา...**	ยกเว้นอรหัตตมรรคบุคคล และอรหัตตผลบุคคลเสียแล้ว บุคคลที่เหลือนอกนั้น...

สรุป ปริญญาวาระ			อนุโลม	ปัจจนิก	นุ/จ	กาล 4 5 6 เฉพาะ อนุโลม				
กาล	**สัน. + สัง.**	**วิ.**	**สัน.**	**สัน.**	**สัง.**	**กาล**	**สัน. + สัง.**	**วิ.**	**สัน.**	**สัง.**
1	ปริ1 + ปริ1 ปริ1 + ปริ1	อา	อรม1	1-1-7	เหมือนกัน	4	ปริ1 + ปริ2 ปริ2 + ปริ1	โน	อรม1 อรผ1	ไม่มี
2	ปริ2 + ปริ2 ปริ2 + ปริ2	อา	อรผ1	1-1-7		5	ปริ1 + ปริ3 ปริ3 + ปริ1	โน	อรม1 1-3-3	
3	ปริ3 + ปริ3 ปริ3 + ปริ3	อา	1-3-3	1-1-1		6	ปริ2 + ปริ3 ปริ3 + ปริ2	โน	อรผ1 1-3-3	
						กาล 4 5 6 ปัจจนิก วิ. ปริ. ตรง				

สรุป ปุจฉา วิสัชนา องค์ธรรม กุสลบท

มูลยมกะ

๑.มูลนัย ๒.มูลมูลนัย

เย เกจิ กุสลา ธมฺมา,
สพฺเพ เต กุสลมูลาติ.
ตีเณว กุสลมูลานิ,
อวเสสา กุสลา ธมฺมา น กุสลมูลา.

อธ.สัน. **กุ.๒๑ เจ.๓๕** (-กุศลมูล ๓)
และ กุศลมูล ๓
อธ.สัง. **กุศลมูล ๓** เท่านั้น
[ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยอ้อม]

เย วา ปน กุสลมูลา,
สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ. อามนฺตา
อธ.สัน. **กุศลมูล ๓**
อธ.สัง. เหมือนกัน
[ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ชื่อว่า.....มูล
ชื่อว่ามูลที่เป็น.....มูล

(หลักสูตร น.๖,๙ / คู่มือ น.๘,๑๒)

๓.มูลกนัย ๔.มูลมูลกนัย

เย เกจิ กุสลา ธมฺมา,
สพฺเพ เต กุสลมูลกาติ. อามนฺตา
อธ.สัน. **กุ.๒๑ เจ.๓๘**
อธ.สัง. เหมือนกัน
[ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

เย วา ปน กุสลมูลกา,
สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ.
กุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ กุสลมูลกํ น กุสลํ,
กุสลํ กุสลมูลกญฺเจว กุสลญฺจ.
อธ.สัน. **กุจิรุ.๑๗**
และ กุ.๒๑ เจ.๓๘
อธ.สัง. **กุ.๒๑ เจ.๓๘** เท่านั้น
[ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยตรง]

มีมูลที่เป็น.....
มีมูลที่เป็น.....มูล

(น.๑๒,๑๕ / น.๑๗,๒๑)

เอกมูลยมกะ

ทั้ง ๔ นัย (เหมือนกัน)

เย เกจิ กุสลา ธมฺมา,
สพฺเพ เต กุสลมูเลน เอกมูลาติ. อามนฺตา
อธ.สัน. **กุ.๒๑ เจ.๓๘**
อธ.สัง. เหมือนกัน
[ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

เย วา ปน กุสลมูเลน เอกมูลา,
สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ.
กุสลสมุฏฺฐานํ รูปํ กุสลมูเลน เอกมูลํ น
กุสลํ, กุสลํ กุสลมูเลน เอกมูลญฺเจว กุสลญฺจ.
อธ.สัน. **กุจิรุ.๑๗**
และ กุ.๒๑ เจ.๓๘
อธ.สัง. **กุ.๒๑ เจ.๓๘** เท่านั้น
[ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยตรง]

มีมูลเป็นอันเดียวกัน
มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกัน
มีมูลเป็นอันเดียวกัน
มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกัน

(น.๗,๑๐,๑๓,๑๖ / น.๙,๑๔,๑๘,๒๓)

อัญญมัญญมูลยมกะ

ทั้ง ๔ นัย (เหมือนกัน)

เย เกจิ กุสลมูเลน เอกมูลา ธมฺมา,
สพฺเพ เต กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลาติ.
มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ กุสลมูลานิ
เอกมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลานิ จ,
อวเสสา กุสลมูลสหชาตา ธมฺมา กุสลมูเลน
เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา.
อธ.สัน. **กุ.๒๑ เจ.๓๕** (-กุศลมูล ๓) **กุจิรุ.๑๗**
และ กุศลมูล ๓
อธ.สัง. **กุศลมูล ๓** เท่านั้น
[ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยอ้อม]

เย วา ปน กุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลา,
สพฺเพ เต ธมฺมา กุสลาติ. อามนฺตา
อธ.สัน. **กุศลมูล ๓**
อธ.สัง. เหมือนกัน
[ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน
ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน
มีมูลซึ่งกันและกัน
มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน

(น.๘,๑๑,๑๔,๑๗ / น.๑๑,๑๕,๒๐,๒๔)

สรุป ปุจฉา วิสัชนา องค์ธรรม อกุสลบท

มูลยมกะ

๑.มูลนัย ๒.มูลมูลนัย

เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา,
สพฺเพ เต อกุสลมูลาติ.
ตีณิเว อกุสลมูลานิ,
อวเสสา อกุสลา ธมฺมา น อกุสลมูลา.

อธ.สัน. **อกุ.๑๒ เจ.๒๔** (เว้นอกุศลมูล ๓)
และ อกุศลมูล ๓
อธ.สัง. **อกุศลมูล ๓** เท่านั้น
[ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยอ้อม]

เย วา ปน อกุสลมูลา,
สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ. อามนฺตา
อธ.สัน. **อกุศลมูล ๓**
อธ.สัง. เหมือนกัน
[ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]

ชื่อว่า.....มูล
ชื่อว่ามูลที่เป็น.....มูล
(หลักสูตร น.๑๘,๒๒ / คู่มือ น.๒๗,๓๑)

๓.มูลกนัย ๔.มูลมูลกนัย

เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา,
สพฺเพ เต อกุสลมูลกาติ.
อเหตุกำ อกุสลำ น อกุสลมูลกำ,
สเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูลกำ.
อธ.สัน. **โมหเจ.>โม๒**
และ อกุ.๑๒ เจ.๒๗ (-โม>โม๒)
อธ.สัง. **อกุ.๑๒ เจ.๒๗** (-โม>โม๒) เท่านั้น
[ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยตรง]

เย วา ปน อกุสลมูลกา,
สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ.
อกุสลสมุฏฺฐานำ รูปำ อกุสลมูลกำ น อกุสลำ,
อกุสลำ อกุสลมูลกญฺเจว อกุสลญฺจ.

อธ.สัน. **อกุจิรุ.๑๗**
และ อกุ.๑๒ เจ.๒๗ (-โม>โม๒)
อธ.สัง. **อกุ.๑๒ เจ.๒๗** (-โม>โม๒) เท่านั้น
[ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยตรง]
มีมูลที่เป็น.....
มีมูลที่เป็น.....มูล
(น.๒๕,๒๘ / น.๓๖,๔๒)

เอกมูลยมกะ

ทั้ง ๔ นัย (เหมือนกัน)

เย เกจิ อกุสลา ธมฺมา,
สพฺเพ เต อกุสลมูเลน เอกมูลาติ.
อเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูเลน น เอกมูลำ,
สเหตุกำ อกุสลำ อกุสลมูเลน เอกมูลำ.
อธ.สัน. **โมหเจ.>โม๒**
และ อกุ.๑๒ เจ.๒๗ (-โม>โม๒)
อธ.สัง. **อกุ.๑๒ เจ.๒๗** (-โม>โม๒) เท่านั้น
[ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยตรง]

เย วา ปน อกุสลมูเลน เอกมูลา,
สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ.
อกุสลสมุฏฺฐานำ รูปำ อกุสลมูเลน เอกมูลำ
น อกุสลำ, อกุสลำ อกุสลมูเลน เอกมูลญฺเจว
อกุสลญฺจ.
อธ.สัน. **อกุจิรุ.๑๗**
และ อกุ.๑๒ เจ.๒๗ (-โม>โม๒)
อธ.สัง. **อกุ.๑๒ เจ.๒๗** (-โม>โม๒) เท่านั้น
[ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยตรง]
มีมูลเป็นอันเดียวกัน
มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกัน
(น.๑๙,๒๒,๒๖,๒๙ / น.๒๘,๓๓,๓๘,๔๓)

อัญญมัญญมูลยมกะ

ทั้ง ๔ นัย (เหมือนกัน)

เย เกจิ อกุสลมูเลน เอกมูลา ธมฺมา,
สพฺเพ เต อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลาติ.
มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อกุสลมูลานิ
เอกมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลานิ จ,
อวเสสา อกุสลมูลสหชาตา ธมฺมา อกุสล-
มูเลน เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา.
อธ.สัน. **อกุ.๑๒ เจ.๒๔** (- ๓) **อกุจิรุ.๑๗**
และ อกุศลมูล ๓ (-โม>โม๒)
อธ.สัง. **อกุศลมูล ๓** (-โม>โม๒) เท่านั้น
[ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยอ้อม]

เย วา ปน อกุสลมูเลน อญฺญมญฺญมูลา,
สพฺเพ เต ธมฺมา อกุสลาติ. อามนฺตา
อธ.สัน. **อกุศลมูล ๓** (-โม>โม๒)
อธ.สัง. เหมือนกัน
[ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา]
ชื่อว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน
ชื่อว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน
มีมูลซึ่งกันและกัน
มีมูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน
(น.๒๑,๒๔,๒๗,๓๐ / น.๓๐,๓๕,๔๐,๔๕)

สรุป ปุจฉา วิสัชนา องค์ธรรม อพยากตบท

มูลยมกะ		เอกมูลยมกะ	อัญญมัญญมูลยมกะ
๑.มูลนัย ๒.มูลมูลนัย	๓.มูลกนัย ๔.มูลมูลกนัย	ทั้ง ๔ นัย (เหมือนกัน)	ทั้ง ๔ นัย (เหมือนกัน)
เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูลาติ. ตีเณว อพฺยากตมูลานิ, อวเสสา อพฺยากตา ธมฺมา น อพฺยากตมูลา. อธ.สัน. **วิ.๓๖ กิ.๒๐ เจ.๓๕** (-อพยา.มูล ๓) **รูป ๒๘ นิพพาน และ อพยากตมูล ๓** อธ.สัง. **อพยากตมูล ๓** เท่านั้น [ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยอ้อม] เย วา ปน อพฺยากตมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ. อามนฺตา อธ.สัน. **อพยากตมูล ๓** อธ.สัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา] **ชื่อ**ว่า.....มูล **ชื่อ**ว่ามูลที่เป็น.....มูล (หลักสูตร น.๓๑,๓๕ / คู่มือ น.๔๔,๕๓)	เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูลกาติ. อเหตุกํ อพฺยากตํ น อพฺยากตมูลกํ, สเหตุกํ อพฺยากตํ อพฺยากตมูลกํ. อธ.สัน. **อ.๑๘ อัญ.๑๒** (-ฉันทะ) **อจิรุ. อปกำ. กุอกุจิรุ.**(ที่เกิด) **พา. อา. อุ. ญกำ. วกำ. นิพ.** **และ สวิ.๒๑ สกิ.๑๗ เจ.๓๘ สวิสกิจิรุ.๑๗ สปกำ.**(ที่เกิด) อธ.สัง. **สวิ.๒๑ สกิ.๑๗ เจ.๓๘ สวิสกิจิรุ.๑๗ สปกำ.**(ที่เกิด) เท่านั้น [ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยตรง] เย วา ปน อพฺยากตมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ. อามนฺตา อธ.สัน. **สวิ.๒๑ สกิ.๑๗ เจ.๓๘ สวิสกิจิรุ.๑๗ สปกำ.**(ที่เกิด) อธ.สัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา] **มี**มูลที่เป็น..... **มี**มูลที่เป็น.....มูล (น.๓๘,๔๒ / น.๕๘,๖๔)	เย เกจิ อพฺยากตา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน เอกมูลาติ. อเหตุกํ อพฺยากตํ อพฺยากตมูเลน น เอกมูลํ, สเหตุกํ อพฺยากตํ อพฺยากตมูเลน เอกมูลํ. อธ.สัน. **อ.๑๘ อัญ.๑๒** (-ฉันทะ) **อจิรุ. อปกำ. กุอกุจิรุ.**(ที่เกิด) **พา. อา. อุ. ญกำ. วกำ. นิพ.** **และ สวิ.๒๑ สกิ.๑๗ เจ.๓๘ สวิสกิจิรุ.๑๗ สปกำ.**(ที่เกิด) อธ.สัง. **สวิ.๒๑ สกิ.๑๗ เจ.๓๘ สวิสกิจิรุ.๑๗ สปกำ.**(ที่เกิด) เท่านั้น [ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยตรง] เย วา ปน อพฺยากตมูเลน เอกมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ. อามนฺตา อธ.สัน. **สวิ.๒๑ สกิ.๑๗ เจ.๓๘ สวิสกิจิรุ.๑๗ สปกำ.**(ที่เกิด) อธ.สัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา] **มี**มูลเป็นอันเดียวกัน **มี**มูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกัน (น.๓๒,๓๖,๓๙,๔๓ / น.๔๙,๕๔,๖๐,๖๖)	เย เกจิ อพฺยากตมูเลน เอกมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลาติ. มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ อพฺยากต-มูลานิ เอกมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลานิ จ, อวเสสา อพฺยากตมูลสหชาตา ธมฺมา อพฺยา-กตมูเลน เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา. อธ.สัน. **สวิ.๒๑ สกิ.๑๗ เจ.๓๕** (-๓) **สวิสกิ-จิรุ.๑๗ สปกำ.**(ที่เกิด) **และ อพยากตมูล ๓** อธ.สัง. **อพยากตมูล ๓** เท่านั้น [ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยอ้อม] เย วา ปน อพฺยากตมูเลน อญฺญมญฺญมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา อพฺยากตาติ. อามนฺตา อธ.สัน. **อพยากตมูล ๓** อธ.สัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา] **ชื่อ**ว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน **ชื่อ**ว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน **มี**มูลซึ่งกันและกัน **มี**มูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน (น.๓๔,๓๗,๔๑,๔๔ / น.๕๑,๕๖,๖๒,๖๘)

สรุป ปุจฉา วิสัชนา องค์ธรรม นามบท

มูลยมกะ		เอกมูลยมกะ	อัญญมัญญมูลยมกะ
๑.มูลนัย ๒.มูลมูลนัย	๓.มูลกนัย ๔.มูลมูลกนัย	ทั้ง ๔ นัย (เหมือนกัน)	ทั้ง ๔ นัย (เหมือนกัน)
เย เกจิ นามา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูลาติ. นเวว นามมูลานิ, อวเสสา นามา ธมฺมา น นามมูลา. อธ.สัน. **จิต ๘๙ เจตสิก ๔๖** (-๙) **นิพพาน และ นามมูล ๙** อธ.สัง. **นามมูล ๙** เท่านั้น [ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยอ้อม] เย วา ปน นามมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ. อามนฺตา อธ.สัน. **นามมูล ๙** อธ.สัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา] **ชื่อ**ว่า.....มูล **ชื่อ**ว่ามูลที่เป็น.....มูล (หลักสูตรหน้า ๔๕,๔๘ / คู่มือหน้า ๗๒,๗๖)	เย เกจิ นามา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูลกาติ. อเหตุกํ นามํ น นามมูลกํ, สเหตุกํ นามํ นามมูลกํ. อธ.สัน. **อ.๑๘ อัญ.๑๒**(-ฉันทะ) **โมหเจ.>โม๒ นิพ. และ ส.๗๑ เจ.๕๒** (-โม>โม๒) อธ.สัง. **ส.๗๑ เจ.๕๒** (-โม>โม๒) เท่านั้น [ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยตรง] เย วา ปน นามมูลกา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ. นามสมุฏฺฐานํ รูปํ นามมูลกํ น นามํ, นามํ นามมูลกญฺเจว นามญฺจ. อธ.สัน. **สจิรุ.๑๗** (ที่เกิด) **ปสปกำ. และ ส.๗๑ เจ.๕๒** (-โม>โม๒) อธ.สัง. **ส.๗๑ เจ.๕๒** (-โม>โม๒) เท่านั้น [ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยตรง] **มี**มูลที่เป็น..... **มี**มูลที่เป็น.....มูล (น.๕๑,๕๕ / น.๘๑,๘๗)	เย เกจิ นามา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูเลน เอกมูลาติ. อเหตุกํ นามํ นามมูเลน น เอกมูลํ, สเหตุกํ นามํ นามมูเลน เอกมูลํ. อธ.สัน. **อ.๑๘ อัญ.๑๒**(-ฉันทะ) **โมหเจ.>โม๒ นิพ. และ ส.๗๑ เจ.๕๒** (-โม>โม๒) อธ.สัง. **ส.๗๑ เจ.๕๒** (-โม>โม๒) เท่านั้น [ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยตรง] เย วา ปน นามมูเลน เอกมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ. นามสมุฏฺฐานํ รูปํ นามมูเลน เอกมูลํ น นามํ, นามํ นามมูเลน เอกมูลญฺเจว นามญฺจ. อธ.สัน. **สจิรุ.๑๗** (ที่เกิด) **ปสปกำ. และ ส.๗๑ เจ.๕๒** (-โม>โม๒) อธ.สัง. **ส.๗๑ เจ.๕๒** (-โม>โม๒) เท่านั้น [ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยตรง] **มี**มูลเป็นอันเดียวกัน **มี**มูลที่เรียกว่าเป็นมูลอันเดียวกัน (น.๔๖,๔๙,๕๒,๕๖ / น.๗๓,๗๘,๘๓,๘๘)	เย เกจิ นามมูเลน เอกมูลา ธมฺมา, สพฺเพ เต นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลาติ. มูลานิ ยานิ เอกโต อุปฺปชฺชนฺติ นามมูลานิ เอกมูลานิ เจว อญฺญมญฺญมูลานิ จ, อวเสสา นามมูลสหชาตา ธมฺมา นามมูเลน เอกมูลา น จ อญฺญมญฺญมูลา. อธ.สัน. **ส.๗๑ เจ.๔๖** (-๙) **สจิรุ.๑๗** (ที่เกิด) **ปสปกำ. และ นามมูล ๙** (-โม>โม๒) อธ.สัง. **นามมูล ๙** (-โม>โม๒) เท่านั้น [ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิ.โดยอ้อม] เย วา ปน นามมูเลน อญฺญมญฺญมูลา, สพฺเพ เต ธมฺมา นามาติ. อามนฺตา อธ.สัน. **นามมูล ๙** (-โม>โม๒) อธ.สัง. เหมือนกัน [ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา] **ชื่อ**ว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน **ชื่อ**ว่ามูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน **มี**มูลซึ่งกันและกัน **มี**มูลที่เรียกว่าเป็นมูลซึ่งกันและกัน (น.๔๗,๕๐,๕๔,๕๗ / น.๗๕,๘๐,๘๕,๙๐)

สรุปตารางรวมที่ใช้ในปวัตติวาระ

ตารางองค์ธรรมของกาล
1 2 4 ล ทั้ง อุ. นิ. อุนิ.

ว 1 2 4 ล	
4.3 **4.4**	ป
1.3 **1.4**	อ
1 **1**	ญ

ตารางองค์ธรรมของกาล
1-6 โอ ทั้ง อุ. นิ. อุนิ.

ว 1 - 6 โอ
ปัญจ.**26**
อรูป. **4**
อสัญ.**1**

ตารางองค์ธรรมของกาล
1 โล ทั้ง อุ. นิ. อุนิ.

ว 1 โล	
4.3 **4.4**	26
1.3 **1.4**	4
1 **1**	1

ตารางองค์ธรรมของกาล
2 4 โล ทั้ง อุ. นิ. อุนิ.

ว 2 4 โล	
4.3 **4.4**	21
1.3 **1.4**	4
1 **1**	1
1 **1.1**	5

ตารางองค์ธรรมของกาล
3 ล ทั้ง อุ. นิ. อุนิ.

	ว 3 ล	
จะเกิดในปัญจโวก.อีก (อี)	**4.3** **4.3**	ป
	1 **1**	อ
	1 **1**	ญ
ฉิ	**1.3** **1**	ป
	3 **1**	อ
เย อ ปั ฯ	**1.3** **3**	7,9
	3 **3**	อ

ตารางองค์ธรรมของกาล
3 5 โล ทั้ง อุ. นิ. อุนิ.

	ว 3 5 โล	
จะเกิดในภูมิที่ตน.อีก (ชั้น)	**4.3** **4.3**	21
	1.3 **1.3**	4
	1 **1**	1
ฉิต	**1.3** **1**	22
	3 **1**	4
จะไม่เกิดในภูมิที่ตน.อีก (ฉิอ)	**4.3** **4.3**	25
	1.3 **1.3**	4
	1 **1**	1

ตารางองค์ธรรมของกาล
5 6 ล ทั้ง อุ. นิ. อุนิ.

	ว 5 6 ล	
	4.3 **4.3**	ป
	1.3 **1.3**	อ
	1 **1**	ญ
ฉิ	**1.3** **1**	ป
	3 **1**	อ

ตารางองค์ธรรมของกาล
6 โล ทั้ง อุ. นิ. อุนิ.

	ว 6 โล	
จะเกิดในภูมิที่ตน.อีก (ชั้น)	**4.3** **4.3**	21
	1.3 **1.3**	4
	1 **1**	1
ฉิต	**1.3** **1**	17
	3 **1**	4
จะไม่เกิดในภูมิที่ตน.อีก (ฉิอ)	**4.3** **4.3**	21
	1.3 **1.3**	4
	1 **1**	1
	1 **1.1**	5

ตารางจำแนกจิตตักขณะแก่บุคคล

บุคคล	กามาวจร ไม่ได้ฌาน	กามาวจร ได้ฌาน	รูปาวจร	อรูปาวจร
ทุคคติอเหตุก	๓๗	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
สุคติอเหตุก ทวิเหตุก	๔๑	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี
ติเหตุกปุถุชน	๔๕	๕๔	๔๓	๒๗
พระโสดาบัน สกทาคามี	41	๕๐	๓๙	๒๓
พระอนาคามี	39	๔๘		
พระอรหันต	35	๔๔	๓๕	๑๘

๓๗ คือ อกุศลจิต ๑๒ อเหตุกจิต ๑๗ (เว้นหสิตุปปาทจิต ๑) มหากุศลจิต ๘

๔๑ คือ อกุศลจิต ๑๒ อเหตุกจิต ๑๗ มหากุศลจิต ๘ มหาวิปากญาณวิปปยุตต.๔

๔๕ คือ อกุศลจิต ๑๒ อเหตุกจิต ๑๗ มหากุศลจิต ๘ มหาวิปากจิต ๘

๕๔ คือ อกุศลจิต ๑๒ อเหตุกจิต ๑๗ มหากุศลจิต ๘ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตกุศลจิต ๙

๔๓ คือ อกุศลจิต ๑๐ (เว้นโทส.๒) อเหตุกจิต ๑๑ มหากุศลจิต ๘ รูปาวจรวิปากจิต ๕ มหัคคตกุศลจิต ๙

๒๗ คือ อกุศลจิต ๑๐ มโนทวาราวัชชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ อรูปวิปาก.๔ อรูปกุศล.๔

41 คือ อกุศลจิต ๗ (เว้นทิฏฐิสัม.๔ วิจิ.๑) อเหตุกจิต ๑๗ มหากุศลจิต ๘ มหาวิปากจิต ๘ โสดาปัตติผลจิต ๑ / สกทาคามิผลจิต ๑

๕๐ คือ อกุศลจิต ๗ อเหตุกจิต ๑๗ มหากุศลจิต ๘ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตกุศลจิต๙ โสดาปัตติผลจิต ๑ / สกทาคามิผลจิต ๑

๓๙ คือ อกุศลจิต ๕ อเหตุกจิต ๑๑ มหากุศลจิต ๘ รูปาวจรวิปาก.๕ มหัคคตกุศล.๙ โสดาปัตติผลจิต ๑ / สกทาคามิผลจิต ๑ / อนาคามิผลจิต ๑

๒๓ คือ อกุศลจิต ๕ มโนทวาราวัชชนจิต ๑ มหากุศลจิต ๘ อรูปวิปากจิต๔ อรูปกุศล.๔ โสดาปัตติผลจิต ๑ / สกทาคามิผลจิต ๑ / อนาคามิผลจิต ๑

39 คือ อกุศลจิต ๕ (เว้นทิฏสัม.๔ โทส.๒ วิจิ.๑) อเหตุกจิต ๑๗ มหากุศลจิต ๘ มหาวิปากจิต ๘ อนาคามิผลจิต ๑

๔๘ คือ อกุศลจิต ๕ อเหตุกจิต ๑๗ มหากุศลจิต ๘ มหาวิปากจิต ๘ มหัคคตกุศล.๙ อนาคามิผลจิต ๑

35 คือ อเหตุกจิต ๑๘ มหาวิปากจิต ๘ มหากิริยาจิต ๘ อรหัตตผลจิต ๑

๔๔ คือ อเหตุกจิต ๑๘ มหาวิปากจิต ๘ มหากิริยาจิต ๘ มหัคคตกิริยา.๙ อรหัตตผล.๑

๓๕ คือ อเหตุกจิต ๑๒ (เว้นฆาน ชิวหา กาย) มหากิริยาจิต ๘ รูปาวจรวิปากจิต ๕ มหัคคตกิริยาจิต ๙ อรหัตตผลจิต ๑

๑๘ คือ มโนทวาราวัชชนจิต ๑ มหากิริยาจิต ๘ อรูปวิปากจิต ๔ อรูปกิริยาจิต ๔ อรหัตตผลจิต ๑

(จากคัมภีร์อภิธัมมัตถสังคหะเบื้องต้นของหลวงพ่อชนกาภิวังสะ หน้า ๒๕๔)

อสีติ วีถิจิตฺตานิ กาเม รูเป ยถารหं
จตุสฏฺฐิ ตถารูเป เทฺวจตฺตาลีส ลพฺภเร.
วิถีจิตทั้งหลาย ๘๐ พึงเกิดได้ในกามภูมิ
รูปภูมิ ๖๔ อรูปภูมิ ๔๒ ตามสมควร

(อภิธัมมัตถสังคหบาลี ฉบับพม่า หน้า ๗๐)

คำอาราธนาธรรม

พฺรัหฺมา จะ โลกาธิปะติ สะหัมปะติ กะตัญชะลี อะนะธิวะรัง อะยาจะถะ สันตีธะ สัตตา อัปปะระชักขะชาติกา เทเสหิ ธัมมัง อะนุกัมปิมัง ปะชัง.

(ขุ.พุทธ. 33/1/435 ฉบับบาลี ม.จุฬา)

(ขุททกนิกาย พุทธวงศ์ เล่มที่ 73 หน้า 32-38
พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย มหามกุฏราชวิทยาลัย)

อักษรย่อ

อนุ.ปุ.	=	อนุโลมปุจฉา	**ปฏิ.ปุ.**	=	ปฏิโลมปุจฉา
ปุ.	=	ปุจฉา	**วิ.**	=	วิสัชนา
อธ.	=	องค์ธรรม	**สัน.**	=	สันนิฏฐานบท
สัง.	=	สังสยบท	**สุ.๑**	=	สุคติอเหตุกบุคคล ๑
ติ.๑	=	ติเหตุกปุถุชน ๑	**ปุ.๔**	=	ปุถุชน ๔
ผล.๓	=	ผลเสกขบุคคล ๓	**ผล.๔**	=	ผลบุคคล ๔

บรรณานุกรม

กรมการศาสนา. **อภิธมฺมปิฏเก ยมกปาลิ (ปธมภาโค).** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภา ลาดพร้าว, ๒๕๓๑.

ขิ่งอูตอยะ มูลปัฏฐาน สยาดอ, พระ. **คัมภีร์ยะไม่ก์ ปารคู.** ย่างกุ้ง: โรงพิมพ์สุธัมมาวตี, ๒๔๙๘.

นันทเมธา, พระ. **คัมภีร์ยะไม่ก์ อะยะก้อก.** ย่างกุ้ง: กระทรวงมหาดไทยและการศาสนา, ๒๕๔๘.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **อภิธมฺมปิฏเก ยมกปาลิ (ปฐมภาค).** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๐๐.

ยมกปาฬิ ปฐโม ภาโค ฉบับฉัฏฐสังคายนา. ย่างกุ้ง: กระทรวงมหาดไทยและการศาสนา, ๒๕๔๘.

วิสทญาณเถระ, พระ. **ยมกตฺถวิภาวินีฏีกา.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. มันดเลย์: โรงพิมพ์รตนาทีป์ ปิฏกัต, ๒๔๘๓.

อักษรย่อและเครื่องหมายในตาราง

ว	=	ปวัตติวาระ	อุ	=	อุปปาทวาระ
นิ	=	นิโรธวาระ	อุนิ	=	อุปปาทนิโรธวาระ
1	=	ปัจจุปปันนวาระ	2	=	อตีตวาระ
3	=	อนาคตวาระ	4	=	ปัจจุปปันนาตีตวาระ
5	=	ปัจจุปปันนานาคตวาระ	6	=	อตีตานาคตวาระ
นุ	=	อนุโลมนัย	จ	=	ปัจจนิกนัย
ล	=	ปุคคลวาระ	โล	=	ปุคคโลกาสวาระ
โอ	=	โอกาสวาระ	อุป1	=	อุปฺปชฺชติ
นิ1	=	นิรุชฺฌติ	อุป2	=	อุปฺปชฺชิตฺถ
นิ2	=	นิรุชฺฌิตฺถ	อุป3	=	อุปฺปชฺชิสฺสติ
นิ3	=	นิรุชฺฌิสฺสติ	(๒๒๐)	=	เลขหน้าในเล่ม
รุ	=	รูปขันธ์	เว	=	เวทนาขันธ์
ส	=	สัญญาขันธ์	ป	=	ปัญจโวการภูมิ
อ	=	อรูปภูมิ	ญ	=	อสัญญสัตตภูมิ
ฉิ	=	ปัจฉิมภวิกบุคคล	ฉิต	=	ปัจฉิมภวิกะโดยตรง
26	=	ปัญจโวการภูมิ ๒๖	4	=	อรูปภูมิ ๔
1	=	อสัญญสัตตภูมิ ๑	5	=	สุทธาวาสภูมิ ๕
21	=	ปัญจโวการภูมิ ๒๑ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕)			
22	=	ปัญจโวการภูมิ ๒๒ (เว้นอบายภูมิ ๔)			
25	=	ปัญจโวการภูมิ ๒๕ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ ๑)			
17	=	ปัญจโวการภูมิ ๑๗ (เว้นสุทธาวาสภูมิ ๕ อบายภูมิ ๔)			
7,9	=	กามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ)			
เย อรูป์	=	กลุ่มบุคคลที่จักไปเกิดจักไปดับในอรูปภูมิแล้วจักปรินิพพาน			

เครื่องหมายอักษรย่อในตาราง

ในอนุโลมนัย นุ/

❑ เครื่องหมาย ✓× หมายถึงเป็นองค์ธรรมได้บทเดียวคือมีการปฏิเสธสังสยบท
เครื่องหมาย ✓✓ หมายถึงเป็นองค์ธรรมได้สองบทคือไม่มีการปฏิเสธสังสยบท
ช่องใดมีเครื่องหมายทั้งสองลักษณะนี้ แสดงว่าเป็น **ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนา**

❑ เครื่องหมาย ✓× หมายถึงเป็นองค์ธรรมได้บทเดียวคือมีการปฏิเสธสังสยบท
ช่องใดมีเครื่องหมายลักษณะนี้ แสดงว่าเป็น **โมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา**

❑ เครื่องหมาย ✓✓ หมายถึงเป็นองค์ธรรมได้สองบทคือไม่มีการปฏิเสธสังสยบท
ช่องใดมีเครื่องหมายลักษณะนี้ แสดงว่าเป็น **ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา**

ในปัจจนิกนัย /จ

❑ เครื่องหมาย ×✓ หมายถึงเป็นองค์ธรรมได้บทเดียวคือมีการปฏิเสธสังสยบท
เครื่องหมาย ×× หมายถึงเป็นองค์ธรรมได้สองบทคือไม่มีการปฏิเสธสังสยบท
ช่องใดมีเครื่องหมายทั้งสองลักษณะนี้ แสดงว่าเป็น **ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนา**

❑ เครื่องหมาย ×✓ หมายถึงเป็นองค์ธรรมได้บทเดียวคือมีการปฏิเสธสังสยบท
ช่องใดมีเครื่องหมายลักษณะนี้ แสดงว่าเป็น **ปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา**

❑ เครื่องหมาย ×× หมายถึงเป็นองค์ธรรมได้สองบทคือไม่มีการปฏิเสธสังสยบท
ช่องใดมีเครื่องหมายลักษณะนี้ แสดงว่าเป็น **ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา**

แสดงบุคคลจุติจากภูมิใดและปฏิสนธิในภูมิไหน

ปฏิสนธิ ๒๐ / จุติ ๒๐		อรูปปฏิสนธิจิต ๔				รูปปฏิสนธิ๖		กามปฏิสนธิจิต ๑๐			ไปเกิดใน
		อากา ปฏิ. ๑ มาจาก	วิญ ปฏิ. ๑ มาจาก	อากิญ ปฏิ. ๑ มาจาก	เนว ปฏิ. ๑ มาจาก	รูป ปฏิ. ๕ มาจาก	อสัญ ปฏิ. ๑ มาจาก	กาม ติ. ๔ มาจาก	กาม ทวิ. ๔ มาจาก	กาม อเห. ๒ มาจาก	
อรูปจุติจิต ๔	อากา.จุติ ๑ ไป	✓	✓	✓	✓			✓			๙
	วิญ.จุติ ๑ ไป		✓	✓	✓			✓			๗
	อากิญ.จุติ ๑ ไป			✓	✓			✓			๖
	เนว.จุติ ๑ ไป				✓			✓			๕
รูปจุติ ๖	รูป.จุติ ๕ ไป	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		๑๗
	อสัญ.จุติ ๑ ไป							✓	✓		๘
กามจุติจิต ๑๐	กามติ.จุติ ๔ ไป	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	๒๐
	กามทวิ.จุติ ๔ ไป							✓	✓	✓	๑๐
	กามอเห.จุติ ๒ ไป							✓	✓	✓	๑๐
	มาจากรวมเป็น ↓	๑๐	๑๑	๑๒	๑๓	๙	๔	๒๐	๑๖	๑๐	

หมายเหตุ : สำหรับสุทธาวาสจุติ จะไม่ย้ายออกจากสุทธาวาสภูมิ คือจะปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิเท่านั้น

ส่วนอริยบุคคลที่เกิดอยู่ในยอดภูมิ คือ เวหัปผลาภูมิ ๑ อกนิฏฐาภูมิ ๑ เนวสัญญานาสัญญายตนภูมิ ๑ จะไม่ย้ายออกจากยอดภูมินั้น ๆ คือจะปริพพานในภูมินั้นเท่านั้น

ตารางแสดงนามปฏิสนธิและรูปปฏิสนธิ			
นามปฏิสนธิ	**รูปปฏิสนธิ**	**บุคคล**	**ภูมิ**
๑. อุเบกขาสันตีรณอกุศลวิปากจิต ๑+๑๐	กัมมชกลาป ๓-๗	ทุคคติอเหตุกบุคคล ๑	อบายภูมิ ๔
๒. อุเบกขาสันตีรณกุศลวิปากจิต ๑+๑๐	กัมมชกลาป ๓-๗	สุคติอเหตุกบุคคล ๑	มนุษย์ภูมิ ๑ จาตุมหาราชิกา ๑
๓. ไม่มี	ชีวิตนวกกลาป	สุคติอเหตุกบุคคล ๑	อสัญญสัตตภูมิ ๑
๔. มหาวิปากญาณวิปปยุตตจิต ๔+๓๒	กัมมชกลาป ๓-๗	ทวิเหตุกบุคคล ๑	กามสุคติภูมิ ๗
๕. มหาวิปากญาณสัมปยุตตจิต ๔+๓๓	กัมมชกลาป ๓-๗	ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๒	กามสุคติภูมิ ๗
๖. รูปาวจรวิปากจิต ๕+๓๕	กัมมชกลาป ๔	ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓	รูปภูมิ ๑๐ (เว้นสุทธา.๕ อสัญ.๑)
๗. รูปาวจรปัญจมฌานวิปากจิต ๑+๓๐	กัมมชกลาป ๔	พระอนาคามีบุคคล ๑	สุทธาวาสภูมิ ๕
๘. อรูปาวจรวิปากจิต ๔+๓๐	ไม่มี	ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓	อรูปภูมิ ๔

พระอริยเจ้าไม่ย้ายจากยอดของภูมิ

๓๑๕. **ปุถุชฺชนาว ชายนฺติ อสญฺญาปายภูมิสุ**
สุทฺธาวาเสสุ ชายนฺติ อนาคามิกปุคฺคลา.

ปุถุชนเท่านั้นย่อมบังเกิดในอสัญญีภพ และ อบายภูมิ
พระอริยบุคคลชั้นอนาคามีเท่านั้น ย่อมบังเกิดในสุทธาวาส ฯ

(ในคาถานี้กล่าวถึงปุถุชน และ พระอนาคามี แสดงว่า ปุถุชนเท่านั้น ที่จักเกิดในอสัญญีภพ และ อบายภูมิ พระอริยบุคคลไม่เกิดใน ๒ ภูมินี้)

๓๑๖. **เวหปฺผเล อกนิฏฺเฐ ภวคฺเค จ ปติฏฺฐิตา**
น ปุนาญฺญตฺถ ชายนฺติ สพฺเพ อริยปุคฺคลา.

พระอริยบุคคลทั้งปวง ตั้งอยู่แล้ว ในชั้นเวหัปผละ ในชั้นอกนิฏฐะ และในชั้นภวัคคะ ย่อมไม่บังเกิดในภพอื่น ฯ

๓๑๙. **อริยานำ ปิยตฺตา จ ยาตา เตสำ ตโต น หิ**
เตน เต สพฺพโลกานำ อุตฺตมาติ ปวุจฺจเร.

อนึ่ง เพราะเหตุที่ภพทั้ง ๓ นั้น เป็นที่รักของพระอริยเจ้าทั้งหลาย การไปจากภพทั้ง ๓ นั้น ของพระอริยเจ้าเหล่านั้น จึงไม่มีแท้จริง เพราะเหตุนั้น พรหมโลกทั้ง ๓ เหล่านั้น บัณฑิตจึงเรียกว่า เป็นภูมิสูงสุดกว่าภูมิทั้งปวง ฯ

ลักษณะของสุทธาวาสภูมิทั้ง ๕ คือ

๑. **อุปฺปนฺนสมนนฺตรา ปรินิพฺพายี** พอบังเกิดในชั้นสุทธาวาสเรียบร้อยแล้วจึงปรินิพพาน
๒. **อายุเวมชฺฌำ อปฺปตฺวา ปรินิพฺพายี** มีอายุยังไม่ถึงท่ามกลางของแต่ละชั้น จึงปรินิพพาน
๓. **อายุเวมชฺฌำ ปตฺวา ปรินิพฺพายี** มีอายุถึงท่ามกลางแล้ว จึงปรินิพพาน
(ทั้ง ๓ นี้เรียกว่า **อนฺตรา ปรินิพฺพายี** คือ ปรินิพพานในระหว่าง)
๔. **อุปหจฺจ ปรินิพฺพายี** ใกล้จะถึงกำหนดอายุ จึงปรินิพพาน
๕. **อุทฺธำ โสโต อกนิฏฺฐคามี** ไม่ปรินิพพานในชั้นที่บังเกิดนั้น คือ ยังจะเกิดในชั้นที่สูงๆ ขึ้นไป

(คัมภีร์วชิรสารัตถสังคหะ น. ๒๖๗-๒๗๐)

ในบรรดาพระอนาคามีบุคคลทั้งหลาย พึงทราบดังต่อไปนี้...

๑.พระอนาคามีผู้ยังไม่ล่วงวัยกลางคน แล้วบรรลุพระอรหัต ซึ่งเป็นการดับกิเลสเสียได้ในระหว่าง ชื่อว่า **อนฺตรปรินิพฺพายี** (ปรินิพพานในระหว่าง)

๒.พระอนาคามีผู้ล่วงเลยวัยกลางคนไปแล้วจึงบรรลุ ชื่อว่า **อุปหจฺจปรินิพฺพายี** (นิพพานเมื่อล่วงวัยกลางคนแล้ว)

๓.พระอนาคามีผู้ไม่ลำบากเพราะไม่ต้องประกอบความเพียร โดยไม่มีสังขาร (เครื่องปรุงแต่งช่วยเหลือ) บรรลุได้อย่างง่ายดาย ชื่อว่า **อสงฺขารปรินิพฺพายี** (นิพพานโดยไม่มีสังขาร)

๔.พระอนาคามีผู้ลำบาก เพราะต้องประกอบความเพียรพร้อมกับสังขาร บรรลุได้โดยความลำบาก ชื่อว่า **สสงฺขารปรินิพฺพายี** (ปรินิพพานพร้อมสังขาร)

พระอนาคามีทั้ง ๔ เหล่านี้ หาได้ในสุทธาวาสทั้ง ๕ ชั้น

๕.บัณฑิตพึงทราบหมวด ๔ ในข้อว่า **อุทฺธ์โสโต อกนิฏฺฐคามี** นี้ต่อไป ก็พระอนาคามีท่านใดชำระเทวโลกสี่ชั้น ตั้งแต่ชั้นอวิหาไปให้หมดจด ไปยังอกนิฏฐภพแล้วปรินิพพาน พระอนาคามีนี้ ชื่อว่า มีกระแสในเบื้องบนไปยังอกนิฏฐภพ

พระอนาคามีท่านใด ไปยังเทวโลกชั้นที่ ๒ ที่ ๓ หรือที่ ๔ ตั้งแต่ชั้นอวิหาไปแล้วปรินิพพาน พระอนาคามีนี้ ชื่อว่า มีกระแสในเบื้องบนไม่ไปยังอกนิฏฐภพ

พระอนาคามีท่านใด มาจากกามภพ แล้วเกิดในอกนิฏฐภพแล้วปรินิพพาน พระอนาคามีนี้ ชื่อว่า ไม่มีกระแสในเบื้องบนไปยังอกนิฏฐภพ

พระอนาคามีท่านใดบังเกิดในที่นั้น ๆ นั่นแหละ บรรดาเทวโลก ๔ ชั้นเบื้องล่างแล้วปรินิพพาน พระอนาคามีนี้ ชื่อว่า มีกระแสในเบื้องบน ไม่ชื่อว่าไปยังอกนิฏฐภพ

(พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฏิกวรรค เล่ม ๓ ภาค ๒ หน้า ๓๖๕)

พระบาลี คำแปล องค์ธรรม แห่งปวัตติวาระ

ปัจจุปปันนวาระ

ปญฺจโวการ์ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการปฏิสนธิจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖

ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในปัญจโวการภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการจุติจิต ๑๕ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับปัญจโวการภูมิ ๒๖

ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ กับปัญจโวการภูมิ ๒๖

อรูปำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔

อรูปา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอรูปภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐ กับอรูปภูมิ ๔

อรูปานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิ กับอรูปภูมิ ๔

อสญฺญสตฺตำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

อสญฺญสตฺตา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

อสญฺญสตฺตานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอสัญญสัตตภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ กับอสัญญสัตตภูมิ ๑

จตุโวการำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

จตุโวการา ปญฺจโวการา จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

จตุโวการานำ ปญฺจโวการานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ กับจตุโวการภูมิ ๔ ปัญจโวการภูมิ ๒๖

สพฺเพสำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปฏิสนธิจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔ ชีวิตนวกกลาปที่เกิดในขณะแรก กับ ๓๑ ภูมิ

สพฺเพสำ จวนฺตานำ เตสำ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นทั้งหมดกำลังตายใน ๓๑ ภูมิในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลบุคคล ๔ ซึ่งกำลังตายใน ๓๑ ภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของจุติจิต ๑๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูป ชีวิตนวกกลาปที่ดับครั้งสุดท้าย กับ ๓๑ ภูมิ

โอกาสวาระ

ปญฺจโวกาเร ตตฺถ... ในปัญจโวการภูมินั้น...

อธ. ได้แก่ ปัญจโวการภูมิ ๒๖ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

อรูเป ตตฺถ... ในอรูปภูมินั้น...

อธ. ได้แก่ อรูปภูมิ ๔ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔

อสญฺญสตฺเต ตตฺถ... ในอสัญญสัตตภูมินั้น...

อธ. ได้แก่ อสัญญสัตตภูมิ ๑ ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว

บุคคลในสุทธาวาสภูมิ ๕

สุทฺธาวาสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานปฏิสนธิจิต ๑ เจ.๓๐ กัมมชกลาป ๔ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุทฺธาวาเส ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น... อธ. ได้แก่ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ ๕ ปรินิพพันตะโดยตรง พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) ปรินิพพันตะโดยอ้อม ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของรูปาวจรปัญจมฌานจุติจิต ๑ เจตสิก ๓๐ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย กับสุทธาวาสภูมิ ๕

สุทฺธาวาสานํ เตสํ ตตฺถ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในสุทธาวาสภูมิ ในภูมินั้น...

อธ. ได้แก่ พระอนาคามีบุคคล ๑ ซึ่งกำลังเกิดในสุทธาวาสภูมิ ๕ และกำลังตายในสุทธาวาสภูมิ ๔ (เว้นอกนิฏฐาภูมิ) พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในสุทธาวาสภูมิ กับสุทธาวาสภูมิ ๕

อนาคตวาระ

อิตเรสํ เตสं... บุคคลที่นอกจากนั้น...

อธ. ได้แก่ ปุถุชน ๔ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในปัญจโวการภูมิ และจะเกิดในปัญจโวการภูมิอีก สุคติอเหตุกบุคคล ๑ ติเหตุกปุถุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอสัญญสัตตภูมิ อรูปภูมิ

ปัจฉิมภวิกบุคคล

ปจฺฉิมภวิกานำ ปญฺจโวการำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ... เมื่อปัจฉิมภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ... อธ. ได้แก่ ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ปญฺจโวกาเร ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ... อธ. ได้แก่ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๙ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ปญฺจโวกาเร ปจฺฉิมภวิกานำ เตสำ... เมื่อปัจฉิมภวิกบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในปัญจโวการภูมิ... อธ. ได้แก่ ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในปัญจโวการภูมิ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในปัญจโวการภูมิ

ปจฺฉิมภวิกานำ อรูปำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ... เมื่อปัจฉิมภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในอรูปภูมิ... อธ. ได้แก่ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของอรูปปฏิสนธิจิต ๔ เจตสิก ๓๐

อรูเป ปรินิพฺพนฺตานำ เตสำ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ...

อธ. ได้แก่ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของอรูปจุติจิต ๔ เจตสิก ๓๐

อรูเป ปจฺฉิมภวิกานำ เตสำ... เมื่อปัจฉิมภวิกบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในอรูปภูมิ...

อธ. ได้แก่ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในอรูปภูมิ

พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในอรูปภูมิ

ปจฺฉิมภวิกานำ อุปปชฺชนฺตานำ เตสำ... เมื่อปัจฉิมภวิกบุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ...

อธ. ได้แก่ ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจฉิมภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของติเหตุกปฏิสนธิจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ปรินิพฺพนฺตานํ เตสํ... เมื่อบุคคลเหล่านั้นกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ.. อธ. ได้แก่ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของติเหตุกจุติจิต ๑๓ เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ปจฺจุปฺปนฺนภวิกานํ เตสํ... เมื่อปัจจุบันภวิกบุคคลเหล่านั้นเกิดอยู่ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ.. อธ. ได้แก่ ติเหตุกปุถุชน ๑ ผลเสกขบุคคล ๓ ที่เป็นปัจจุบันภวิกะ ซึ่งกำลังเกิดในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ พระอรหันตบุคคล ๑ ซึ่งกำลังปรินิพพานในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมิ

เย อรูปี

เย (จ) **อรูปี อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ อุปปชฺชนฺตานํ เตสํ...** บุคคลเหล่าใดจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นกำลังเกิดก็ดี... (ไม่ถูกใช้ในชั้นมหา-ฑีรี)

อธ. ได้แก่ ติเหตุกปุถุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำและจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) และจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจมฌานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

เย (จ) **อรูปี อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ จวนฺตานํ เตสํ...** บุคคลเหล่าใดจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นกำลังตายก็ดี...

อธ. ได้แก่ ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) และจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าภังคักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกจุติจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจมฌานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชรูปที่ดับครั้งสุดท้าย

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิและจักเกิดในอรูปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

เย (จ) **อรูปี อุปปชฺชิตฺวา ปรินิพฺพายิสฺสนฺติ เตสํ...** บุคคลเหล่าใดจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน บุคคลเหล่านั้นก็ดี...

อธ. ได้แก่ ติเหตุกปุถุชน ๑ ซึ่งกำลังเกิดในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) ที่จะได้มรรคเบื้องต่ำและจักเกิดในอรูปภูมิ แล้วจะปรินิพพาน ที่เรียกว่าอุปปาทักขณสมังคีของปัญจโวการติเหตุกปฏิสนธิจิต ๘ (เว้นรูปาวจรปัญจมฌานวิปากจิต ๑) เจตสิก ๓๕ กัมมชกลาป ๓-๗-๔

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในกามสุคติภูมิ ๗ รูปภูมิ ๙ (เว้นจตุตถฌานภูมิ) และจักเกิดในอรูปภูมิแล้วจะปรินิพพาน

ผลเสกขบุคคล ๓ ซึ่งกำลังเกิดและกำลังตายในอรูปภูมิและจักเกิดในอรูปภูมิ ภูมิใดภูมิหนึ่งอีก (เว้นภูมิที่ต่ำกว่า) แล้วจะปรินิพพาน

ตัวอย่างการจำแนกโกฏฐาส

ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยอ้อม

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็น**ปริปุณณปัญหา** ถามว่า....? พระองค์จึงทรงแก้**ด้วย**การยกเอา .....ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า.....แล้วทรงยกเอา.....ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า.....คำวิสัชนาใน..... ปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดย**อ้อม**

ปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็น**ปริปุณณปัญหา** ถามว่า....? พระองค์จึงทรงแก้**ด้วย**การยกเอา .....ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทได้บทเดียว ขึ้นไว้ในปุริมโกฏฐาส มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า.....แล้วทรงยกเอา.....ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทและสังสยบทได้ทั้งสอง ขึ้นไว้ในปัจฉิมโกฏฐาส ไม่มีการปฏิเสธสังสยบท ดังแสดงว่า.....คำวิสัชนาใน.....ปุจฉานี้ เป็นสรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดย**ตรง**

ปัจฉาปัญหา ปฏิวจนวิสัชนา

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็น**ปัจฉาปัญหา** ถามว่า.....? พระองค์จึงทรงแก้**โดยปฏิวจน** วิสัชนาว่า **อามนฺตา** ซึ่งเป็นคำวิสัชนารับรององค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า..... ซึ่งเป็นองค์ธรรมของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น ก็.....ด้วย

ปุเรปัญหา ปาฬิคติวิสัชนา

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็น**ปุเรปัญหา** ถามว่า.....? พระองค์จึงทรงแก้**โดยปาฬิคติ** วิสัชนาว่า.....ซึ่งเป็นคำวิสัชนาตรงกันข้ามกับบทถาม เพราะว่า.....ซึ่งเป็นองค์ธรรม ของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่า.....แต่.....

โมฆปัญหา ปฏิกเขปวิสัชนา

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็น**โมฆปัญหา** ถามว่า.....? พระองค์จึงทรงแก้**โดยปฏิกเขป** วิสัชนาว่า **นตฺถิ** ซึ่งเป็นคำวิสัชนาห้ามองค์ธรรมของสันนิฏฐานบท เพราะว่า บุคคลที่..... ในภพต่างๆ นั้นไม่มี มีแต่บุคคลที่.....มาแล้วทั้งสิ้น

โมฆปัญหา ปฏิเสธวิสัชนา

ฉะนั้น คำถามบทนี้เป็น**โมฆปัญหา** ถามว่า.....? พระองค์จึงทรงแก้**โดยปฏิเสธ** วิสัชนาว่า **โน** ซึ่งเป็นคำวิสัชนาปฏิเสธองค์ธรรมของสังสยบท เพราะว่า.....ซึ่งเป็นองค์ธรรม ของสันนิฏฐานบทเหล่านั้น แม้ว่า.....แต่.....

ปุจฉา คู่กับ วิสัชนา

ปุเรปัญหา	คู่กับ	**ปาฬิคติวิสัชนา**
ปัจฉาปัญหา	คู่กับ	**ปฏิวจนวิสัชนา**
ปริปุณณปัญหา	คู่กับ	**สรูปทัสสนวิสัชนา**
โมฆปัญหา	คู่กับ	**ปฏิกเขปวิสัชนา** หรือ **ปฏิเสธวิสัชนา**

ตารางสรุปองค์ธรรมแห่ง “มูลยมก”

กุสลบท[๖] **๒๑ + ๓๘**	**มูลยมกะ**				**เอกมูลยมกะ**		**อัญญมัญญมูลยมกะ**	
	สองนัยแรก		สองนัยหลัง		ทั้ง ๔ นัย		ทั้ง ๔ นัย	
	กุ มู	มู กุ	กุ มี	มี กุ	กุ มี	มี กุ	มี มู	มู กุ
๒๑ + ๓๕ (-๓)								
กุศลมูล ๓								
กุศลจิตตชรูป ๑๗								

อกุสลบท[๒๗] **๑๒ + ๒๗**	**มูลยมกะ**				**เอกมูลยมกะ**		**อัญญมัญญมูลยมกะ**	
	สองนัยแรก		สองนัยหลัง		ทั้ง ๔ นัย		ทั้ง ๔ นัย	
	อกุ มู	มู อกุ	อกุ มี	มี อกุ	อกุ มี	มี อกุ	มี มู	มู อกุ
๑๒ + ๒๔ (-๓)								
อกุศลมูล ๓ (-โม>โม๒)								
โมหเจ.> โม๒								
อกุศลจิตตชรูป ๑๗								

นามบท[๗๒] **๘๙+๕๒+นิพพาน**	**มูลยมกะ**				**เอกมูลยมกะ**		**อัญญมัญญมูลยมกะ**	
	สองนัยแรก		สองนัยหลัง		ทั้ง ๔ นัย		ทั้ง ๔ นัย	
	นา มู	มู นา	นา มี	มี นา	นา มี	มี นา	มี มู	มู นา
๑๘+๑๒ (-ฉันทะ)								
โมหเจ.> โม๒								
นิพพาน								
สเหตุกจิต ๗๑+๔๖ (-๙)								
นามมูล ๙ (-โม>โม๒)								
สเหตุกจิตตชรูป ๑๗								
ปสปกำ								

อพยากตบท[๔๘] **๓๖+๒๐+๓๘+๒๘+นิพ**	**มูลยมกะ**				**เอกมูลยมกะ**		**อัญญมัญญมูลยมกะ**	
	สองนัยแรก		สองนัยหลัง		ทั้ง ๔ นัย		ทั้ง ๔ นัย	
	อ มู	มู อ	อ มี	มี อ	อ มี	มี อ	มี มู	มู อ
๑๘ + ๑๒ (-ฉันทะ)								
อเหตุกจิตตชรูป								
อเหตุกปฏิสนธิกัมมชรูป								
กุศลอกุศลจิตตชรูป ที่..								
พาหิรรูป								
อาหารชรูป								
อุตุชรูป								
อสัญญสัตตกัมมชรูป								
ปวัตติกัมมชรูป								
นิพพาน								
สเหตุกวิปากจิต ๒๑								
สกิ.๑๗ + ๓๕ (-๓)								
อพยากตมูล ๓								
สวิสกิจิรุ.๑๗								
สปกำ ที่เกิดขึ้น..								

ข้อความสำคัญ (ของตารางสรุป อธ. ทั้งหมด)

ตรงเครื่องหมายที่เป็น อธ. ได้ทั้งสองบท ต้องตอบก่อน ✓✓ เป็นปุริมโกฏฐาสะ แล้วจึงตอบตรงเครื่องหมายที่เป็น อธ. ได้บทเดียว ✓× เป็นปัจฉิมโกฏฐาสะ เรียกว่า **ปริ.อ้อม**

ส่วนนอกนั้นทั้งหมดให้ตอบตรงเครื่องหมายที่เป็นบทเดียวก่อน ✓× เป็นปุริมโกฏฐาสะ แล้วจึงตอบตรงเครื่องหมายที่เป็น อธ. ได้ทั้งสองบท ✓✓ เป็นปัจฉิมโกฏฐาสะ เรียกว่า **ปริ.ตรง**

(อธ.**บทเดียวตอบก่อน** ✓× วิ.**ตรง)** **(**อธ.**สองบทตอบก่อน** ✓✓ วิ.**อ้อม)**

ตารางสรุปองค์ธรรมแห่ง “ปทโสธนวาระ”

ปทโสธนวาระ นุ/จ ๑.รูปักขันธยมกะ	๑๐๕ รุ รุ รุ รุ | รุ รุ รุ รุ
โลกียจิต ๘๑	
เจตสิก ๕๐ (-๒)	
สัญญาเจตสิก	
เวทนาเจตสิก	
รูป ๒๘	
โลกุตตรจิต ๘	
เจตสิก ๓๖	
นิพพาน บัญญัติ	

1 2 3 4

ปทโสธนวาระ นุ/จ ๒.เวทนากขันธยมกะ	๑๐๙ เว เว เว เว | เว เว เว เว
จิต ๘๙	
เจตสิก ๕๐ (-๒)	
สัญญาเจตสิก	
เวทนาเจตสิก	
รูป ๒๘	
นิพพาน บัญญัติ	

1 2 3 4

ปทโสธนวาระ นุ/จ ๓.สัญญากขันธยมกะ	๑๑๐ ส ส ส ส | ส ส ส ส
จิต ๘๙	
เจตสิก ๔๙ (-๓)	
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**	
สัญญาเจตสิก ที่มี...	
เวทนาเจตสิก	
รูป ๒๘	
นิพพาน บัญญัติ	

1 2 3 4

ปทโสธนวาระ นุ/จ ๔.สังขารักขันธยมกะ	๑๑๓ สं สं สं สं | สं สं สं สं
จิต ๘๙	
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...	
สัญญาเจตสิก	
เวทนาเจตสิก	
รูป ๒๘	
นิพพาน บัญญัติ	

1 2 3 4

ปทโสธนวาระ นุ/จ ๕.วิญญาณักขันธยมกะ	๑๑๖ วิ วิ วิ วิ | วิ วิ วิ วิ
จิต ๘๙	
เจตสิก ๕๐ (-๒)	
สัญญาเจตสิก	
เวทนาเจตสิก	
รูป ๒๘	
นิพพาน บัญญัติ	

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมแห่ง “ปทโสธนมูลจักกวาระ”

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.รูปักขันธมูละ เวทนาก.มูลี	๑๑๘ รุ รุ ธา เว		รุ รุ ธา เว	
โลกียจิต ๘๑				
เจตสิก ๕๐ (-๒)				
สัญญาเจตสิก				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
โลกุตตรจิต ๘				
เจตสิก ๓๖				
นิพพาน บัญญัติ				

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.เวทนากขันธมูละ รูปัก.มูลี	๑๒๗ เว เว ธา รุ		เว เว ธา รุ	
จิต ๘๙				
เจตสิก ๕๐ (-๒)				
สัญญาเจตสิก				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
นิพพาน บัญญัติ				

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.สัญญากขันธมูละ รูปัก.มูลี	๑๓๓ ส ส ธา รุ		ส ส ธา รุ	
จิต ๘๙				
เจตสิก ๔๙ (-๓)				
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**				
สัญญาเจตสิก ที่มี...				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
นิพพาน บัญญัติ				

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.สังขารักขันธมูละ รูปัก.มูลี	๑๔๐ สำ สำ ธา รุ		สำ สำ ธา รุ	
จิต ๘๙				
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...				
สัญญาเจตสิก				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
นิพพาน บัญญัติ				

ปทโสธนมูลจักกวาระ นุ/จ ๑.วิญญาณักขันธมูละ รูปัก.มูลี	๑๔๖ วิ วิ ธา รุ		วิ วิ ธา รุ	
จิต ๘๙				
เจตสิก ๕๐ (-๒)				
สัญญาเจตสิก				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
นิพพาน บัญญัติ				

หมายเหตุ : มูลีที่เหลืออีก ๓ ของแต่ละมูละ ให้นำมาเปลี่ยนตรง ปฏิโลมปุ.วิ. เท่านั้น

ตารางสรุปองค์ธรรมแห่ง “สุทธขันธวาระ”

สุทธขันธวาระ นุ/จ ๑.รูปักขันธยมกะ	๑๕๒ รุ โธ ธา รุ		รุ โธ ธา รุ	
โลกียจิต ๘๑				
เจตสิก ๕๐ (-๒)				
สัญญาเจตสิก				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
โลกุตตรจิต ๘				
เจตสิก ๓๖				
นิพพาน บัญญัติ				

1 2 3 4

สุทธขันธวาระ นุ/จ ๒.เวทนากขันธยมกะ	๑๕๕ เว โธ ธา เว		เว โธ ธา เว	
จิต ๘๙				
เจตสิก ๕๐ (-๒)				
สัญญาเจตสิก				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
นิพพาน บัญญัติ				

1 2 3 4

สุทธขันธวาระ นุ/จ ๓.สัญญากขันธยมกะ	๑๕๗ ส โธ ธา ส		ส โธ ธา ส	
จิต ๘๙				
เจตสิก ๔๙ (-๓)				
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**				
สัญญาเจตสิก ที่มี...				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
นิพพาน บัญญัติ				

1 2 3 4

สุทธขันธวาระ นุ/จ ๔.สังขารักขันธยมกะ	๑๕๙ สํ โธ ธา สํ		สํ โธ ธา สํ	
จิต ๘๙				
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...				
สัญญาเจตสิก				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
นิพพาน บัญญัติ				

1 2 3 4

สุทธขันธวาระ นุ/จ ๕.วิญญาณักขันธยมกะ	๑๖๐ วิ โธ ธา วิ		วิ โธ ธา วิ	
จิต ๘๙				
เจตสิก ๕๐ (-๒)				
สัญญาเจตสิก				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
นิพพาน บัญญัติ				

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมแห่ง “สุทธขันธมูลจักกวาระ”

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ	๑๖๓			
๑.รูปักขันธมูละ เวทนาก.มูลี	รู โธ	ธา เว	รู โธ	ธา เว
โลกียจิต ๘๑				
เจตสิก ๕๐ (-๒)				
สัญญาเจตสิก				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
โลกุตตรจิต ๘				
เจตสิก ๓๖				
นิพพาน บัญญัติ				

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ	๑๗๐			
๑.เวทนากขันธมูละ รูปัก.มูลี	เว โธ	ธา รู	เว โธ	ธา รู
จิต ๘๙				
เจตสิก ๕๐ (-๒)				
สัญญาเจตสิก				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
นิพพาน บัญญัติ				

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ	๑๗๖			
๑.สัญญากขันธมูละ รูปัก.มูลี	ส โธ	ธา รู	ส โธ	ธา รู
จิต ๘๙				
เจตสิก ๔๙ (-๓)				
สัญญา คือ**ทิฏฐิเจตสิก**				
สัญญาเจตสิก ที่มี...				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
นิพพาน บัญญัติ				

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ	๑๘๓			
๑.สังขารักขันธมูละ รูปัก.มูลี	สโธ	ธา รู	สโธ	ธา รู
จิต ๘๙				
เจตสิก ๕๐ ที่เป็น...				
สัญญาเจตสิก				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
นิพพาน บัญญัติ				

สุทธขันธมูลจักกวาระ นุ/จ	๑๘๘			
๑.วิญญาณักขันธมูละ รูปักขันธมูลี	วิ โธ	ธา รู	วิ โธ	ธา รู
จิต ๘๙				
เจตสิก ๕๐ (-๒)				
สัญญาเจตสิก				
เวทนาเจตสิก				
รูป ๒๘				
นิพพาน บัญญัติ				

หมายเหตุ : มูลีที่เหลืออีก ๓ ของแต่ละมูละ ให้นำมาเปลี่ยนตรง ปฏิโลมปุ.วิ. เท่านั้น

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๑ ลโล (อุปปาทวาระ)

ขันธ์ กก	อุ 1 นุ/จ ลโล อุปฺ1+อุปฺ1		อุปฺปชฺชติ ๒๒๐/๒๓๒ รู เว เว รู		รู เว เว รู	
5 ×	**4.3** **4.4**	26				
4 ×	**1.3** **1.4**	4				
1 ×	**1** **1**	1				
			1	2	3	4

ขันธ์ กก	อุ 1 นุ/จ ลโล อุปฺ1+อุปฺ1		อุปฺปชฺชติ ๒๒๕/๒๓๕ เว ส ส เว		เว ส ส เว	
5 ×	**4.3** **4.4**	26				
4 ×	**1.3** **1.4**	4				
1 ×	**1** **1**	1				
			1	2	3	4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๑ ลโล (นิโรธวาระ)

ขันธ์ กด	นิ 1 นุ/จ ลโล นิ1+นิ1		นิรุชฺฌติ ๓๒๐/๓๒๙ รู เว เว รู		รู เว เว รู	
× 5	**4.3** **4.4**	26				
× 4	**1.3** **1.4**	4				
× 1	**1** **1**	1				
			1	2	3	4

ขันธ์ กด	นิ 1 นุ/จ ลโล นิ1+นิ1		นิรุชฺฌติ ๓๒๒/๓๓๒ เว ส ส เว		เว ส ส เว	
× 5	**4.3** **4.4**	26				
× 4	**1.3** **1.4**	4				
× 1	**1** **1**	1				
			1	2	3	4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๑ ลโล (อุปปาทนิโรธวาระ)

ขันธ์ กก	ขันธ์ กด	อุนิ 1 นุ/จ ลโล อุปฺ1+นิ1		๔๑๘/๔๒๘ รู เว เว รู		รู เว เว รู	
5 ×	× 5	**4.3** **4.4**	26				
4 ×	× 4	**1.3** **1.4**	4				
1 ×	× 1	**1** **1**	1				
				1	2	3	4

ขันธ์ กก	ขันธ์ กด	อุนิ 1 นุ/จ ลโล อุปฺ1+นิ1		๔๒๑/๔๓๐ เว ส ส เว		เว ส ส เว	
5 ×	× 5	**4.3** **4.4**	26				
4 ×	× 4	**1.3** **1.4**	4				
1 ×	× 1	**1** **1**	1				
				1	2	3	4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๒ ล (อุ. นิ. อุนิ.)

ขันธ์		อุ 2 นุ/จ ล	๒๓๗/๓๓๕/๔๓๔							
คก	คด	อุป2+นิ2	รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
5	5	**4.3**								
5	5	**4.4**	ป							
5	5	**1.3**								
5	5	**1.4**	อ							
5	5	**1**								
5	5	**1**	ญ							

1 2 3 4

ขันธ์		อุ 2 นุ/จ ล	๒๓๘/๓๓๖/๔๓๕							
คก	คด	อุป2+นิ2	เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
5	5	**4.3**								
5	5	**4.4**	ป							
5	5	**1.3**								
5	5	**1.4**	อ							
5	5	**1**								
5	5	**1**	ญ							

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๒ โล (อุ. นิ. อุนิ.)

ขันธ์		อุนิ 2 นุ/จ โล	๒๔๔/๓๔๒/๔๔๑							
คก	คด	อุป2+นิ2	รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
5	5	**4.3**								
5	5	**4.4**	21							
4	4	**1.3**								
4	4	**1.4**	4							
1	1	**1**								
1	1	**1**	1							
×	×	**1**								
×	×	**1.1**	5							

1 2 3 4

ขันธ์		อุนิ 2 นุ/จ โล	๒๔๗/๓๔๕/๔๔๓							
คก	คด	อุป2+นิ2	เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
5	5	**4.3**								
5	5	**4.4**	21							
4	4	**1.3**								
4	4	**1.4**	4							
1	1	**1**								
1	1	**1**	1							
×	×	**1**								
×	×	**1.1**	5							

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๓ ล (อุปปาทวาระ)

ขันธ์		อุ 3 นุ/จ ล	อุปฺปชฺชิสฺสติ ๒๔๙			
จักเกิด		อุปฺ3+อุปฺ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
๑๗. จะเกิดในปัญจโวการ	5	**4.3** ป				
	5	**4.3** ป				
	5	**1** อ				
	5	**1** อ				
	5	**1** ญ				
	5	**1** ญ				
๑๘.	×	**1.3** ป				
	×	**1** ป				
	×	**3** อ				
	×	**1** อ				
เม อรูปี	4	**1.3** 7,9				
	4	**3** 7,9				
	4	**3** อ				
	4	**3** อ				

1 2 3 4

ขันธ์		อุ 3 นุ/จ ล	อุปฺปชฺชิสฺสติ ๒๕๑			
จักเกิด		อุปฺ3+อุปฺ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
๑๗. จะเกิดในปัญจโวการ	5	**4.3** ป				
	5	**4.3** ป				
	5	**1** อ				
	5	**1** อ				
	5	**1** ญ				
	5	**1** ญ				
๑๘.	×	**1.3** ป				
	×	**1** ป				
	×	**3** อ				
	×	**1** อ				
เม อรูปี	4	**1.3** 7,9				
	4	**3** 7,9				
	4	**3** อ				
	4	**3** อ				

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๓ ล (นิโรธวาระ)

ขันธ์		นิ 3 นุ/จ ล	นิรุชฺฌิสฺสติ ๓๔๘			
จักดับ		นิ3+นิ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
๑๗. จะเกิดในปัญจโวการ	5	**4.3** ป				
	5	**4.3** ป				
	5	**1** อ				
	5	**1** อ				
	5	**1** ญ				
	5	**1** ญ				
๑๘.	5	**1.3** ป				
	×	**1** ป				
	4	**3** อ				
	×	**1** อ				
เม อรูปี	5	**1.3** 7,9				
	4	**3** 7,9				
	4	**3** อ				
	4	**3** อ				

1 2 3 4

ขันธ์		นิ 3 นุ/จ ล	นิรุชฺฌิสฺสติ ๓๕๑			
จักดับ		นิ3+นิ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
๑๗. จะเกิดในปัญจโวการ	5	**4.3** ป				
	5	**4.3** ป				
	5	**1** อ				
	5	**1** อ				
	5	**1** ญ				
	5	**1** ญ				
๑๘.	5	**1.3** ป				
	×	**1** ป				
	4	**3** อ				
	×	**1** อ				
เม อรูปี	5	**1.3** 7,9				
	4	**3** 7,9				
	4	**3** อ				
	4	**3** อ				

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๓ ล (อุปปาทนิโรธวาระ)

ขันธ์		อุนิ 3 นุ/จ ล	๔๔๖			
จักเกิด	จด	อุป๋3+นิ3	รู เว เว รู		รู เว เว รู	
จะเกิดในปัญโจ.อีก	5 5	**4.3** **4.3** ป				
	5 5	**1** **1** อ				
	5 5	**1** **1** ญ				
	× 5	**1.3** **1** ป				
	× ×					
	× 4	**3** **1** อ				
	× ×					
เยอรูปี	4 5	**1.3** **3** 7,9				
	4 4					
	4 4	**3** **3** อ				
	4 4					

1 2 3 4

ขันธ์		อุนิ 3 นุ/จ ล	๔๔๙			
จักเกิด	จด	อุป๋3+นิ3	เว ส ส เว		เว ส ส เว	
จะเกิดในปัญโจ.อีก	5 5	**4.3** **4.3** ป				
	5 5	**1** **1** อ				
	5 5	**1** **1** ญ				
	× 5	**1.3** **1** ป				
	× ×					
	× 4	**3** **1** อ				
	× ×					
เยอรูปี	4 5	**1.3** **3** 7,9				
	4 4					
	4 4	**3** **3** อ				
	4 4					

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๓ โล (อุปปาทวาระ)

ขันธ์		อุ 3 นุ/จ โล	อุป๋ปชฺชิสฺสติ ๒๕๕๘			
จักเกิด		อุป๋3+อุป๋3	รู เว เว รู		รู เว เว รู	
จะเกิดในภูมิตน.อีก	5	**4.3** **4.3** 21				
	5					
	4	**1.3** **1.3** 4				
	4					
	1	**1** **1** 1				
	1					
ฉ.ต.	×	**1.3** **1** 22				
	×					
	×	**3** **1** 4				
	×					
ไม่เกิดในภูมิตน.อีก ฉ.อ.	×	**4.3** **4.3** 25				
	×					
	×	**1.3** **1.3** 4				
	×					
	×	**1** **1** 1				
	×					

1 2 3 4

ขันธ์		อุ 3 นุ/จ โล	อุป๋ปชฺชิสฺสติ ๒๖๑			
จักเกิด		อุป๋3+อุป๋3	เว ส ส เว		เว ส ส เว	
จะเกิดในภูมิตน.อีก	5	**4.3** **4.3** 21				
	5					
	4	**1.3** **1.3** 4				
	4					
	1	**1** **1** 1				
	1					
ฉ.ต.	×	**1.3** **1** 22				
	×					
	×	**3** **1** 4				
	×					
ไม่เกิดในภูมิตน.อีก ฉ.อ.	×	**4.3** **4.3** 25				
	×					
	×	**1.3** **1.3** 4				
	×					
	×	**1** **1** 1				
	×					

1 2 3 4

ขันธ์		นิ 3 นุ/จ โล	นิรุชฺฌิสฺสติ ๓๕๘							
จักดับ		นิ3+นิ3	รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
ซ้ำ จะเกิดในภูมิตน.อีก	5	**4.3**								
	5	**4.3**								
	4	**1.3**								
	4	**1.3**								
	1	**1**								
	1	**1**								
จิ.ต.	5	**1.3**								
	×	**1**								
	4	**3**								
	×	**1**								
ไม่เกิดในภูมิตน.อีก จิ.อ.	5	**4.3**								
	×	**4.3**								
	4	**1.3**								
	×	**1.3**								
	1	**1**								
	×	**1**								

1 2 3 4

ขันธ์		นิ 3 นุ/จ โล	นิรุชฺฌิสฺสติ ๓๖๑							
จักดับ		นิ3+นิ3	เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
ซ้ำ จะเกิดในภูมิตน.อีก	5	**4.3**								
	5	**4.3**								
	4	**1.3**								
	4	**1.3**								
	1	**1**								
	1	**1**								
จิ.ต.	5	**1.3**								
	×	**1**								
	4	**3**								
	×	**1**								
ไม่เกิดในภูมิตน.อีก จิ.อ.	5	**4.3**								
	×	**4.3**								
	4	**1.3**								
	×	**1.3**								
	1	**1**								
	×	**1**								

1 2 3 4

ขันธ์			อุนิ 3 นุ/จ โล	๔๕๖						
จักเกิด	จด		อุป3+นิ3	รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
ซ้ำ จะเกิดในภูมิตน.อีก	5	5	**4.3**								
	5	5	**4.3**								
	4	4	**1.3**								
	4	4	**1.3**								
	1	1	**1**								
	1	1	**1**								
จิ.ต.	×	5	**1.3**								
	×	×	**1**								
	×	4	**3**								
	×	×	**1**								
ไม่เกิดในภูมิตน.อีก จิ.อ.	×	5	**4.3**								
	×	×	**4.3**								
	×	4	**1.3**								
	×	×	**1.3**								
	×	1	**1**								
	×	×	**1**								

1 2 3 4

ขันธ์			อุนิ 3 นุ/จ โล	๔๖๐						
จักเกิด	จด		อุป3+นิ3	เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
ซ้ำ จะเกิดในภูมิตน.อีก	5	5	**4.3**								
	5	5	**4.3**								
	4	4	**1.3**								
	4	4	**1.3**								
	1	1	**1**								
	1	1	**1**								
จิ.ต.	×	5	**1.3**								
	×	×	**1**								
	×	4	**3**								
	×	×	**1**								
ไม่เกิดในภูมิตน.อีก จิ.อ.	×	5	**4.3**								
	×	×	**4.3**								
	×	4	**1.3**								
	×	×	**1.3**								
	×	1	**1**								
	×	×	**1**								

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ ล (อุปปาทวาระ)

ขันธ์		อุ 4 นุ/จ ล	๒๖๔/๔๖๔			
กก	คก	อุปฺ1+อุปฺ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**4.3** } ป				
×	5	**4.4** } ป				
4	5	**1.3** } อ				
×	5	**1.4** } อ				
1	5	**1** } ญ				
×	5	**1** } ญ				

1 2 3 4

ขันธ์		อุ 4 นุ/จ ล	๒๖๖/๔๖๖			
กก	คก	อุปฺ1+อุปฺ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**4.3** } ป				
×	5	**4.4** } ป				
4	5	**1.3** } อ				
×	5	**1.4** } อ				
1	5	**1** } ญ				
×	5	**1** } ญ				

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ ล (นิโรธวาระ)

ขันธ์		นิ 4 นุ/จ ล	๓๖๕			
กด	คด	นิ1+นิ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
×	5	**4.3** } ป				
5	5	**4.4** } ป				
×	5	**1.3** } อ				
4	5	**1.4** } อ				
×	5	**1** } ญ				
1	5	**1** } ญ				

1 2 3 4

ขันธ์		นิ 4 นุ/จ ล	๓๖๗			
กด	คด	นิ1+นิ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
×	5	**4.3** } ป				
5	5	**4.4** } ป				
×	5	**1.3** } อ				
4	5	**1.4** } อ				
×	5	**1** } ญ				
1	5	**1** } ญ				

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ ล (อุปปาทนิโรธวาระ)

ขันธ์		อุนิ 4 นุ/จ ล	๔๖๔/๒๖๔			
กก	คด	อุปฺ1+นิ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**4.3** } ป				
×	5	**4.4** } ป				
4	5	**1.3** } อ				
×	5	**1.4** } อ				
1	5	**1** } ญ				
×	5	**1** } ญ				

1 2 3 4

ขันธ์		อุนิ 4 นุ/จ ล	๔๖๖/๒๖๖			
กก	คด	อุปฺ1+นิ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**4.3** } ป				
×	5	**4.4** } ป				
4	5	**1.3** } อ				
×	5	**1.4** } อ				
1	5	**1** } ญ				
×	5	**1** } ญ				

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ โล (อุปปาทวาระ)

ขันธ์		อุ 4 นุ/จ โล	๒๗๓/๔๗๓			
กก	คก	อุปฺ1+อุปฺ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**4.3** } 21				
×	5	**4.4** }				
4	4	**1.3** } 4				
×	4	**1.4** }				
1	1	**1** } 1				
×	1	**1** }				
5	×	**1** } 5				
×	×	**1.1** }				

1 2 3 4

ขันธ์		อุ 4 นุ/จ โล	๒๗๖/๔๗๗			
กก	คก	อุปฺ1+อุปฺ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**4.3** } 21				
×	5	**4.4** }				
4	4	**1.3** } 4				
×	4	**1.4** }				
1	1	**1** } 1				
×	1	**1** }				
5	×	**1** } 5				
×	×	**1.1** }				

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ โล (นิโรธวาระ)

ขันธ์		นิ 4 นุ/จ โล	๓๗๔			
กด	คด	นิ1+นิ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
×	5	**4.3** } 21				
5	5	**4.4** }				
×	4	**1.3** } 4				
4	4	**1.4** }				
×	1	**1** } 1				
1	1	**1** }				
×	×	**1** } 5				
5	×	**1.1** }				

1 2 3 4

ขันธ์		นิ 4 นุ/จ โล	๓๗๗			
กด	คด	นิ1+นิ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
×	5	**4.3** } 21				
5	5	**4.4** }				
×	4	**1.3** } 4				
4	4	**1.4** }				
×	1	**1** } 1				
1	1	**1** }				
×	×	**1** } 5				
5	×	**1.1** }				

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๔ โล (อุปปาทนิโรธวาระ)

ขันธ์		อุนิ 4 นุ/จ โล	๔๗๓/๒๗๓			
กก	คด	อุปฺ1+นิ2	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**4.3** } 21				
×	5	**4.4** }				
4	4	**1.3** } 4				
×	4	**1.4** }				
1	1	**1** } 1				
×	1	**1** }				
5	×	**1** } 5				
×	×	**1.1** }				

1 2 3 4

ขันธ์		อุนิ 4 นุ/จ โล	๔๗๗/๒๗๖			
กก	คด	อุปฺ1+นิ2	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**4.3** } 21				
×	5	**4.4** }				
4	4	**1.3** } 4				
×	4	**1.4** }				
1	1	**1** } 1				
×	1	**1** }				
5	×	**1** } 5				
×	×	**1.1** }				

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ ล (อุปปาทวาระ)

ขันธ์			อุ 5 นุ/จ ล	๒๘๑			
กำลังเกิด		จก	อุปฺ1+อุปฺ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
อ.+เยรูปี	5	5	**4.3** ป				
	×	5	**4.3**				
	4	5	**1.3** อ				
	×	5	**1.3**				
	1	5	**1** ญ				
	×	5	**1**				
๕.	5	×	**1.3** ป				
	×	×	**1**				
	4	×	**3** อ				
	×	×	**1**				

1 2 3 4

ขันธ์			อุ 5 นุ/จ ล	๒๘๔			
กำลังเกิด		จก	อุปฺ1+อุปฺ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
อ.+เยรูปี	5	5	**4.3** ป				
	×	5	**4.3**				
	4	5	**1.3** อ				
	×	5	**1.3**				
	1	5	**1** ญ				
	×	5	**1**				
๕.	5	×	**1.3** ป				
	×	×	**1**				
	4	×	**3** อ				
	×	×	**1**				

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ ล (นิโรธวาระ)

ขันธ์			นิ 5 นุ/จ ล	๓๘๒			
กำลังดับ		จด	นิ1+นิ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
อ.+เยรูปี	×	5	**4.3** ป				
	5	5	**4.3**				
	×	5	**1.3** อ				
	4	5	**1.3**				
	×	5	**1** ญ				
	1	5	**1**				
๕.	×	5	**1.3** ป				
	5	×	**1**				
	×	4	**3** อ				
	4	×	**1**				

1 2 3 4

ขันธ์			นิ 5 นุ/จ ล	๓๘๕			
กำลังดับ		จด	นิ1+นิ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
อ.+เยรูปี	×	5	**4.3** ป				
	5	5	**4.3**				
	×	5	**1.3** อ				
	4	5	**1.3**				
	×	5	**1** ญ				
	1	5	**1**				
๕.	×	5	**1.3** ป				
	5	×	**1**				
	×	4	**3** อ				
	4	×	**1**				

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ ล (อุปปาทนิโรธวาระ)

ขันธ์			อุนิ 5 นุ/จ ล	๔๘๑							
กำลังเกิด		จด	อุป๎1+นิ3	รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
ลิ.+เยอรูป	5	5	**4.3**								
	×	5	**4.3**								
	4	5	**1.3**								
	×	5	**1.3**								
	1	5	**1**								
	×	5	**1**								
ธ.ม.	5	5	**1.3**								
	×	×	**1**								
	4	4	**3**								
	×	×	**1**								

1 2 3 4

ขันธ์			อุนิ 5 นุ/จ ล	๔๘๓							
กำลังเกิด		จด	อุป๎1+นิ3	เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
ลิ.+เยอรูป	5	5	**4.3**								
	×	5	**4.3**								
	4	5	**1.3**								
	×	5	**1.3**								
	1	5	**1**								
	×	5	**1**								
ธ.ม.	5	5	**1.3**								
	×	×	**1**								
	4	4	**3**								
	×	×	**1**								

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ โล (อุปปาทวาระ)

ขันธ์			อุ 5 นุ/จ โล	๒๙๓							
กำลังเกิด		จก	อุป๎1+อุป๎3	รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
ฐีติ จะเกิดในภูมิตนและอีก	5	5	**4.3**								
	×	5	**4.3**								
	4	4	**1.3**								
	×	4	**1.3**								
	1	1	**1**								
	×	1	**1**								
จ.ต.	5	×	**1.3**								
	×	×	**1**								
	4	×	**3**								
	×	×	**1**								
จ.อ. ไม่เกิดในภูมิตนและอีก	5	×	**4.3**								
	×	×	**4.3**								
	4	×	**1.3**								
	×	×	**1.3**								
	1	×	**1**								
	×	×	**1**								

1 2 3 4

ขันธ์			อุ 5 นุ/จ โล	๒๙๘							
กำลังเกิด		จก	อุป๎1+อุป๎3	เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
ฐีติ จะเกิดในภูมิตนและอีก	5	5	**4.3**								
	×	5	**4.3**								
	4	4	**1.3**								
	×	4	**1.3**								
	1	1	**1**								
	×	1	**1**								
จ.ต.	5	×	**1.3**								
	×	×	**1**								
	4	×	**3**								
	×	×	**1**								
จ.อ. ไม่เกิดในภูมิตนและอีก	5	×	**4.3**								
	×	×	**4.3**								
	4	×	**1.3**								
	×	×	**1.3**								
	1	×	**1**								
	×	×	**1**								

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ โล (นิโรธวาระ)

ขันธ์			นิ 5 นุ/จ โล	๓๙๒							
กำลังดับ		จด	นิ1+นิ3	รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
จะเกิดในภูมิต่ำ(ต่ำ.อีก)	×	5	**4.3**								
	5	5	**4.3**	21							
	×	4	**1.3**								
	4	4	**1.3**	4							
	×	1	**1**								
	1	1	**1**	1							
จ.ต.	×	5	**1.3**								
	5	×	**1**	22							
	×	4	**3**								
	4	×	**1**	4							
ไม่เกิดในภูมิต่ำ(ต่ำ.อีก) **จ.อ.**	×	5	**4.3**								
	5	×	**4.3**	25							
	×	4	**1.3**								
	4	×	**1.3**	4							
	×	1	**1**								
	1	×	**1**	1							

1 → 2 → 3 → 4

ขันธ์			นิ 5 นุ/จ โล	๓๙๖							
กำลังดับ		จด	นิ1+นิ3	เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
จะเกิดในภูมิต่ำ(ต่ำ.อีก)	×	5	**4.3**								
	5	5	**4.3**	21							
	×	4	**1.3**								
	4	4	**1.3**	4							
	×	1	**1**								
	1	1	**1**	1							
จ.ต.	×	5	**1.3**								
	5	×	**1**	22							
	×	4	**3**								
	4	×	**1**	4							
ไม่เกิดในภูมิต่ำ(ต่ำ.อีก) **จ.อ.**	×	5	**4.3**								
	5	×	**4.3**	25							
	×	4	**1.3**								
	4	×	**1.3**	4							
	×	1	**1**								
	1	×	**1**	1							

1 → 2 → 3 → 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๕ โล (อุปปาทนิโรธวาระ)

ขันธ์ กำลังเกิด		จด	อุนิ 5 นุ/จ โล อุป1+นิ3	๔๙๑ รู เว เว รู	รู เว เว รู
ขันธ์ซ้ำ จะเกิดในภูมิต่น.อีก	5	5	**4.3**		
	×	5	**4.3** } 21		
	4	4	**1.3**		
	×	4	**1.3** } 4		
	1	1	**1**		
	×	1	**1** } 1		
จ.ต.	5	5	**1.3**		
	×	×	**1** } 22		
	4	4	**3**		
	×	×	**1** } 4		
ไม่เกิดในภูมิต่น.อีก **จ.อ.**	5	5	**4.3**		
	×	×	**4.3** } 25		
	4	4	**1.3**		
	×	×	**1.3** } 4		
	1	1	**1**		
	×	×	**1** } 1		

1 2 3 4

ขันธ์ กำลังเกิด		จด	อุนิ 5 นุ/จ โล อุป1+นิ3	๔๙๕ เว ส ส เว	เว ส ส เว
ขันธ์ซ้ำ จะเกิดในภูมิต่น.อีก	5	5	**4.3**		
	×	5	**4.3** } 21		
	4	4	**1.3**		
	×	4	**1.3** } 4		
	1	1	**1**		
	×	1	**1** } 1		
จ.ต.	5	5	**1.3**		
	×	×	**1** } 22		
	4	4	**3**		
	×	×	**1** } 4		
ไม่เกิดในภูมิต่น.อีก **จ.อ.**	5	5	**4.3**		
	×	×	**4.3** } 25		
	4	4	**1.3**		
	×	×	**1.3** } 4		
	1	1	**1**		
	×	×	**1** } 1		

1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ ล (อุปปาทวาระ)

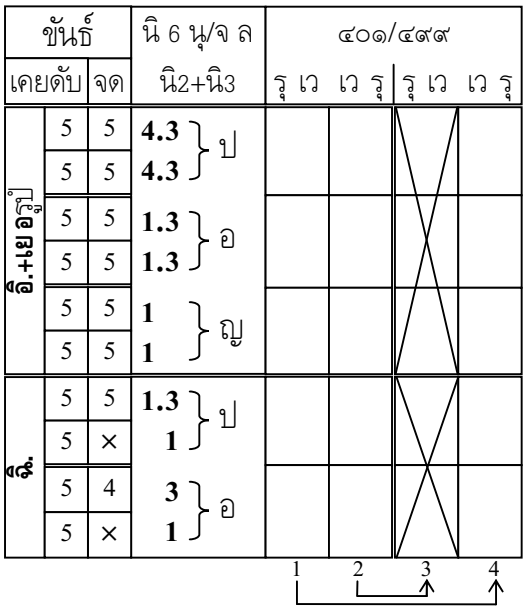
ขันธ์ เคยเกิด		จก	อุ 6 นุ/จ ล อุป2+อุป3	๓๐๓ รู เว เว รู	รู เว เว รู
ล.+เย อญ	5	5	**4.3**		
	5	5	**4.3** } ป		
	5	5	**1.3**		
	5	5	**1.3** } อ		
	5	5	**1**		
	5	5	**1** } ญ		
ล.	5	×	**1.3**		
	5	×	**1** } ป		
	5	×	**3**		
	5	×	**1** } อ		

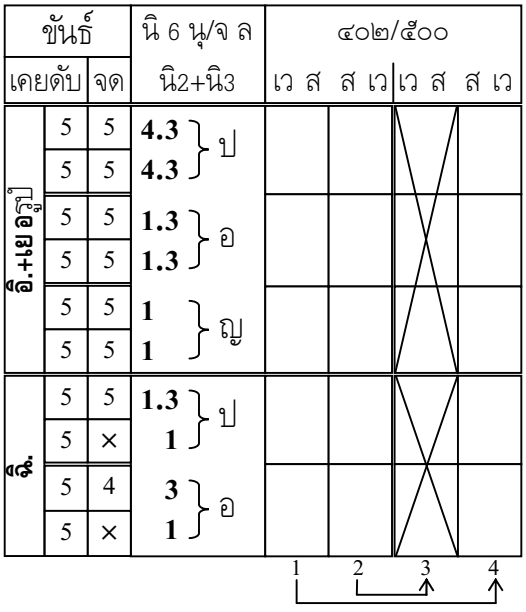
1 2 3 4

ขันธ์ เคยเกิด		จก	อุ 6 นุ/จ ล อุป2+อุป3	๓๐๕ เว ส ส เว	เว ส ส เว
ล.+เย อญ	5	5	**4.3**		
	5	5	**4.3** } ป		
	5	5	**1.3**		
	5	5	**1.3** } อ		
	5	5	**1**		
	5	5	**1** } ญ		
ล.	5	×	**1.3**		
	5	×	**1** } ป		
	5	×	**3**		
	5	×	**1** } อ		

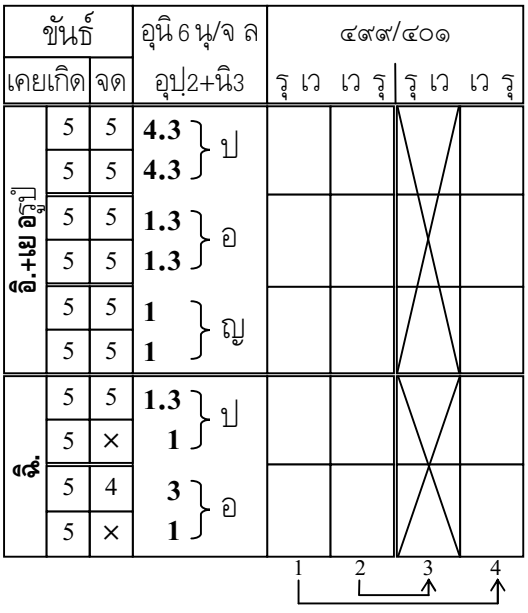
1 2 3 4

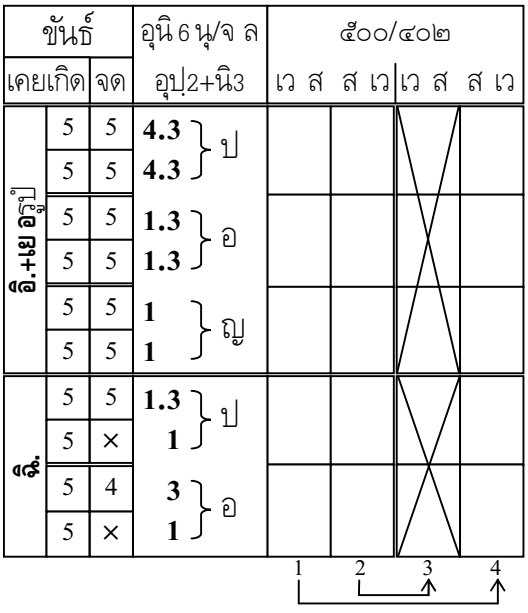
ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ ล (นิโรธวาระ)

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ ล (อุปปาทนิโรธวาระ)

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ โล (อุปปาทวาระ)

ขันธ์			อุ 6 นุ/จ โล	๓๑๒			
	เคยเกิด	จก	อุปฺ2+อุปฺ3	รู เว เว รู	รู เว เว รู		
ร่ำฐา บฺอ.หเตฺมปฺปหาตพฺพา	5	5	**4.3** **4.3** 21				
	5	5					
	4	4	**1.3** **1.3** 4				
	4	4					
	1	1	**1** **1** 1				
	1	1					
ฉ.ต.	5	×	**1.3** **1** 17				
	5	×					
	4	×	**3** **1** 4				
	4	×					
ฉ.อ. บฺอ.หเตฺมปฺปหาตพฺพา	5	×	**4.3** **4.3** 21				
	5	×					
	4	×	**1.3** **1.3** 4				
	4	×					
	1	×	**1** **1** 1				
	1	×					
ฉ.ต+ฉ.อ	×	×	**1** **1.1** 5				
	×	×					
				1 2 3 4			

ขันธ์			อุ 6 นุ/จ โล	๓๑๕			
	เคยเกิด	จก	อุปฺ2+อุปฺ3	เว ส ส เว	เว ส ส เว		
ร่ำฐา บฺอ.หเตฺมปฺปหาตพฺพา	5	5	**4.3** **4.3** 21				
	5	5					
	4	4	**1.3** **1.3** 4				
	4	4					
	1	1	**1** **1** 1				
	1	1					
ฉ.ต.	5	×	**1.3** **1** 17				
	5	×					
	4	×	**3** **1** 4				
	4	×					
ฉ.อ. บฺอ.หเตฺมปฺปหาตพฺพา	5	×	**4.3** **4.3** 21				
	5	×					
	4	×	**1.3** **1.3** 4				
	4	×					
	1	×	**1** **1** 1				
	1	×					
ฉ.ต+ฉ.อ	×	×	**1** **1.1** 5				
	×	×					
				1 2 3 4			

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ โล (นิโรธวาระ)

ขันธ์			นิ 6 นุ/จ โล	๔๐๙/๕๐๗							
	เคยดับ	จด	นิ2+นิ3	รู	เว	เว	รู	รู	เว	เว	รู
ขันธ์ จะเกิดในภูมิตน.อีก	5	5	**4.3**								
	5	5	**4.3**	21							
	4	4	**1.3**								
	4	4	**1.3**	4							
	1	1	**1**								
	1	1	**1**	1							
จิ.ต.	5	5	**1.3**								
	5	×	**1**	17							
	4	4	**3**								
	4	×	**1**	4							
ขันธ์ ไม่เกิดในภูมิตน.อีก จิ.อ.	5	5	**4.3**								
	5	×	**4.3**	21							
	4	4	**1.3**								
	4	×	**1.3**	4							
	1	1	**1**								
	1	×	**1**	1							
จิต+จิอ	×	5	**1**								
	×	×	**1.1**	5							

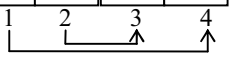
1 2 3 4

ขันธ์			นิ 6 นุ/จ โล	๔๑๓/๕๑๑							
	เคยดับ	จด	นิ2+นิ3	เว	ส	ส	เว	เว	ส	ส	เว
ขันธ์ จะเกิดในภูมิตน.อีก	5	5	**4.3**								
	5	5	**4.3**	21							
	4	4	**1.3**								
	4	4	**1.3**	4							
	1	1	**1**								
	1	1	**1**	1							
จิ.ต.	5	5	**1.3**								
	5	×	**1**	17							
	4	4	**3**								
	4	×	**1**	4							
ขันธ์ ไม่เกิดในภูมิตน.อีก จิ.อ.	5	5	**4.3**								
	5	×	**4.3**	21							
	4	4	**1.3**								
	4	×	**1.3**	4							
	1	1	**1**								
	1	×	**1**	1							
จิต+จิอ	×	5	**1**								
	×	×	**1.1**	5							

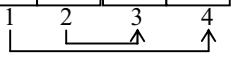
1 2 3 4

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๖ โล (อุปปาทนิโรธวาระ)

ขันธ์		อุนิ 6 นุ/จ โล	๕๐๗/๔๐๙			
เคยเกิด	จด	อุปฺ2+นิ3	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
ขันธ์						
5	5	**4.3** **4.3** } 21				
5	5					
4	4	**1.3** **1.3** } 4				
4	4					
1	1	**1** **1** } 1				
1	1					
5	5	**1.3** **1** } 17				
5	×					
4	4	**3** **1** } 4				
4	×					
5	5	**4.3** **4.3** } 21				
5	×					
4	4	**1.3** **1.3** } 4				
4	×					
1	1	**1** **1** } 1				
1	×					
×	5	**1** **1.1** } 5				
×	×					

ขันธ์		อุนิ 6 นุ/จ โล	๕๑๑/๔๑๓			
เคยเกิด	จด	อุปฺ2+นิ3	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
ขันธ์						
5	5	**4.3** **4.3** } 21				
5	5					
4	4	**1.3** **1.3** } 4				
4	4					
1	1	**1** **1** } 1				
1	1					
5	5	**1.3** **1** } 17				
5	×					
4	4	**3** **1** } 4				
4	×					
5	5	**4.3** **4.3** } 21				
5	×					
4	4	**1.3** **1.3** } 4				
4	×					
1	1	**1** **1** } 1				
1	×					
×	5	**1** **1.1** } 5				
×	×					

สรุปกาลทั้ง ๖ ที่แสดงเหมือนกันและต่างกัน

กาล 1 ล กับ**กาล 1 โล** แสดงเหมือนกัน ต่างกันแต่ตรงต่อท้าย อธ. มีกับจำนวนภูมิด้วย

กาล 2 ล แสดง รูปกับนาม เหมือน นามกับนาม และแสดงเหมือนกันทั้ง 3 วาระด้วย

กาล 2 โล แสดง รูปกับนาม เหมือนกันทั้ง 3 วาระ และแสดง นามกับนาม เหมือนกันทั้ง 3 วาระ (คือ อุปปาทวาระ นิโรธวาระ อุปปาทนิโรธวาระ)

กาล 4 ล ของอุปปาทวาระและอุปปาทนิโรธวาระ แสดงเหมือนกัน ต่างกันแต่ตรง อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด ให้เปลี่ยนเป็น นิรุชฺฌิตฺถ เคยดับ

กาล 4 โล ของอุปปาทวาระและอุปปาทนิโรธวาระ แสดงเหมือนกัน ต่างกันแต่ตรง อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด ให้เปลี่ยนเป็น นิรุชฺฌิตฺถ เคยดับ

กาล 6 ล ของอุปปาทวาระ รูปกับนาม แสดงอย่างไร นามกับนาม ก็แสดงเหมือนกัน

กาล 6 ล ของนิโรธวาระกับอุปปาทนิโรธวาระ รูปกับนาม แสดงอย่างไร นามกับนาม ก็แสดงเหมือนกัน ต่างกันแต่ตรง นิรุชฺฌิตฺถ เคยดับ ให้เปลี่ยนเป็น อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด

กาล 6 โล ของนิโรธวาระกับอุปปาทนิโรธวาระ แสดงเหมือนกัน ต่างกันแต่ตรง นิรุชฺฌิตฺถ เคยดับ ให้เปลี่ยนเป็น อุปฺปชฺชิตฺถ เคยเกิด

สำหรับ กาล 3 ล/ 3 โล และ กาล 5 ล/ 5 โล แสดงไม่เหมือนกัน

อิตเรสำ มีในกาล 3 ลโล/ กาล 4 โล/ กาล 5 ลโล/ กาล 6 ลโล

อิตเรสำ มีในอนุโลมนัย ตรง 2 บทเท่านั้น และมี 2 ประการคือ

1.ถ้า อิตเรสำ นั้นเว้นบุคคล ให้แปล อิตเรสำ ก่อนศัพท์อื่น

2.ถ้า อิตเรสำ นั้นเว้นสุทธาวาสภูมิ ให้แปล อิตเรสำ ทีหลังศัพท์อื่น

อิตเรสำ ที่เว้นบุคคล มีในกาล 3 ลโล กาล 5 ลโล กาล 6 ลโล

อิตเรสำ ที่เว้นสุทธาวาสภูมิ มีในกาล 4 โล และกาล 6 โล

ตารางสรุปองค์ธรรมของกาล ๑-๖ โอ (อุ. นิ. อุนิ.)

ขันธ์		อุ. นิ. อุนิ. 1-6 โอ	๒๒๘/๓๒๕/๔๒๕			
กก	กด	อุปฺ1+นิ1	รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
5	5	**ปัญจโวการ.26**				
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**				
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**				

1 2 3 4

ขันธ์		อุ. นิ. อุนิ. 1-6 โอ	๒๓๐/๓๒๖/๔๒๖			
กก	กด	อุปฺ1+นิ1	เว ส	ส เว	เว ส	ส เว
5	5	**ปัญจโวการ.26**				
4	4	**อรูป/จตุโวการ.4**				
1	1	**อสัญญสัตตภูมิ1**				

1 2 3 4

พระบาลี คำแปลและองค์ธรรมของโอกาสวาระ

ปญฺจโวกาเร ตตฺถ.. ในปัญจโวการภูมินั้น..อธ.ได้แก่ **ปัญจโวการภูมิ ๒๖** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

อรูเป ตตฺถ.. ในอรูปภูมินั้น.. อธ. ได้แก่ **อรูปภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔

อสญฺญสตฺเต ตตฺถ.. ในอสัญญสัตตภูมินั้น.. อธ. ได้แก่ **อสัญญสัตตภูมิ ๑** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งรูปขันธ์อย่างเดียว

ถ้า อรูปภูมิมาพร้อมกันกับปัญจโวการภูมิ จะมีพระบาลีแสดงว่า

จตุโวกาเร ปญฺจโวกาเร ตตฺถ.. ในจตุโวการภูมิ ปัญจโวการภูมินั้น.. อธ.ได้แก่ **จตุโวการภูมิ ๔** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งนามขันธ์ ๔ **ปัญจโวการภูมิ ๒๖** ซึ่งเป็นที่เกิดแห่งขันธ์ ๕

(ใน **โอกาสวาระ ทั้ง 6 กาล** และ**ทั้ง 3** วาระ คือ **อุ-นิ-อุนิ** มีคำวิสัชนาและอธ.เหมือนกันทั้งหมด**)**

ตารางปริญญาวาระของกาล ๑

รู้รอบ	ปริญญา. 1 นฺ/จ ล ปริ.1 + ปริ.1	ปริชานาติ ๕๒๐			
		รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
กำลัง	**อรม.๑**				
เคย	**อรผ.๑**				
จัก	**ภัพพปุ.๑** **มต.๓** **ผต.๓**				
ไม่ใช่	**อภัพพปุ.๑**				

1 2 3 4

ตารางปริญญาวาระของกาล ๒

รู้รอบ	ปริญญา. 2 นฺ/จ ล ปริ.2 + ปริ.2	ปริชานิตฺถ ๕๒๒			
		รู เว	เว รู	รู เว	เว รู
กำลัง	**อรม.๑**				
เคย	**อรผ.๑**				
จัก	**ภัพพปุ.๑** **มต.๓** **ผต.๓**				
ไม่ใช่	**อภัพพปุ.๑**				

1 2 3 4

ตารางปริญญาวาระของกาล ๓

รู้รอบ	ปริญญา. 3 นุ/จ ล ปริ.3 + ปริ.3	ปริชานิสฺสติ ๕๒๓ รู เว เว รู	รู เว เว รู
กำลัง	**อรม.๑**		
เคย	**อรผ.๑**		
จัก	**ภัพพปุ.๑** **มต.๓** **ผต.๓**		
ไม่ใช่	**อภัพพปุ.๑**		

1 2 3 4

ตารางปริญญาวาระของกาล ๔

รู้รอบ	ปริญญา. 4 นุ/จ ล ปริ.1 + ปริ.2	๕๒๕ รู เว เว รู	รู เว เว รู
กำลัง	**อรม.๑**		
เคย	**อรผ.๑**		
จัก	**ภัพพปุ.๑** **มต.๓** **ผต.๓**		
ไม่ใช่	**อภัพพปุ.๑**		

1 2 3 4

ตารางปริญญาวาระของกาล ๕

รู้รอบ	ปริญญา. 5 นุ/จ ล ปริ.1 + ปริ.3	๕๒๗ รู เว เว รู	รู เว เว รู
กำลัง	**อรม.๑**		
เคย	**อรผ.๑**		
จัก	**ภัพพปุ.๑** **มต.๓** **ผต.๓**		
ไม่ใช่	**อภัพพปุ.๑**		

1 2 3 4

ตารางปริญญาวาระของกาล ๖

รู้รอบ	ปริญญา. 6 นุ/จ ล ปริ.2 + ปริ.3	๕๒๙ รู เว เว รู	รู เว เว รู
กำลัง	**อรม.๑**		
เคย	**อรผ.๑**		
จัก	**ภัพพปุ.๑** **มต.๓** **ผต.๓**		
ไม่ใช่	**อภัพพปุ.๑**		

1 2 3 4

วิธีหาคำวิสัชนาของปริญญาวาระกาล ๔-๕-๖ ปัจจนิก

คำวิสัชนาบทเดียวให้ดูตรงกิริยาศัพท์ของสังสยบทเป็นหลัก

คือดูกิริยาศัพท์ของสังสยบทว่า ถ้าปฏิเสธบุคคลไหนให้นำบุคคลนั้นมาวิสัชนาเป็นบทเดียว เช่น **น ปริชานิตฺถาติ?** ปฏิเสธอรหัตตผลบุคคล ๑ ให้นำอรหัตตผลบุคคล ๑ นั้นมาวิสัชนาว่า **อรหา...** แล้วจึงลอกไปตามโจทย์ และเติมคำว่า **โน จ...** ด้วย

ถ้าเป็น **น ปริชานาตีติ?** ปฏิเสธอรหัตตมรรคบุคคล ๑ ให้นำอรหัตตมรรคบุคคล ๑ นั้นมาวิสัชนาว่า **อคฺคมคฺคสมงฺคี...** แล้วจึงลอกไปตามโจทย์ และเติมคำว่า **โน จ...** ด้วย

ถ้าเป็น **น ปริชานิสฺสตีติ?** ปฏิเสธ ๗ บุคคลคือ ภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ให้นำ ๗ บุคคลเหล่านั้น มาวิสัชนาว่า **เย มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ เต...** แล้วจึงลอกไปตามโจทย์ และเติมคำว่า **โน จ...** ด้วย

คำวิสัชนาทั้งสองบทให้ดูตรงกิริยาศัพท์ของสันนิฏฐานบทเป็นหลัก

คือดูกิริยาศัพท์ของสันนิฏฐานบทว่า ถ้าปฏิเสธบุคคลไหนให้นำบุคคลนั้นไปรวมกับบุคคลที่ถูกปฏิเสธในฝ่ายสังสยบท แล้วนำไปลบออกจากบุคคล ๑๐ ว่าเหลือเท่าไร จำนวนบุคคลที่เหลือนั้น จะเป็นคำวิสัชนาของทั้งสองบท เช่น สันนิฏฐานบทเป็น **น ปริชานาติ,** ปฏิเสธ **อรหัตตมรรคบุคคล ๑** ส่วนในสังสยบทเป็น **น ปริชานิตฺถาติ?** ปฏิเสธ **อรหัตตผลบุคคล ๑** รวมแล้วได้ ๒ บุคคล ให้นำไปลบกับ บุคคล ๑๐ เหลือ ๘ บุคคล ดังนั้น ๘ บุคคลนั้น จึงเป็นคำวิสัชนาของทั้งสองบท

ตัวอย่างเช่น

อนุ.ปุ. โย รูปกฺขนฺธํ **น ปริชานาติ,** โส เวทนากฺขนฺธํ **น ปริชานิตฺถาติ?**

กิริยาศัพท์ในสังสยบทเป็น **น ปริชานิตฺถาติ?** ปฏิเสธอรหัตตผลบุคคล ๑ ให้นำอรหัตตผลบุคคล ๑ นั้น มาวิสัชนาเป็นบทเดียวว่า **อรหา** รูปกฺขนฺธํ น ปริชานาติ **โน จ** เวทนากฺขนฺธํ น ปริชานิตฺถ, เป็นปุริมโกฏฐาสะ อธ. ได้แก่ **อรหัตตผลบุคคล ๑**

กิริยาศัพท์ในสันนิฏฐานบทเป็น **น ปริชานาติ,** ปฏิเสธ **อรหัตตมรรคบุคคล ๑** รวมแล้วถูกปฏิเสธไป ๒ บุคคล คงเหลือ ๘ บุคคล ให้วิสัชนาตรงสองบทว่า **อคฺคมคฺคสมงฺคิญฺจ อรหนฺตญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคลา** รูปกฺขนฺธญฺจ **น ปริชานนฺติ** เวทนากฺขนฺธญฺจ **น ปริชานิตฺถ.** เป็นปัจฉิมโกฏฐาสะ อธ.ได้แก่ **และ ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓**

หมายเหตุ : ถ้าจำนวนบุคคลที่นำมาวิสัชนานั้น มีมากกว่าหนึ่งบุคคล ให้เปลี่ยนกิริยาศัพท์ที่เป็นเฉพาะ ปัจจุบันกาลและอนาคตกาล เท่านั้น จากเอกพจน์ให้เป็นพหูพจน์ ตัวอย่างเช่น น ปริชา**นาติ** เป็น น ปริชา**นนฺติ,** น ปริชานิสฺ**สติ** เป็น น ปริชานิสฺ**สนฺติ**

ในการแสดงองค์ธรรม ให้ยกจำนวนบุคคลที่วิสัชนาตรงบทเดียวขึ้นมาแสดงก่อน แล้วยกจำนวนบุคคลที่วิสัชนาตรงสองบทขึ้นมาแสดงต่อท้าย โดยเพิ่มคำว่า **และ** คั่นตรงกลางให้ด้วย เช่น อธ. ของสัน. ได้แก่ อรหัตตผลบุคคล ๑ **และ** ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓

อธ. ของสัง. ได้แก่ อธ. หมวดหลัง เท่านั้น

[เป็นปริปุณณปัญหา สรูปทัสสนวิสัชนาที่มีวิภังค์โดยตรง]

ข้อความสำคัญ :

อรหัตตมรรคบุคคล ๑ **(อคฺคมคฺคสมงฺคี..)**

อรหัตตผลบุคคล ๑ **(อรหา..)**

ภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓ **(เย มคฺคํ ปฏิลภิสฺสนฺติ เต..)**

อรหัตตมรรคบุคคล ๑ อภัพพปุ.๑ **(อคฺคมคฺคสมงฺคี เย จ ปุถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต..)**

อรหัตตผลบุคคล ๑ อภัพพปุ.๑ **(อรหา เย จ ปุถุชฺชนา มคฺคํ น ปฏิลภิสฺสนฺติ เต..)**

ภัพพปุถุชน ๑ อภัพพปุถุชน ๑ มรรคบุคคลเบื้องต่ำ ๓ ผลบุคคลเบื้องต่ำ ๓

(อคฺคมคฺคสมงฺคิญฺจ อรหนฺตญฺจ ฐเปตฺวา อวเสสา ปุคฺคลา..)

น หิ ปริยตฺติธโร ทุกฺขโต น มุจฺจติ.
บุคคลที่ทรงไว้ซึ่งปริยัติ ไม่พ้นจากทุกข์ ไม่มี
(เล่มที่ ๔๗ สมฺโมหวิโนทนี หน้า ๗๖๔)